

**Negocieri transatlantice.
Cooperarea româno – americană
în educație, cultură și arte**

**Transatlantic Negotiations.
Romanian - American Cooperation
in Education, Culture, and Arts**

Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Carmen Andraș
(Editori / Editors)

**Negocieri transatlantice.
Cooperarea româno-americană
în educație, cultură și arte**

*

**Transatlantic Negotiations.
Romanian-American Cooperation
in Education, Culture, and Arts**

**Cornel Sigmirean | Sonia D. Andraș | Carmen Andraș
(Editori)**

Acest volum a fost finanțat de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării – UEFISCDI, Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Ministerul Educației, Proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract numărul 29 din 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americe (1920-1940)*.

This volume was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding-UEFISCDI, the National Research Council – CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian-American Cultural Negotiations (1920-1940)*.

Coperta: Primul apel telefonic București-New York, de la Palatul Telefonului din România. Din stânga: Victor Vâlcovici, Ministrul Lucrărilor Publice al României; Dimitrie I. Ghika, Ministrul Afacerilor Externe al României; Grigore Filipescu, președintele Companiei Române de Telefonie (SART); și trei reprezentanți ai ITT, compania-mamă a SART: C. Wilson; L. Sussdorf; Geoffrey Ogilvie. 25 decembrie 1931. Sursa: *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, 2015 (publicată inițial în *Realitatea Ilustrată*). Domeniu public, Wikimedia Commons, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Bucharest-to-NYC_phone_call,_Dec._25,_1931_\(V%C3%A2lcovici,_Ghika,_Filipescu,_Wilson,_Sussdorf,_Ogilvie\).png?uselang=ro](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Bucharest-to-NYC_phone_call,_Dec._25,_1931_(V%C3%A2lcovici,_Ghika,_Filipescu,_Wilson,_Sussdorf,_Ogilvie).png?uselang=ro).

The cover: First Bucharest-to-New York City phone call, from the Romanian Telephone Palace. From left: Victor Vâlcovici, Romanian Minister of Public Works; Dimitrie I. Ghika, Romanian Minister of Foreign Affairs; Grigore Filipescu, chairman of the Romanian Telephone Company (SART); and three representatives of ITT, SART's parent company: C. Wilson; L. Sussdorf; Geoffrey Ogilvie. 25 December 1931. Source: *Studia Universitatis Petru Maior. Historia*, 2015 (originally published in *Realitatea Ilustrată*). Public domain, Wikimedia Commons, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Bucharest-to-NYC_phone_call,_Dec._25,_1931_\(V%C3%A2lcovici,_Ghika,_Filipescu,_Wilson,_Sussdorf,_Ogilvie\).png?uselang=ro](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:First_Bucharest-to-NYC_phone_call,_Dec._25,_1931_(V%C3%A2lcovici,_Ghika,_Filipescu,_Wilson,_Sussdorf,_Ogilvie).png?uselang=ro).

**Negocieri transatlantice.
Cooperarea româno-americană
în educație, cultură și arte**

**Transatlantic Negotiations.
Romanian-American Cooperation
in Education, Culture, and Arts**

**Cornel Sigmirean | Sonia D. Andraș | Carmen Andraș
(Editori)**

Presa Universitară Clujeană

2024

Referenți științifici:

Dr. Anca Șincan

Dr. Corina Elena Mașca

ISBN 978-606-37-2356-8

© 2024 Editorii volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul editorilor, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Autorii sunt responsabili pentru informațiile și conținutul capitolelor trimise.

The authors are responsible for the information and content in their submitted chapters.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presă Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

Autori.....	7
Introducere.....	12
Introduction.....	18
Cornel Sigmirean	
Cultură și politică: Vizita studenților și profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundației Carnegie (1927).....	23
Laurențiu Vlad	
Câteva aspecte ale componentei istorice a imaginii identitare a României la <i>New York World's Fair</i> (1939-1940).....	35
Introducere	35
Despre istoria românilor la expoziția de la New York (1939-1940)	37
Friza istoriei românilor a lui Mac Constantinescu de la expoziția americană.....	39
Fresca istorică a Magdei Iorga de la expoziția de la Paris (1937).....	42
Contextualizări, evaluări și reflecții	44
Ilustrații	49
Daniel Citirigă	
Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War	53
The Royal House and the American Red Cross - 1919	63
"The Youth Red Cross"	79
The American Model.....	86
Annexes	95
Carmen Andraș	
European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941).....	99
Sonia D. Andraș	
<i>Noblesse de Robe</i> by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion.....	122
Introduction.....	122
Decolonizing Nobility.....	124
A Universe in a Notebook	127
Les coupures parisiennes.....	129

<i>Noblesse de Robe in the Francophone World</i>	139
A Romanian's Notebook with Only Two Romanian Echoes.....	144
<i>Noblesse de Robe Across the Universe</i>	145
Conclusion	149
Annexes.....	151

Corneliu Cezar Sigmirean

Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referință și modul în care s-a reflectat în presa românească din perioada interbelică	156
Industria auto și crearea mitului american	156
Industria americană pe piețele lumii	160
Industria americană pe piața românească.....	161
Anexe.....	167

Ionuț Biliuță

Despre o tabără de tineret YMCA la Timișu de Sus în 1940: O micro-istorie a relațiilor dintre YMCA/ ACT și Statul Național Legionar.....	172
YMCA-ul american și societatea românească: Dileme, contradicții și intersecții identitare	175
Incidentul de la Timișul de Sus: YMCA/ ACT, diplomația americană și statul național legionar	180
Concluzii	188

Mona Momescu

Jean Ulysses Korée – Identități multiple.....	190
Ilustrații.....	198

Roxana Mihaly

Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York	203
---	-----

Ferencz-Iozsef Truța

Imaginea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică	212
--	-----

Autori

Prof. Dr. Cornel Sigmirean, Dr. Istorie, Cercetător Științific Principal, Director Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”, Târgu Mureș; Profesor universitar, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” (UMFST), Târgu Mureș; Director de proiect: PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*, subtema: *Etosul educației. Itinerarii intelectuale*; autor de cărți și studii în cadrul temei proiectului, în cadrul căruia a coordonat volumul *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts* împreună cu Sonia D. Andraș și Roxana Mihaly, apărut în 2023. A publicat lucrări de referință în istoria relațiilor internaționale, istoria intelectuală, istoria elitelor și educația, printre care: *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, 2000; *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului (1806-1918)*, 2007; *Formarea elitelor militare ale Imperiului austro-ungar. Studenți transilvăneni la Academia Militară “Ludovika” din Budapesta*, 2011; editor: *Tradiție și modernitate: Elitele din România în “secolul cel scurt” (1918-1989)*, 2022; co-editor of: *Culture, elites and European integration*, Paris, 2011, *Studenți români din Transilvania la universitățile din Europa în secolele XVI-XX*, 2011; *Elites and the South-East European Culture*, Rome, 2015, *European Integration - Between Tradition and Modernity*, 2015, *Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)*, 2016; *Debating Globalization. Identity, Nation and Dialogue*, 2017; *Actele Unirii*, 2018.

Prof. Dr. Laurențiu Vlad, Doctor în istoria mentalităților al Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române din 1999 și profesor al Universității din București din 2004. În anii 1991-2016 a fost cercetător științific la Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, precum și la Institutul Diplomatic Român (2006-2011). Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*, subtema: *Etosul Expozițiilor Mondiale: Negocieri româno-americane și propagandă la Expoziția Mondială de la New York (1939-1940)*. Este specializat în Istoria Românilor, secolele XIX-XX (imagologie / imagi-

nar identitar național, diplomație culturală, formarea elitelor) și în Istoria mentalităților, a ideilor politice și a ideologiilor (conservatorism, ideea europeană, imaginea celuilalt). A publicat volumele *Images de l'identité nationale. La Roumanie aux expositions universelles et internationales de Paris (1867-1937)*, Paris, L'Harmattan, 2016; *Istории românești ale ideii de Europa, secolele XVII-XXI (imagini, note reflecții)*; Constantin N. Brăiloiu (1809-1889). *Fragmente biografice; Percepții ale „Europei” și europenității în spațiul public românesc al secolelor XVIII-XXI*.

Conf. Dr. Daniel Citirigă, Doctor în Istorie (2013), Decan la Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius”, Constanța. Director departament Istorie și Științe Politice. Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americe (1920-1940)*, subtema: *Americanism, Wilsonism și naționalism în România interbelică. Crucea Roșie Americană, Casa Regală Română și „Children's Dialogue”*. Interesele sale de cercetare se concentrează pe regimurile politice din Europa Centrală și de Est în perioada interbelică, intelectualii și politica și relațiile diplomatice dintre România și statele din Europa Centrală și de Est. A publicat studii și articole în reviste academice, iar cele mai relevante volume sunt *Europa Centrală și tentația federalismului. Istorie și diplomație în perioada interbelică*, Târgoviște, 2015, *Diplomația Coroanei. Casa Regală a României în Europa Centrală și de Sud-Est în perioada interbelică*, Cluj-Napoca, 2015; Daniel Citirigă (co-editor), *Intelectualii politici și politica intelectualilor*, Târgoviște, 2016.

Dr. Carmen-Maria Andraș, Doctor în literatură comparată, Este Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americe (1920-1940)*, subtema: *Negocieri între obiectivitate și stereotipuri. Corespondenți americani în România*. Interese academice: literatură comparată și studii culturale, călătorii, studii identitare, imagologie; director a două proiecte de cercetare PCE (2008 și 2011); autor de cărți în România și în străinătate, articole și studii pe teme conexe: autor *România și imaginile ei în literatura de călătorie britanică: un spațiu de frontieră culturală*, 2003; coordonator, *New Directions in Travel Writing and Travel Studies*, Aachen, 2010; co-editor, *An Imagological Dictionary of the Cities in Romania Represented in British Travel Literature (1800-1940)*, 2012; *Itineraries Beyond Borders of Cultures, Identities and Disciplines*, 2012; *Discourse and Counter-discourse in Cultural and Intellectual History*, 2014, *Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)*, 2016.

Dr. Sonia D. Andraș este cercetător postdoctoral, concentrându-se în principal pe teme legate de modă, gen, culturi urbane și modernitate în context românesc. Are un doctorat în studii de modă de la London College of Fashion, University of the Arts London, acordat în august 2020, recunoscut în România în domeniul studiilor culturale. Monografia ei, *The Women of 'Little Paris': Fashion in Interwar Bucharest* la Bloomsbury Visual Arts, lansată la data de 12 decembrie 2024. Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”; membră în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*, subtema: *Întruparea etosului feminin american: Renegocierea identității femeilor din România de la Hollywood la Rockefeller*. În 2023, a co-editat două volume colective în cadrul proiectului la Presa Universitară Clujeană, *Creative Negotiations. Romania – America 1920-1940*, coord. Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly și *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, coord. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly.

Lect. Univ. dr. Corneliu Cezar Sigmirean are peste 100 de proiecte de branding consiliate în ultimii 15 ani, în calitate de arhitect de brand. Autor al cărții *La început a fost cuvântul*, o istorie a industriei de publicitate din România. În prezent este consilier de brand și brand strategist pentru mai multe companii și este prodecan al Facultății de Științe și Literatură din cadrul Universității de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” (UMFST), Târgu Mureș, coordonând programe de studiu precum branding, publicitate, comunicare, copywriting, relații publice, comunicare și relații publice și comunicare și new media. Fondator al revistei *Dimeon*, al conferințelor *NextGenCommunication* și al programului de orientare în carieră *Totul este clar despre viitoarea mea carieră*. Întreaga sa activitate este marcată de recomandarea lui George Lois: „Dacă faci lucrurile cum trebuie, atât ele, cât și tu, veți trăi pentru totdeauna”.

Dr. Ionuț Florin Biliuță este cercetător științific la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Tg. Mureș”; membru în proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0688 *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*, subtema: *Relații inter-religioase româno-americane*. Este doctor în Istorie al Universității Central Europene din Budapesta (CEU), cu o teză despre relația dintre Biserica Ortodoxă Română și Mișcarea legionară în perioada interbelică. De asemenea, este doctorand în Teologie al Universității Babeș-Bolyai, cu o teză doctorală legată de problema formării Bisericilor naționale în Balcani. De-a lungul anilor de docto-

rat a întreprins numeroase stagii de cercetare la universități și institute de cercetare din Europa (Institutul de Istorie Modernă al Departamentului de Istorie de pe lângă Universitatea din Oxford, Institutul de Istorie Contemporană din Mainz, Institutul Wiesenthal de Studii în domeniul Holocaustului din Viena, Colegiul Noua Europă. Institut de Studii Avansate din București, România) și din Statele Unite ale Americii (Centrul Mandel pentru Studii Avansate în Domeniul Holocaustului, Washington DC, SUA). A participat la conferințe academice în Statele Unite, Germania, Elveția, Marea Britanie, Ungaria, Austria. A publicat numeroase articole științifice și recenzii în domeniul istoriei, Holocaustului, antisemitismului interbelic, istoriei Bisericii, în domeniul teologiei sistematice și patristice. În prezent, pregătește o monografie istorică a relației dintre Mișcarea Legionară și Biserica Ortodoxă Română în perioada interbelică, monografie ce va fi publicată în viitorul apropiat la editura americană Northern Illinois University Press. Principalele interese academice sunt legate de istoria mișcărilor de extremă dreaptă europene și românești, studiu naționalismului, istoria Bisericii Ortodoxe Române, relația dintre religie, politică și teologie în Balcani, antisemitismul de factura religioasă, istoria intelectuală.

Dr. Roxana Mihaly este licențiată în Relații Internaționale și Studii Europene la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș, România. A obținut Bursa de cercetare și formare postuniversitară și postdoctorală „Vasile Pârvan” la Accademia di Romania din Roma (2011–2012). Și-a susținut doctoratul la Universitatea „Sapienza” din Roma (2016) și a finalizat un stagiu de cercetare postdoctorală prin Bursa de cercetare și formare postuniversitară și postdoctorală „Nicolae Iorga” la Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția. În prezent, este Cercetător asociat la Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” din Târgu Mureș, în cadrul proiectului UEFISCDI *Etosul dialogului și educației: Negocieri culturale româno-americane (1920–1940)*. subtema: *Influența curentelor artistice românești în America*. În 2023, a co-editat două volume colective în cadrul proiectului la Presa Universitară Clujeană, *Creative Negotiations. Romania – America 1920–1940*, coord. Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly și *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, coord. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly, ambele apărute în anul 2023. Domeniile sale de cercetare sunt diplomația culturală, istoria/științele politice, studiile de securitate, comunicarea și digitalizarea. Domeniile sale de cercetare includ diplomația culturală, formarea elitelor, istoria politică,

studiile de securitate, comunicarea și digitalizarea. De asemenea, este autoarea volumului *La costruzione identitaria di un'élite culturale: Accademia di Romania* (1922–1948).

Lect. Univ. Dr. Mona Momescu este lector universitar la Universitatea Ovidius din Constanța, lector titular al catedrei de filologie, dar și lector de limba română la Columbia University și evaluator principal în cadrul Internațional Baccalaureate Organisation. Între 2003-2007 și 2010-2020 a fost lector de limba și cultură română la Catedră „N. Iorga”, Universitatea Columbia, New York, SUA/Institutul Limbii Române. Doctor în filologie al Universității din București (2002). Cărți publicate: Mona Momescu – *Canon, identitate, tranziție. Direcții și tendințe literare 1880-1916*, Editura Universității din București, 2007; Sorin Adam Matei, Mona Momescu (editori) și capitol individual – *Idolii forului*, Corint, 2010; Mona Momescu, Eduard Andrei – *Risipitorul de talent. Ilie Cristoloveanu, pictor și filolog în România și SUA*, Editura Paideia, colecția Emblematic, 2022. Autor de studii și articole pe teme de studii românești, identitate culturală.

Dr. Ferencz-Iozsef Truța este asistent de cercetare al Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” al Academiei Române, Târgu-Mureș. A absolvit în paralel Facultatea de Istorie și Facultatea de Relații Internaționale și Studii Europene la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș. Ulterior, programul de masterat *Elite, Cultură și Construcția Europeană*, din cadrul aceleiași universități, cu un stagiu „Erasmus” la Universitatea Celal Bayar din Manisa, Turcia. În anul 2019 a susținut teza de doctorat cu titlul *Igiena și viciul social în societatea românească interbelică* la Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș. În timpul studiilor doctorale, timp de un an, a fost beneficiar al unei mobilități de plasament „Erasmus+” în cadrul Universității din Pécs, Ungaria.

Introducere

Volumul *Negocieri transatlantice. Cooperarea româno-americană în educație, cultură și arte / Transatlantic Negotiations: Romanian-American Cooperation in Education, Culture, and Arts* explorează aspecte ale colaborării intelectuale, științifice și culturale care au marcat relațiile româno-americane. Volumul evidențiază momente importante ale relațiilor româno-americane promovate prin burse, schimburi academice, inițiative ale instituțiilor filantropice și ale organizațiilor umanitare din America, reprezentările celuilalt de către corespondenții americani de război, personalități românești și operele lor în arhivele, muzeele și bibliotecile americane, reflectarea industriei auto americane în presa românească, relațiile dintre YMCA/ACT și Statul Național Legionar, subliniind complexitatea acestor relații.

Demersul de față aprofundează interacțiunile culturale și artistice complexe dintre România și Statele Unite, evidențiind personalități și organizații semnificative, inițiative relevante, evenimente remarcabile care au contribuit la susținerea acestui dialog. Autorii au explorat modul în care atât contextul cultural, academic, politic, diplomatic și economic american cât și percepțiile identitare au influențat imaginile reciproce și interacțiunile româno-americane.

Negocieri transatlantice investighează fluxul dinamic de idei și schimburile culturale complexe care au dat naștere unei mari diversități de reprezentări reciproce, descriind deopotrivă implicațiile politice și de identitate ale relațiilor româno-americane.

Să mai spunem că volumul se concentrează asupra negocierilor culturale, academice, politice și ideologice între cele două națiuni, relevând de asemenea semnificația contribuțiilor românești în Statele Unite. Sunt evidențiate personalitățile române și americane influente care au contribuit la aceste colaborări, inclusiv mișcările culturale, literare și artistice remarcabile pe care le-au inspirat.

Metodologia multi-perspectivală, interdisciplinară și comparativă subliniază astfel continuitatea și discontinuitatea în relațiile româno-americane de la întemeierea României Mari și până în prezent. Această abordare

încurajează cultivarea negocierilor interculturale și internaționale, manifestând deschiderea spre continuarea relațiilor româno-americane. Încurajând metodologiile și abordările multiple care vizează discipline, culturi și perspective diferite, acest volum invită la o explorare în profunzime a relațiilor complexe dintre aceste două națiuni.

În primul capitol intitulat „Cultură și politică: Vizita studenților și profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundației Carnegie (1927)”, Prof. Dr. Cornel Sigmirean explorează relațiile academice dintre România și Statele Unite, concentrându-se asupra vizitelor unor savanți americani în România, influența Fundației Carnegie asupra învățământului românesc și eforturile politice și de propagandă ale guvernului român cu ocazia vizitei. În data de 7 martie 1927, Gheorghe Cretzianu a informat autoritățile române despre vizita în România organizată de Fundația Carnegie cu studenți și cadre didactice de la Universitățile Columbia și Georgetown, aprobată de Primul Ministru Averescu pentru a încuraja colaborarea româno-americană între liderii culturali și politici.

Al doilea capitol, semnat de Prof. dr. Laurențiu Vlad, intitulat „Câteva aspecte ale componentei istorice a imaginii identitare a României la New York World's Fair (1939-1940)”, inventariază o serie de exponate artistice, precum friza istoriei românilor, pe care o datorăm sculptorului Mac Constantinescu, care contura(u) un panteon eroic și politic al trecutului autohton. O abordare asemănătoare se regăsea și în cazul participării României la Expoziția de la Paris (1937) printr-un alt exponat artistic, fresca pictoriței Magda Iorga, ce avea aceeași încărcătură simbolică ca friza lui Mac Constantinescu. Era vorba, în fapt, de transpunerea maniera în care Comisarului general al României de la manifestările expoziționale mai sus pomenite, profesorul Dimitrie Gusti, definea ceea ce el numea „știința, politica și pedagogia națiunii”. Reflecțiile lui Gusti pe marginea definirii națiunii, ca și concepția sa relativă la rolul expozițiilor internaționale în activitatea de promovare a României în străinătate, erau puse în slujba ideologiei carliste, care mobiliza în spațiul public diverse imagini ale lui Carol al II-lea de inițiator al „renașterii României”, de autor al „revoluției regale”, de „suveran al tinerilor și al țăranilor” etc., formule frecventate intens de propaganda, atât internă, cât și externă, a regimului carlist.

În continuare, Conf. Dr. Daniel Citirigă subliniază importanța Crucii Roșii Americane ca exemplu semnificativ al implicării Americii în Români, a în capitolul său „Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red

Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War". Înainte de Primul Război Mondial, Bucureștiul nu a prioritizat relațiile strânse cu Washingtonul. Cu toate acestea, medicii și asistentele călătorind în mașini Ford au salvat vieți în întreaga țară, aliniindu-se viziunii președintelui Woodrow Wilson. Moștenirea Crucii Roșii include înființarea de centre susținute de Casa Regală a României pentru copii bolnavi sau orfani și Crucea Roșie a Tineretului. Ideea lui Wilson de a crea o Ligă a Națiunilor prin intermediul copiilor câștiga susținere.

În cel de al cincilea capitol, „European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941)”, Dr. Carmen Andraș examinează itinerariile de călătorie ale corespondenților de război americani în Europa în perioadele premergătoare și inclusiv în timpul războiului mondial. Europa a trecut prin conflicte semnificative și o constantă supraveghere politică pe parcursul acestei perioade, ceea ce a dus la instabilitate și neîncredere în zonele odată pline de viață, unde spațiile sociale au fost pătrunse de anxietate și incertitudine. Mijloacele de transport, cum ar fi vapoarele, trenurile și aeronavele, s-au transformat din mijloace folosite pentru călătorii de agrement sau afaceri în instrumente de cenzură și propagandă pentru țările beligerante. În ciuda provocărilor, corespondenții de război americani erau dedicați principiilor fundamentale ale jurnalismului, precum democrația, toleranța și egalitatea.

De asemenea, în capitolul „Noblesse de Robe by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion”, Dr. Sonia D. Andraș explorează conexiunile Marthei Bibesco și ale operei sale "Noblesse de Robe", cu moda, literatura interbelică și contextul cultural al României și Franței. Acest capitol analizează caietul de notițe al Prințesei Marthe Bibesco din 1928-1929, care conține cincizeci și șase de articole legate de cartea sa "Noblesse de Robe", aflat la Harry Ransom Center, SUA. Studiul este construit în jurul conceptelor de colonizare, decolonizare și recolonizare, cu Parisul și Bucureștiul în centrul atenției. Metodologia se concentrează pe studiile de modă, extinzându-se către studiile culturale (de gen, media), istorie (istorie culturală, socială, a artei) și semiotică pentru a realiza analiza textelor vizuale și scrise. Această lucrare subliniază progresele în moda și cultura românească, concentrându-se pe contribuțiile semnificative ale Marthei Bibescu și pe legătura ei cu revista Vogue, care reflectă atât moștenirea pariziană, cât și cea românească în contextul studiilor de modă și ale celor românești.

Prin contribuția sa, intitulată „Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referință și modul în care s-a reflectat în presa românească din perioada interbelică”, Lector Univ. Dr. Corneliu Cezar Sigmirean examinează mediul de afaceri americane și receptarea acestora în România interbelică, concentrându-se pe industria auto, influența lui Henry Ford în România și mass-media. Mulți istorici români consideră această perioadă cea mai prosperă din istoria națiunii, marcată de unificarea din 1918 a teritoriilor precum Basarabia, Bucovina și Transilvania. Din punct de vedere economic, România a rămas dependentă de importurile din Occident. Anunțurile din ziarele românești promovau valori occidentalizate, vizând consumatorii înstăriți, cu bunuri de lux, precum mașinile Ford și Chrysler, evaluate la aproximativ 265.000 lei în 1932. Acest capitol subliniază faptul că produsele americane, inclusiv mașini, aparate electrocasnice, medicamente și cosmetice, sunt prezentate proeminent în reclamele din publicații interbelice precum *Universul* și *Dimineața*.

În studiul său „Despre o tabără de tineret YMCA la Timișu de Sus în 1940: O micro-istorie a relațiilor dintre YMCA/ACT și Statul Național Legionar”, cercetătorul științific Dr. Ionuț Biliuță discută interrelațiile dintre Asociația Creștină a Tineretului, YMCA-ul din Statele Unite și studențimea legionară în perioada interbelică. Datorită mesajului creștin, tolerant și pacifist, care dorea integrarea tineretului universitar în interiorul organizației-mamă YMCA prin descurajarea tendințelor naționaliste, xenofobe și antisemite în rândurile tineretului universitar, ACT-ul a intrat rapid în coliziune cu interesele organizațiilor universitare legionare. Profitând de ambiguitatea forțelor de ordine în definirea orientării ideologice a ACT și, deci, de lipsa de reacție a acestora, studenții legionari vor declanșa acte de violență menite să descurajeze adeziunea tinerelor generații universitare la mesajul pacifist creștin al YMCA-ului românesc. Capitolul se va concentra asupra prezentării unui studiu de caz și anume incendiarea taberei ACT de la Sinaia de către activiști legionari în timpul scurtei perioade în care aceștia s-au aflat la guvernare.

În lucrarea sa, „Jean Ulysses Korée – identități multiple”, Lect. Univ. Dr. Mona Momescu examinează viața lui Jean Ulysses (Ulyxes) Korée (1894-1979), subliniind rolul său în diplomația românească din Statele Unite, contribuțiile sale în domeniul chimiei și legăturile sale cu aristocrația europeană. După Primul Război Mondial și înființarea României Mari, diplomați, inclusiv cei din medii aristocratice, au fost trimiși pentru a susține

interesele României în Statele Unite. Korée este acum recunoscut ca o figură în mare parte neglijată, implicată în activități dincolo de atribuțiile sale. În urma misiunii sale diplomatice, a rămas un om de afaceri inovator și de succes, considerând titlul său de fost „Consul al României” printre cele mai notabile realizări ale sale.

Urmează studiul semnat de Dr. Roxana Mihaly, „Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York”, care analizează o serie de opere ale cunoscutului artist de peste Atlantic. Autoarea descrie contribuțiile semnificative ale lui Constantin Brâncuși la arta modernă, în special în sculptură și abstractizare. Explorarea sa inovatoare a formei, spațiului și materialității a transformat sculptura secolului XX, lucrări notabile precum „Pasărea în spațiu” și „Musa adormită” punând accent pe minimalism și esență în detrimentul reprezentării fizice. Capitolul discută influența lui Brâncuși asupra instituțiilor de artă și a colecționarilor, inclusiv familia Rockefeller, precum și prezența sa arhivistică în muzee și conservarea moștenirii sale. De asemenea, subliniază impactul său asupra colecționarilor de artă americani, disputele legale care i-au afectat cariera și rolul său în evoluția sculpturii moderne.

În fine, în capitolul său „Imaginea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică”, Dr. Ferencz-Iozsef Truța examinează portretizarea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică. Fundația Rockefeller, înființată pe 14 mai 1913 de John D. Rockefeller Sr., fiul său John D. Rockefeller Jr. și consilierul Frederick Taylor Gates, a avut un impact semnificativ la nivel global, inclusiv în România. Între 1923 și 1940, Fundația a investit aproximativ o jumătate de milion de dolari în România. Fondurile de la filantropii americani, în special de la Fundația Rockefeller, au avut un impact asupra proiectelor de sănătate și educație din România. Percepțiile media asupra eforturilor caritabile ale Fundației variază considerabil, de la apreciere la critică. Mulți români au respectat Fundația pentru contribuțiile sale semnificative în domeniul sănătății, educației și cercetării, care au fost vitale în dezvoltarea sistemului medical. În perioada interbelică, multe publicații au lăudat impactul său pozitiv asupra societății, dar unele au exprimat scepticism, suspectând agende ascunse pentru a influența politica și economia României.

În pofida adversităților epocii interbelice, cauzate de un război de abia încheiat și un altul care se prefigura, relațiile prioritar comerciale și economice ale Statelor Unite cu România au dobândit valențe culturale, academi-

ce, artistice și diplomatice de mare anvergură. Acestea au afectat în mod pozitiv atât viața intelectuală și culturală a României cât și reprezentarea țării în Statele Unite prin presă și prin contribuțiile unor personalități româno-americane marcante.

Introduction

Negocieri transatlantice. Cooperarea româno – americană în educație, cultură și arte / Transatlantic Negotiations: Romanian-American Cooperation in Education, Culture, and Arts explores the intricate intellectual, scientific, and cultural pathways that have influenced Romanian-American relations. It highlights foundational elements fostered through scholarships, academic exchanges, initiatives of philanthropic institutions and humanitarian organizations in America, the impact of the American War correspondents' representations on mutual knowledge, Romanian personalities in American archives, museums and libraries, the portrayal of the American automotive industry in Romanian press, the relations between the YMCA/ACT and the National Legionary State, emphasizing the complexity of these relations.

The approach delves into the complex cultural and artistic interactions between Romania and the United States, shedding light on significant individuals, impactful initiatives, noteworthy events, and various organizations instrumental in nurturing this dialogue. The authors have explored how American cultural frameworks, identity constructs, and gender paradigms influence perceptions and interactions with Romania.

Transatlantic Negotiations studies the dynamic flow of ideas and the intricate cultural exchanges that have given rise to various mutual representations. It describes the political and identity implications of Romanian-American relations.

It underscores the exchange of ideas, ideologies, and policies between the two nations, accentuating the significance of Romanian scholarly, cultural, and artistic contributions within the United States. It recognizes the influential individuals involved in these interactions and the noteworthy literary and artistic movements they inspired.

The multi-perspectival, interdisciplinary and comparative methodology thus highlights the continuity and discontinuity in Romanian-American relations from the birth of Greater Romania to the present day. It encourages cultivating intercultural and international dialogue, enhancing open-

ness in Romanian-American relations. Emphasizing a dedication to diverse methodologies that span disciplines, cultures, and perspectives, this work invites a comprehensive exploration of the intricate relationships between these two nations.

In the first chapter entitled “Cultură și politică: Vizita studenților și profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundației Carnegie (1927)”, Prof. Dr. Cornel Sigmirean explores the relationship between Romania and the United States, focusing on visiting American scholars, the Carnegie Foundation’s influence, and the Romanian government’s political and propaganda efforts. On March 7, 1927, Gheorghe Cretzianu informed Romanian authorities about a Carnegie-supported visit with students and faculty from Columbia and Georgetown Universities, approved by Prime Minister Averescu to foster Romanian-American collaboration among cultural and political leaders.

The second chapter, signed by Prof. dr. Laurențiu Vlad, entitled “Some aspects of the historical component of the identity image of Romania at the New York World's Fair (1939-1940)”, inventories a series of artistic exhibits, such as the “frieze of the history of Romanians”, which we owe to the sculptor Mac Constantinescu, who outlined a heroic and political pantheon of the Romanian past. A similar approach was also taken in the case of Romania's participation in the Paris Exhibition (1937) through another artistic exhibit, the fresco by the painter Magda Iorga, which had the same symbolic charge as Mac Constantinescu's frieze. It was, in fact, a transposition of the way in which the Commissioner General of Romania at the above-mentioned exhibitions, Professor Dimitrie Gusti, defined what he called “science, politics and pedagogy of the nation”. Gusti's reflections on the definition of the nation, as well as his conception of the role of international exhibitions in promoting Romania abroad, were put at the service of the ideology, which mobilized in the public space various images of Carol II as the initiator of the “rebirth / renaissance of Romania”, the author of the “royal revolution”, the “sovereign of the young and of the peasants”, etc., formulas that were used intensively by the propaganda, both internal and external, of the Carlist regime.

Next, Conf. Dr. Daniel Citirigă highlights the American Red Cross as a critical example of America’s involvement with Romania, in the chapter “Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War”. Before World

War I, Bucharest did not prioritize strong relations with Washington. However, doctors and nurses in Ford cars saved lives across Greater Romania, aligning with President Woodrow Wilson's vision. The Red Cross's legacy includes establishing Romanian Royal House-supported centers for sick or orphaned children, and the Youth Red Cross. The conversation among American and Romanian children, with Princess Ileana participating, shows that Wilson's idea of a League of Nations through children was gaining support.

In the fifth chapter, "European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941)", Dr. Carmen Andraș examines the travel itineraries of American war journalists in Europe during the periods leading up to and including World War. Europe experienced significant conflict and political surveillance throughout this time, leading to widespread instability and mistrust in once-vibrant areas where social spaces became filled with anxiety and uncertainty. Modes of transportation like ships, trains, and aircraft shifted from being used for leisure travel to becoming tools for censorship and propaganda for belligerent countries. Despite challenges, American war journalists were committed to fundamental journalism principles like democracy, tolerance, and equality.

Next, in her paper "Noblesse de Robe by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion", Dr. Sonia D. Andraș explores the connections between Marthe Bibesco, her work "Noblesse de Robe", fashion, interwar literature, and the cultural contexts of Romania and France. This study analyzes Princess Marthe Bibesco's 1928-1929 notebook, which contains fifty-six clippings related to her book "Noblesse de Robe," located at the Harry Ransom Center framed around the concept of colonization, decolonization and recolonization with Paris and Bucharest at the center. The methodology is centered on fashion studies with outreach to cultural studies (gender, media studies), history (cultural, social, art histories), and semiotics for visual and written text analysis. This paper emphasizes advancements in Romanian fashion and culture, focusing on the significant contributions of Marthe Bibesco and her connection to Vogue, which reflects both Parisian and Romanian heritage in the context of fashion and Romanian studies.

In his contribution entitled "Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referință și modul în care s-a reflectat în

presa românească din perioada interbelică”, Lect. Univ. Dr. Corneliu Cezar Sigmirean examines American business and their reception in interwar Romania, focusing on the automotive industry, Henry Ford’s influence in Romania, and the media. Many Romanian historians consider this time the most prosperous in the nation’s history, marked by the 1918 unification of territories like Bessarabia, Bucovina, and Transylvania. Economically, Romania remained dependent on Western imports. Romanian newspaper ads promoted Westernized values, targeting affluent consumers with luxury goods, such as Ford and Chrysler cars priced around 265,000 lei in 1932. This paper emphasizes that American products, including cars, appliances, medicines, and cosmetics, are featured prominently in advertisements in publications like *Universul* and *Dimineața*.

In his study “Despre o tabără de tineret YMCA la Timișu de Sus în 1940: O micro-istorie a relațiilor dintre YMCA/ACT și Statul Național Legionar,” Dr. Ionuț Biliuță discusses the connections between the Young Men's Christian Association, the United States YMCA, and Legionary students' experience during the interwar period. The ACT aimed to integrate university youth into the YMCA by promoting a Christian, tolerant, and pacifist message that discouraged nationalist, xenophobic, and anti-Semitic tendencies. This mission soon brought it into conflict with the interests of Legionary university organizations. Exploiting the ambiguity surrounding the law enforcement's definition of the ideological stance of ACT, and consequently their inaction, the legionary students initiated a sequence of violent acts intended to dissuade the younger university cohorts from embracing the Christian pacifist message propagated by the Romanian YMCA. Ionuț Biliuță then analyses a case study focusing on the burning of the ACT camp in Sinaia by legionnaire activists during their brief time in government.

Lect. Univ. Dr. Mona Momescu’s chapter entitled “Jean Ulysses Korée – Identități multiple”, examines the life of Jean Ulysses (Ulyxes) Korée (1894-1979), emphasizing his role in Romanian diplomacy in the United States, his contributions to chemistry, and his ties to European aristocracy. Following World War I and the establishment of Greater Romania, diplomats, including those from aristocratic backgrounds, were dispatched to advocate for Romania’s interests in the US. Korée is now recognized as a largely neglected figure engaged in activities beyond his duties. Following his diplomatic mission, he remained an innovative and successful busi-

nessman, considering his title as former “Consul of Romania” among his most notable achievements.

The following chapter “Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York”, by Dr. Roxana Mihaly depicts Constantin Brâncuși’s significant contributions to modern art, particularly in sculpture and abstraction. His innovative exploration of form, space, and materiality transformed 20th-century sculpture, with notable works like “Bird in Space” and “Sleeping Muse” emphasizing minimalism and essence over physical representation. The chapter discusses Brâncuși’s influence on art institutions and collectors, including the Rockefeller family, as well as his archival presence in museums and the preservation of his legacy. It also highlights his impact on American art collectors, the legal disputes that affected his career, and his role in the evolution of modern sculpture.

Finally, in his chapter “Imaginea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică”, Dr. Ferencz-Iozsef Truța examines the Rockefeller Foundation’s portrayal in the Romanian interwar press. The Rockefeller Foundation, established on May 14, 1913, by John D. Rockefeller Sr., his son John D. Rockefeller Jr., and advisor Frederick Taylor Gates, has significantly impacted globally, including Romania. Between 1923 and 1940, the Foundation invested approximately half a million dollars in Romania. Funds from American philanthropists, notably the Rockefeller Foundation, impacted health and education projects in Romania. Media perceptions of the Foundation’s charitable efforts vary widely, from appreciation to criticism. Many Romanians respect the Foundation for its significant contributions to health, education, and research, which have been vital in developing the medical system. During the interwar period, many publications praised its positive societal impact, but some expressed skepticism, suspecting hidden agendas to influence Romania’s politics and economy.

Despite the adversities of the interwar period, caused by a recently concluded war and another looming, the primarily commercial and economic relations between the United States and Romania acquired significant cultural, academic, artistic, and diplomatic dimensions. These positively affected both the intellectual and cultural life of Romania and the representation of the country in the United States through the press and the contributions of prominent Romanian-American personalities.

Cultură și politică: Vizita studenților și profesorilor din SUA în România sub auspiciile Fundației Carnegie (1927)¹

Cornel Sigmirean

Relațiile diplomatice ale României cu SUA au fost deosebit de eficiente la sfârșitul Primului război mondial, în contextul interesului statului român pentru finalizarea proiectului Unirii din 1918, în baza principiului autodeterminării enunțat de președintele Wilson. În acest sens, menționăm că declarația secretarului de stat al SUA, Robert Lansing, din 5 noiembrie 1918, privind recunoașterea dreptului românilor de a-și desăvârși unirea a reprezentat un act mobilizator pentru mișcarea politică a elitelor românești din Transilvania². La 6 noiembrie 1918, agențiile de presă au transmis declarația în care se spunea că guvernul Statelor Unite „simpatizează adânc cu spiritul de unitate și cu aspirațiile românilor de pretutindeni și nu va neglija să-și întrebuinteze la timpul potrivit influența sa ca justele drepturi politice și teritoriale ale neamului românesc să fie obținute și asigurate față de orice năvălire străină”³. La Conferința de Pace de la Paris, președintele Wilson a

¹ Acest capitol a fost finanțat de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării – UEFISCDI, Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Ministerul Educației Naționale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*.

² Sorin Radu, „Internaționalism și principiile naționale : o perspectivă asupra discursului politic al social-democraților români din Ungaria (1917-1918)”, în *Problema Transilvaniei în discursul politic de la sfârșitul Primului război mondial*, ed. Valer Moga, Sorin Arhire (Cluj-Napoca: Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2009), 147; Vezi Cornel Sigmirean, „Bessarabia: Politics and Propaganda in the USA (1920-1940). A Coin’s Story”, în *Romanian American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, ed. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 44-61.

³ Ion Stanciu, *Aliați fără alianță. România și SUA 1918-1920* (București: Albatros, 1992), 159.

fost primit ca un „Zeu al Păcii”⁴. După un timp, unii au regretat venirea președintelui american la Conferință, viziunea sa asupra granițelor Europei nu coincideau cu cele ale Franței, Angliei și Italiei⁵. „Lumea - după cum remarca cercetătoarea Margaret MacMillan - avea așteptări enorme de la Conferința de la Pace, iar riscul dezamăgirii era proporțional de mare”⁶. Președintele Wilson spera că toate deficiențele create de termenii păcii se vor rezolva prin înființarea Ligi Națiunilor. În acest sens, în 31 mai 1919, Woodrow Wilson declara:

Nu putem trece cu vederea faptul că, în final, forța navală și militară a Marilor Puteri va constitui garanția definitivă pentru pacea mondială. Toate aceste discuții au la bază speranța României și, de exemplu, și a Cehoslovaciei, și Serbiei că, în cazul în care una dintre aceste clauze nu este respectată, Statele Unite își vor trimite armatele și navele pentru a asigura că sunt duse la îndeplinire⁷.

Dar, la 19 noiembrie 1919, Senatul Statelor Unite a refuzat ratificarea Tratatului de la Versailles.

La București, diplomația română lăsa impresia că a trecut în plan secundar politica de promovare a intereselor românilor în Statele Unite, în condițiile în care Washingtonul nu a semnat Tratatul de la Paris din 1920 privind Basarabia⁸. De altfel, până în anul 1926, în planul propagandei, România nu a avut un organism specializat, unificat, pentru coordonarea propagandei externe, în SUA și în Europa⁹.

Dar, SUA erau cea mai mare putere economică a lumii. Treptat, interese reciproce, politice și economice, au încurajat schimburi culturale între România și SUA. Importante nume ale vieții universitare americane au contribuit la promovarea istoriei, culturii și civilizației românești în America. Printre ei s-au numărat istoricul american David S. Muzzey, care a vizitat orașele universitare Cluj, Iași și Cernăuți, București, în capitală având în-

⁴ Jill Lepore, *Aceste adevăruri: o istorie a Statelor Unite* (București: Trei 2022), 439.

⁵ Ibid, 441.

⁶ Margaret MacMillan, *Făuritorii păcii. Șase luni care au schimbat lumea* (București: Trei, 2018), 25.

⁷ Apud Dennis Deletant, *România 1916-1941. O istorie politică* (București: Humanitas, 2024), 95.

⁸ Paul Nistor, *Propagandă și politică externă românească* (Iași: Institutul European, 2013), 18.

⁹ Vezi Nicolae Dascălu, *Imaginea României Mari în Statele Unite ale Americii în perioada interbelică (1919-1939)* (București: Editura Universității din București, 1998), 100.

tâlniri cu Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Vintilă Brătianu și I.G. Duca¹⁰. J.S. Roucek, profesor la Universitatea de Stat din New York, a publicat volumul *Contemporary Romania and Her Problems*, finanțat de București, difuzat de Legația Română „în întreaga Americă”. În 1932, Direcția Presei a subvenționat publicarea tezei de doctorat a profesorului american privind Societatea Națiunilor și problema minorităților naționale în Europa¹¹. De asemenea s-au remarcat pe terenul cauzei românești profesorul Arthur I. Andrews, de la Universitatea Harvard, din 1929 membru al Comitetului Internațional de Științe Istorice, profesorul J. Kerner de la Miami University, care a pregătit în colaborare cu Harry Howard o lucrare despre conferințele balcanice. Lucrarea a apărut în anul 1936¹². De asemenea, era amintit profesorul Thomas Healy de la Georgetown University, „care a adus servicii apreciabile României”, potrivit unui document transmis de Legația română de la Washington.¹³ Charles Upson Clark, profesor la Universitatea din Yale, a vizitat de șapte ori România¹⁴. A fost autor al unor cărți despre România, finanțate de Serviciul de propagandă de la București, cum au fost *Greater Roumania* (1922), *Bessarabia, Russia and Roumania on the Black Sea* (1927) și *United Roumania* (1932). A publicat articole în presa americană despre realitățile din România. Ca recunoaștere pentru serviciile aduse României, a fost ales Membru de Onoare Străin al Academiei Române, în anul 1922¹⁵.

Pentru cunoașterea istoriei, culturii românești în SUA statul român a depus eforturi constante pentru inaugurarea unor cursuri de limbă română la universitățile americane. În 1930, s-a deschis un curs la Universitatea din Harvard, susținut de profesorul M. Raphael¹⁶. Finanțat de Direcția Presei, profesorul american a efectuat cercetări în România în perioada octombrie 1932 - februarie 1933, elaborând o gramatică a limbii române și o antologie de documente vechi românești. Cursuri de limbă și cultură română s-au ținut încă de la sfârșitul Primului război mondial la Universitatea Columbia, prin profesorul Leon Feraru¹⁷. Nicolae Șerban, de la Universitatea din

¹⁰ Stanciu, *Aliați fără alianță*, 243.

¹¹ Dascălu, *Imaginea României Mari*, 188.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., 58.

¹⁵ Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar*, ediția a-III-a, revăzută și adăugită, cu un cuvânt înainte de Academician Eugen Simion, Președintele Academiei Române (București, Editura Academiei Române, 2003), 198.

¹⁶ Dascălu, *Imaginea României Mari*, 189

¹⁷ Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe, *Fond SUA*, Vol.71, f. 55.

Iași, care în 1926 a vizitat Universitatea Columbia cu o delegație de universitari, a creat Institutul de Cultură Românească pe lângă Departamentul de Limbi Romanice al Universității Columbia, institut care-l avea ca președinte de onoare pe rectorul Universității Columbia, Nicholas Mary Butler, renumită personalitate a lumii științifice americane¹⁸.

Cultivarea unor personalități americane, mai ales din mediul universitar, dar și din presa americană care să promoveze, să intermedieze o corectă reprezentare a intereselor românești în SUA era extrem de importantă.

În acest context, într-o Notă a Legației Române de la Washington, din 7 martie 1927, semnată de G. Cretzianu, adresată Ministrului de Externe, Ion Mitileu, guvernul României era informat că, la „propunerea noastră”, un grup de circa 50 de profesori și studenți americani de la universitățile Georgetown și Columbia vor organiza în timpul verii o excursie de trei-patru săptămâni în România pentru cunoașterea țării. Excursia se va organiza sub patronajul Fundației Carnegie¹⁹.

Una dintre cele mai influente instituții private din SUA era *Fundația Carnegie*, creată de americanul cu origini scoțiene Andrew Carnegie, cu scopul de a impune pacea universală, cum de altfel era și denumită: *Fundația Carnegie pentru Pace Internațională* (*Carnegie Endowment for International Peace*)²⁰. Într-o scrisoare adresată curatorilor Fundației, A. Carnegie le spunea:

Curatorii mei din fiecare epocă, vor avea să determine cum ar putea ei mai bine să ajute omul în calea sa de înălțare și dezvoltare neîncetată; căci acum știm că omul a fost creat nu cu instinctul care să-l conducă spre propria sa degradare, ci pătruns de dorința și puterea de perfecționare care se prea poate să fie posibilă chiar aici în această viață pe pământ²¹.

¹⁸ Ibid, f. 139; Despre relațiile culturale româno-americane vezi Dascălu, *Imaginea României Mari*; în *Statele Unite ale Americii în perioada interbelică (1919-1939)*; Stanciu, *În umbra Europei: Relațiile României cu Statele Unite în anii 1919 - 1939* (București: Silex, 1996), 230-86; Sigmirean, „In Search of the Model: Romanian Professors and Students at American Universities (1920-1940)”, în *Creative Negotiations. Romania - America 1920-1940*, ed. Andraș, Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023) 29-57.

¹⁹ Arhivele Naționale ale României, *Fond Propaganda*, Dosar 20/ 1927-1928, f. 6

²⁰ „Centenarul nașterii lui Andrew Carnegie”, *Buletinul Institutului American din România*, II-III (1935-1936): 75.

²¹ Ibid, 75.

Andrew Carnegie a creat *Fundația Carnegie pentru Pace Internațională* pe 14 decembrie 1910, cu ajutorul a 28 de „persoane eminente”. La 14 decembrie 1911 a înzestrat Fundația cu 150 de milioane de franci (10.000.000 de dolari) și a instituit și mijloacele de acțiune pentru a folosi cu înțelepciune acești bani pentru pace. A creat trei direcții (axe) mari de acțiune: o axă centrată pe lege și legislație, coordonată de medicul James Brown Scott; a doua axă centrată pe economie politică și istorie, coordonată de către profesorul John Bates Clark de la Columbia University; și a treia axă, centrată pe relații internaționale și educație, condusă de Nicholas Murray Butler, președinte al Universității Columbia din 1902 până în 1945²².

Într-o adresă către Ministerul Afacerilor Externe, Legația de la Washington recomanda ca statul român să suporte cheltuielile de transport, cazare și masă²³. La scurt timp, într-o adresă oficială, Cabinetul Primului-Ministru Alexandru Averescu anunța Legația că studenții și profesorii care doresc să viziteze România sub auspiciile *Fundației Carnegie* „vor beneficia de înlesniri materiale: gratuitate pe căile ferate și întreținerea lor în căminele studențești”²⁴. În corespondența cu Primul Ministru și cu ministrul Instrucțiunii Publice asupra importanței vizitei pentru relațiile româno-americane, Legația Română formula speranța că profesorii și studenții americani care vor vizita România, „în condițiuni plăcute, ar putea fiecare deveni un filo-român și un agent de propagandă la întoarcere în America”. Scrisoarea se încheia cu concluzia că suportarea cheltuielilor de ședere în România: „Este un sacrificiu ce merită a fi făcut”²⁵.

Vizita delegației americane era propusă în contextul unei atenții sporite acordată de Guvernul României propagandei externe. Într-o circulară a Ministrului de Externe al României, Ion Mitilineu, transmisă la legațiile României, din 13 decembrie 1926, se sublinia că în ultima vreme se ducea o intensă campanie de presă contra țării prin propaganda sistematică de știri tendențioase, promovate de agențiile de știri din Budapesta, Viena și Berlin²⁶.

²² „Fundația Carnegie Pentru Pace Internațională”, *Encyclopaedia*, Qwerty Wiki, 1 iulie 2021, https://ro.frwiki.wiki/wiki/Fondation_Carnegie_pour_la_paix_internationale, accesat 4 septembrie 2024.

²³ Arhivele Naționale ale României, *Fond Propaganda*, Dosar 20/ 1927-1928, f. 7, f. 5.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid, f. 8.

²⁶ Dascălu, *Imaginea României Mari*, 101.

Cultivarea unor personalități americane era o practică în propaganda externă a mai multor țări. În 1927, o delegație de 40 de ziariști americani au beneficiat de o primire fastuoasă la Budapesta. La întoarcerea lor în SUA au publicat în periodice americane mai multe articole, care apoi au fost reunite într-o broșură în care se deplângea soarta Ungariei după Trianon²⁷.

„Faimosul suporter al revizionismului maghiar”, după cum îl numea istoricul Nicolae Dascălu pe lordul Rothermere, a vizitat SUA în septembrie 1927, mobilizând în favoarea propagandei maghiare forța sindicatului său de presă care reunea 71 de periodice²⁸. Articolul său intitulat *Locul Ungariei sub soare și Magazia cu pulbere a Europei* apărut în iunie 1927, în *The Daily Mail*, a fost preluat de multe ziare americane. Încă de la sosirea lui în SUA, a cerut ziariștilor să adere la ideea revizuirii Tratatului de la Trianon. La inițiativa lui s-a fondat la New York Liga revizionistă condusă de senatorul Hoover și sprijinită de senatorul Borah²⁹.

În acest context, al propagandei maghiare, dar și rusești și bulgărești, vizita universitarilor americani putea reprezenta un bun prilej de promovare a intereselor României în SUA. În corespondența cu ministrul de externe al guvernului Averescu, Ion Mitilineu, Legația Română de la Washington revenea constant cu noi detalii despre vizită. În luna mai Ministerul de Externe era informat de Șeful Legației, George Cretzianu, că delegația va sosi în România în 1 iulie 1927, că profesorii și studenții americani vor sosi în România dinspre Ungaria și vor sta în țară trei săptămâni, adică până în 21-22 iulie³⁰. Excursia era organizată sub auspiciile *Fundației Carnegie*, al cărei delegat era profesor Clarence A. Manning, șeful Departamentului de Limbi Slavonice de la Universitatea Columbia din New York, care urma să sosească în România împreună cu excursioniștii, al căror număr va fi între 30 și 50. Știrile despre sosirea „americanilor” erau tot mai numeroase în corespondența diplomatică. Se menționa că ei reprezintă mai multe universități, invitate de *Fundația Carnegie*, deși cei mai mulți sunt de la universitățile Columbia și Georgetown. Delegația de la Georgetown urma să fie condusă de Thomas H. Healy, profesor de Drept Internațional și vice-decan al Facultății de Științe Politice a Universității. Se menționa că „ne este mare prieten și ne-a fost util în mai multe rânduri. Articolul său despre Basarabia, publicat

²⁷ Ibid, 151.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Arhivele Naționale ale României, *Fond Propaganda*, Dosar 20/ 1927-1928, f. 15.

în ziarul *Washington Post*, a fost comentat și în *Universul* din 18 Aprilie”. De la Legație se transmitea că profesorul Healy are de gând să „fotografieze părțile mai interesante din țară, pentru a face un film despre România”. Enthusiasmat de intenția profesorului american, în adresa către Ministerul de Externe insista: „Nu e necesar să accentuez importanța unui astfel de film, care ar putea fi distribuit nu numai la diferitele universități, dar și în cinematografele americane”³¹. De asemenea, pentru a se evidenția importanța vizitei, în corespondența cu ministrul de externe, se spunea că:

D-rul Healy ar mai vrea să scrie, la reîntoarcerea sa, despre România, în special despre Basarabia. Rog deci, pe Excelenta Voastră să binevoiască a-i face înlesnirile necesare și a-l pune în contact cu persoanele cari i-ar putea fi utile³².

Pentru a evita o serie de acuzații „din partea dușmanilor noștri” că excursioniștii au fost câștigați de guvern să scrie favorabil despre România în schimbul unor favoruri, Legația a propus ca excursioniștii să fie preluați de Societatea „Prietenii Statelor Unite”³³. Altfel, așa cum rezultă dintr-o telegramă, în organizarea excursiei rolul principal l-au avut profesorul Clarence Manning de la Columbia și ministrul G. Cretzianu³⁴.

În pregătirea vizitei, ministrul Cretzianu i-a propus profesorului Healy să susțină sub auspiciile Societății „Prietenii Statelor Unite” o conferință în care să vorbească despre relațiile dintre Statele Unite și România. De asemenea, avea în vedere dezvoltarea pe viitor a unei „cooperări mai active între cele doua popoare cu ajutorul schimbului de studenți și profesori, schimb de publicații, excursiuni etc.” Profesorul Healy s-a arătat încântat, propunând chiar mai multe conferințe în țară. S-a convenit însă să se rezume doar la București, Cluj și Cernăuți, datorită faptului că studenții și cadrele didactice erau în vacanță³⁵.

G. Cretzianu îl anunța în 11 mai 1927 pe ministrul Afacerilor Străine, că din inițiativa Universității din Georgetown, un grup de universitari americani, în frunte cu profesorul Thomas H. Healy, au luat hotărârea să

³¹ Ibid, f. 16.

³² Ibid.

³³ Ibid, f. 17.

³⁴ Ibid, f 18.

³⁵ Ibid, f. 24.

prezintă M.S. Regina o adresa de comemorare a vizitei M.S. în Statele Unite³⁶. Întâlnirea urma să se desfășoare la data și locul stabilit de către regină.

În ziua de 6 iunie s-a transmis lista cu membrii delegației³⁷. În total erau 50 de persoane, dintre care 25 erau cadre didactice, personalități universitare: Clarence A. Manning, delegatul *Fundației Carnegie*, Dr. Thomas H. Healy, vice-decan al Facultății de Științe Politice de la Universitatea Georgetown, Jean Labat, directorul Departamentului de Limbi Slave de la Georgetown, David S. Muzzey de la Departamentul de Istorie al Universității Columbia, George L. Clark, profesor de drept la University of New York, Sophie C. Hart de la Wellesley College din Massachusetts etc.

Delegația a sosit în România în ziua de 1 iulie 1927, prin vama Episcopia Bihorului. Apoi, în două vagoane speciale a parcurs un lung itinerar de cunoașterea a României: Oradea-Cluj-Dej-Suceava-Iași-Cernăuți-Chișinău-Constanța-București-Sinaia-Pitești-Reșița-Timișoara-Halmeu. Programul vizitei era stabilit pe ore și minute pentru fiecare oraș în parte, cu orele de luare a mesei, recepții etc.

Primirea în fiecare localitate era înscrisă într-un adevărat ritual. De exemplu, la Dej, reședința județului Someș, delegația a fost primită de Prefect, Primar, șeful Poliției, care

[...] întâmpină pe reprezentanții culturii continentului nou, mulțimea strigă Trăiască America, muzica intonează imnul american, în sunetul căruia oaspeții încep să descindă din vagoane³⁸.

La București, așa cum rezultă din Adresa înaintată Ministerului Afacerilor Externe, Consiliului General Comunal al Municipiului București, în sesiunea de la 28 Iunie 1927, a hotărât ca Municipiul București să ofere oaspeților americani, cari sosesc în Capitală, o masă, în seara de 9 Iulie a.c., în Parcul Carol. În detaliu vizita avea următorul program:

Cafeaua cu lapte la vila D-rului Minovici la ora 7 (repartiția camerelor la hotelul „Excelsior”)

Ora 9 Vizitarea Atheneului Român.

10 în parcul Carol la Mormântul Soldatului Necunoscut

11 Vizita Muzeului Militar

12.39 Dejun oferit de Primărie

³⁶ Ibid, f. 29.

³⁷ Ibid, f. 34, 35, 36.

³⁸ Ibid.

16.30 Recepție și ceai la Legația Americană

20.30 Cina la "Colonadele Iordache

Duminică 10 Iulie 1927

Cafeaua cu lapte la Bufetul de la Șosea.

Ora 9 Vizita Muzeului Zoologic. Recepție la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale.

Ora 13 Dejun la Athénée Palace.

16.30 Vizita palatului Mogoșoaia

20 Banchet dat de Academia Comercială Română.

Momentul central al vizitei a avut loc la Sinaia, în 13 iulie 1927, când în cinstea oaspeților americani s-a organizat un banchet. Înainte de eveniment, primăria Sinaia a solicitat ajutor de la guvern, pentru ca toate cheltuielile să fie suportate de Ministerul de Externe, Primăria Sinaia argumentând că bugetul local este atât de redus, „că abia poate face față necesităților orașului”³⁹. Oficial, Banchetul s-a organizat de către Societatea „Amicii Statelor-Unite”. Evenimentul a fost deschis la orele 13, fiind oferit de autoritățile locale în Restaurantul „Caraiman”. După masă, oaspeții au vizitat Mănăstirea Sinaia. A doua parte a evenimentului a avut loc la orele 17, la Castelul Peleş, unde se aflau membrii Societății „Amicii Statelor Unite”. Momentul central al Banchetului a fost sosirea reginei Maria, la orele 17 și 15 minute, însoțită, în dreapta de Regina Maria a Iugoslaviei, și la stânga de Principesa Ileana, purtând toate trei costume naționale.

Banchetul s-a bucurat de o prezență foarte numeroasă, cum rar se întâmpla la vizita unor universitari, profesori și studenți. Au participat circa 300 de invitați, membri ai Guvernului: Alexandru Averescu, I.N. Anghelescu, N. Arion, Constantin Garoflid, Octavian Goga, oamenii politici Vintilă Brătianu, Constantin Brătianu, I.G. Duca, Virgil Madgearu, Iuliu Maniu, Vespasian Pela, Nicolae Titulescu, Alexandru Vaida Voevod, oamenii de cultură: Constantin Brâncuși, George Enescu, Dimitrie Gusti, N. Iorga, Ioan Pilat, Liviu Rebreanu ș.a. S-a toastat, atât din partea delegației americane, prin W. S. Culbertson, cât și din parte invitaților români. Reprezentantul delegației americane s-a referit în primele cuvinte la sănătatea regelui Ferdinand, căruia i-a urat „să i se îmbunătățească sănătatea, să-i crească puterea”. A arătat că prietenii Statelor-Unite din România și prietenii României

³⁹ Ibid, f. 180.

din Statele-Unite au marea răspundere de a contribui la crearea unei culturi mondiale comune. Referindu-se la importanța vizitei, a recomandat colegilor săi:

D-voastră, concetățenii mei, înconjurați astăzi aici de memoriile istorice ale castelului Peleş, aveți ocazia să înțelegeți realitățile și caracterul poporului român. Ați fost bine veniți prin ospitalitatea neîntrecută a Majestății Sale. Aveți privilegii neobișnuite ale vizitei d-voastră, să cunoașteți viața și condițiile din această parte a Europei răsăritene...

Sunteți ambasadorii priceperei și buneii voințe. Aveți o misiune, totodată un prilej înalt. Totul va eșua, dacă din vizita d-voastră aici nu va rezulta o simpatie și o înțelegere mai adâncă între poporul român și american⁴⁰.

Din partea autorităților românești prezente la Banchet a vorbit Dimitrie Ghika, în numele ministrului Nicolae Titulescu, care avea probleme de sănătate. În alocuțiune se exprima părerea că

Reculegându-vă amintirile, acasă la d-voastră, veți reține ce credeți de cuvință. Am ideea că în conversațiile d-voastră de familie de birou, sau chiar printre colegi la Universitatea d-voastră, ne veți descrie ca pe un popor trăind în pace, cu moravuri liniștite, primitor, de o inteligență vie, prea vie chiar, care uneori trebuie să lupte contra acestei vioiciuni, prin care riscăm să nu ne apărăm brazda adânc și să aprofundăm lucrurile⁴¹.

Vizita delegației americane a avut, indiscutabil, și o miză politică, de promovare a României și de contracarare a propagandei revizioniste din SUA. În acest sens, este deosebit de relevantă discuția de la Dineul de la Cluj, unde Profesorul Thomas H. Healy i-a comunicat generalului Dănilă Pop, comandantul Corpului 6 Armată,

[...] că înaintea plecării sale din America spre România, Ministrul plenipotențiar al Bulgariei l-a vizitat și i-a arătat un teanc mare de jurnale românești, toate din țara noastră, prin care voia să-i dove-

⁴⁰ Ibid, f. 181.

⁴¹ Ibid, f. 279.

dească dreptul bulgarilor la Dobrogea și răul tratament la care sunt supuși Bulgarii la noi⁴².

Profesorul american a menționat că

[...] din partea românilor nu se face absolut nimic pentru a se dezminți, cel puțin articolele principale îndreptate în contra noastră, apărute în America, și, că din acest motiv, ni s'a creat acolo o atmosferă foarte rea⁴³.

El propunea cu acea ocazie că

[...] nici un articol să nu rămână fără răspuns, motivând că dacă urmează tot astfel să lipsească riposta, inamicii României își vor ajunge cel puțin scopul, că niciodată țara noastră nu va primi din America vre'un împrumut⁴⁴.

Conținutul discuției a fost transmis ierarhic Ministerului de Război. Declarațiile consemnate în corespondența diplomatică, comentariile din presa vremii, *Universul*, *Dimineața* etc. activitatea și atitudinea universitarilor americani care au vizitat România ne sugerează că vizita a fost un eveniment cultural de succes, s-a consolidat filiera americană de propagandă externă. În 1928, ministrul român de la Washington spunea că profesorul Thomas Healy nu a pierdut o singură zi spre a ajuta activitatea noastră de propagandă, mergând până la a iscăli articole scrise de legatie. În vara anului 1930, din inițiativa profesorului Healy, Universitatea „Georgetown” a instituit Premiul și Medalia de Aur „Nicolae Iorga”. Vizitele au continuat, în 1930 a vizitat țara un grup de studenți. O delegație formată din 31 studenți și profesori au vizitat în 1932 orașele Iași, Cluj și București⁴⁵. Vizitele erau făcute cu sprijinul moral și adesea financiar al Serviciului Propagandei. În 1927, Direcția presei sublinia:

Opera noastră de propagandă se întemeiază în bună parte pe călătoriile de studiu pe care mulți intelectuali străini cu vază-ziariști,

⁴² Ibid, f. 194.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Nicolae Ureche, *Propaganda Externă a României Mari 1918-1940*, București, Editura Enciclopedică, 2015, p.189-190.

savanți, profesori, scriitori-precum și grupuri de studenți din diverse țări, le întreprind în România⁴⁶.

Promovarea României prin mijloacele consacrate ale propagandei, interesele economice și politice ale Statelor Unite au creat la nivel oficial o imagine corectă a României, așa cum rezultă din corespondența Legației cu Guvernul de la București. La nivelul presei, la nivel public este greu să evaluăm impactul vizitei. Presa americană prefera subiecte de senzație, mai facile pentru publicul american, cum era în cazul României viața privată a regelui Carol. Dar, este cert, prin presă, prin broșuri, prin conferințe susținute în universitățile americane, cetățenii SUA au putut cunoaște și o altă față a României, mai ales că vizita profesorilor și studenților americani s-a făcut sub auspiciile Fundației Carnegie, o instituție simbol a păcii și înțelegerii între oameni și popoare.

⁴⁶ Ibid, p.193.

Câteva aspecte ale componentei istorice a imaginii identitare a României la *New York World's Fair* (1939-1940)¹ Laurențiu Vlad

Introducere

Eseul nostru² și-a propus să aducă în prim plan câteva nuanțe cu privire la dimensiunea istorică a construcției imaginii identitare ocazionată de prezența României la expoziția internațională americană de la sfârșitul deceniului patru al veacului al XX-lea. Am avut în vedere în reflecția noastră dedicată acestui aspect scenele / tablourile de pe friza „istoriei românilor” (sau a „națiunii române”, cum a mai fost numită), o compoziție impunătoare în aramă bătută de 30 de metri lungime, realizată de artistul plastic Mac Constantinescu, ce fusese amplasată pe balustrada balconului din holul central al pavilionului proiectat de prințul G.M. Cantacuzino pentru expoziția de la New York.

Detaliile compoziției lui Mac Constantinescu, care parcurgeau istoria națională pornind de la antichitatea daco-romană și evul mediu întunecat al constituirii statelor feudale autohtone, trecând în revistă un panteon aulic eroic (Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, secolele XIV-XVII) și un altul cultural (Neagoe Basarab, Matei Basarab, Vasile Lupu sau Constantin Brâncoveanu, secolele XVI-XVIII), pentru ca să se încheie cu unirea Principatelor de la 1859 (Alexandru Ioan Cuza) și cu dinastia de România (Carol I, Ferdinand și Carol al II-lea, secolele XIX-XX), le-am coro-

¹ Acest capitol a fost finanțat de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării – UEFISCDI, Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Ministerul Educației Naționale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*.

² O versiune în limba engleză a acestui text a fost publicată în *Analele Universității din București. Seria Științe Politice* XXV, nr. 1 (2023).

borat cu altele din lucrări asemănătoare ca simbolistică din perioada 1937-1939 (de exemplu, fresca Magdei Iorga din edificiul central al României de la expoziția internațională de la Paris din 1937 sau cea de la Ateneul Român din 1938). De asemenea, am căutat să încadrăm semnificația imaginilor istorice din friza lui Mac Constantinescu ori din pictura Magdei Iorga în concepția generală expozițională a lui Dimitrie Gusti, Comisarul general al României atât de la expoziția internațională de la Paris (1937), cât și de la cea din New York (1939-1940).

Sursele pe care ne-am bazat investigația au fost articole de presă, broșuri de popularizare editate cu ocazia expoziției (*Romania at the New York World's Fair*, f.a.; *Roumania's Historical and Artistics Monuments*, f.a. sau *Roman Antiquities in Romania*, f.a.), conferințe radiofonice, discursuri ale oficialilor la inaugurarea pavilionului românesc din 5 mai 1939 (ministrul României la Washington din anii 1938-1940, Radu Irimescu, și Dimitrie Gusti), alte intervenții publice etc. Textul de față a utilizat în bună parte datele lucrărilor noastre anterioare (preluând uneori chiar anumite fragmente) ce au avut ca subiect participarea României la *New York World's Fair*³ ori la *Expo-*

³ Vezi, de exemplu, articolele noastre: „Images de l'identité. La Roumanie de Carol II aux expositions universelles”, în *Pouvoirs et mentalités, textes réunis par Laurențiu Vlad à la mémoire du Professeur Alexandru Duțu* (București: Babel, 1999), 137-55 / despre New York, 149-152, 155; „Pavilioanele României la expoziția universală de la New York (1939-1940)”, *Arhitekt & Design* X, nr. 7 (126) (2003): 44-46; România la expoziția internațională de la New York (1939-1940). „Un moment din istoria diplomației culturale autohtone: documente privind înființarea și funcționarea unui birou de propagandă în SUA”, *Studia Politica. Romanian Political Science Review* VI, nr. 4 (2006): 949-958 / (text de regăsit și pe platforma <https://www.cooperativag.ro>: <https://www.cooperativag.ro/romania-la-expozitia-internationala-de-la-new-york-1939-1940-un-moment-din-istoria-diplomatiei-culturale-autohtone-documente-privind-infiintarea-si-functionarea-unui-birou-de-propaganda-in-sua/>); „New Findings on Romania's Participation to the New York World's Fair (1939-1940)”, *Arhivele Olteniei* XX (2006): 103-13 / (o versiune în limba română, cu titlul „Imagini, identități, propagande. România la New York World's Fair - 1939”, în *Revista de Politică Internațională*, nr. 5-6 (2006): 91-103.); „Câteva date cu privire la construcția, amenajarea și organizarea activității Casei Românești la New York World's Fair (1939-1940). Restituiri documentare din Arhivele Naționale și ale MAE, 1938 - 1939”, *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Gheorghe Șincai* XXV, (2022): 316-39 / (text de regăsit și pe platforma <https://www.cooperativag.ro>: <https://www.cooperativag.ro/cateva-date-cu-privire-la-construcția-amenajarea-si-organizarea-activității-casei-romanesti-la-new-york-worlds-fair-1939-1940/>); „Andrei Popovici, un diplomat român în Statele Unite ale Americii pe vremea expoziției universale de la New York (1939-1940)”, *Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol* LX (2023): 283-294; „The Project of Romania's Participation in the Chicago World's Fair in 1933: Some Unpublished Documents from the Archives of the Ministry of Foreign Affairs”, în *Creative Negotiations. Romania - America 1920-1940*, ed. Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 55-80 etc.

sition Internationale des Arts et Techniques dans la Vie Moderne⁴ sau la alte manifestări similare din perioada interbelică⁵. În privința frizei lui Mac Constantinescu, amintim ca istoriografie a problemei, descrierile și interpretările din studiile lui Vasile Hațegan, Remus Grama și Raluca Preotu⁶.

Despre istoria românilor la expoziția de la New York (1939-1940)

Detaliile și temele istorice au fost prezente în construcția identitară a oficialilor români de la expoziția americană din 1939. Acestea s-au regăsit în exponatele secțiunii istorice din cadrul pavilioanelor naționale, în modelele arhitecturale care au stat la baza edificării acestora, ca și în decorația sălilor ce le compuneau ori a fațadelor exterioare. Spre exemplu, în broșura oficială de prezentare a României la New York⁷ se arăta că *Romanian House* (pavilionul restaurant, conceput de Octav Doicescu), era expresia unei arhitecturi ce conserva tradițiile culturale latine și ortodoxe, în care se recunoșteau modelele portalului de la biserica Cetățuia din Iași sau ale coloanelor de la Văcărești, iar în holul de la intrare se găsea o machetă a monumentului de la Adamclisi.

⁴ De pildă, Laurențiu Vlad *Imagini ale identității naționale. România la expozițiile universale de la Paris, 1867-1937*, ediția a II-a revăzută și adăugită (Iași: Institutul European, 2007), 197-225.

⁵ Bunăoară, pentru expoziția universală din 1935 de la Bruxelles, vezi Idem, *În căutarea Belgiei Orientului. România la expozițiile universale și internaționale de la Anvers, Bruxelles, Liège și Gand, 1894-1935* (București: Nemira, 2004), 118-47.

⁶ A se vedea, Vasile Hațegan, *St. Mary's Romanian Orthodox Church, Cleveland, Ohio, 1904-1979: A historical perspective* (Cleveland: St. Mary's, 1979) (sau *The Historical Frieze in St. Mary's Social Hall* [in] Cleveland, Ohio, St. Mary's, f. a.); Remus Grama, „The Copper Frieze of the Romanian Nation in Cleveland”, *Calendarul ziarului „America”* (2000): 21-37 / (text accesibil și pe <http://www.smroc.org/culture.php>, accesat 21 august 2024), respectiv la Raluca Preotu, „De la București prin New York la Cleveland”, *Transilvania*, nr. 1 (2014) / (text accesibil și pe <https://www.cooperativag.ro/de-la-bucuresti-prin-new-york-la-cleveland-friza-sculptata-istoriei-romanilor-de-mac-constantinescu/>, accesat 21 august 2024). Prin 2017, istoricul de artă Adrian Buga ținea conferințe cu privire la lucrările expuse la New York și rămase apoi în Statele Unite (vezi: <https://www.icr.ro/new-york/romania-la-expozitia-universala-new-york-1939-1940/en>, accesat 23 august 2024), iar mai nou, în 2023, Eduard Andrei, în „Opere de artă pierdute / redescoperite. Valori ale patrimoniului cultural românesc la expoziția universală de la New York 1939-1940”, *Studii și Cercetări de Istoria Artei – Artă Plastică* 13, serie nouă, nr. 57 (2023): 130, 134, făcea câteva mențiuni cu privire la friza lui Mac Constantinescu, prezentând fotografia sălii din pavilionul oficial unde era amplasată în timpul expoziției universale.

⁷ *Romania at the New York World's Fair*, f. a., secțiunea Romanian House.

Să mai notăm că tot în pavilionul restaurant, care dădea seama asupra pitorescului și a vieții de zi cu zi a românilor, în salonul cel mare de la parter, se găsea o impresionantă pictură în ulei imitând tapiseria „reprezentând intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia” ce fusese executată de Olga Greceanu și Dimitrie Știubei, iar la ultimul cat, era o încăpere în care se găseau alte imagini ale istoriei naționale („două frize, una rezumând istoria românească de la obârșia getică la romanizare, de la romanizare la viața voievodală și de la cultura ortodoxă și bizantină la închegarea statului modern”)⁸. Tot într-una din încăperile de la etaj fusese amplasat mozaicul Noiei Steriade, înfățișând familia voievodului „martir pentru credință” (cum este cunoscut în discursul cu tente naționale), Constantin Brâncoveanu, lucrare care se găsește acum în *Romanian Classroom* din *Cathedral of Learning* de la Universitatea din Pittsburgh, Pennsylvania⁹.

De asemenea, în același context al dimensiunii istorice a imaginii identitare românești, amintim și broșurile de propagandă (*Romania's Historical and Artistic Monuments*, f.a. sau *Roman Antiquities in Romania*, f.a.), publicate cu sprijinul Biroului de propagandă coordonat de Comisarul general adjunct al României de la expoziția americană, diplomatul Andrei Popovici. Deși acest birou avea o preponderență economică netă în activitățile sale curente, a dispus totuși realizarea unor texte cultural-istorice, cum au fost cele două broșuri despre monumentele și antichitățile din țară, contribuind și la imprimarea unei emisiune filatelice, care reunea imagini bine cunoscute în epocă: castelul Peleş, simbolul regalității românești, o biserică de lemn din Maramureș, o mănăstire din Bucovina, expresie a tradiției culturale ortodoxe, respectiv un peisajul rural și o sculptură țărănească, ce semnificau pitorescul și tradiția¹⁰. Imagini cu astfel de sugestii, precum se vedeau pe emisiunea filatelică, se regăseau și în broșurile de propagandă ca acelea deja menționate, dar și în altele, de pildă în *Romania (România)*, f.a., *Romanian People*, f.a. etc.

⁸ Conferință radiofonică a lui G.M. Cantacuzino din 31 august 1939, în Dimitrie Gusti, *Opere*, vol. III, texte stabilite, comentarii și note de Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu (București: Editura Academiei RSR, 1970), 457–60 (textul conferinței, cu titlul „Afirmarea românească peste ocean”, era redat la notele și comentariile editorilor), referințele noastre sunt de la 459. Acesta a mai fost publicat și în *Expoziția universală de la New York, 1939, văzută de Olga Greceanu* (Otopeni: IDACO „dar din har”, 2018), 98–113 / 104–5.

⁹ Detalii preluate din Andrei, „Opere de artă pierdute / redescoperite. Valori ale patrimoniului cultural românesc la expoziția universală de la New York 1939-1940”, 125–46 / 133–4.

¹⁰ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București, *fond Washington*, vol. 218, extras din „Curentul”, 26 februarie 1939.

Iar dacă ar fi să facem referire și la discursurile oficialilor situația ar fi și mai limpede. De exemplu, dacă Radu Irimescu vorbea despre o „România bătrână” având în vedere continuitatea sa prin veacuri din punct cultural, dar deopotrivă tânără în acțiunea din prezent a regelui ei, care i-a înțeles parcursul din trecut, Dimitrie Gusti sublinia „unitatea milenară” a „națiunii române”, din punct de vedere biologic, cultural și istoric¹¹.

În fine, toate aceste exponate cu semnificațiile lor, ca și reflecțiile oficialilor de la București din intervențiile lor publice, conturau imaginea identitară a României, care nu era frecventată numai în 1939, ci pe întreg parcursul anilor 1930. O imagine identitară recognoscibilă, cu nuanțe, desigur, și la 1935 (expoziția universală de la Bruxelles) și la 1937 (la Paris), în care coexistau teme, majoritatea cu referire la trecut, cu privire la regalitate, ortodoxie, continuitate istorică, tradiție culturală (artistică), prospețime a vieții rurale, pitoresc al peisajului¹².

Friza istoriei românilor a lui Mac Constantinescu de la expoziția americană

Și alte exemple care au contribuit la conturarea dimensiunii istorice a imaginii identitare, pe care Dimitrie Gusti a ales să o prezinte pe continentul nord-american, pot să mai fie aduse în discuție. Dar ne-am propus să reflectăm ceva mai mult asupra unui element simbolic, ce se găsea în interiorul pavilionului regal proiectat de G.M. Cantacuzino, în holul de onoare, pe balustrada balconului, anume friza monumentală din aramă bătută, având 30 de metri lungime și 1,20 înălțime (unii istorici de artă, precum Eduard Andrei, spun că are 1,10 metri¹³), reprezentând momentele cele mai

¹¹ *Romania at the New York World's Fair*, secțiunea *An Invitation* semnată de Radu Irimescu, respectiv cea intitulată *An Inaugural*, redactată de Dimitrie Gusti.

¹² Vezi, de exemplu, pentru expoziția din 1935, Vlad, *În căutarea Belgiei Orientului. România la expozițiile universale și internaționale de la Anvers, Bruxelles, Liège și Gand, 1894-1935*, 118-47 sau, pentru cea din 1937, Idem, *Imagini ale identității naționale. România la expozițiile universale de la Paris, 1867-1937*, ediția a II-a, 197-225.

¹³ Andrei, „Opere de artă pierdute / redescoperite. Valori ale patrimoniului cultural românesc la expoziția universală de la New York 1939-1940”, comunicare susținută la Conferința internațională *Negocierile româno - americane în educație, știință, cultură și artă / Romanian-American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, organizată în 15-16 iunie 2023 de Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”, Târgu Mureș, în cadrul proiectului EDERA / *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian-American Cultural Negotiations (1920-1940) / Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)* (Proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688).

importante ale istoriei românilor. Compoziția a fost realizată de sculptorul Mac (Mihai Filip) Constantinescu, cunoscut deja în 1939 în spațiul expozițiilor universale, fiind laureat cu medalii și diplome pentru lucrările sale de la Bruxelles (1935) și Paris (1937)¹⁴.

Dar cine era Mac (Mihai Filip) Constantinescu¹⁵? Era sculptor, grafician, publicist; văzuse lumina zilei la Berlin - Charlottenburg în anul 1900; s-a stins din viață în 1979 la Câmpina. A făcut studii între 1920 și 1923 la Școala de Arte Frumoase de la București, iar apoi la *École Nationale Supérieure des Beaux Arts* la Paris (1924-1926). A urmat și un stagiu la Școala română de la Roma (probabil în perioada 1927-1928 sau, după alți autori în anii 1932-1933). A fost căsătorit cu balerina Floria Capsali. În perioada 1945-1970 s-a aflat la catedră, fiind profesor la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” (până în 1964), iar apoi la cel de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” (1964-1970). A avut mai multe expoziții personale la București și în străinătate (Belgia, Franța, Italia). Este cunoscut ca autor al unor basoreliefuri cu teme de istorie romană din holul Facultății de Drept de la Universitatea din București (eliberarea unui sclav în fața magistraților din forul roman; împăratul Iustinian în mijlocul magistraților), al unor lucrări ce decorează Arcul de Triumf, al frizei istoriei românilor ce se găsea în interiorul pavilionului regal al României de la New York World's Fair din 1939-1940, care acum se află la Catedrala ortodoxă St. Mary din Cleveland etc. A realizat, împreună Jules Perahim, mozaicul *Geneze* de pe fațada Casei de Cultură din Mangalia (1959-1962), compus din sute de mii de piese ceramice cu suprafața de 4 cm², fiind și autorul proiectului fântâinii arteziene din Piața Teatrului de la Târgu Mureș - 1971 (demolată în 2009).

Dar să revenim la lucrarea lui Mac Constantinescu de la expoziția americană din 1939... Friza „istoriei românilor” sau a „națiunii române”, era compusă din 17 scene care reînviau trecutul autohton, cu încărcături simbolice evidente, care marcau un parcurs prin timp ce începea cu șase secole înainte de Hristos și se încheia cu perioada anilor 1930, cum preciza

¹⁴ Pentru 1935 sunt mai multe liste de laureați care se găsesc în Archives Générale du Royaume de Belgique, fond *Exposition universelle de Bruxelles - 1935*, dosarele nr. 136, 177, apud Vlad, *În căutarea Belgiei Orientului.*, 129-30. Lista laureaților din 1937 în *Universul*, numerele din 14, 27 și 30 ianuarie 1939; apud Vlad, *Imagini ale identității naționale*, ediția a II-a, 276.

¹⁵ Mircea Grozdea, *Mac Constantinescu* (București: Meridiane, 1972). Detalii și pe <https://www.postmodernism.ro/mac-constantinescu/>, accesat 21 august 2024.

broșura de popularizare *Romania at the New York World's Fair*¹⁶. Primele patru tablouri făceau referire la lumea antică dacă, daco-romană și la evul de mijloc timpuriu (personajele recognoscibile erau Decebal, Traian, Aurelian), apoi, următoarele două, la formarea statelor medievale Valahia și Moldova. După aceea, cursul istoriei continua cu trei personaje ale unui panteon eroic aulic (Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare – „Atletul lui Hristos”, cum era numit în izvoarele timpului său -, Mihai Viteazul, eroul de la Călugăreni și domnitorul Unirii de la 1600). Toți erau voievozi războinici, apărători ai „dreptei credințe” (creștin-ortodoxe) și luptători neînfricați împotriva turcilor musulmani.

Tablourile 10-13 conturau un panteon cultural (Neagoe Basarab, Matei Basarab și Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu, cel care s-a jertfit pentru credință). Veacul fanariot, ca și prima parte a secolului al XIX-lea erau trecute cu vederea, după Constantin Brâncoveanu urmând o scenă cu Alexandru Ioan Cuza, voievodul unirii de la 1859, având în stânga și în dreapta două fizionomii feminine, care reprezentau de fapt Principatele Unite. Ultimele trei scene aveau ca figură centrală dinastia de România. Prima înfățișa pe Carol I (și pe regina Elisabeta), în apropierea unei bătălii de pe un câmp de luptă, probabil se făcea referire de războiul de independență din 1877-1878, iar într-o anumită parte a compoziției era figurat și podul lui Anghel Saligny (astfel, se contura imaginea întemeietorului statului român modern independent și al celui care a stat la baza dezvoltării / modernizării României din a doua parte a secolului al XIX-lea). Urmau apoi Ferdinand I și Maria (și în acest caz cu imagini de pe câmpul de luptă – Primul Război Mondial – care reprezentau simbolurile Marii Uniri de la 1918). În fine, tabloul final era acela care stăruia asupra lui Carol al II-lea și voievodului Mihai; suveranul era făuritorul „Noii Românii”, „regele tinerilor și al țăranilor” - ce se implicase în reorganizarea țării „prin educație și reformă socială”, dând o „nouă energie” lumii / populației rurale¹⁷.

Sigur, descrierea noastră a fost una succintă, cu note în coordonatele specifice demersului nostru ocazionat de dimensiunea istorică a imaginii identitare a României la finele anilor 1930. Credem însă că este util să

¹⁶ *Romania at the New York World's Fair*, secțiunea *The Official Pavilion*.

¹⁷ *Romania at the New York World's Fair*, secțiunea *Romania at the Fair* - aceasta era descrierea broșurii de popularizare mai sus menționată pentru imaginile care reprezentau pe regii României. A se vedea și panegiricele interne din epocă, dar și din presa străină, precum numărul special din *L'illustration* (1939), pe care le vom detalia în notele ce urmează.

adăugăm că în articolul său din 2014, publicat în revista *Transilvania*, amintit de noi pe parcursul demersului nostru actual, Raluca Preotu a detaliat contextele în care se găseau principii și regii români, insistând chiar pe o serie de date mitologice, în care erau integrate elemente ale naturii, de pildă copacii (brazii, stejarii etc.), fiecare cu semnificația lor în economia „istoriilor” ce se desfășurau alert pe arama bătută a lui Mac Constantinescu¹⁸.

Ar mai fi un aspect pe care trebuie să îl aducem în discuție, urmând textul mai sus menționat; anume faptul că în 1936 lui Dimitrie Gusti i s-a propus de către Anton Golopenția o succesiune eroică a istoriei românilor pentru o lucrare de tipul celei a lui Mac Constantinescu (poate la acel moment pentru expoziția de la Paris!), care să cuprindă scene, tablouri și personaje transilvane (Iancu de Hunedoara, Unirea cu Biserica Romei, Horea, Școala Ardeleană, Avram Iancu, Memorandumul) sau ale Revoluției de la 1848 ori ale contactului cu Marile Puteri, cu țările Micii Înțelegeri, ale Înțelegerii Balcanice etc.¹⁹, sugestie despre care nu avem știință să fi avut vreo urmare.

Fresca istorică a Magdei Iorga de la expoziția de la Paris (1937)²⁰

Să ne întoarcem în timp cu doi ani la pavilionul regal al României de la *Exposition International des Arts et Techniques dans la Vie Moderne* (Paris), unde vom fi regăsit imagini retrospective similare celei din 1939. Pe coloanele coridorului care lega sala Oficiului de Educație al Tineretului de holul Fundațiilor Regale erau ilustrate în frescă (autor: Magda Iorga) figurile voievozilor și regilor români (secolele XIV-XX): Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Radu cel Mare, Neagoe Basarab și Doamna Milița, Petru Rareș și Doamna Elena, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir, Nicolae Mavrocordat, Grigore al III-lea Ghica, Alexandru Ioan Cuza, Carol I, Ferdinand I și Carol al II-lea. Panteonul național, ce era exclusiv unul aulic, co-

¹⁸ Preotu, *De la București prin New York la Cleveland* (noi am folosit versiunea nepaginată de pe <https://www.cooperativag.ro/de-la-bucuresti-prin-new-york-la-cleveland-friza-sculptata-istoriei-romanilor-de-mac-constantinescu/>, accesat 24 august 2024.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Am preluat integral în acest subcapitol o serie de fragmente, ușor modificate, din Vlad, *Imagini ale identității naționale*, ediția a II-a, 204–6.

ordonatele eroice și culturale fiind asociate, se încheia apoteotic cu acela care se socotea „inițiatorul legitim” al operei de construcție a „Noii României”, regele Carol al II-lea.

Aceeași semnificație o avea și rotonda din sala Fundațiilor Regale. Organizatorii amplasaseră în centru statuia suveranului, iar pe pereți erau figurate în două planuri, scene ale istoriei românilor, precum și numeroase figuri de tineri țărani care păreau că-și protejează suveranul cu trupurile lor sau se îndreaptă către el cu recunoștință. Sugestia era evidentă: Carol era garantul prezentului și viitorului României, un prezent și un viitor care nu puteau fi concepute fără eternitatea civilizației rurale și învățămintele istoriei. Astfel mitul dinastic se dezvăluia: Carol I, care era considerat „Făuritorul regatului” și Ferdinand I, „Înfăptuitorul României Mari”, avuseseră un urmaș demn în persoana lui Carol al II-lea, a cărui propagandă făcuse din el artizanul „României Veșnice”, „Părintele satelor și al plugarilor”, „Regele tinerilor și al țăranilor”, „Regele culturii” etc.²¹.

Aceste formule panegirice au fost mai frecvente după februarie 1938 în discursurile politice oficiale, cum au fost, de exemplu, cele ale lui Armand Călinescu²² ori în textele unor scriitori devotați suveranului, precum Cezar Petrescu (spre exemplu, articolele din iunie 1938 publicate în jurnalul *România*)²³. Propaganda externă le-a adoptat și le-a pus în circulație, astfel că le regăsim și în paginile presei străine. Spre exemplu, iată titlurile articolelor lui Charles Oulmont, „Carol II. Roi des paysans et Roi de la jeunesse”, sau Robert de Bauplan, „Un pays de renaissance nationale et de révolution royale,” din grupajul *La Roumanie Nouvelle*, publicat în *L'Illustration* (97, 5.034, 26 Août 1939)²⁴.

²¹ Relativ la mitul politic Carol al II-lea, vezi comentariul lui Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească* (București: Humanitas, 1997), 244–6.

²² Vezi Armand Călinescu, *Noul regim. Cuvântări, 1938-1939* (București: Dominor, 2003), pas-sim.

²³ Apud Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, 244–6.

²⁴ La acea dată jurnalul *L'Illustration* era considerat de autoritățile de la București ca fiind unul indispensabil pentru serviciul de propagandă externă al României; vezi Vlad, *Ecouri românești în presa franceză: L'Illustration, 1843-1944*, ediția a doua revăzută și adăugită (București: Editura Universității din București, 2005), 35. Vezi și comentariul nostru cu privire la acest grupaj în Vlad, „Regards français sur la société roumaine. Trois moments d'une histoire centenaire de *L'Illustration*: « L'Album Moldo-Valaque » (1848), « La Grande Roumanie » (1929), « La Roumanie Nouvelle » (1939)”, în *Modèle français et expériences de la modernisation*, ed. Florin Țurcanu (București: Institutului Cultural Român, 2006), (198–207) 174–207.

Dar să revenim la expoziție! Construcțiile retrospective - de tipul frescei Magdei Iorga, ce consacra un panteon aulic -, care legitimau un prezent politic se regăseau și în cuprinsul altor pavilioane; cea mai apropiată formulă de cazul românesc părea aceea pentru care au optat oficialii expoziției poloneze. Prima încăpere a pavilionului (un turn având în vârf o femeie cu o acvilă în mâna stângă - *Polonia Restituta*) găzduia șapte statui monumentale reprezentând „șapte secole de istorie și civilizație poloneză”: regii Boleslaw și Jagellon, savantul Nicolaus Copernic, revoluționarul Tadeusz Kościuszko, poetul romantic Adam Mickiewicz, muzicianul Frédéric Chopin și mareșalul Józef Piłsudski, conducătorul de atunci al Poloniei²⁵.

Fresca Magdei Iorga din pavilionul regal a prefigurat-o pe cea de pe pereții Ateneului Român din 1938, an în care Carol al II-lea institua regimul de dominație personală. Panteonul național reprodus la Ateneu²⁶ era însă ceva mai cuprinzător și se apropia din punct de vedere al concepției de ansamblu mai degrabă de grupul statuar polonez descris mai sus. În afară de recuperarea istoriei antice prin figurarea lui Traian și a lui Apolodor din Damasc, remarcăm efortul de a ieși întrucâtva din spațiul exclusiv aulic; astfel au apărut alături de chipurile voievozilor români și un Gheorghe Lazăr, susținător al culturii și școlii naționale, din prima parte a veacului al XIX-lea sau un Avram Iancu, cunoscut revoluționar pașoptist.

Contextualizări, evaluări și reflecții ...

În cercetările sale sociologice, dar și în acțiunea socială care le era asociată (echipele monografice), Dimitrie Gusti avea drept scop edificarea unei „științe și pedagogii a națiunii”²⁷. Dar ce însemnau „știința și pedagogia națiunii”? Să spunem mai întâi că savantul definea națiunea ca fiind o uni-

²⁵ *Exposition internationale des Arts et des Techniques dans la Vie Moderne*. Paris, 1937. *Catalogue général officiel*, II, (Paris: Staenger, 1937), 120.

²⁶ O foarte bună analiză a contextului politic în care apare această frescă, a ideologiei și propagandei carliste din perioada 1938-1940 în Carmen Popescu, *Le style national roumain. Construire une nation à travers l'architecture, 1881-1945* (Rennes - București: Presses Universitaires de Rennes - Editura Simetria, 2004), 329-48.

²⁷ Vezi, de exemplu, textele lui Dimitrie Gusti, „Problema națiunii”, *Arhiva pentru știința și reforma socială* I, nr. 2-3, iul. - oct. 1919); „Știința națiunii”, *Sociologie românească* II, nr. 2-3 (februarie-martie 1937) sau „Știința și pedagogia națiunii”, *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice*, București (extras), București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1941.

tate socială cu specificitate etică, o construcție voluntară cu motivații „cosmice, biologice și psiho-istorice”, o „voință socială [...] a procesului de naționalizare cu manifestările creatoare, pe tărâmul sufletesc, economic, juridic și politic [...] care formează cultura națională”²⁸. Cu privire la studiul națiunii, după cum se exprima profesorul Gusti în *Introducere la cursul de istoria filosofiei grecești, etică și sociologie* (1910), „politica și etica nu se ocupă, ca științele sociale particulare și sociologice, de lumea socială, așa cum este ea în mod necesar; politica și etica se ocupă de lumea socială așa cum ea în mod necesar trebuie să fie”²⁹. Decurgea de aici faptul că sociologia se dovedea a fi „știința societății totale”, etica, aceea a idealului moral, iar politica reprezenta investigația felului în care se constituiau valorile și normele sociale³⁰. În *Știința națiunii* (1937), Dimitrie Gusti preciza că aceasta presupunea, printre altele, și cercetarea idealului național, „problemă care constituia etica națiunii”³¹; astfel el asocia „știința națiunii” cu „politica națiunii”, „adică știința mijloacelor prin care națiunea va putea realiza idealul național”³².

Concepția aceasta, prezentată succint de noi, a stat și la baza organizării participării României la manifestările 1937 și 1939, cum explicit spunea Dimitrie Gusti³³, care mai preciza și că expoziția „era un instrument de cunoaștere științifică”, „reprezintă o armonie, o sinteză, o fuziune a trecutului (a istoriei – n.n), care dispare, cu experiența nouă, care abia începe”³⁴. Așadar, idealul național, valorile sociale și etice nu puteau fi conturate, spunem noi, decât prin referințe validate de timp, din istoria societății românești.

De aceea, Dimitrie Gusti spunea pe 29 martie 1937, într-o conferință la radio, că artiștii români

vor face să trăiască, plastic, sub ochii tuturor vizitatorilor expoziției, marile scene ale istoriei noastre [...] marile momente ale trecutului

²⁸ Vezi definiția în Gusti, *Problema națiunii*, 563, reluată apoi și în alte publicații; apud Constantin Schifirneț, „Sociologia și știința națiunii în doctrina lui Dimitrie Gusti”, *Revista de Sociologie* XXIX, serie nouă, nr. 1-2 (2018): 135–68 / 146.

²⁹ Gusti, *Introducere la cursul de istoria filosofiei grecești, etică și sociologie* (București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1910), 18–19; apud. Schifirneț, *Sociologia și știința națiunii*, 140.

³⁰ Apud Ibid, 140–1.

³¹ Gusti, *Știința națiunii*, 57; apud Schifirneț, *Sociologia și știința națiunii*, 153.

³² Schifirneț, *Sociologia și știința națiunii*, 153.

³³ Gusti, *Opere*, III, 92–95 / *Participarea României la expozițiile internaționale din Paris (1937) și New York (1939-1940)*; vezi totodată comentariile și notele editorilor la 442–63.

³⁴ Ibid, 442 (comentariile editorilor).

nostru, cum, de pildă: d-nii Medrea și Jalea, basoreliefuri pentru holul pavilionului, reprezentând Descălecarea și Unirea [...] Theodorescu-Sion – o mare frescă circulară, de aproape 40 de metri a formațiunii istorice a poporului românesc; d-ra Magda Iorga, d-nele Cuțescu-Storck și Olga Greceanu, d-l Costin Petrescu, diferite scene istorice [...] despre] romanitatea și permanența națiunii noastre în locurile în care s-a format și trăiește azi. Toate acestea [...] au ca rost esențial să facă, fără nici o retorică sau deformare de adevăr istoric, [...], dovada adevărurilor, uneori contestate de adversarii noștri, care constituie fundamentele, adânci și reale, ale însăși existenței poporului³⁵.

Doi ani mai târziu, pe 5 mai 1939, la inaugurarea pavilionului României de la New York, același Dimitrie Gusti spunea:

Arhitectura noastră exprimă originalitatea și caracteristicile fiecăreia dintre cele zece provincii ale noastre. Costumele noastre atât de variate ca design și colorit, covoarele noastre țesute cu răbdare pe războaie de mână, sculpturile în lemn și ceramica - toate sunt distinctive în arta românească. Muzica și dansurile noastre populare, teatrul și literatura noastră sunt dovezi ale unei vieți cu vechime în tradițiile sale, dar, deopotrivă, noi în progresivitatea sa, așa cum granițele României de astăzi, nu fac decât să consacre unitatea milenară - istorică, biologică și culturală - a națiunii noastre³⁶.

Referința la trecut era explicită, iar „unitatea națiunii”, „biologică, istorică și culturală”, trimitea la definiția pe care savantul o dăduse acesteia încă din 1919 în *Problema națiunii*.

O sugestie asemănătoare am regăsit și în discursul lui Radu Irimescu, ministrul României la Washington, rostit tot cu ocazia inaugurării pavilionului României la expoziția americană. El insistă pe dimensiunea istorică a României anilor 1930, subliniind că suveranul țării își asumase întregul trecut, prezentul, dar mai ales viitorul (o idee asemănătoare dezvoltase și Dimitrie Gusti în discursul lui):

Reunindu-ne pe toți sub sloganul plin de speranță și stimulant «Lumea de mâine», Expoziția Universală de la New York este chemată să

³⁵ Ibid, 445–6 (textul conferinței este reprodus în secțiunea comentariilor editorilor). Mai erau evocați artiștii: I. Basarab, Margareta Cosăceanu, Onofrei Baraschi, Mac Constantinescu, Ștefan Constantinescu, Lena Constante.

³⁶ *Romania at the New York World's Fair*, secțiunea intitulată *An Inaugural*, redactată de Dimitrie Gusti.

creeze o mai bună înțelegere, bunăvoință și mai ales respect reciproc între națiuni. / (...) Veți găsi [aici - n.n.] România bătrână din punct de vedere cultural și istoric, dar tânără în eforturile ei de a-și construi și crea viitorul într-o lume mai bună și mai sigură a zilei de mâine. / Cel care se identifică atât de complet cu nevoile și aspirațiile supușilor săi, încât devine simbolul lor dinamic, Majestatea Sa, Regele Carol al II-lea, conduce renașterea României. Regele nostru a reușit, în pofida unor dificultăți enorme, să construiască un nou edificiu de stat și să aducă o nouă speranță, o nouă viață și bunăstare pentru douăzeci de milioane de oameni. / Sinteza României lui Carol al II-lea, care pe bună dreptate poate fi numită România de mâine pentru că este dedicată în principal tinerilor, este reprezentată între zidurile celor două pavilioane ale noastre la Expoziția Universală³⁷.

Câteva cuvinte de încheiere

În acest fel România se prezenta în fața Lumii Noi în anul 1939. Cel care conturase această imagine era profesorul Dimitrie Gusti, sociolog de mare reputație în vremurile de atunci, ce fusese Comisar General al României și la expoziția pariziană din 1937. Simbolul României, așa cum se prefigurase chiar de la Paris, era Carol al II-lea, de numele căruia erau legate, în panegiricele și literatura propagandistică a epocii, înfăptuirea „revoluției regale”, declanșarea acțiunii de „renaștere națională” sau de construire a „Noii Românii” din februarie 1938³⁸.

Era vorba de o ideologie care făcea din regele Carol al II-lea, inițiatorul, „pe tot cuprinsul României și în toate sufletele românești”, al unei noi concepții de viață, „a muncii și credinței, sprijinite pe trecut, potrivite pe cerințele prezentului și dorințele viitorului”³⁹. Carol al II-lea devenise așadar, în propaganda oficială internă, expresia „solidarismului social și național”, resortul ultim al autorității și ordinii⁴⁰. Această imagine, construită în timp, și indusă, până în momentul proclamării regimului de dominație personală, prin surse oficiale sau aluzii (cum s-a întâmplat în-

³⁷ *Romania at the New York World's Fair*, secțiunea *An Invitation*, redactată de Radu Irimescu.

³⁸ Formule oficiale de propagandă a regimului instituit în februarie; a se vedea, spre exemplu, Armand Călinescu, *Noul Regim (Cuvântări)*, 1938-1939, 112-113, 162-163. Le regăsim și în presa străină intens subvenționată de la București (Nicolae Dascălu, *Propaganda externă a României în perioada interbelică, 1919-1939*, teză de doctorat, conducător științific: Titu Georgescu, Universitatea din București – Facultatea de Istorie, f. a., 422-3); a se vedea, bunăoară, Robert de Beauplan, „Un pays de renaissance nationale et de révolution royale”, *L'Illustration*, 97·nr. 5034 (26 august 1939): 581-2.

³⁹ I.D. Enescu, „Stilul Carol al II-lea”, *Arhitectura* V, nr. 2 (1939): 4-5.

⁴⁰ Ibid. Vezi și Armand Călinescu, *Noul Regim (Cuvântări)*, 1938-1939, *passim*.

trucâtva și în cazul prezenței românești la expoziția pariziană⁴¹), devenea identitatea oficială a statului condus de Carol al II-lea în anul 1939.

La expoziția internațională de la New York am găsit aceleași imagini, pe care le-am întâlnit și într-un număr special al jurnalului *L'Illustration* din august 1939, probabil finanțat de la București: România era văzută ca o țară complet nouă, care se fonda pe un pact original contemporan („revoluția regală” din 1938, în fapt, era vorba de o lovitură de stat ce fusese cosmetizată propagandistic în maniera mai sus menționată) și care privea insistent spre „lumea de mâine” (sloganul expoziției americane), construind-o cu propriile resurse și puteri, mobilizate direct de „regele tinerilor și al țăranilor” și având motivații istorice⁴². Erau constante ale discursului propagandistic oficial al regimului lui Carol al II-lea atât în țară, cât și în străinătate. Constante ale „științei, pedagogiei și politicii națiunii”. Și toate aveau referințe istorice. Căci, cum spunea Dimitrie Gusti, „știința națiunii trebuia să aibă în vedere și trecutul istoric”⁴³. Pentru că istoria era, de fapt, o justificare, o îndreptățire a acțiunii sociale, respectiv a „științei, pedagogiei și politicii națiunii”.

⁴¹ Vezi, spre exemplu, o seamă de detalii în Vlad, *Imagini ale identității naționale. România la expozițiile universale de la Paris, 1867-1937* ediția 1 (București: Meridiane, 2001), 101–5, 110–22.

⁴² Beauplan, *Un pays de renaissance nationale*, 581–2 sau Charles Oulmont, „Carol II. Roi des paysans et roi de la jeunesse”, *L'Illustration* 97, nr. 5034 (26 august 1939): 578–80.

⁴³ Gusti, *Știința națiunii*, 53; apud Schifirneț, *Sociologia și știința națiunii*, 149.

Ilustrații

Mulțumim dlui dr. Eduard Andrei, cercetător la Institutul de Istoria Artei „George Oprescu” al Academiei Române, care ne-a permis să reproducem în acest articol fotografii făcute de domnia sa reprezentând diverse scene din friza „istoriei românilor”, care se găsește a acum la *St. Mary's Romanian Orthodox Cathedral* (Cleveland, Ohio).

Fig. 1. Friza „istoriei românilor” a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat Împăratului Traian și cuceririi Daciei. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 2. Friza „istoriei românilor” a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat întemeierii statelor feudale. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 3. Friza „istoriei românilor” a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat voievodului Mihai Viteazul. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 4. Friza „istoriei românilor” a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat lui Carol I și reginei Elisabeta. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 5. Friza „istoriei românilor” a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat lui Ferdinand și reginei Maria. Foto: Eduard Andrei.

Fig. 6. Friza „istoriei românilor” a lui Mac Constantinescu, detaliu din tabloul dedicat lui Carol al II-lea și Voievodului Mihai. Foto: Eduard Andrei.

Wilsonism and Parallel Diplomacy - The American Red Cross and the Royal House of Romania at the End of the First World War¹

Daniel Citirigă

The December 1916 issue of *The Red Cross Magazine* featured a special section entitled “Royalty in the Red Cross”, which was dedicated to members of the royal families in belligerent countries, who were actively involved in helping the sick and wounded. The first photo represented Queen Marie of Romania, “A granddaughter of Queen Victoria who devotes much attention to Red Cross work”, followed by the Tsarina of Russia, accompanied by Grand Duchesses Olga and Tatiana, Princess Elena of Greece - sister-in-law of King Constantine, Archduchess Maria - mother of the Emperor of Austria-Hungary, Queen Alexandra - Queen Mother of Great Britain, President of the British Red Cross, Queen Dowager Marguerita of Italy, Queen Eleanor of Bulgaria and, last but not least, the Empress of Germany. Explanatory notes accompanying the photographs referred to the major role these crowned heads and their relatives play in promoting the humanitarian cause². It is indisputable that at the time we are referring to, war was primarily a matter reserved for men, be they politicians or sovereigns. Nonetheless, the conflagration also provided an opportunity for sovereigns or other members of the royal families to get involved, particularly in humanitarian actions around the Red Cross. The Queen of Romania is one of the most visible examples in this regard. In her

¹ This chapter was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding–UEFISCDI, the National Research Council – CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian – American Cultural Negotiations (1920–1940)*.

² “Royalty in the Red Cross”, *The Red Cross Magazine*, December 1916, 402–5.

case, the humanitarian actions, carried out in partnership with the American mission, were also the chance to support a monarchical diplomacy, in addition to the official one³.

Throughout this period, the United States continued to stay uninvolved in the conflict, with Woodrow Wilson having won a second term by advocating a pacifist message, while its only active involvement consisted in the humanitarian aid it sent to Europe. In January 1917, a few months prior to the U.S. joining the war, newspapers across the country published President Wilson's appeal to Americans, requesting that they contribute to the Europeans' efforts to overcome those difficult moments. Also, speaking in his role as the honorary President of the American Red Cross, Woodrow Wilson reminded his fellow citizens that "this organization of our countrymen has brought relief to every nation in the Great War". Yet the funds were depleted, which prompted the President to endeavor to motivate public opinion through this open letter.

It is for you to decide whether the most prosperous nation in the world will allow its national relief organization to keep up its work or withdraw from a field where there exists the greatest need ever recorded in history. We leave the decision in your hands, confident of its outcome⁴.

A few months later, in April 1917, America joined the war. At that time, the American Red Cross had 486,000 members, and by 1919, it had surpassed 30 million members⁵. From Siberia to the Mediterranean and Great Britain, the wounded, the orphaned, and the starving met the doctors and nurses of the American Red Cross, both during the war and its wake. In addition to the humanitarian role, their mission encompassed promoting American values the image of power across the ocean; the fact that these missions included not only doctors but also soldiers, lawyers or businessmen demonstrates the role of public diplomacy which Wilson was relying on. Henry P. Davison, banker and partner of J.P. Morgan, was appointed to lead the American Red Cross War Council. He would become closely associat-

³ In this regard, see Daniel Citirigă, *Diplomația Coroanei. Casa Regală a României în Europa Centrală și de Sud-Est în perioada interbelică* (Cluj-Napoca: Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2015).

⁴ "President Wilson's Appeal", *The Red Cross Magazine*. January 1917, 3.

⁵ "President Wilson's Call for Red Cross Aid" <https://www.barracks.org/president-wilsons-call-for-red-cross-aid.html>, accessed 13.07.2024

ed with the mission of the American Red Cross, acknowledging American humanitarian aid as “essential to American foreign policy”⁶.

What President Wilson strove for, and largely succeeded through the actions of the American Red Cross, was to promote a parallel diplomacy that complemented the official one. In fact, Wilson was skeptical of official diplomacy, “which he considered conservative and ineffectual”⁷. Shaped by his intellectual and humanist education, raised in the spirit of Christianity, believing in the goodness of human nature, the American President sought to export a model that would become global, in which law and institutions ruled the world and in which empathy and generosity were the basis of world peace. Nevertheless, as Henry Kissinger shows, Wilson’s idealism did not prompt him to ignore the realities and mentalities of European leaders. In April 1917, just after America joined the war on the side of the Entente, Wilson wrote to Colonel Edward House, his closest collaborator: “after the war is over we will make them embrace our way of thinking, for at that time, beyond all other issues, they will be at our disposal from a financial point of view”⁸. Hence, Wilsonism would be based on America’s financial power, on the generosity of the American people, and on the vision of a Presbyterian minister’s son, personified by the President himself.

Romania signed the Preliminaries of the Peace Treaty with the Central Powers on 20 February/5 March 1918, which also pressured the American, British and French Red Cross missions into urgently leaving Romania. On this occasion, Queen Marie sent a message of thanks to Washington:

At this hour, when tragic events leave my country defenseless at the hands of a revengeful and relentless enemy, my thoughts turn with gratitude towards those who in anxious days, but when there was still hope, came to my aid. I wish once more to thank the American Red Cross for the splendid way in which it answered my appeal of a few months ago. The work the American Red Cross Commission did amongst our wounded and amongst the suffering population is unforgettable to me and my people. Now that my country has to remain alone and forsaken, surrounded by foes, I wish once more to raise my

⁶ Daniela Rossini, “Wilson’s Parallel Diplomacy: The American Red Cross and Italian Public Opinion, 1917-1919”, in *Italy in the New International Order, 1917-1922*, eds. Antonio Varso-ri, Benedetto Zaccaria (Cham: Palgrave Macmillan, 2020), 93.

⁷ Ibid, 89.

⁸ Henry Kissinger, *Diplomația*, trans. Mircea Ștefancu, Radu Paraschivescu, 2nd edn (Bucharest: ALL, 2008), 194.

voice and to thank all those who helped me, and to ask that we and our nation should not be forgotten, although a dreadful and humiliating peace has been forced upon us. I ask of the great heart of America to remember Rumania, if even for a while. Strangulated, her cries will not reach it, and her tears will have to be swept in secret⁹.

The conclusion of the war for Romania would entail aligning with the Entente, the victorious side, which offered the opportunity to double its territory and population through the union of Bessarabia, Bucovina, and Transylvania. Yet, at the same time, like many European countries, Romania was emerging out of the war with a population affected by hunger, disease, disabled soldiers and over a hundred thousand orphaned children, and this reality was under the attention of the American diplomats in Romania¹⁰. In a letter sent to Paris on 20 December 1918, the American Legation in Bucharest mentioned to the American Mission in Paris that in Romania, "if help is not received immediately, famine will break out within 30 days"¹¹. Not coincidentally, the sovereign also sent a new letter to Washington at the beginning of 1919, in which she reiterated the need for American help:

No country as well as America could assist us in this difficult task. Her wonderful sense of organization, the admirable devotion of her workers, her splendid spirit of altruism, her never-failing desire to uphold, console and lead forward, added to her unlimited material resources give her a power that no other possesses [...]. Who could better aid us than the American people¹²?

Under these circumstances, Romania became the subject of international aid, as the American aid was organized through the American Relief Administration (ARA), led by Herbert Hoover.

⁹ Henry Davison, *The American Red Cross in the Great War* (New York: The Macmillan Company, 1919), 250.

¹⁰ Charles J. Vopicka, *Secrets of The Balkans. Seven Years of a Diplomatist's Life in the Storm Centre of Europe* (Chicago: Rand McNally & Company, 1921), 297–308.

¹¹ For the full letter, along with other documents, see I. Ciupercă, "Din problemele României anului 1919. Documente", *Analele Științifice ale Universității "Al. I. Cuza" din Iași*, Volume XXXVII–XXXVIII, Istorie (1991–1992): 205–28

¹² Doina Anca Crețu, "Nationalizing International Relief: Romanian Responses to American Aid for Children in the Great War era", *European Review of History / Revue Européenne d'Histoire*, Volume 27(2020 – Issue 4): 527.

On Sunday, 30 December 1918/12 January 1919, while at Cotroceni, the sovereign noted in her diary that:

[...] I had the immense pleasure of welcoming Beynes (J. Breckinridge Bayne A/N) the American doctor who worked here during the occupation and who faithfully returned to help us. He brought me a letter from Anderson, and was sent as a kind of delegate to lay the foundation for the upcoming American mission. We talked at length, we had so much to share¹³.

Afterward, on the day she left for Paris in order to lend a helping hand to the delegation from the Peace Conference, on 16 February/1 March, the sovereign received the visit of Charles Vopicka, the US minister in Bucharest, who was accompanied not only by the same Dr. Baynes but also by Dr. Wells, who had just arrived with the Red Cross delegation in the port of Galați. Wells had temporarily left his entire team in the city on the Danube; the explanation that the queen offers us is that the helpers had not yet arrived, "and she did not want them to come to Bucharest empty-handed"¹⁴.

However, according to the document compiled by Edw. W. Coffin for the book *Greater Roumania*, by Professor Charles Upson Clark, The American Red Cross Mission, which arrived in Galați on 25 February 1919 aboard the ship *Emperor Trajan* consisted of 54 people and brought with it between five and six hundred tons of miscellaneous supplies and 20 automobiles. On the previous day, the ship *Jiul* had also reached Galați, carrying a total of 300 tons of supplies. These were the first two shipments from the West after the Dardanelles strait was opened. Major Bayne and Captain Payne had come to Romania a month before to prepare the centers and warehouses in Bucharest and Galați. Moreover, he had even established a canteen in Galați. The small number of staff led to the opening of only ten centers, of which the following were immediately activated: Constanța, Galați, Focșani and Bucharest. In March 1919, Doctors Bayne and Farwell made a house-to-house assessment within fifty miles of Bucharest. It was obvious that the villages needed additional help¹⁵. On 28 February, in Paris, Ion I.C. Brătianu signed the agreement between Romania and the American Relief

¹³ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice (decembrie 1918 – decembrie 1919)*, vol I, trans. Valentina Costache, Sanda Racoviceanu, ed. Vasile Arimia (Bucharest: Albatros, 1996).

¹⁴ *Ibid.*, 69.

¹⁵ Charles Upson Clark, *Greater Roumania* (New York: Dodd, Mead and Company, 1922), 407–8.

Administration, represented by Herbert Hoover. According to him, Romania needed 50,000 tons of food per month, worth 10 million dollars¹⁶.

While the first ships carrying goods belonging to the American Red Cross reached the ports of Romania, Queen Marie arrived in Paris, where she endeavored to contribute to the diplomatic accomplishment of border recognition. Although not from an official position, the sovereign managed to meet with the political leaders of the moment. Among the Americans, in the first phase, on 23 February/8 March, she met with Herbert Hoover, the coordinator of the American mission to help countries affected by the war, whom she described as follows: "First of all, he is not quite brilliant". However, he was the one that the queen intended to turn friendlier towards Romania, inasmuch as the amount of aid sent to the country depended on him. In the end, albeit silent, "he's got an inherent sense of humor"; he received Captain Green's report, expressing his belief that supplying the towns would not have been problematic, "but if it comes to supplying all the villages, it will be much harder". What ensued was the meeting with Edward M. House, "an important American, Wilson's main representative in his absence", and whom the sovereign considered to be "an old-fashioned, very refined man, much calmer and more European than most Americans"¹⁷.

Nonetheless, Queen Marie's decisive aim was to meet President Woodrow Wilson, who initially did not support America's involvement in the war¹⁸, then he endorsed a *peace without losers and without winners*¹⁹, until finally, he would become the embodiment of supporting the principle of self-determination and small peoples. The Great War also signified the entry of the United States onto the international stage as a great power after almost a century of isolationism, thus marking "the end of the European reign as the core of the Western world"²⁰. From this last position, the American President sought to draw borders in Central Europe in such a way as to respect the rights of peoples as much as possible and to prevent future

¹⁶ I. Ciupercă, "București-Washington: diplomație și petrol", *Relații româno-americane în timpurile moderne*, edited by Gheroghe I. Florescu Iași: Editura Universității A.I. Cuza, 1993), (160-84) 173-4.

¹⁷ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 82-83.

¹⁸ Jill Lepore, *Aceste adevăruri. O istorie a Statelor Unite*, trans. Smaranda Câmpeanu (Bucharest: Trei, 2022), 433.

¹⁹ Charles Zorgbibe, *Wilson. Un cruciat la Casa Albă*, translated from French by Daniela Borceanu (Bucharest: Fundația Europeană Titulescu, 2003), 181.

²⁰ Lepore, *Aceste adevăruri. O istorie a Statelor Unite*, 429.

conflicts. In the case of Romania, the American position was, in the first phase, that the northern part of Bucovina should belong to a future Ruthenian state, while a part of Southern Dobrogea should return to Bulgaria, both proposals being ultimately rejected in Paris²¹.

On the other hand, regarding the relationship with America, it is patently clear that Romania had some diplomatic, political and even personal shortcomings to cover. Firstly, compared to the existing and pre-World War states in south-eastern Europe, Romania did not have a diplomatic representation in Washington until January 1918, when Dr. Constantin Angelescu was appointed²². Secondly, in Paris, Prime Minister Ionel Brătianu failed to make a perfect impression on the representatives of the Great Powers, who deemed him arrogant and holding too many claims²³. Last but not least, in its relationship with America, Romania lacked a personality that would exude charisma within government circles and at the White House. From this perspective, the comparison with other states among the beneficiaries of Wilson's support provides us with a possible answer to the questions related to America's weak support for some territories that Romania claimed or to questions related to the Queen's trip to Paris. For example, Poland also enjoyed strong support due to the personal relationship involving the famous pianist Ignacy Paderewski, who was a true bearer of the message of the Polish national cause in America during the war. Paderewski performed Chopin recitals in the White House in 1916. During this time, the President himself had violin lessons, while his daughter, Margaret, performed on the piano and harp and sang as a soprano. At the same time, Paderewski presented Wilson with a geographical concept of the fu-

²¹ For details, see Sherman David Spector, *România la Conferința de Pace de la Paris. Diplomația lui Ion I.C. Brătianu*, translation by Sorin Pârvu (Iași: Editura Institutul European, 1995), 153–5.

²² Boris Rangheț, *Relațiile româno-americe în perioada Primului Război Mondial 1916-1920* (Cluj-Napoca: Dacia, 1975), 80–81. See also Ion Stanciu, *Aliți fără alianță. România și SUA (1914-1920)*, 2nd ed (Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2010).

²³ Relevant in this sense is the description given to the Romanian prime minister by the British diplomat Harold Nicolson: "Bratianu is a bearded woman, a forceful humbug, a Bucharest intellectual, a most unpleasaing man. Handsome and exuberant, he flings his fine head sideways, catching his own profile in the glass. He makes elaborate verbal jokes, imagining them to be Parisian. He spends most of luncheon inveighing against the Russians and Sarraill for not having rescued Romania in 1916" – Harold Nicolson, *Peacemaking 1919* (London: Methuen: 1964), 248.

ture independent Poland²⁴. Tomáš Masaryk, who was married to Charlotte, an American born in Brooklyn, New York, hailed from Czechoslovakia and was a friend of the American President. When he died in 1923, Woodrow Wilson sent the President of Czechoslovakia a letter addressed to “my dear friend” and signed “Your sincere friend”²⁵. Under these conditions, it was not unusual for Romania to look for a character to cover these gaps.

Following a visit to London, the Queen returned to Paris, where, on 10 April, she met President Wilson and his wife at 9:30. “A pleasant, voluble man”, the sovereign remarked, but who did not have much time assigned to that meeting. Queen Marie insisted on the problem of Bolshevism, the hopes of small states based on his principles, and the need for solidarity. She reminded him of Christianity and Jesus. After this half-hour meeting, the queen seemed confident in Romania’s chances. The next day, accompanied by her daughters, her sister, the lady of honor, Irène, and Balif, the sovereign once again met the President of America, who was accompanied by his wife, General Harts, an admiral, and a lady, “a kind of maid of honor”. Although Queen Marie declared herself optimistic after the meeting, she also left room for interpretation regarding Wilson’s attitude. For example, the sovereign emphasized that “the old gentleman” was “constantly ready to raise an issue, being convinced that he would always have the last word” or “is likable, in a way, but at the same time arouses resentment, as all those who want to be above and beyond, and you can’t help but wonder if they are being *entirely honest*. I do hope he is, although many compatriots do not consider it so”. Moreover, at the end of this description, the queen also insinuates a possible conspiracy: “it is even said that he is attracted by the Jews, who, with the Germans on their side, lead the Bolshevik movement, that Wilson is in their hands because of a ‘*faute de jeunesse*’, when they helped him with money”. In addition, “much of America is looking forward to his downfall, such is the world,” decreed the sovereign. However, the meal and conversation were said to have been “very pleasant and engaging”, and the Queen was pleased to have obtained a promise that President Wilson would welcome Brătianu²⁶.

²⁴ Larry Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe* Stanford, California: Stanford University Press, 2020), 122–123.

²⁵ *Ibid*, 165.

²⁶ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 142–6.

The last episode in France, in which the Americans were involved took place in Aix-les-Bains, where the sovereign was visiting the headquarters of the Y.M.C.A. Here, the Romanian guests were received by an American colonel, the head of the American Association, and spent a day among the members of the Y.M.C.A. and the Y.W.C.A. The queen spoke to the soldiers and the members of the Association about Romania about the illusion of Bolshevism, which some confused with democracy, after which "Baby (the queen's sister A/N) and Mignon danced with the soldiers and officers, to their great satisfaction", and finally, the American colonel, "very kindly" invited the sovereign and her companions for a ride, in "a splendid car (Cadillac)", from which they could admire the landscape featuring a large lake nestled in the mountains²⁷.

On the other hand, from the perspective of the Great Powers' representatives, Queen Marie's visit was not perceived as a great success. Larry Wolff recalls that after Lloyd George and George Clemenceau, what followed was the meeting with Woodrow Wilson, to whom the sovereign had first asked for help in 1917, from Iasi, the war capital of Romania, when Bucharest was occupied by the armies of the Central Powers, "as a woman who is at the same time a Queen, a Queen who loves her country and who feels that she must appeal to you on its behalf"²⁸. After two years, the two would meet in Paris, an event that Margaret MacMillan characterizes as "her great failure". At the first meeting, the sovereign shocked the audience by talking about love, as noted by Cary Grayson, the doctor of the American President. "I have never heard a lady talk about such things. I honestly didn't know where to look, I was so embarrassed"²⁹. However, after this, the discussion went in the direction intended by the queen, to the drawing of borders in Central and Eastern Europe and Romania's hopes related to Transylvania, Bucovina, Bessarabia, and Southern Dobrogea. Confident, as Grayson described her, the interlocutor told the American President that:

[...] you are here in a very perplexing and complicated situation, because I realize that everybody wants the impossible, and they look to you to give it to them. And you certainly have my sympathy [...].

²⁷ Ibid, 147-8.

²⁸ Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 139.

²⁹ Margaret MacMillan, *Peacemakers. The Paris Conference of 1919 and Its Attempt to End War* (London: John Murray, 2001), 143.

They even want you to draw the boundary lines, which I know is a very unpleasant and unpopular task.

On the same occasion, the queen asked Wilson to find time to receive the Prime Minister of Romania, Ionel Brătianu, about whom she said that "he is a good man, but you will find him a tiresome, sticky and tedious individual". At the end of this first meeting, the American President characterized the queen as "a brilliant woman" who was "traveling in high gear this morning"³⁰.

The next day's meeting, described by Edith Benham (social secretary to First Lady Edith Wilson), allegedly started as badly as possible for Romania's cause:

The Queen had come to establish propaganda for Roumania, a Greater Roumania, and she did the worst thing she could in being nearly twenty-five minutes late. Every moment we waited I could see from the cut of P's jaw that a slice of Dobruja, or Roumania, was being lopped off. At one time he threatened to go on and start luncheon without her³¹.

Four months later, in August 1919, Robert Lansing noted that:

[...] today at my daily conference with the President we were discussing the rapacity of Roumania. [...] The President said that Roumania's conduct was unbearable, that he had for that Government a feeling of contempt and indignation, and that he considered Roumania the most despicable of the Balkan nations. He added that the Roumanians had a German King³².

Even Hannah Pakula, who generally presents the queen of Romania in complimentary terms, viewed this as a rather negative episode regarding the relationship with the American officials in Paris. Not even personal charm, let alone arguments, could change the image of Romania, especially in the eyes of Hoover, who considered that the Romanian army had looted Budapest, which meant for him "the weakening of that righteousness that

³⁰ Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 141.

³¹ *Ibid*, 142.

³² *Ibid*.

we hoped would be the reward for America's sacrifice", a serious reason to never forgive the Romanians and their queen³³.

In the end, despite this negative image, the American President accepted a Greater Romania, the "rapaciousness" of the Romanians being supported on the one hand by the arguments given by the principle of self-determination and on the other hand by powers such as France, in the case of the Quadrilateral, or by the rise of the Bolshevik danger in Hungary and the vicinity of Bukovina. It is clear that Queen Mary attempted to influence the decisions of the "Great Three" with whom she met, but the savior role she arrogates to herself in the memoirs is debatable. She filled in a lack of personal influence, which Ionel Brătianu had not succeeded in and had no prospects of. And, as Professor Larry Wolff observes in his book dedicated to Central Europe,

Wilson's mental map was partly shaped by these American observers and scholars (The Inquiry – our note), but also partly by his own eastern contacts, whether leaders like Paderewski and Masaryk, whom he met in Paris, from plaintive Carpathian goatherds to Queen Marie of Romania³⁴.

The Royal House and the American Red Cross - 1919

While Queen Marie was in Paris, substantial shipments of the American Red Cross were already arriving in Romania. The organization's magazine devoted an article to the new missions, mentioning that from France to Arkhangelsk and Jerusalem, the assistance of the American Red Cross was felt ubiquitously despite challenging conditions, particularly in the Balkans and Russia.

Over at Constanza at the Black Sea, ship after ship is docking, reinforcing that first Red Cross ship in April which carried back to Rumania the Red Cross Commission ordered out by the Germans, and with them their five hundred tons of food and medical supplies. The

³³ Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României*, trans. Sanda-Ileana Racoviceanu, 2nd ed. (Bucharest: Lider, 2004), 368.

³⁴ Wolff, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe*, 5.

uniform of the Red Cross is seen again in the Dobrudja, warehouses are being established in the larger cities, Red Cross food boats are plying the Danube, and soup kitchens reaching the worst famine districts³⁵.

Clara Noyes, Director of the Department of Medical Nurses, received letters from everywhere and published them so that public opinion, especially Americans, would be well informed. From Bucharest, Florence Patterson described a crumbled country trying to mobilize itself to overcome the drama left behind in the aftermath of war. "No person on God's earth, except the Roumanian peasant, would respond to the order, and I wonder if he can!". There was an acute shortage of food, and transport was grounded. Nearly 50 percent of what was left was taken over by the military, and with all the aid brought by the Hoover mission, there were still counties left with little or no flour. The supply of corn and beans was exhausted, and in some villages, wrote Florence Patterson, food was simply lacking, "and a wild spinach and roots which grow in the woods are all they have to keep body and soul together". For this reason, but also because of typhus and smallpox, many perished. The children in the villages that the American nurse had seen were dressed only in rags or no clothes. Under these conditions, the country was expected to defend itself against Bolshevism, already having more than 100,000 orphans from the war and typhus. There was a striking contrast in the description of the above-mentioned nurse between the beauty of the plains and forests full of flowers, on the one hand, and the dirty, wandering children afflicted with diseases such as scabies, scurvy, pellagra, dropsy, and all other diseases caused by lack of food and cleanliness, which filled the orphanages and hospitals that tried to treat them despite severe lack of medicine and equipment. Mărășești, which was "the scene of the worst fighting, and comparable with the destruction and devastation of northern France", was the place where the hospital for the elderly with tuberculosis had beds with wire ties serving as springs, patients were dressed in rags, they were covered with a brown cloth or a jute sack, and instead of a pillow, they used an uncovered board. "To complete the cheer and comfort of the room, at one

³⁵ "The March of the Red Cross", *The New Red Cross Magazine*, August 1919, 81.

end of the ward was placed a pine coffin, which I think would be tempting to all of them. God knows what they had for food if they had any!"³⁶

The members of the American Red Cross committees fought epidemics, opened schools for those maimed in war, and established factories for the manufacture of artificial limbs. As Lt. Col. Henry W. Anderson, in charge of work in the Balkans, stated,

The American Red Cross is doing more than merely distributing supplies. By their presence and example, Red Cross workers are inoculating in the people of the Balkan countries new ideas of thrift, self-help and cleanliness, which must have a lasting influence. Through its activities the Red Cross is helping to improve the spirit and morale of the of the Balkan people, who have suffered severely from poverty, sickness and misery arising from the war. Americans out here are giving the unfortunate inhabitants of these countries, not only that material assistance which they themselves are unable to provide, but that stimulus to greater effort and desire to improve their living conditions which must come from contact with the representatives of larger and more progressive nations³⁷.

Professor Charles Upson Clark was one of the most essential authors across the Ocean who wrote about interwar Romania. At the invitation of the Bucharest Government, he made his first visit in 1919 so that by 1940, he would return eight times and hold conferences at the country's universities. In 1922, he published the volume *Greater Roumania*, in which, among other topics, he addressed the aid offered to Romania by the USA after the First World War. The data he used is based on official reports provided by Professor Thomas H. Dickinson, who was part of the American Relief Administration, and Edward W. Coffin, of the American Red Cross; some of those involved in the Romanian mission were quoted in the text of the volume³⁸.

A first impression that Clark retained was related to the two sources of disaster in Romania after the war: on the one hand, in the area occupied by the Germans during the conflagration, the country had been looted, and the

³⁶ Clara D. Noyes, "The Red Cross", *The American Journal of Nursing* 19, no. 11 (August 1919): (866-9) 866.

³⁷ Mary Kendall Hyde, *Girl's Book of Red Cross* (New York: Thomas Y. Crowell Company Publishers, 1919), 145.

³⁸ Clark, *Greater Roumania*, 393.

goods confiscated by the occupiers, while in the part where Romania had resisted, in Moldova, supplies were insufficient due to the large number of Romanian and Russian refugees and soldiers. In the same vein, Romania's export sources, such as oil, salt, or wheat, were generally in the occupied territory. Thus, the American observer pointed out that the summer of 1919 represented a new danger of famine, as the disaster following the conflagration had not been overcome. Moreover, transportation was also in a deplorable state, which made help from the neighboring countries, if any, difficult to achieve. In reality, however, as observed by the members of the American mission, such relations "did not exist and do not exist at present. Each country looks with suspicion on its neighbors". On the one hand, the frontiers were not yet established between them, which placed them in competition, and on the other, they were afraid that the trains that would have brought such supplies would also be detained and never returned. The post and telegraph did not work, the scant surpluses that existed could not be moved from one part of the country to another, while the Romanian government, either because it was not interested in the peasants, who made up four-fifths of the country's population, or due to the lack of exercise of power, did not resolve the situation³⁹. The Romanian government constantly collaborated for a better organization, but despite this, as the members of the American mission highlighted, supervision was always needed to avoid the misuse of supplies. Shipping was still complicated in 1919; there were surpluses of salt, timber, or petroleum products, but economic life was not restored. The 1919 harvest was expected to be sufficient for that year, and the 1920 harvest was foreseen to bring substantial income from the export of wheat and other grains. The education system did not exist in many counties, where there was only writing paper. The danger of Bolshevism was not seen as imminent, and protection was considered to come from Romania being an agrarian country. However, in parentheses, Charles Upson Clark wrote that Russia, which was already Bolshevik, and Bulgaria, which had many sympathizers, were agrarian countries, as was Romania. Regarding the relationship between the peasants/poor people and the rich, the Americans observed that the latter exploited the former⁴⁰.

Returning from Paris, Queen Marie wrote in her daily notes that on 25 April 1919, she welcomed Captain Green at Cotroceni, who gave her details

³⁹ Ibid, 394-5.

⁴⁰ Ibid, 398-9.

about the food supply and who was going to tackle the issue of the children because "the Americans donate 50,000 dollars per month for the children!"⁴¹. Other meetings, consultations and visits ensued with the American doctors in villages far from Bucharest, where they cared for patients affected by exanthematic typhus and fed the starving population. "Dr. Baynes performs this along with others. He works with a lot of heart and does a wonderful job, he is jovial and happy about what he does, and the peasants love him very much"⁴². At lunch on 5 May, the sovereign received a small American delegation led by Charles Vopicka, the American minister in Bucharest, who also brought the news that Green would be replaced "much to Carol's regret and "chagrin" on my part"⁴³. Then, after the dinner on 14 May, the queen wrote about a large reception in Cotroceni in honor of members of the American Red Cross who worked throughout the country⁴⁴, and a few days later, she mentioned that she left with Irène and Anderson for a horse-riding game⁴⁵.

Captain Joseph C. Green was the first leader of the American Aid Mission (ARA) in Romania and organized the base in Bucharest and the regional centers in Constanța, Galați and Brăila. Then, after Green was appointed head of the mission in Armenia, Colonel William N. Haskell led the mission in Bucharest. The main activities involved work related to helping children in need, providing food in various counties, administering aid activities, and encouraging the exchange of goods; thus, the situation would improve, facilitating the transfer of money from the United States to Romania. Out of all, the work benefiting the children was the most important. In the first phase, the Hoover mission allocated 220,000 dollars for children in Romania, after which, in April, it increased to 500,000 dollars as a donation from the US for Romanian children. If from the US side, Captain Green was nominated for the Children's Aid Mission, from the Romanian side, Queen Marie became the President of the national organization dedicated to helping children, and the executive committee included various members of the Romanian government, representatives of the American Red Cross in Romania and the Allied Governments⁴⁶. The Romanian institution that took care of the children was the "Protection of War Orphans"

⁴¹ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 163.

⁴² *Ibid*, 170.

⁴³ *Ibid*, 171.

⁴⁴ *Ibid*, 177.

⁴⁵ *Ibid*, 179.

⁴⁶ Clark, *Greater Roumania*, 404.

Society⁴⁷, which did “an excellent job”, according to American reporters, especially in Moldova, where it cared for approximately 100,000 orphans, placed with families that the institution subsidized, in addition to 25 other orphanages with 5000 orphans. Since the arrival of the American mission, conditions have also improved for these children⁴⁸.

In their work to help children, the American mission (American Relief Administration) collaborated with the Romanian authorities, establishing the Romanian Association for the Aid of Children, later nationalized under the name of the Prince Mircea Society, under the queen’s patronage. In 1919, the Mission offered one meal daily for 202,800 children in 531 canteens throughout Romania⁴⁹. On 21 May 1919, 49 canteens were established by the Romanian Association for the Aid of Children. Ten were operating then, with another 35 starting on 27 May. At that time, the Romanian Association for the Aid of Children fed 2890 children and nursing mothers (about 50 were nursing mothers). The canteens were equipped with tables of food needed to reach 750 calories for 100 children in a week. The Romanian Government contributed 100,000 lei to the Association, while private donations were initiated by Princess Cantacuzino, who deposited 5,000 lei on 20 May 1919. The Romanian Association for the Aid of Children sent the prefect the amounts needed in each county. They ranged from 100,000 to 300,000 monthly. Thus, according to the cited report, it was estimated that the Association could feed 432,000 children with 750 calories per meal for three weeks. If the number of calories was reduced to 500, 580,000 children could be fed. If infants were taken separately, 7,900,000 children could be fed during this period.

Our policy is to so cover Roumania with a network of Roumanian organizations for the Children’s Relief that it will make no difference when we pull out of this country. Our main idea has been to make a self-reliant Roumanian organization which will endure [...] ⁵⁰.

⁴⁷ On the role of the “Protection of War Orphans” Society in the organization of the institutionalized national system, see Nicoleta Roman, “Orfanii Primului Război Mondial: asistența socială și definirea unui statut”, in *Copilării trecute prin război. Povești de viață, politici sociale și reprezentări culturale în România anilor 1913-1923*, eds. Cătălina Mihalache, Nicoleta Roman (Iași: Editura Universității A. I. Cuza, 2020), 133–60.

⁴⁸ Clark, *Greater Roumania*, 408.

⁴⁹ *Ibid.*, 398.

⁵⁰ *Ibid.*, 400–1.

Meanwhile, the members of the American mission noticed an improvement in the food situation in Romania. Food that had been hidden for a while was being put up for sale, and prices were beginning to decrease due to the abundant harvest and the belief that the population could make it through until the next harvest⁵¹.

At Galati, the canteen was opened in February 1919, while it was already feeding 750 people a day in March. Afterward, another canteen was opened in the city's poorest neighborhood, where 1000 people were fed daily, followed by clothing distribution. In Focșani, Major Twose organized civil aid in March, set up a canteen, and "the help from the authorities was all that could be desired". The materials were sent to the mayors and transported in ox-drawn carts, followed by the American Red Cross staff, who made the distribution in a Ford truck. The local officials had lists prepared, so the process was "in perfect order"⁵². The centers in Pitesti, Buzău, Bilciurești and Potlogi ensued. In order to reach the "devastated" towns on the Danube, the commission prepared a steamboat and a boat. Then, since the Romanians were doing well in Bucharest, the American Red Cross expanded outside the capital, in Ilfov and Oltenița, where they found some of the worst conditions possible. Intervention methods were based either on the two canteens or through direct distribution. Where possible, a hearty soup with bread or polenta was offered daily. An attempt was made to introduce a sufficient amount of fat to compensate for the deficiencies in the diet, and alongside a garnish of dried vegetables, macaroni and beans resulted in a type of stew. The food was only received by the population that the authorities designated as needy, and members of the American Red Cross checked it. In May, there were 114 soup kitchens and 12 canteens. Food was meant only for children, and women and men were unfit for work. During April, through the 11 canteens, 990,164 portions were provided⁵³.

Promising the American Red Cross mission that she would review a distribution center every morning, the sovereign often spent her days on long "bumpy drives in Anderson's excellent Cadillac, visiting the wonderful work carried out in our remote villages by Americans, women and men, with noble souls. It is splendid and awe-inspiring and moves you to the

⁵¹ Ibid, 401.

⁵² Ibid, 409-10.

⁵³ Ibid, 410.

deepest admiration”⁵⁴. At the end of June 1919, the visits took place around Pitesti, where “the Americans worked wonderfully”. Young girls set up canteens in the most remote villages, provided clothes, and cared for the sick. Campaigns were organized to distribute food, sugar, soap, clothes, and when asked to distribute these things, the queen stated that “I enjoyed the act of giving since I could offer them lavishly, as they existed in profuse quantities”. Then, at Curtea de Argeș and in the surrounding villages, along with several Americans, led by Anderson, “overflowing with joy at the thought of spending an entire day in my beloved royal company”, the sovereign joined in “a very special distribution, organized by my friend Toos”, where “I gave and kept giving until my arms hurt”. Thus, after a full day, they all left for Bucharest, and following a road with many flat tires, the sovereign reached Cotroceni around midnight⁵⁵. According to American reports, supplies were transported to Pitesti by train, picked up by American Red Cross trucks, taken to centers, and picked up by ox carts. In Argeș alone, 45 canteens were established, distributing 1,400,000 portions of soup. In May, a canteen was opened in Titești, in the mountains, 90 km from Pitesti, a challenging place to reach, where a third of the population had mental problems⁵⁶. In the Buzău area, Raymond W. Baxter, helped by the nurses Marion Evans and Katherine Wickham, saw to it that people from over 300 villages and surrounding towns were treated in order to stop the epidemic; in the hospital, they cared for 105 patients with smallpox, typhus, and other diseases. Until the arrival of the American mission, the diseased slept on bare boards and had not eaten for several days. There were no doctors or medicines. However, a tragedy was also avoided here, as eventually, there was only one recorded death⁵⁷.

In August, the queen reported a trip to Ciorogârla, where the atmosphere was the same: “these distributions of goods were carried out lavishly, and it was astonishing to witness the American Red Cross supplies; they were inexhaustible, limitless”. Everything was arranged by the same Toos, “as artistically as possible” for the nuns and the “tattered gypsies”⁵⁸. The American mission immortalized all these moments in an impressive collection of photographs hosted by the Library of Congress today. The Queen

⁵⁴ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 182.

⁵⁵ *Ibid*, 226.

⁵⁶ Clark, *Greater Roumania*: 414–5.

⁵⁷ *Ibid*, 413–4.

⁵⁸ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 259.

herself noticed the Americans' appetite for photography, stating that, despite the scorching sun, with "royal patience, I submitted to exposing my face in such a way that La Voy could take innumerable photographs"; for the sovereign, this was her way of thanking them. She understood that, on the one hand, Americans were impressed by these picturesque images and loved photography, and on the other hand, their help was part of a program to promote America and that they, Americans, "love propaganda". Nothing seemed more amusing to the Queen than the efforts undertaken by "good old Anderson" to appear in as many photographs as possible⁵⁹.

After a few days, the queen and the Americans arrived in Giurgiu, which hosted a canteen that fed 2000 children daily, and where their "excellent publicity man" also had them distribute the goods in the sun so that the photos could come out well⁶⁰. Under such conditions, it was unsurprising that Americans from the Hoover group visited the sovereign in Sinaia intending to produce a film entitled "The Queen in Her Environment". Thus, what followed was another series of photos in the most attractive places, along with the children, her greyhounds, and obviously some Americans. The little photographer, the queen remarked, was "very ugly, yet very intriguing"; he had been in the Russian campaign, then also in the Russian revolution, in the front lines, with the camera, coming back wounded. On this occasion, at the table, the sovereign gave a speech in which she supported Romania's cause and emphasized: "how hurt we were by the attitude that Mr. Hoover expressed against us"⁶¹. In fact, a few days later, on 30 August, through one of the officers on mission in Romania, Queen Marie sent Hoover a harsh letter in which she expressed her indignation at the way Romania was treated, especially as she considered the official American "at the head of those who attack my country".

I am writing to the man of whom Colonel Boyle spoke, the man who in Paris lent an ear to the story of the great struggle I fought with my people, and I ask only this: be honest with us, consider our point of view as well; not only that of the enemy. Only then will you understand my indignation and agony.

⁵⁹ Ibid, 260.

⁶⁰ Ibid, 266.

⁶¹ Ibid, 271.

Regarding the incredible accusation related to the looting of Budapest by the Romanian army, the sovereign tried to mitigate it by outlining a context that would explain that behavior: "if there were a few cases of robbery, I would ask you to cite an army that never robbed and please bear in mind that the *common man* in our army is the peasant who for the last two years has witnessed everything he valued (being taken away from him) until he became a beggar and his country was impoverished, left at the mercy of all those who wanted to impose harsh conditions on us which actually suited their own purposes⁶².

During this time, relations between the various American leaders in the mission were not at their best, and all these tensions also reached the Royal House. From the queen's memoirs, we learn that Haskell, from the American Food Commission, did not get along with those from the Red Cross, which resulted in him trying to oust Henry Anderson, a fact which was obviously not to the sovereign's liking⁶³. Then, regarding "Hoover's Americans", the queen pointed out that they were the rivals of the American Red Cross, and she had to find a balance between the two missions. Anderson labeled those in the opposing group as "boorish Americans". An example of this would have been Colonel Amand, an officer in the American army assigned to Hoover's Food Commission in Romania. Starting from the image and temperament of this Texas officer, the queen leaves us with a description of the "boors" who were nevertheless worthy of admiration. Full of energy, "with the manners that Nature endowed him with", Amand asked questions about everything. He did not realize whether the world was offended by his answers or that he „stuck his nose where it didn't belong", but he was, as the queen assured us, "full of good will, enthusiasm, and manifested the genuine American repudiation of hardship." For him, everything had to go forward. "Never rest, exert yourself – strive and you will succeed". Albeit tiring, the Queen likes this spirit, "especially in a country where people, on the contrary, like to scatter the way with hindrances and always see what *cannot be done*, instead of pursuing what *can be done*. For Amand, there is no such thing as *it cannot be done*", the sovereign wrote admiringly in her diary. "Impossible" was the word that this officer did not seem to know. His dream was "an organization in the whole country that would amaze the world as to what the Romanians can do with

⁶² Ciupercă, *Din problemele României anului 1919*, 222–3.

⁶³ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 220.

the *help* of the Americans, but this must be their Romanian organization, to which all the hamlets must adhere, to which all *must* work and love to work; they must overcome difficulties and do things quickly and pervasively at the same time'. Thus, for Queen Marie, this tall and slender infantry officer, wearing a cowboy hat and displaying a set of gold teeth, who declared that "there were no women as beautiful as in Romania", was a "joy" despite the differences he was causing with Anderson⁶⁴.

Against the background of the divergences between the Romanian and American sides, in the context of the occupation of Budapest by the Romanian army, to which some misunderstandings related to the exploitation of oil in Romania contributed, the Hoover mission would end its mission in Romania. Thus, on 8 September 1919, the queen stated in her daily notes that she had tea with Anderson in Sinaia, after which they took a stroll and established how he could help Romania from across the ocean⁶⁵. After two days, Henry Anderson said goodbye, ending his mission in the Balkans. On this occasion, the sovereign and the American colonel remembered the other parting, the one in Iași, a year before, when the American mission left urgently "on a dreadful March morning" following the summons of the Central Powers troops. "He was sad about leaving, because America is so far away, but still, we have a good friend in him across the ocean. Of course, he was heartbroken to say goodbye. Naturally, he was leaving a large part of his heart in my royal hands!"⁶⁶. With its 54 members spread across the country, each center serving between 30 and 40 villages, the American Red Cross was regarded as a true savior of the downtrodden after the war. On meeting Colonel Anderson, the Romanian Minister of Commerce confessed to him that without the American Red Cross, there would have been disorder and starvation in many areas of Romania. "The result was that, ever since May, the feeling of the Romanian people toward the American Red Cross was one of almost pathetic gratitude, and he went on to say that America was by far the most popular of all nations in Romania"⁶⁷. A last meeting of the queen with the American colonel took place in Stresa, after a month, in October 1919, when "the good, faithful, sentimental, useful Anderson" visited the Știrbey family, on which occasion he

⁶⁴ Ibid, 241-2.

⁶⁵ Ibid, 287.

⁶⁶ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 287-9.

⁶⁷ Clark, *Greater Roumania*, 409.

bid "a final farewell" ⁶⁸; however, from America, Anderson continued to send gifts to the queen, such as books or a beautiful fur rug⁶⁹.

In July 1920, Henry Davison, then chairman of the Board of Governors of the Red Cross League and the man who knew best the realities of Central and South-Eastern Europe, gave an interview detailing the disaster the European continent was going through after the war.

There is appalling misery in the broad belt lying between the Baltic and the Black Seas to say nothing of Russia to the east and Armenia to the South. There is generally an absolute lack of medicines and sanitary appliances. Doctors, nurses and hospitals are practically non-existent, food and clothing are insufficient to make life tolerable, and disease, bereavement and suffering are present in practically every household⁷⁰.

Central and South-eastern Europe were ravaged by a typhus epidemic, with shortages of food and medicine endangering the lives of millions. In Vienna, there were dead people on the streets. Child crime was a growing phenomenon. Mortality had increased by 46 percent from 1913, and mortality from tuberculosis by 250 percent in the same year. All of Budapest was a city of misery and suffering, Davison noted, and the image could be extended from Poland to Montenegro. Regarding the situation in Romania, he emphasized that tuberculosis was spreading in an alarming, unprecedented manner, being ever-present in cities and villages. "The Romanians have met the refugee situation by establishing a military line along the Dniester River and refusing to let anyone cross it. It is thought that there may be 20,000 refugees on the other side, and no one knows what the Bolsheviks are doing with them"⁷¹.

According to the volume dedicated to the history of the American Red Cross, we can distinguish several phases of the aid sent to Romania after the war: until 1920, there was medical aid alongside general goods, when, for several months, tons of medicine and food were unloaded in the port of Constanța; then, in the second stage, a team of six nurses was maintained for a short time, until finally, only one American Junior Red Cross nurse

⁶⁸ Maria, Regina României, *Însemnări zilnice*, 317–9.

⁶⁹ Ibid, 375.

⁷⁰ Henry P. Davison, "The Human Crisis in Europe" (reported by Edwin C. Hill), *Red Cross Magazine*, July 1920, 12.

⁷¹ Ibid, 13.

remained. This program was dedicated to children and was initiated by President Woodrow Wilson in 1917; after the war, he continued by involving American children and youth in the American program to support the little ones in the affected countries. The last nurse was Agnes von Kurowsky, and her role was to take care of the children in the orphanages and sanatoriums in Bucharest, Breaza and Techirghiol⁷², financed by the American side. She would become one of the most famous nurses of the American Red Cross in the 20th century, without intending to do so, being the lover of the writer Ernest Hemingway during the war and the muse who formed the basis of the character Catherine Barkley in the novel *A Farewell to Arms*⁷³.

During her first internship in Romania, according to a letter sent to her mother, Agnes presented a program dedicated to the care of children, and the importance that the Royal House relegated even to a small delegation of the American mission was evident when she was invited to the dinner hosted by Queen Marie. What was considered an ordinary visit was a memorable evening: "we found ourselves during a great gathering of the best families, high officers and ladies of honor. We saw our American minister and some ladies of honor spoke to us in English, therefore we felt more comfortable". After a long wait, the Queen made her entrance, accompanied by Princess Elizabeth, came forward and shook hands with everyone in the room, being cordial with the three nurses, saying a few nice words to them relative to their work with the children. Then followed the meal, a recital by a Bohemian violinist and a performance by Princess Elizabeth, who sang a few songs in German and French⁷⁴.

Katherine Olmsted is another nurse who recorded a consistent testimony dedicated to Romania during the mission in Iasi from 1917-1918, and after the war. The first time she came to Romania was a real adventure, strewn with tragic elements (considering that her fiancé was dying in Rus-

⁷² Lavinia L. Dock et al., *History of American Red Cross Nursing* (New York: The Macmillan Company, 2022), 1196.

⁷³ For details, see Daniel Citirigă, "Agnes von Kurowsky, Ernest Hemingway and the American Red Cross. Romania through the Eyes of a Universal Literature Muse", in *Creative Negotiations. Romania-America 1920-1940*, eds. Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 85-119.

⁷⁴ John F. Kennedy Presidential Library and Museum, Boston, *Agnes von Kurowsky Personal Papers*, Series 1. *Outgoing Correspondence*, 1918-1920, 1962-1985, Box 001, TLcc 23 June 1920, Bucharest, to Mama, 1p. [transcript] (AVPP-001-001-013).

sia) due to the harsh conditions upon returning to the USA⁷⁵. When she came back to the United States, Katherine Olmsted spent six months at her grandfather's home in Sodus, NY, near Lake Ontario, after which, based on her experience and skills gained in World War I, in 1921 she was appointed Director of the Assistant Division of the Society League of the Red Cross. This league was founded in 1919 by the Red Cross Societies of Great Britain, France, Italy, Japan, and the United States of America at the initiative of Henry P. Davison and had the purpose of "promoting the actions and principles of the Red Cross throughout the world during times of peace". Based in Paris for six years and in Geneva for another four, Katherine visited 52 countries while holding this position. The first was Romania, where there was a patently different atmosphere three years after the end of the war. At the train station, she was picked up by an officer who led her to the Royal Palace, "really a simple white house set among trees"⁷⁶, where Queen Marie awaited her, dressed in the Red Cross uniform. Katherine was accommodated at the Palace in an apartment, where she used all the stationery to write to her friends back home.

During the first evening, Katherine recalled, there was a cozy family atmosphere, as the king was reading a newspaper, Prince Charles was smoking a pipe, joined by the royal couple's daughters. Dinner was announced with a trumpet, the table was made of mahogany, and the plates were gilded. Katherine and Queen Marie had traveled for several weeks looking for possible nurses. One evening, the American nurse accompanied the sovereign to the opera, where she was impressed that no one entered until the queen got out of the car and the red carpet was rolled out for her to enter. Then, the people also entered the building, but no one sat down until the sovereign blessed them with a gesture with her arms and the national anthem was sung. This unique relationship was also confirmed by the decoration that the queen bestowed upon Katherine, a medal issued at the wedding of the couple Marie-Ferdinand, with their portraits engraved on it. Yet, for the representative of the Red Cross, the most valuable thing would be the small iron cross she received from the sovereign for the work done in a makeshift hospital at a monastery. After leaving Romania, Kather-

⁷⁵ For details, see Daniel Citirigă, "«O țară a nenorocirii și a morții»: România văzută de membrii Crucii Roșii Americane în Primul Război Mondial (1917-1918)", *În căutarea celui alt. Diplomatie, război, memorie. In Honorem Ileana Căzan*, eds. Mioara Anton, Georgiana Țăranu (Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2024), 201–30.

⁷⁶ NARA, <https://catalog.archives.gov/id/2662064?objectPage=13>.

rine Olmsted was also decorated by other officials and crowned heads from Europe, but they were only briefly mentioned. The story behind them was not detailed, and in the brochure prepared for publication, only the decorations of the Royal House of Romania were shown, next to the one offered by King Albert of Belgium⁷⁷. All in all, Katherine stayed in Europe for 12 years and resigned from the Red Cross in 1927. All the medals were displayed at the Alumnae House of The Johns Hopkins School of Nursing in Baltimore in honor of one of the most successful alumnae. She would die in 1964⁷⁸.

Figures and statistics are relevant to grasp the entire process behind the aid preferred from across the Ocean. According to American reports, between 1 December 1918 and 31 August 1919, the Allied and Associated Governments of Romania provided over 244,000 tons of food worth approximately 60 million dollars. Almost half of the total had been made available by the United States of America, and 1,500 tons of food were provided to Romanian children free of charge by the American Relief Administration from the resources of Congress, while the funds to support credit operations for Romania were obtained from the resources of the US Treasury. In addition, to round off the amounts related to Romania's requirements, the Canadian Treasury opened a credit line until the end of the grain harvest⁷⁹. The final calculation shows that the value of the supplies bought and sent directly from the USA to Romania was 64,528 dollars, while those produced and sent to Romania were worth 1,374,119 dollars, to which those sent from the headquarters in Paris were added, worth \$801,086, resulting in a total of \$2,240,733.66. The American Red Cross contributed to 273 hospitals, 55 infirmaries, 51 orphanages, 30 schools, 74 other institutions in Romania and 1921 villages. 344 canteens were opened, offering 6,886,913 portions. The American Red Cross calculated that it helped 663,578 people in Romania with food and clothing⁸⁰.

The missions of the Red Cross saved hundreds of thousands of children and people without any help after the war, and the doctors and nurses who crossed the country in Ford cars became the symbol of power across the Ocean. King Ferdinand, in a letter of thanks, stated that:

⁷⁷ Ibid., <https://catalog.archives.gov/id/2662064?objectPage=15>.

⁷⁸ Ibid., <https://catalog.archives.gov/id/2662064?objectPage=28>, *Alumnae Magazine* 67, no. 2, 47.

⁷⁹ Clark, *Greater Roumania*, 405.

⁸⁰ Ibid, 418.

[...] if it wasn't for the help of the United States, Romania would have starved. The name of the American Red Cross will forever be blessed in my country. They labored with unceasing energy among the poor and afflicted, showing a spirit of self-sacrifice and devotion, of which I cannot speak highly. They reached the most hidden places, taking care of the sick, dressing those without clothes, feeding the hungry, bringing hope and comfort to thousands of suffering people⁸¹.

At the end of the chapter devoted to American aid in the aftermath of war, the analysis of H. W. Dunning, the American official who assessed how Americans were perceived in many states, is highlighted. In this regard, in June 1920, he published the text *The Unpopular American*, where he stated that, despite what those across the Ocean believed, there were enough states where the Americans were not well regarded, even if they contributed decisively to winning the war and then brought humanitarian aid to Europe. In his view, as expected, America was popular in the small, newly created states of central and south-eastern Europe—Lithuania, Latvia, Estonia, Poland, Yugoslavia, and Czechoslovakia—or in those of Asia, among the Arab peoples from Mesopotamia, Yemen, Palestine, or the Armenians. Dunning claims that four factors were responsible for this result: the first was the outcome of the war and the fact that America supported the cause of the small nations at the peace conference; the second was the American aid provided by the Red Cross, and the Hoover Mission; third, the physical assistance supplied directly by Americans to those affected during and after the war; and the fourth factor consisted in the products that were sold and the credits offered to these states⁸².

In this context, after the next level of appreciation of the Americans was also mentioned, the medium one, among which were countries such as Serbia, Albania, Hungary, or Austria, the “curious contrast” of Romania was also presented. “The government, while outwardly very friendly, is in reality almost hostile to the American; the people, though reserved, are sincere in their respect and admiration”. The source of this attitude was attributed to the ruling “militaristic party”, which was said to be eager for as many conquests and annexations as possible, while “the people desire

⁸¹ Letter of thanks to the American Red Cross from the King of Roumania, Library of Congress <https://www.loc.gov/item/2017669897/>.

⁸² H.W. Dunning, “The Unpopular American”, *Advocate of Peace through Justice* 82, no. 6 (June 1920): 204–6.

peace so strongly that they were almost lean toward the Bolshevik theory". For ordinary people, it was obvious that the help of the American Red Cross mattered a lot, Dunning also asserted in his analysis⁸³.

"The Youth Red Cross"

The American Red Cross directly contributed to developing a parallel diplomacy based on solidarity and generosity, but it was clear that it needed continuity to reach a pacifist world society. Thus, starting from the American example of the Red Cross Junior, established in 1917, the model needed to be multiplied worldwide⁸⁴. In Romania, it was called the Youth Red Cross (*Crucea Roșie a Tinerimii*), and the documents prove without any doubt that the proposal for its establishment came from the American representative of the Red Cross in Romania.

Queen Marie mentioned in her daily notes that the idea of involving Romanian schools and children in acts of charity came from the American partners in the Red Cross. While in Sinaia, on Saturday, 5 November 1921, the Sovereign commented in her diary that she had welcomed Mary Moran and an American gentleman from the Red Cross Juniors, who wanted "to instill in our Romanian children the desire to be helpful by involving themselves in school actions. In fact, their actions were already „underway”, the queen noted after this meeting⁸⁵. This fact is also confirmed by a letter registered at the Secretariat of the Royal House, sent to the Queen on 24 September 1921, from the same Mary Moran, Field Director of Junior Red Cross for Romania. On that occasion, the representative of the American Red Cross expressed her wish that Romania also forms the Junior or Youth Red Cross, under the tutelage of the Romanian Red Cross,

the development of the esprit de corp already shown among the students of the Normal Schools with which we are in contact is most encouraging and significant. Each one of these schools is to have a

⁸³ Ibid.

⁸⁴ For details, see Citirigă, "From American Children to Romanian Children. Post-War Dialogue and Humanitarian Aid. Case Study *Junior Red Cross News Magazine*, Romanian - American Negotiations in Education, Science, Culture and Arts, eds. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 54-86.

⁸⁵ Marie, Queen of Romania, *Însemnări zilnice (ianuarie 1921 - decembrie 1921)*, volume III, trans. Sanda Racoviceanu, Introduction and notes by Vasile Arimia (Bucharest: Historia, 2006), 345.

Christmas program this year for helping some of the poorer students in each school or some institution such as an orphanage, hospital etc.

In this sense, Mary Moran was going to get in touch with Marieta Bals and Anna Sevescu in order to initiate the first steps in creating the Youth Red Cross in Romania, especially since the Ministry of Public Instruction was already interested; moreover, along with the Ministry of Labor and Social Protection, the Ministry of Public Instruction vowed to help this endeavor, and part of the funds were to be made available by the League of Red Cross Societies. "For the rest we can depend on the American Junior Red Cross to make a liberal contribution towards bringing to pass another extension of this "league of the children of the world for human service". At the end of this letter, Mary Moran reminded Queen Marie that there were already Red Cross youth organizations in Canada, Australia, China, Italy, France, Belgium, and most recently, Czechoslovakia, and also expressed her hope that once in Bucharest, the sovereign will welcome her so that she could personally present to her the evolution of this matter⁸⁶.

Following these discussions came the *Call of Princess Ileana*, through which the youngest of the royal family summoned the children for "a new game", "the most beautiful" of games, namely that "of the Red Cross, our Red Cross, the children's Red Cross". The little ones were invited to write to the princess from all corners of the country, to say their names and what they did, as Ileana promised them that on a festive day, when they had nothing to study, she would call those from Bucharest for a meeting, to elect a president and vice-presidents, a cashier and a secretary, with the other cities following this model.

We will also write to children from other countries so that we can learn from them and they can learn from us. Let us be many, many, as many as could be", Ileana emphasized in her appeal. The new organization relied on the strength of the crowd of children, "each year we should give as much as we can, asking our parents for one or two lei, two, while the rich could be asked for more [...] ... money that they were going to donate to the main Red Cross⁸⁷.

⁸⁶ The National Archives of Romania, Fond Casa Regală a României. Personale. Regina Maria. Secretariat, File II/84/1921, f 1-2.

⁸⁷ The National Archives of Romania, Royal House fund - Personal. Ileana. Correspondence Miscellaneous, I 52, f. 1-2.

In this context, in 1922, the Youth Red Cross *Regulation* was developed and published, defined as a section of the Romanian Red Cross. Among the declared goals were the development of a sense of solidarity among children, of camaraderie “between them and their peers, as well as the desire to become useful people and good citizens”, education in the sense of physical and moral health, prevention of illnesses and suffering. Both children in schools and those who did not attend a school could become members, but they had to pay an annual fee of 5 lei. If contributions from 50% of the number of children were collected in a class, the whole class could join the Youth Red Cross. In addition to other organizational details, it was also established that the celebration of the organization was to take place on 21 May, on the occasion of Saints Constantine and Elena, in honor of Princess Ileana⁸⁸.

In January 1923, the first issue of the “Revista Crucii Roșii a Tinerimei/Youth Red Cross” was published following the mother-model in America, *The Junior Red Cross News*, which had seen the light of day ever since September 1919⁸⁹. Through a magazine dedicated to children, an attempt was made to create a spirit of collaboration, help and generosity from the earliest ages. The idea dates back to when President Woodrow Wilson initiated the adjacent American Red Cross program, namely the *Red Cross Junior*. Wilson hoped not only for a League of Nations based on member states but for a society of nations based on their people and, above all, their children, who, educated in the spirit of global communion and communication, could prevent a new world war. In this context, the American influence was evident from the very first issue of the magazine. Moreover, in the *Committee of the Youth Red Cross Section*, in addition to President Anna Sevescu and the vice-presidents Dr. Kaminski and Ioan Stănculeanu, there was also Maria Irina Sturdza - Delegate of the steering committee of the National Red Cross Society of Romania, a representative of the Ministry

⁸⁸ Crucea Roșie a Tinerimei. *Regulament* (Bucharest: Institutul de Arte Grafice „Antonescu”, 1922): 1–8.

⁸⁹ It is worth mentioning that even before the great conflagration, Romania had a magazine dedicated to children. In Bucharest, it was issued between 1913 and 1925 (with an interruption between 1916–1919, caused by the war), the *Revista copiilor și a tinerimei*. For details, see Ramona Caramelea, “Imaginile războiului în ‘Revista copiilor și a tinerimei’”, in *Copilării trecute prin război. Povești de viață, politici sociale și reprezentări culturale în România anilor 1913–1923*, eds. Cătălina Mihalache, Nicoleta Roman (Iași: Editura Universității “A.I. Cuza”, 2020), 51–72

of Public Education, seven members holding an organizational role, plus Viola Jones, an *American Red Cross Delegate*⁹⁰.

Thus, the Romanian “sister” of the magazine dedicated to children had the same characteristics as the one across the Ocean, promoting both national and universal themes, with peace as the ultimate goal. This is obvious from the very first article, from the *Red Cross Song of the Romanian Youth*, signed by Isabela Sadoveanu, the director of the “Elena Doamna” Normal School for Girls. As it was written as a hymn, the little readers had to know that:

It is our holy duty/ That for everyone and at all times/ The commandment of our life should be: / In service ready for the country [...]. Living a life without stain/ Under the Red Cross humanity/ In times to come/ Let there be Peace and Brotherhood⁹¹.

Like other institutions and projects related to the Red Cross, this one was also built, enlisting the help and influence of the Royal House of Romania. The first pages of the magazine contained the message of Queen Marie - “Children who love and help each other are my children”, followed by the photo and message of Princess Ileana, who wanted to establish the Youth Red Cross - “Romania hails children from all around the world and will strive for the high goal of the Youth Red Cross with their help”⁹². In the same vein came the message of Anna Gr. Sevescu, the Youth Red Cross’s President, clearly explained the institution’s purpose. First of all, starting from the model of Christ who asked to help your peers, Sevescu asked that those children with more means should help the needy. The examples she listed were of children in America: the Red Cross in Chicago raised money and sent more than 10,000 poor children to summer camp, while those in New Jersey raised money to buy milk and clothing for children in orphanages; others held theatrical performances and concerts, the girls sewed, embroidered, and knitted stockings. In conclusion, using the saying that would become the motto, *One for Another*, Sevescu appealed to the children and young people in Romania: “make haste now, let us all gather around

⁹⁰ *Revista Crucii Roșii a Tinerimei* 1, no. 1, January 1923, 12.

⁹¹ *Ibid*, 2.

⁹² *Ibid*, 3.

our beloved Lady, let us join hands in the big hora, so big that it can encompass the whole country. God help us!"⁹³.

What "One for Another" meant when talking about helping children was explained with the example of the students from the Secondary School for Girls in Constanța, who,

with an open, loving, giving heart, took on the task of taking care of the weak, the poor, somehow adopting the orphaned children from Dragalina in Constanța. Groups of twos, threes, fives each took on a small child of their own, to pamper them, to love them, to give them the impression of a family, who, from afar, follows them in life and somehow replaces what cruel fate did not give them: the love of a mother⁹⁴.

Izabela Sadoveanu, Director of the „Elena Doamna” Normal School of Bucharest, also published a text about how the first steps were taken in the field of school solidarity in Romania. From its ranks emerges the atmosphere in the Romanian post-war school, dominated both by the principles of the old world and by the scarcity created by the conflict, the indifference and inertia of the authorities, and hence a particular moral decay. When she was appointed headmistress at „Elena Doamna”, in 1919, she set out to change the approach related to the student, considering that “it is a real sin to raise our children only in fear of punishment, without love, without resistance to physical and moral evil, without the light of an ideal of service and help for their peers”. The model she referred to was also the American one, meant to achieve what was considered to be barely minimal across the Ocean: bodily hygiene, orders that would create daily habits and lead to comfort and physical health. But all this was difficult to achieve in the realities caused by the trauma of the war. As the author of the article recounted, in those moments of disappointment came the news of the help from across the ocean, sent by the American children to the Romanian children, “shedding light about the spirit in which the children from America strove to come to our aid”, which represented “a ray of light in the moral life of the school”. Thus, it was possible to organize the children’s Red Cross in classes, each with its own program, and all of them were led by a general committee that included teachers and members of the Romanian Red

⁹³ Ibid, 4.

⁹⁴ Ibid, 12.

Cross, together with the “Miss president of the American Red Cross delegated to us”⁹⁵.

Tiberiu Crudu, the director of the Normal Teachers’ School in Botoșani, drew attention to the fact that few people in Romania knew that in America, there was a “Children’s Red Cross” from the funds of which significant sums were spent for the regions of Western Europe, but also poor students from countries such as France, Belgium, Italy, Czechoslovakia, Poland, Austria, and Romania. In his opinion, the force of the ten million children on American soil would be felt increasingly as they learned from a young age to work for the benefit of humanity. To get there, it was necessary to promote friendship and sympathy for other peoples so that:

[...] based on these friendships and sympathies it is hoped to find the way that will eliminate wars and establish lasting peace throughout the world. Those who understand each other, as children, will understand each other even better, once they mature into adulthood.

In order to build these friendships, correspondence, that is, letters between Romanian and American children were necessary. The teacher from Botoșani described how this process would work: a school in Romania would write to a school in America monthly, and the message was to be addressed from class to class, not between students, individually. A school that had six classes sent six letters a month. But not even these were uncontrolled, as it can be concluded. Tiberiu Crudu emphasized that “these letters, having an instructive and educational purpose, must be written, of course, under the supervision of teachers, because students often slip, either in banalities or in all kinds of nonsense”. In fact, according to the statement of the afore-mentioned teacher, the Americans, “being practical people” would have indicated what would interest their children more, namely the history of Romania, stories from the people, customs, and funny events. Also, they would be interested in the studies and games of children in Romania and the way Romanians spent their holidays and celebrations. They would have liked to receive photos and illustrated books with schools and important buildings; they were particularly interested in the «admirable national costumes worn in Romania», as across the Ocean, they

⁹⁵ Izabela Sadoveanu, “O rază de lumină în școală”, in *Ibid*, 13.

did not possess such colorful costumes, "so beautiful in shape and with such an important historical past". Last but not least, the American children wanted samples of the objects made by the schools in Romania, so instead, they would also send samples of the objects handcrafted by them. In conclusion, stated the director of the Normal School in Botoșani,

one can easily see the practical and educational significance of this society of children in America, worthy of being followed, because it gives us tangible examples, not theoretical ones. The day when every country has such societies of children, there will of course be less misery in the schools and more confidence in their future⁹⁶.

In the pages of this first issue of the magazine, there were also some photos of demonstrations of children and young people from other countries, the first being those from America, "crossing Fifth Avenue in New York", or photos of the concrete results of aid and education in the spirit of the Red Cross. In this sense, there was a photo of a member of the Youth Red Cross from a vocational school working on a spinning wheel, another photo of five boys from Bucharest working on postcard albums, which were to be distributed on New Year's Day to the children of the Children's Hospital, and last but not least, a photo of a group of 450 children on a camp by the seaside, where they were sent for recovery, the trip being paid for from the "Princess Ileana" fund⁹⁷.

The Royal House of Romania's presence in the Youth Red Cross organization was evident, especially since the idea of the establishment came from Princess Ileana. In 1922, she appealed to children from all over the country to donate one leu each to help poor children; upon realizing the campaign's success, she returned with a new message to lay the foundations of the youth organization as a branch of the main Red Cross. Thus, on 28 January 1923, in the halls and courtyard of the Ministry of Foreign Affairs, thousands of children, accompanied by their parents and teachers, gathered to participate in the founding meeting of the Youth Red Cross in the presence of Queen Marie and Princess Ileana, the latter being the honorary President of the newly created organization⁹⁸. In the message published in the pages of the *Youth Red Cross Magazine*, Princess Ileana thanked

⁹⁶ Tiberiu Crudu, "Correspondențe între școli", in *Ibid*, 14.

⁹⁷ *Ibid*, 11–16.

⁹⁸ "O dorință împlinită", *Crucea Roșie a Tinerimei*", no. 2–3, February–March 1923, 19–21.

the children for participating in such a large number at the constitutive meeting and expressed her hope that they understood its purpose: "Think, how great it would be, if, in time, other countries would learn to play our Children's Red Cross" game from us. [...] Let us all be brothers and sisters in our game!". At the end, she signed off, "Your sister from Cotroceni"⁹⁹.

The American Model

Not coincidentally, as stated above, a representative of the American Red Cross was part of the organization's committee, and, as President Anna Sevescu declared at the inaugural meeting, Viola Jones helped the Romanian society both with advice and money¹⁰⁰. In her speech, after providing some examples of the mobilization of Romanian children, Ermina Kaminski, vice-president of the Romanian Youth Red Cross, also spoke about children in America, "the country of initiative". In the U.S., the children organized markets where they sold eggs, chickens, fruit, flowers, or objects they made, such as stockings, dresses, or painted picture postcards. Others organized concerts and theatrical performances. "Other children grew *sunflowers* and sold the seeds to oil mills. Others, from a village in Kansas (sic!), raised a few bushels of wheat.

There were children who collected old items and opened a store with them, such as the Youth Red Cross Shop in Oakland, California. And the example was not only of children, as Ermina Kaminski highlighted in this model, but also of American merchants, who not only didn't get upset, but also donated to the children's shop a lot of objects [...],

more or less outdated, which their more demanding clientele no longer looked for, while the children's customers - poorer and therefore more modest people - bought them with pleasure because they were cheaper"¹⁰¹.

Having laid the foundations of the new organization and its magazine, the Romanian students started a dialogue with their colleagues in America, some of the letters being published both in the *Junior Red Cross News* and

⁹⁹ "Mulțumiri Princiare", in Ibid, 23.

¹⁰⁰ "O dorință împlinită", in Ibid, 19.

¹⁰¹ Ibid, 21.

the *Youth Red Cross Magazine*. In the latter, we have the example of the *Santa Cruz Superior School in California*, whose students thanked their Romanian counterparts for their letters and for “the descriptions you gave us of your school life”. From Romania, the letters contained both an air of duty, a desire to be grateful to America, and a sense of national pride. For example, from Oradea-Mare, one of the students wrote that behind that letter was the desire to know other children from other countries “and to love them”, while in another message, also from Oradea, they talked about the Romanian peasants, who were described as “cheerful” with

hearts full of joy when they see the golden wheat under the rays of the sun; when they see the flowers in the fields, especially the red poppies; when they see the swallows soaring to the sky and the partridges fleeing through the wheat frightened by the reapers; when they see all the miracles that tell them about God’s love for people.

The message was signed by “a friend who sympathizes with you, even though he doesn’t know you”. From Galati, the American friends were asked not to forget that “far away, between the banks of the Danube, the Dniester and the Black Sea, there is a people eager to know you”. From Arad, “we ask God to fulfill our wish: a deep friendship to unite all children from all over the world”, while from Constanța, “we say with all our hearts: long live the friendship between us”¹⁰².

The fact that connections with America were a priority is revealed at the beginning through the exclusivity of the destination across the Ocean and the number of connections. In the February-March 1923 issue of the “*Youth Red Cross Magazine*”, a brief summary of this transatlantic dialogue was listed: from the Boys’ School in Constanța - 5 letters to different schools in America; from the Girls’ Secondary School in Constanța, 6 letters for First District School Chattanooga, Tennessee; from the Girls’ Normal School, Botoșani - 6 letters for Santa Cruz High School, California. Another 58 letters from schools in Piatra Neamț, Craiova, Brăila, Galați, Botoșani and Turnu Severin were on their way to America. From the Techirghiol Sanatorium, Constanta, 42 postcards were sent to Public School No. 15 in

¹⁰² Ibid, 29.

New York, while from the same New York school, 4 letters reached Techirghiol¹⁰³.

At the end of this article, the teachers appealed to all schoolchildren to continue writing to get to know other students: "everyone should write a letter to their American comrades". The Romanian language teacher or the managers were to choose the best one and send it to the headquarters of the Red Cross at 20 Academiei Street, from which point it was translated and sent on to America. And in order to be more pleasing to their overseas colleagues, it was recommended to use the "American portfolio", i.e., "an album with illustrations, drawings, maps, brands, sewing samples, photographs, etc., chosen skillfully and intended to make a region or a country as well-known as possible". Each school had to make an album, and each class had two sheets, so if a school had eight classes, the portfolio would have 16 sheets. One school, it was said, could talk about the city, another about the surroundings, another about history, mostly through illustrations and drawings, and less through writing. Such portfolios had already arrived from America: from Santa Cruz High School, California, 1 Portfolio for the Normal School for Girls "Despina Doamna" in Botoșani; from Odin's School, Minnesota, 1 Portfolio for the "Jianu" Girls' Primary School in Bucharest; from Chattanooga, Tennessee, 1 Portfolio for the Constanta Girls' Secondary School; from Center Primary School, Conn. Roxbury, 1 Portfolio for the Girls' Primary School from the "Elena Doamna" Asylum in Bucharest¹⁰⁴. We learn about what such a Portfolio looked like in the end from the initiative of the "Jianu" school in Bucharest, Zoe Vasiliu, who put the girls in the school in correspondence with their colleagues across the Ocean and sent an album to the headquarters of the Red Cross, which had the role of depicting an image of Romania to the readers. Thus, it consisted of: 1. A series of photographs of members of the Royal Family. Next to the postcard depicting H.R.H. Queen Marie in the national costume, a miniature Banat costume. 2. Photos of the school and groups of girls 3. A photo of the girls in a hora, accompanied by the text of the poem "Hora" by E. Nicolaide 4. Postcards from Greater Romania 5. Lace patterns 6. Drawings made by the grade 1 students, reproducing a peasant house, a jug, a lever 7. Colorfully painted Easter eggs. 8. A series of letters describing the Cernica

¹⁰³ "De vorbă cu cei de departe - prin scrisori", *Revista Crucii Roșii a Tinerimei*, no. 2-3, February-March 1923, 28-29.

¹⁰⁴ Ibid.

and the Curtea de Argeș monasteries, 9. A series of napkins with miniature drawings adorned with Romanian motifs¹⁰⁵.

It is indisputable that the themes preferred by the Romanian children, most likely at the suggestion of the teachers, were those related to popular traditions. The adherence to Christianity also played a crucial role, and this component was also presented from the popular perspective. In a letter dedicated to the "beloved American colleagues", the 4th-grade students from the Normal School in Craiova presented one of the most common symbols: the cross shrine. This was found throughout Romania, described as the element that kept the hiker shaded in the summer and protected him from the rain when necessary. Furthermore, the crosses and triangles were Christian symbols reminiscent of the crucifixion of Jesus Christ, but, as the students from Craiova pointed out, the objects placed on graves were crosses, while the ones on the side of the road were triangles. The latter had a painting each and the names of those who financially supported its building were written on them. The explanation for why there were so many would have to do with the country's peculiarities, which boasts a lot of oak wood, but also with the concerns of the Romanian peasant, who could no longer work the land in the winter and stayed at home, carving wood.

The three-pointers are placed: on the place where someone was struck by lightning, on fountains, bridges and in historical towns or villages where a battle took place. It is the belief that when someone makes a cross shrine and puts it in the field, where roads intertwine, his sins are forgiven. We often see a large number of crosses by the fences, also placed for the forgiveness of sins [...]¹⁰⁶,

as they concluded the presentation of this tradition, expressing their hope that their American colleagues would also write about the traditions from across the Ocean.

Throughout this period, not only letters but also gifts were sent from America to the Romanian students. In December 1923, on the occasion of Christmas, the American Youth Red Cross sent its counterpart in Romania 5,000 boxes of toys that were distributed to poor children in orphanages, hospitals and clinics, and students from primary and secondary schools took care of their distribution. Thus, the gifts from America reached: Breaza

¹⁰⁵ "De vorbă cu cei de departe (Correspondență între școli)", in *Ibid*: 45.

¹⁰⁶ "Correspondență între școli", *Crucea Roșie a Tinereții* I, no. 5, (May 1923): 56-57.

- National Houses - 300 boxes; Techirghiol- Sanatorium C.T.C - 200; Constanța, Secondary Girls' School for the Dragalina Orphanages, "Grănicerul Mușat" and the local hospital - 400; Botoșani - 200; Tecuci - 100; Câmpina - 300; Cluj - 100; Sibiu - 200; Bârlad - 100; Chișinău - 200; Cernăuți - 100; Galați 100; Bacău - 100; Iași - 200; Craiova - 200; Turnu-Severin - 200; Bistrița Orphanage - 50; Olănești - 25; Roman - 50; Balchik - 25; Hotare Commune - 50; Sfântul-Gheorghe - 100; Arad - 200; Alba-Iulia - 100; Zos-
taona - 100; Hotin - 100; Ismail - 100; Sighetul Marmăției - 100; The Jewish community of Bucharest - 200; Bucharest Children's Hospital - 400; „Lazăr” High School in Bucharest - 400; a reserve kept at the Red Cross to give rewards to members - 200; Total - 5000 boxes¹⁰⁷.

As a sign of thanks, the letter attributed to one of the witnesses to the children's joy was published, where, after emphasizing "how much magic and how much happiness those boxes brought with them", the author launched into a small philosophical monologue regarding the usefulness of toys in the lives of children.

The child's abilities and the most intimate dispositions of his soul can be perceived from an early age while he is playing. As soon as the child moves, he plays, even if he doesn't have toys, but the need for toys is so great that he tries to make them himself when he can't get them from anyone.

Then, the mental development of children was discussed, and the author of the letter stated that "some claim that the intellectual inferiority of countryside children is largely due to the fact that they do not have toys like city children". In this sense, the toy was seen as "the starting point of an entire fiction" because it would not be just a piece of wood or a doll but a child. The Bistrița Orphanage superior, where they could not afford to buy toys for the children, wrote that the little girls did not let go of their dolls either at church or at dinner, while some wanted to take them with them even to the bathroom. Such testimonies were collected and sent across the Ocean as a sign of gratitude¹⁰⁸.

The students from the "Traian" High School in Turnu Severin received a letter from their colleagues in Washington at the "Business High School" in which they were informed in detail about the construction of the "Stone

¹⁰⁷ "Darurile Copiilor Crucii Roșii Americane", *Revista Crucii Roșii a Tinerimii II*, no. 10, 12.

¹⁰⁸ "Copiilor Crucii Roșii Americane", in *Ibid*: 13.

Mountain Memorial". It was to contain a sculpture in the mountain, representing the armies of the 13 American states that fought for independence, and beneath it, the granite was to be hollowed out to create a so-called "Memorial Hall", where they were to hold "in perpetual remembrance the archives and relics of the Confederate army"¹⁰⁹.

At the same time, the students from the Girls' Primary School No. 17 in Bucharest exchanged works with the students from the primary school in Riverton, Wyoming, the latter sending drawings and cutouts, even a herbarium with local plants. The Romanian students noticed that these small works also had educational messages inside them, such as "I drink a glass of water every morning", "I drink at least four glasses of water every day" or "I never drink when I eat". Another drawing showed two children playing with balloons that read 'Drink milk' or 'Be neat and clean', 'Eat slowly', 'Eat light food, brush your teeth'. According to the director of the Romanian school, the students from Bucharest sought to show "what is specific to our nation". In this sense, a map of Greater Romania, made by the students, a miniature national costume, as well as the uniform apron of the students, were sent to America. Postcards depicting portraits of the king and queen, as well as types of Romanian peasants, the Curtea de Argeș monastery or houses in the Romanian style, were attached to several cardboard boxes. A collection of inked red eggs and a herbarium were also sent. All this was accompanied by a letter addressed to the students of Riverton, in which the students from Romania wanted to emphasize that, although their country was small compared to America, it was still rich and beautiful, and in order for them to understand how difficult it was to reach this stage, in which the Romanians were united, the students wrote a short history of the unification war¹¹⁰.

The American Youth Red Cross was also involved in practical actions to support Romanian children, even after its effective withdrawal from Romania. Thus, in 1926, a dispensary from Bucharest maintained through the contribution of the organization across the Ocean was featured in the *Youth Red Cross Magazine*. It had been operating since 1924, intending to keep track of the conditions in which children lived at home, as it had enlisted the help of a nurse who visited them; other goals were stopping those with tuberculosis from going to school, strengthening those vulnerable to

¹⁰⁹ "Correspondența între școlari", *Revista Crucii Roșii a Tinerimii III*, no. 3, January 1925, 47.

¹¹⁰ "Școlile românești cari au răspuns celor din America", in *Ibid*, 48.

tuberculosis, taking care of the syphilitics and preventing students from contracting contagious diseases. In the process, the findings were worrying: only 60% of the children were well developed, 128 children had rotten teeth, 369 had swollen lymph nodes, 167 had too small tonsils, 43 were suspected of tuberculosis, almost half seemed vulnerable to this disease, 3 already had tuberculosis in the lungs and 2 in the bones¹¹¹.

From 1923 to 1928, the Red Cross Youth Magazine was issued regularly, promoting generosity, collaboration between organizations from various countries and student dialogue, especially with those across the Ocean. All this was organized under the tutelage and guidance of the Royal House of Romania, as many issues of the magazine featured members of the royal family on the front page - Princess Ileana, Queen Marie, King Ferdinand, or Prince Mihai in the arms of his mother, Elena. America had a special role both in supporting the Youth Red Cross and in organizing the magazine's content. As in the American publication, *The Junior Red Cross News*, the Romanian version also published topics that were attractive to young people, such as a series of translations from works of interest, especially those of the British writer Rudyard Kipling, or they wrote about the concerns of children in other countries, poems, reading recommendations, rules for children preparing to become good citizens, actions of children in other states, etc. Moreover, information or even entire articles in the American magazine were taken from the issues published in Romania during this period, the main topic being the transatlantic dialogue of children for the purpose of a league of small nations, guided by the publication's collaborators, including well-known authors such as Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu, Radu D. Rosetti. The fact that the magazine's last issues came out in 1928 does not have an obvious explanation. We can hypothesize that the problems that the Royal House of Romania was going through after the abdication of Prince Carol and the death of King Ferdinand, as well as the status of Princess Ileana, who was no longer a child, but a young lady primarily concerned about a future marriage, might have all contributed to stopping the publication of the *Youth Red Cross Magazine*.

Once the Romanian language version stopped being issued, the *American Junior Red Cross News* version also stopped receiving information about Romania, and thus, references to children from this country became increa-

¹¹¹ "Dispensarul Crucii Roșii", *Revista Crucii Roșii a Tinerimii* IV, no. 9-10, June-July 1926, 135-136.

singly rare in the magazine from across the Ocean. This, however, did not mean halting the collaboration between the schools in these two states. In the Archives of the Romanian Red Cross, there is at least one file containing documents related to the gifts received by Romanian children from their colleagues in America around Christmas in 1938 and 1939, respectively. A first document, dated 10 December 1938, came from The League of Red Cross Societies from Paris, which informed the Romanian branch that the American Red Cross had sent 20 crates with the ship "Exira" from New York, containing 3000 boxes of Christmas presents for Romanian children. They had been transported with the help of the Schenkers company from Constanța. Another example is the Children's Hospital "Filantropia" in Botoșani, which received six parcels containing 50 boxes of toys for the little ones sent by members of the Youth Red Cross from the United States. Also, "The Infants' School no. 5" from Turda received, in turn, two boxes of gifts on the occasion of Christmas, and the "Girls' Primary School no. 5" from Bucharest also picked up ten boxes of gifts sent by the Youth Red Cross of America from the Red Cross Headquarters on Biserica Amzei Street¹¹².

Perhaps the most expressive form of Wilsonism through the voice of young people was the correspondence of American children with Princess Ileana of Romania. The National Archives of Romania is the repository of dozens of letters, especially from children from America, but not only so, but also sent in the first interwar years to Princess Ileana and Queen Marie within the programs promoted by the Red Cross. We will reproduce some of these below.

The American Red Cross epitomized one of the most essential elements in America's knowledge of Romania, given that before the First World War, Bucharest politics did not prioritize building close relations with Washington. Thus, the doctors and nurses, traveling in Ford cars and saving lives throughout Greater Romania, were the representatives of parallel diplomacy, a dose of atypical politics for Europeans but tailored to President Woodrow Wilson's outlook. The legacy of the American Red Cross mission in Romania was observed in the medium and long term through the organization of centers for sick or orphaned children under the patronage of the Royal House of Romania, through institutional organiza-

¹¹² *The Archive of the Romanian National Red Cross Society*, Unnumbered File - Contains: Christmas Gifts. Decorations and Medals.

tion and products such as the "Youth Red Cross". Furthermore, the dialogue between American and Romanian children was a first, and the fact that it was so intense practiced in so many schools, including a dialogue between American children and Princess Ileana, suggests that Wilson's idea of developing the League of Nations through a children's society was beginning to take shape in some countries.

Annexes

Letters to Princess Ileana

9 January 1922

Princess Ileana

I am an American boy. I have long admired you. I also admire your letter and picture in the Red Cross News. I am writing to ask you to honor me with your picture and a letter. This is rather straight to the point but I, like all Americans, am straight to the point. A reply to this would honor me greatly. We are playing basketball now as it is in season. I write a short letter as i do not wish to tire you. Please answer my letter.

I await your reply

Your ardent admirer

Clifford H Dill

My address is

222 Buxton ave.

Norwood, Ohio

Hamilton County

United States of America¹

28 May

Dear Princess,

I saw your picture in an American magazine and was struck by your beauty. I am just an American boy so pardon me if I seem rude.

Won't you please write me and send me your picture. Send it to

Mr. George N. Camfield,

65 Hellen Parkway

Newark N.Y

U.S.A.

Humbly yours

George Camfield²

1 A.N.R., Royal House - Personal fund. Ileana, File no. II-48, f. 1-2.

24 April 1924

Bell Ranch, near Mexico

My Dear Princess,

I don't know why I am writing this letter I just saw your picture in a paper that was printed in New York city.

The picture of you was very pretty but I thought you looked a bit lonesome and I am feeling the same way, so I thought I would write to you. I think it is very nice when two lonesome souls can get together don't you³.

24 April 1922

Dear Friend,

Through our dear friend Loie Fuller I have heard of your wonderful Red Cross work for the little children of Roumania. I feel so sorry for these dear little mites so I am sending you enclosed a little donation to help you in your wonderful work. I hope you will come someday to California. I would love to see you.

I thank your for your lovely photograph and send you mine by mother.

With much love

Your friend

Dorothy Constance Speckels⁴

11 April 1924

United States of America

Sedalia, Missouri

Princess Ileana of Roumania,

Dear Princess,

I have taken the privilege of writing to you although I haven't the least idea in the world that you, being a princess, will answer it.

² Ibid, f. 7.

³ Ibid, f. 13.

⁴A.N.R. Royal House - Personal fund. Ileana, Miscellaneous Correspondence, File II- 43, 1922.

I have read much about you in our paper and have always thought you a most lovely girl. I am your age, fifteen, and if I may, I look quite a bit like you.

I have been sick all of my life, and am almost an invalid. I want to be strong and healthy, as you look like you are. I don't suppose I ever will be tho as I am far from wealthy.

I think you would be a good queen for any country, for you look sensible. Do you know that if almost any one else were in your place, or your Mother's, they would not give one thought to their country, or would ruin it. Your Mother is the most sensible queen I know of. She is a queen, and if you follow in her footsteps, you will be one also.

I wish you would be my friend if you are the daughter of a queen. I never had a girl friend as all the girls I know are 'flappers' as they are called here, and they say I am too quiet.

I would surely love those mountains of your country. Of course there are mountains here but I have never seen them.

If this letter bores you tear it up, but if it interests you the tiniest bit, please answer. Would you let me have your photo? I have only one cut from a paper.

Yours sincerely,

Irma Johnson⁵

14 February 1922

Dear Princess Ileana,

In the Junior Red Cross News I saw and read your letter to the Junior Red Cross. I am a member of the organization.

In the picture you looked very young. At least you looked about twelve. Are you? I have brown bobbed hair like yours. Only mine is not cut off in the front. I have brown eyes.

Do you enjoy being a princess?wish I could be one. I am thirteen years old. My birthday was 12 February. I have been thirteen for five days.

I would love to come over and visit Rumania sometime. Although I love my own country best of all. I have heard so many good things said of Romania's heroic deeds in the great war.

I sincerely hope to receive an answer to my letter. I have a horror of having letter thrown in the waste paper basket.

⁵ Ibid.

Post script- Please do. Sincerely hoping to hear from not think I am just a common girl. My father's superintendent of the Abilene schools, my mother's a prominent club woman (pardon writing). I think it would be wonderful to receive a letter from a princess.

Hoping to hear from you.

I am

Edith Green

Abilene,

Texas

European Itineraries: Travel, Censorship, and Propaganda in American War Correspondence (1918-1941)¹

Carmen Andraş

The chapter analyzes the travel itineraries of American war correspondents in Europe throughout the pre-war and wartime eras. The Continent was ravaged by escalating wars and political surveillance, leading to pervasive instability, fear, and distrust. In these conditions, heterotopian spaces for social interaction, communication, and comfort evolved into environments for scrutiny, apprehension, and uncertainty. Similar events transpired with mobile heterotopian spaces of transportation, including ships, trains, and airplanes, which ceased to provide the pleasure of travel that formerly encompassed leisure, discovery of new places and cultures, and social interaction. War converted them into platforms of censorship and propaganda endorsing the belligerent nations within the traveler's surroundings. Nevertheless, the American war correspondents upheld American journalism's core principles, including democracy, tolerance, and equality.

Throughout the interwar period and World War II, numerous American correspondents from various news agencies, including the *Chicago Daily News*, the *Chicago Tribune*, the *United Press*, the *Associated Press*, the *Christian Science Monitor*, the *New York Post*, the *New York Times*, the *New York Herald Tribune*, the *Overseas News Agency*, CBS, Reuters, the *Philadelphia Pub-*

¹ This chapter was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding–UEFISCDI, the National Research Council – CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian – American Cultural Negotiations (1920–1940)*.

lic Ledger, and *Newsweek*, were diligently reporting on the European developments of the war, Romania included.

From a European standpoint, American war correspondents met colleagues at almost every strategically crucial place on the battleground of Central and Eastern Europe as they traversed their designated routes. Thus, these reporters' publications function as primary research sources, offering more insights about American correspondents and their endeavors in a general European framework. They had offices in various European cities, with Budapest being the closest to Romania.

It was also the European itinerary followed by Robert St. John, a prolific author with 23 published books, a former reporter for NBC, and a correspondent for the *Associated Press*, *Chicago Daily News*, and *Chicago American*. He convened with his colleagues at the Athénée Palace Hotel in Bucharest, a headquarters for foreign correspondents. His colleagues included Walter Duranty², a prominent journalist from the *New York Times*, renowned for his book *I Write as I Please*; Leland Stowe³ from the *Chicago Daily News*; Daniel Deluce from the *Associated Press*; George Weller⁴ from the *Chicago Daily News*, all of whom had received Pulitzer Prizes for their war correspondence.

Other notable visitors included Cyrus Leo Sulzberger⁵, the Chief European correspondent for the *New York Times*; Russel Hill and Ralph Barnes from the *New York Herald Tribune*; Karl Eskelund from the *New York Times*; Edmund Stevens from the *Christian Science Monitor*; Dorothy Thompson from the *New York Herald Tribune*; Spencer Williams from CBS; Sonia Tomara from the *New York Herald Tribune*; Betty Wason from CBS; Sam Brewer from the *Chicago Tribune* and *New York Times*; and Frank Stevens

² Walter Duranty emerged a contentious figure. The "apologist" of Stalin and of the Bolshevik Revolution, who resided for 13 years in Russia, mislead his colleagues to hide Stalin's wrongdoing. Thus, "during the great Ukrainian famine of the early 1930s, which Stalin engineered to crush millions of peasants who resisted his policies, Duranty dismissed other correspondents' reports of mass starvation and, though secretly aware of the full scale of the horror, effectively reinforced the official cover-up of one of history's greatest man-made disasters." See S. J. Taylor, *Stalin's Apologist. Walter Duranty: The New York Times's Man in Moscow* (New York, Oxford: Oxford University Press, 1990), second cover.

³ Leland Stowe, *No Other Way to Freedom* (London: Faber and Faber LTD, 1941).

⁴ See Anthony Weller, ed., *Weller's War. A Legendary Foreign Correspondent's Saga of World War II on Five Continents. George Weller* (New York: Crown Publishers, 2009), 1.

⁵ Cyrus Leo Sulzberger, *A Long Row of Candles. Memoirs, Diaries 1934-1954* (London: Macmillan, 1969).

from the *United Press*⁶. St. John also met in Bucharest “three man-wife teams:” Rosamond and Richard Mowrer of the *Chicago Daily News* (son of Paul Scott Mowrer, winner of the Pulitzer prize as a foreign correspondent in 1928), Maria Cruz and Leigh White reporting for CBS⁷ and the *Overseas News Agency*; Lea and Winston Burdett working for *Transradio* and CBS⁸.

Regarding the political and historical context of Romanian-American relationships, the interwar period was marked by significant events during World War II that had noteworthy implications for the representation and construction of identity. By the start of the 20th century, American and Romanian interests were not equal or in line; their cooperation was focused on immigration, politics, and trade. The Monroe Doctrine and the suggestions made by George Washington in his *Farewell Address* were the cornerstones of American foreign policy. While keen to trade, they avoided foreign interference in European affairs. Early 20th-century Romanian-American relations evolved due to Romania’s crucial geostrategic location at the intersection of everchanging spheres of influence. Relations improved significantly following two years of neutrality. Romania joined the war by aligning with the Entente in 1916. A milestone in the early 20th century, 1918 was a pivotal year for great powers to redefine borders amid the remnants of former empires. President Woodrow Wilson enunciated the novel foundations of European reconstruction in his quality of the United States delegate to the Paris Peace Conference. The fundamental concepts were democracy and self-determination. His Fourteen Points profoundly impacted Central Europe, particularly Romania. Wilsonian political theory emphasized substituting the conventional European-centric balance of power with collective security. During the 1920s and early 1930s, while experiencing turbulent economic times and isolationism, the United States established commercial, cultural, and educational relationships with Romania, which entailed an increasing presence of American foreign correspondents in the region⁹.

⁶ Robert St. John, *Foreign Correspondent* (New York: Doubleday & CO, 1957), 90–98.

⁷ The Columbia Broadcasting System.

⁸ St. John, *Foreign Correspondent*, 97–98.

⁹ See Paul D. Quinlan, *The United States and Romania. American-Romanian Relations in the Twentieth Century* (Woodlands Hills: American Romanian Academy of Arts and Sciences, 1988) ; Stephen J. Randall, *United States Foreign Oil Policy since World War I: For Profit and Security* (Montreal: McGill-Queen’s Press, 2005); Mircea Răceanu, *Cronologie comentată a relațiilor româno-americane de la începutul cunoașterii reciproce până la prăbușirea regimului comunist în România* (Bucharest: Silex, 2005); Joseph H. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relații*

From a cultural standpoint, foreign journalism entails communication, movement, and travel. Consequently, foreign war journalism becomes a focal point for cultural and travel studies. In the early decades of the 20th century, new opportunities for overseas travel emerged for less affluent Americans. They looked for impartial and correct decisions, courage, and institutional backing. Employers, banks, shipping companies, and most media organizations were eager to endorse tourism and reporting. American travelers with moderate means and liberal interests encountered a well-charted globe via Baedekers, travel accounts in magazines and newspapers, and “horizonchasing” periodicals such as *National Geographic*, authored by botanists, anthropologists, archaeologists, oceanographers, and naturalists¹⁰. Travel thus evolved into a democratic, specialized, and well-documented business and profession akin to foreign correspondence. In these circumstances, John Maxwell Hamilton characterized the nature and background of foreign correspondents in American journalism as very intricate:

[...] cosmopolitan, unflinching in seeking facts, and perceptive as well as provincial, blinkered, untutored, and frivolous. Editors have valued astute coverage that scans distant horizons for impending crises, and they have jumped from one blurry breaking story to another. Wars have brought sharp increases in the numbers of correspondents, who have had to endure the “rasp and gash” of the censor’s blade. Certain parts of the globe have enjoyed lavish attention while the roving eye of foreign news-gathering has only glanced at others¹¹.

For Hamilton, “foreign news-collecting” is more complex than the pursuits of “at-home reporters,” necessitating a broader spectrum of knowledge, abilities, and duties beyond local matters¹². In his travelogue, *The Bible in Spain*, published in London in 1843, British author George Bor-

româno-americană (1940-1990) (Iași: Institutul European, 1998); Irina Livezeanu, *Cultural Politics in Greater Romania: Regionalism, Nation Building, and Ethnic Struggle, 1918-1930* (New York: Cornell University Press, 1995); Ion Stanciu and Paul Cernovodeanu, *Distant Lands: The Genesis and Evolution of Romanian-American Relations* (Bucharest: Editura Academiei R.S. România, 1977).

¹⁰ John Maxwell Hamilton, *Journalism’s Roving Eye. A History of American Foreign Reporting* (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 2009). 244.

¹¹ *Ibid*, 5.

¹² *Ibid*, 9.

row lauded the journalists who contributed to English newspapers in the first half of the 19th century for attributes of English-speaking reporters that were also valued a century later. With the professionalization and democratization of journalism, their avocation would turn into a vocation:

What most extraordinary men are these reporters of newspapers in general, I mean English newspapers! Surely if there be any class of individuals who are entitled to the appellation of cosmopolites, it is these; who pursue their avocation in all countries indifferently, and accommodate themselves at will to the manners of all classes of society: their fluency of style as writers is only surpassed by their facility of language in conversation, and their attainments in classical and polite literature only by their profound knowledge of the world, acquired by an early introduction into its bustling scenes. The activity, energy, and courage which they occasionally display in the pursuit of information, are truly remarkable¹³.

International journalism necessitates travel to the most isolated regions around the globe. For American World War II correspondents, reporting on foreign news required journeys to combat zones. In the early decades of the 20th century, the liberalization of travel and the possibility to explore distant regions over the ocean to encounter various peoples and cultures served as a primary impetus for undertaking travels along exhilarating routes to various cultural destinations.

Travel, characterized as a cultural activity and identity exploration, involves movement across space and temporal dimensions. Cultural anthropologist James Clifford posits that travel “routes” or itineraries always include displacement and relocation (temporary or permanent) from an individual’s familiar cultural space to the unfamiliar cultural realm of the Other. Clifford admits that his provocatively titled study, *Routes*, starts with the premise of mobility, contending that journeys and interactions are essential sites for an “unfinished modernity” and that “the general topic, if it can be called one, is vast: a view of human location as constituted by displacements as much as by stasis”¹⁴. Travel thus develops into a “figure for routes

¹³ George Borrow, *The Bible in Spain, Or, the Journeys, Adventures, and Imprisonments of an Englishman, in an Attempt to Circulate the Scriptures in the Peninsula*, Vol. 1 (London: John Murray, 1923), 201.

¹⁴ James Clifford, *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century* (Cambridge MA: Harvard University Press, 1997), 2.

through a heterogeneous modernity”¹⁵. In Clifford’s interpretation, cultural and identity negotiations take place in “contact zones:”

[...] cultural action, the making and remaking of identities, takes place in the contact zones, along the political and transgressive intercultural frontiers of nations, peoples, locales. Stasis and purity are asserted – creatively and violently – against historical movement and contamination¹⁶.

He saw travel as a multidimensional experience with many meanings that align with numerous evolving identity concepts, such as diaspora, borderland, migrancy, tourism, and exile. These themes blended with identity negotiations, foreign communication, and journalism¹⁷. Therefore, travel encompasses dynamic activities associated with the inherent human inclination to contest established boundaries restricting mobility and the unrestricted interchange of ideas, information, values, and knowledge across diverse individuals and locations. War journalists have challenged the restrictions of established boundaries.

Foucault posited that public spaces include a “set of relations,” exemplified by “the sites of transportation, streets, trains.” A train is “an extraordinary bundle of relations,” a medium for traversing distances, a method to get from one location to another, and an entity that passes by.¹⁸ Besides trains, other means of transportation like boats, ships, and planes also imply socialization while moving from one space to another¹⁹.

Thus, Paul Scott Mowrer described the routes of travel in *Balkanized Europe* in the 1920s, which were ostensibly accessible. The Danube and the main train lines were available for public use. Vessels operated seamlessly between Vienna and Budapest; however, transitions at the border were required between Austria and Yugoslavia and between the latter and Romania. Some trains were currently available. The French express trains connecting Paris to Warsaw, Bucharest, and Constantinople seemed nearly magical to those used to local trains and border crossings. A direct train operated between Vienna and Berlin via Prague. However, Mowrer was

¹⁵ Ibid, 3.

¹⁶ Ibid, 5.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid, 23-24.

¹⁹ See for details Carmen Andraș, Sonia D. Andraș, *Trailblazers of the Press. American War Correspondents in Interwar Romania* (Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2024).

unaware of any alternatives. As recently as the summer of 1920, the most reliable route from Slovakia to Hungary was via Prague, Vienna, and Budapest. Another route was from Hungary to Transylvania via Belgrade and Bucharest — “tremendous detours!” Government couriers, testing seemingly more direct routes, sometimes experienced delays from three days to a week. The level of travel at that time exceeded the available lodging, and the imposed limits on travelers undoubtedly served to deter a portion of applications. These limits, while not impassable, were very annoying. Mowrer estimated that about half his time was devoted to organizing travel arrangements during a three-month vacation. Upon arriving in a country, he immediately had to begin the rigorous procedures that would allow him to depart, maybe within two weeks. Additionally, American correspondents were given unique privileges, while the average individual got far less attention²⁰.

American war correspondent Robert St. John traveled from the United States to Europe in 1939. As war threatened and Paris grew inundated with foreign journalists, he resolved to go eastward, first to Hungary and then to Romania. Preparing for a long-distance train journey to Budapest was challenging, particularly with currency. Travel was not a convenient experience for St. John. He and his wife spent most of the next day at the American Express establishment in Place de l’Opéra. Most other Americans in Paris were also attempting to get east. Others were attempting to go in the other direction. They were trying to modify ship bookings, eliminate excess foreign currency, and determine the disposition of unnecessary automobiles. Throughout the day, American Express depleted its currency reserves. He was informed that black market operators favored dollars over traveler’s checks. He converted their traveler’s checks into denominations of five, ten, twenty, and one hundred dollars and purchased a khaki money belt to secure all their funds around his waist. He obtained his supply of dollars just before American Express depleted its reserves²¹. He stated they were naive about Europe, believing going in third class would be economically advantageous. The journey to Budapest took one full day, one night, the subsequent day, and part of the next night. They had to traverse five nations.

²⁰ Paul Scott Mowrer, *Balkanized Europe. A Study of Analysis and Reconstruction* (New York: E. P. Dutton & Company, 1921), 91-92.

²¹ St. John, *Foreign Correspondent*, 17-18.

undergo eleven customs inspections, and transfer trains four times. They had to remain standing for most of the journey²².

His reluctance mainly stemmed from his unpreparedness to reveal himself to others and to dismantle the barrier separating him as an American observer from the European, especially East-European, people. A significant impediment was language. However, although it did not suggest a derogatory stance in France, the diversity of nations encountered on the train grew disconcerting.

The ride from Paris to Budapest did not tend to endear us to our fellow human beings. Nationalities were all mixed up. Children were crying continuously. Parents were screaming at them in Italian, French, Polish, Serbo-Croat, Slovenian, Turkish, Bulgarian, Rumanian, Spanish, Hungarian, Czech, German, and a few odd languages the sound of which we had never heard before. On European trains there is never any drinking water and we grew very thirsty, for it was still August and hot. We had stupidly forgotten to provide ourselves with food to last the long journey and had to worry about trying to eat at depot restaurants while engines were being changed.²³

This third-class train voyage, however, took him to a remarkable career with the *Associated Press*.

In addition to air and land transportation, ships are used for waterway transport. They also suggest a network of relationships formed during fluid transitions between terrestrial spaces. In Foucault's interpretation, the ship is "the heterotopia par excellence." For him, "in civilizations without boats, dreams dry up, espionage takes the place of adventure, and the police take the place of pirates"²⁴. Ships signify movement and displacement between more stable land environments. They are places in motion, and besides familiarity and comfort, they symbolize instability and insecurity within a fluid context. In Foucault's view, the ship or the boat is a "floating piece of space," "a place without a place," that exists by itself, that is closed in on itself," and at the same time is "given over to the infinity of the sea and that, from port to port"²⁵.

²² Ibid, 18.

²³ Ibid, 18.

²⁴ Michel Foucault, "Of Other Spaces," *Diacritics* 16, no. 1 (Spring 1986): 27.

²⁵ Ibid.

In the case of American war correspondents, maritime traffic was designated for international or intercontinental travel. An example of an American-European maritime route was the 1939 journey taken by American journalists John Gunther²⁶ and H. R. Knickerbocker²⁷ aboard a Dutch liner from Southampton, England, to New York. Besides the anxiety that came with such a task, they also had to deal with the constant danger of being monitored by the Nazis. The vessel's name *Nieuw Amsterdam*, was inscribed in large white letters on the hull's side. Ironically, it was a "Ship of Peace," "built with luxury—not conversion to military use—in mind." The Dutch remained a neutral power for the time being. At the harbor, freshly appointed security personnel, fervent in their responsibilities, scrutinized every tourist. Too enthusiastic, some passengers, particularly the affluent ones, were examined as the guards rummaged through their luggage and interrogated them about their overseas intentions and connections in America. The security officers were alerted to the presence of traffickers and saboteurs attempting to board. Passengers worried that it would require hours to navigate the lengthy queues onboard the ship at that pace. They also wondered if the Netherlands' neutrality would be enough to discourage an impulsive German U-boat commander²⁸. The topic was a source of jest or anxiety, depending on one's temperament, as the first-class passengers convened in the smoking area to soothe their concerns²⁹. The American passengers of the ship, who had carelessly disregarded the threat of war, left their residences in Cleveland and Rochester on business journeys that summer to Frankfurt or London, traveling to Florence to see the Old Masters or to Salzburg for musical entertainment³⁰. They were indifferent to being watched by the Nazis:

The Nazi spies kept an eye on the passengers in line. The shabby ones traveling third class were mostly Jews—merchants from Odessa or Warsaw who'd paid for their family's passage to New York with

²⁶ John Gunther was a foreign correspondent born in Chicago. He conducted interviews with Leon Trotsky, Tomáš Masaryk, and Winston Churchill, among others, for the *Chicago Daily News*. Author of *Inside Europe* (1936) and *Death Be Not Proud* (1949).

²⁷ H. R. Knickerbocker was born in Yoakum, Texas. He served as a foreign correspondent for the *Philadelphia Public Ledger* and *Hearst's International News Service*. He earned the Pulitzer Prize for Journalism in the category of correspondence reporter in 1931 for his articles on the "practical operation" of Stalin's first Five-Year Plan.

²⁸ Cohen, *Last Call at the Hotel Imperial*, 10.

²⁹ *Ibid*, 11.

³⁰ *Ibid*.

pieces of jewelry or cash smuggled out in the lining of their coats or the hems of wives' dresses. There were illustrious personages waiting to board, too, the sort whom the Holland-America Line's directors had envisioned when they outfitted the boat with a full-sized air-conditioned theater, satinwood dining chairs, and gold-leafed ceilings hung with Murano chandeliers. The son of the Chinese leader Chiang Kai-shek was sailing on the *Nieuw Amsterdam*. So, too, was the eighty-two-year-old widow of steel tycoon Andrew Carnegie. Winston Churchill's confidant, Conservative Party politician Sir Ronald Tree, was aboard. He'd been dispatched to America to shore up the British propaganda effort. And there was Hollywood royalty in the person of the actress Merle Oberon, who'd dazzled that year as the tormented heroine of *Wuthering Heights*³¹.

The Nazis had extensive dossiers on both Gunther and Knickerbocker:

Still more famous, though, were the two men whom the Nazi spies were tailing. Their bylines had appeared all around the globe, reporting on bank collapses, peace conferences, uprisings, assassinations. Their voices were familiar from newsreels and radio. Between them, they'd interviewed Mussolini, Gandhi, Nehru, and Hitler. They had tête-à-têtes with FDR at the White House, shared cigars with Churchill, and traveled on a paddleboat from Constantinople to the island of Prinkipo for an audience with Leon Trotsky, the exiled prophet of worldwide revolution. Their predictions headlined newsreels and their exploits were written up in the gossip columns. "Knights-errant of our time, rescuers of nations in distress, Champions of the downtrodden and oppressed," groused one envious English reporter³².

Foucault's insight into civilizations lacking communication applies to the circumstances of the world war. As war raged in the air, on land, and at sea, espionage superseded adventure, and security forces displaced the political offenders and undesirables of oppressive governments.

During that period, "ships of peace" were supplanted by "ships of war." Spaces designated for comfort, leisure, and socialization turned into spaces of terror and aggression, devoid of spaces in-between. Ray Moseley

³¹ Ibid.

³² Ibid.

highlighted the importance of September 1, 1939, when the German destroyer Schleswig-Holstein anchored in Danzig harbor and began bombarding a Polish fort located at Westerplatte, a peninsula along the Baltic Sea. These constituted the first hostilities of a European struggle that would progressively extend to other regions. One hour later, the first contingent of 1.5 million German troops began their incursion into Poland while German planes were initiating bombardments on Warsaw and other urban centers. Adolf Hitler and his formidable adversary, Soviet ruler Josef Stalin, reached a clandestine agreement on August 23 to divide Poland between themselves. Stalin postponed the commencement of his assault until September 17. Poland had the fourth largest military force in Europe, but it lacked modern weaponry. Its main army units surrendered on September 29, and hostilities ended on October 5³³. Ships could promote warfare or peace.

In the 1920s, Romania was reachable from the United States in eleven days. William de Lignemare, an American fundraiser honored as an Officer of the Star of Romania for his “charity performances” for the Romanian orphans in the USA, is recognized for his 1924 book, *My Impressions of Roumania*, which includes a letter from Queen Marie of Romania as a frontispiece. He traveled from the US to Romania in the early 1920s. William de Lignemare departed from New York on July 4, 1923, and arrived in Paris on the 11th. He started from Paris on the afternoon of the 12th by the Simplon Express and arrived in Bucharest on the afternoon of the 15th. Two direct trains linked Bucharest. Two direct trains link Bucharest with London and Paris: The Orient Express, which passed through Strasbourg, Munich, Salzburg, Vienna, and Budapest to reach Bucharest, and the Simplon Express, named for its passage through the renowned Simplon Tunnel, which travels through Lyons, Lausanne, Milan, Venice, Trieste, and Agram to arrive in Bucharest. The Simplon Express required around ten more hours than the Orient Express. Both trains were equipped with sleeping and eating carriages. The cost of a journey from Paris to Bucharest was around \$70.00, including a sleeping car, with the only annoyance being the recurrent inspections and passport checks by Customs officials at the several borders crossed³⁴.

³³ Ray Moseley, *Reporting War: How Foreign Correspondents Risked Capture, Torture and Death to Cover World War II* (New Haven: Yale University Press, 2017), 29.

³⁴ William de Lignemare, *My Impressions of Roumania* (New York: Nicholas L. Brown, 1924), 31-2.

In the context of travel, borders possess, as noted by Marc Silberman, Karen E. Till, and Janet Ward, “contradictory yet simultaneous functions,” serving “to divide and connect, to exclude and include”³⁵. Crossing authentic, official borders exposes symbolic divisions between the self and the other: conceptual demarcations between an individual’s prejudices and the genuine other, as well as cultural barriers (national, ethnic, ideological, or religious) politically accentuated by their architects. Symbolic boundaries are more durable and often impassable than formal ones. Boundaries are laden with implications of obstructions, impediments, or walls that hinder open communication, movement, shared comprehension, and tolerance. As human constructs delineate a definitive distinction, boundaries are neither perpetual nor immutable. Their existence depends on the variations in their authors’ geopolitical ideology. According to Silberman, Till, and Ward, “walls are built and then fall, borders are fortified and then shift, boundaries are demarcated and then transgressed,” prompting the restart of the construction process³⁶.

Throughout history, political decision-makers have consistently used identity (national, ethnic, cultural) boundaries to define or manage the establishment of a state’s geopolitical frontiers using historical or ethnological analyses and data. These geopolitical constructs often failed to ensure international equilibrium and resulted in violent wars, as in the post-World War I global political configuration. War correspondents had to traverse symbolic, physical, and political borders while tracking military conflicts. They persuasively articulated the multifaceted concepts of self-determination, balance, protection, and security that individuals encounter within these boundaries. Travel adheres to the historical and mnemonic pathways that illuminate the contemporary existence of a particular community and locale. The war correspondents who adhered to their professional paths in a world ravaged by war witnessed political boundaries’ instability.

³⁵ Marc Silberman, Karen E. Till & Janet Ward, eds., *Walls, Borders, Boundaries. Spatial and Cultural Practices in Europe* (New York, Oxford: Berghahn Books, 2012), 3.

³⁶ Ibid. See also Andraș “Crossing the Borders of Cultures: The First Wave of American War Correspondents in Romania and the Transylvanian Case (1916-Early 1930s).” In *Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)*, edited by Carmen Andraș and Cornel Sigmirean. Documente, Istorie, Mărturii (Cluj-Napoca: Argonaut & Gatineau, Canada, Symphologic Publishing, 2016), 199-232.

In the early 1920s, crossing European political boundaries required a cumbersome visa acquisition process, leading to corruption and mistreatment of passengers. According to Mowrer, travelers needed visas from their own country, the destination country, intermediary countries they would pass through, and the country from which they were departing. Each passport bureau operated for about two hours daily, with long queues of applicants. Without bribing the doorkeeper, it was common to have to return on consecutive days to get a single visa. Mowrer needed five different visas in Warsaw (American, Czech, Austrian, Hungarian, and Polish) to travel from Warsaw to Budapest. Despite encountering corruption and little government support, he completed the assignment in two days. Foreign correspondents had to spend considerable time completing the process³⁷.

After passengers confirmed their visas, they could buy a train ticket and reserve a seat. However, there were often no seats available, and no tickets could be sold in such cases. In these circumstances, they sometimes needed to obtain a government order through a contact to secure a seat. Alternatively, a discreet cash exchange could work. As a last resort, passengers could approach the train and try to persuade the conductor. The tickets they purchased would only allow them to reach the border. They could purchase a new ticket, using the currency for the destination and any transit countries, necessitating a visit to a bank or currency exchange. Before departure, they had to ensure that there were no added items in their luggage and that the remaining funds met the minimum amount permitted for exportation from the country³⁸.

They also needed to buy food for unexpected situations since only the exceptional French express trains had dining cars. If there was a strike or an unforeseen change in the schedule, they might board the train and try to get the seat they believed they deserved. The train would stop at the border for an extended period. Travelers were asked to leave with their luggage and would have to wait in line for a long time. There were cases when passengers had to stand until their feet throbbed and their backs ached. During the war, they would have been searched for classified military intelligence, securities, currency, and precious gems. Once their turn came, they would be confined to a small cabin, where an unyielding official would inspect their pockets, probe the hatband, and examine the inside of their shoes.

³⁷ Mowrer, *Balkanized Europe*, 93-6.

³⁸ *Ibid.*

They might be asked to undress, but this was increasingly rare. If they possessed an excess quantity of money beyond the permitted limit and reported it, it would be seized, and they would obtain a receipt for its restitution on their subsequent visit. It would be seized if not disclosed, and they would face a penalty. Afterward, they would be relocated to another compartment for visa verification. Their bags would ultimately be unsealed and carefully inspected³⁹.

Passengers discovered by border guards removing unauthorized additional items had those items confiscated, and if they failed to declare them before inspection, they faced penalties. Even transporting one chocolate cake across the border in some countries was strictly prohibited. This process could take up to three or four hours. Travelers would subsequently return to their train seats, traverse the border, and halt at the first station on the opposite side. Another group of customs officials would reiterate the same process, encompassing passport verification, personal search, and luggage inspection. Any discovered letters would be reviewed and scrutinized, and if the officials deemed the tone inappropriate, they may be confiscated⁴⁰.

Mowrer claimed that borders epitomized the pathological psyche of "Balkanized Europe." Within these confined bounds, the inhabitants lived in an "isolation resembling that of the islanders of Oceania." They were unaware and seemed mainly indifferent to the events occurring in the external world⁴¹.

Mowrer exemplified the morbidity of border control in "Balkanized Europe" by describing what he had to endure when he intended to cross the frontier between Bulgaria and Romania during the first quarter of the 20th century when he had already observed the rise of fascism:

'We are not French,' I explained. 'We are American. We have a Bulgarian visa to leave the country, a Roumanian visa to enter, and an American visa to go from Sofia to Bucharest. Everything is in order.' But it was no use. I should have obtained a French visa, it seemed, in Sofia. Without it, we couldn't cross the river. I sent long telegrams of protest to the American Legations in Sofia and Bucharest, which were undoubtedly brought to the lieutenant, who may or may not have al-

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

lowed them to pass. By mid-afternoon, I was so annoyed at the delay that I had our baggage put on the boat, and as it was about to leave, we ourselves walked aboard; whereupon two French soldiers seized us and put us off, and it began to look as if we might actually have to go all the way back to Sofia⁴².

In his book *The Turn of the Century*, Mark Sullivan noted that by 1925, no substantial area on Earth remained that had not been surveyed⁴³. Travel captivated foreign correspondents, as noted by Mike Nicholson, a British war journalist who joined *Independent Television News* (ITN) in 1964 to provide coverage of more than 16 military conflicts over his forty-year career. The primary allure for young individuals to pursue careers as foreign correspondents was not the war itself but rather the opportunity to uncover significant news, along with the elements of “excitement and glamor”⁴⁴.

If a company spends a lot of money sending you to foreign places a long way away, you can be guaranteed it’s going to get pretty prominent place in the running order. So it’s also that. You’re going to get high-profile. There’s that glamour attached to being a foreign correspondent, a roving correspondent, or a fireman war correspondent⁴⁵.

During warfare, border crossings, in addition to standard private or commercial travel, signified invasion and occupation by enemy troops. While in the Romanian capital, American UP correspondent Henry T. Gorrell observed the progression of the German military mission toward Bucharest in October 1940. Trains were thus conveying enemy armies across borders that were no longer symbols of national integrity. For the American war correspondents, they represented a source of danger and simultaneously a way to escape the danger.

The German takeover of Romania was not performed abruptly. They used the Hungarian reoccupation of the portion of Transylvania that Hitler handed over as a pretext. Numerous Germans moved to Transylvania alongside the Hungarians as King Carol endeavored to maintain his sover-

⁴² Idem, *The House of Europe* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1945), 380.

⁴³ Mark Sullivan, *The Turn of the Century, 1900-1904, vol. 1, Our Times: The United States, 1900-1925* (New York: Scribner, 1926), 319-21, quoted in Hamilton, *Journalism’s Roving Eye*, 244.

⁴⁴ Greg McLaughlin, *The War Correspondent* (London and Sterling VA: Pluto Press, 2002), 7-8.

⁴⁵ Interview with the author, Surrey, 25 October 1999, quoted in Ibid.

eignty. German plans became apparent the week before the actual arrival in Bucharest. Gorrell received information from a friend, the Hungarian chargé d'affaires in Bucharest, indicating that two trainloads of German soldiers had entered Romania via Timisoara and would arrive in Bucharest within three days.⁴⁶ The next day, "there was hell to pay at the Bureau de Press and Propaganda since all the other correspondents in Bucharest had received queries"⁴⁷.

Three days after Gorrell reported on their invasion of Romania, the German troops, accompanied by staff vehicles, appeared in the center of Bucharest in full force. Thus far, Germany saw it just as a military mission. The Nazis now subjugated Romania, and Germany had a railroad corridor through Hungary and Romania directly to the new boundaries with Russia. In an emergency, she could manage the borders with Russia. However, the image was incomplete. The Balkans needed to be thoroughly subjugated to neutralize a flank danger. It was impossible to do this. Hitler could not respond to the artillery barrage initiated by Russia in Bessarabia. He signaled Mussolini in Greece. However, the Axis strategies faltered once again, as when Count Grazzi, the Italian envoy to Athens, delivered Italy's ultimatum to Greece on October 28, 1940, Metaxas issued his legendary response: "Come and take us, if you can." Gorrell's work in Romania ended: "The Germans were running the place now, and little news other than that they had personally okayed could leave the country. He had to leave for Bulgaria, then to Albania and Greece"⁴⁸.

Trains also served as a means of escape for war refugees from the enemy. Danger often came from planes being transformed from means of transportation into warplanes:

Not being permitted to leave Salonika by the Greek military authorities, who argued that the mere presence of a foreign journalist in border communities was sufficient to provoke the Germans, I placed my own spies in the important Macedonian tobacco centers of Xanthi and Cavala. Each day they reported to me deliberate violations of neutrality by the Bulgarians and Germans, whose warplanes flew so low over Macedonian towns that one could easily discern the Swastika. This was deliberate terrorism, calculated to stampede the civilian po-

⁴⁶ Henry T. Gorrell, *Soldier of the Press. Covering the Front in Europe and North Africa, 1936-1943* (Columbia and London: University of Missouri Press, 2009), 78.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*, 80.

pulation of Thrace and Macedonia, thereby clogging roads and centers of communication preparatory to the German invasion. It was the old formula that had been successfully used in France, Norway, Belgium, and Romania. Refugees were streaming into Salonika and south to Athens by the thousands, using everything from trains and trucks to horse- and donkey-drawn wagons. Such was the congestion in Salonika when British General Archibald Wavell and the Greek General Staff were plotting the defense of the country that hundreds of refugees had to be forcibly ejected⁴⁹.

Identity and cultural interactions between observers and the observed were obstructed by deceit, prejudice, propaganda, and censorship. During their travels in Europe, American war journalists faced challenges with freedom of movement and expression. During World War II, they realized that propaganda and censorship distorted the negotiation of identities. Timothy M. Gay asserted that in the context of World War II, Allied correspondents contended with regularly shifting censorship regulations. Mainly due to the “wickedness” of the adversary and the “rightness” of the Allied cause, their reporting hence sometimes “bordered on propaganda.” However, they were not superficial supporters. Contrary to expectations, their writing was incisive and caustic. They irritated their quota of Allied commanders⁵⁰.

Like other areas in Europe, American journalists in Romania could not avoid the impact of propaganda and censorship. Nicolae Dascălu has examined the phenomena in Romania from 1919 to 1939 and highlighted the coercion imposed by authorities on journalists who persisted in reporting and discussing the adverse aspects of Romanian politics. Some American journalists were promised “material facilities” from the Romanian Press Directorate⁵¹. Most American journalists did not yield to the Romanian authorities’ propagandistic schemes. They suffered the costs of their determination. John Gunther thus found himself included in the official “denylist” for his “negative” presentations of King Carol’s dictatorship⁵².

⁴⁹ Ibid, 93.

⁵⁰ Timothy M. Gay, *Assignment to Hell: the War against Nazi Germany with Correspondents, Walter Cronkite, Andy Rooney, A. J. Liebling, Homer Bigart, and Hal Boyle* (London and New York: Penguin, 2012), 39.

⁵¹ Nicolae Dascălu, *Imaginea României Mari în Statele Unite ale Americii în perioada interbelică: 1919-1939* (Bucharest: Editura Universității din București, 1998), 124.

⁵² Ibid, 125.

While in Bucharest, like Gorrell, Leo Sulzberger also witnessed the German occupation of Bucharest under the guise of a military mission in 1940. Censorship and propaganda accompanied the military maneuvers.

The occupation was blatant but reporters were ordered to say nothing about it. We were warned all that would be passed on the censored telegraph lines and monitored telephone was reference to the presence of a German "military mission." Nevertheless, I was able to write: The German military mission here is, to say the least, ubiquitous. One air division of the mission is arriving at Ploesti. Units of a Panzer division have been seen [fifty-one words censored]. It was scarcely necessary to issue a communique to let the inhabitants of Bucharest know there was a mission here. At one moment thirty-five of the mission's uniformed officers were standing in the lobby of the Athenaeum Palace Hotel tonight; one dining room was entirely occupied by them while an overflow of ten tables was seated in another dining room. Unit by unit I noted where the "mission" was being stationed and added: "General Hansen arrived today. He also was present with the German military mission to Rotterdam last spring." Rotterdam, of course, had been destroyed. The Nazis, in their pickelhaube helmets, carefully established control points at key sectors in Bucharest and set up machine gun posts that did much to dampen the city's normal *joie de vivre*. Some of my friends went into hiding; others began to cultivate Axis acquaintances⁵³.

In the European context, Edmond Taylor, the Paris correspondent for the *Chicago Tribune* in 1940, examined psychological war by assessing the effects of German war propaganda and censorship on the French administration. It was "according to a basic law of psychology, whereby whenever a representation acquires a sufficient affective charge, it charges all the representations associated with it, creating a vast complex"⁵⁴. Taylor proceeded to examine psychological confrontation, demonstrating that emotional coercion significantly contributed to the efficacy of propaganda:

The more powerful the emotion, the wider the ring of associations included in the complex. In 1918 in America, hatred of Germany became so intense that sauerkraut had to be called liberty cabbage be-

⁵³ Sulzberger, *A Long Row of Candles*, 110.

⁵⁴ Edmond Taylor, *The Strategy of Terror. Europe's Inner Front* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1940), 31-32.

fore it could be eaten. In 1938, hatred of communism became so strong that it begot anti-Semitism because anti-Semitism was associated through Hitler with anti-communism. It did not require great talent or effort to convince an anti-Communist that Jews were allies of Communists. In an emotional situation of this sort propaganda becomes childishly easy⁵⁵.

He believed that no American war journalist in Europe had sufficiently reported on "the battle-front of the mind," where ideas, ideologies, propaganda, and emotions confront each other in structured formations, like troops. He saw no possibility of negotiation or "truce," asserting that war is perpetual:

It was raging before the first gun spoke; it will still be raging when the diplomats of Europe gather under the chandeliers or by some lakeside to dictate or negotiate a peace. Peace offensives are just offensives on the battle-front of the mind and war scares are just war⁵⁶.

Edmond Taylor primarily focused on the strategies of psychological war, which most authors mostly overlooked. His book *The Strategy of Terror. Europe's Inner Front* portrays Europe's drama, which "tactically" lies in the "clash of ideals" and the clash of "contradictory loyalties" arranged by "conscious propagandists" for whom the consciousness of Europe is only a "battlefield, sentiments and ideals so many weapons to be used against the enemy"⁵⁷. A "spectator by profession," the American war correspondent on the European battlefield of the mind amassed these "mental scars"⁵⁸. Taylor addressed the war of "nerves" in Europe, namely within its mind. The book asserted that the conflict of the mind knows no bounds despite concentrating on a pivotal era in psychological warfare and European history, specifically during a time of significant international strain. The temporal milestones of the included "inner front" are the summer of 1938, the formal declaration of war in the fall of 1939, and the early months of the conflict⁵⁹.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid, 1.

⁵⁷ Ibid, 2.

⁵⁸ Ibid, 2-3. See also Robert J. Brown, *Manipulating the Ether: The Power of Broadcast Radio in Thirties America* (Jefferson, NC: McFarland & Co., 1998).

⁵⁹ Taylor, *The Strategy of Terror*, 3-5.

Similarly, in 1942, Matthew Gordon, an American expert in war propaganda, discussed intellectual warfare concerning disrupted communication and negotiation:

Intellectual warfare is the systematic preparation and execution of those operations which are aimed at strengthening or destroying the moral resistance of belligerent parties by application of moral pressure⁶⁰.

According to Gordon, propaganda, as a tool of psychological war, operates inside the “psycho-intellectual world” and requires an in-depth knowledge of the “mental fabric, nature and disposition of the men it desires to influence.” Gordon asserts that propaganda operates via news dissemination, with the objective of belief formation and a systematic approach characterized by news strategy⁶¹. News thus becomes a lethal instrument of warfare.

Throughout their travels along the military and political pathways of war, the correspondents faced a complex array of political and ideological propaganda and censorship, originating from the foreign governments they were reporting on and from American officials and employers who shunned sensitive subjects despite the evidence. They also encountered similar strain on their freedom of expression and thinking in interwar Romania, where cultural and identity negotiation was seldom jeopardized.

Countess Waldeck, an American correspondent for *Newsweek*, astutely analyzed the German representatives of the military mission and articulated their propaganda campaign.

In the case of Rumania the task of Nazi propaganda, practically achieved at that time, had been to sell Rumanians of wealth and influence-key men of industry, banking, and assorted intellectual and artistic professions-on the idea of collaboration with Nazi Germany. It had not been an easy task. Aside from being pro-French, these Rumanians had been frankly frightened: the wealthy had been unfavourably impressed with stories of the Nazis doing away with wealth; the women had been unfavourably impressed with stories of the Nazis doing away with lipsticks and rouge; and the intellectuals had

⁶⁰ Matthew Gordon, *News Is a Weapon* (New York: Alfred A. Knopf, 1942), 5.

⁶¹ Ibid.

been unfavourably impressed with stories of anyone who opened his mouth going straight into a concentration camp⁶².

Heterotopian places, such as trains, were repurposed as vehicles of propaganda during the journey orchestrated by the Ministry of Propaganda to Transylvania for foreign reporters in 1940, aimed at persuading them about the ethnic composition of the population benefiting the Romanians. The international media assembly convened in the sleeper for Cluj on August 15th, mainly including Americans, with a few Swiss journalists present. The German journalists lacked authorization from their legation to undertake the trip; such an action may have been seen as German involvement in Transylvania when Germany preferred to remain neutral. Italian journalists emulated this action. The British and French were excluded from the invitation. The Americans had assembled in almost full capacity. The tour aimed to demonstrate that the predominant population in this border region was Romanian, while Hungarians were primarily located in urban areas:

This fact was well known to us without the trip, for during the last fortnight we had been bombarded with maps showing the distribution of the Hungarians, Germans, and Rumanians in Transylvania. Nor would the sight of a Hungarian have changed our sentiments. We were all pro-Rumanian, partly because we really liked the country and the people and partly because we were against a Hitler-made or Hitlersuggested world. But the gentlemen of the Rumanian Ministry of Propaganda who escorted us thought differently about this matter. They never let us out of sight for a moment and discouraged any personal initiative. One of them sat in every car, issuing a steady flow of propaganda and listening-in on our conversations. We stopped in the cities only overnight, for owing to the fact that the cities were prominently Hungarian, they were considered dangerous ground. Instead we drove for hours through a beautiful countryside with mountains on the horizon, sampling Rumanian villages⁶³.

But identity negotiations and cultural dialogue occurred on an interpersonal basis between the American correspondents and the people they

⁶² R. G. Waldeck, *Athene Palace Bucharest. Hitler's "New Order" Comes to Rumania* (London: Constable, 1943), 62.

⁶³ *Ibid*, 107-8.

observed. The impartiality and subjective engagement were intertwined at such intense times. At the onset of World War II, Cyrus Leo Sulzberger, a foreign correspondent for the *New York Times* in the 1940s and 1950s and a Pulitzer Prize laureate in 1951, emphasized the significance of impartiality and integrity in journalism. Sulzberger spent the summer of 1939 in Turkey, Hungary, and Romania. He stated it was “a question of the prominence of the sayers and how their comments related to current events or future history, not what I had to say about them”⁶⁴. However, he lamented not having had the time and chances to establish personal connections with those he primarily appreciated and sympathized with their difficulties. During Sulzberger’s time frame, a genuine reporter diligently pursued exclusive stories and demonstrated no regard for authority or norms⁶⁵.

Professional relationships founded on trust and respect were formed among the international reporters who participated in the same barricade of the war. In 1939, David Walker, a British reporter for the *Daily Mirror*, expressed admiration for American journalists during his residence in Bucharest. He declared that generally, “the Americans were both pleasant and more efficient than we were. They also proved later that they had more guts”⁶⁶. American journalists such as St. John, Russel Hill, Sam Brewer, Leigh White, and Cy Sulzberger, who were traversing the Balkans during that period, performed admirably in conveying the truth to the American public, undeterred by the risks involved⁶⁷.

Edmond Taylor’s endeavors exemplify successful identity negotiation between American correspondents and the Europeans they encountered, whom they consistently watched with empathy and comprehension:

I try to tell what individual Europeans and groups of Europeans in the various countries of this continent thought and felt about their relations with one another at different epochs of the near past, toward what mental goals they are heading in the near future. I analyze their myths, their superstitions, and their ideals, and the political rationalizations by which they adjust themselves to successive political situations. I try to trace the changes in their opinions and emotional atti-

⁶⁴ Sulzberger, *A Long Row of Candles*, 11.

⁶⁵ Ibid, XII.

⁶⁶ David Walker, *Death at My Heels* (London: Chapman & Hall Ltd., 1942), 66.

⁶⁷ Ibid.

tudes, considering these changes as fluctuations of the line of battle in the war of the mind⁶⁸.

His portrayal of this “human drama” induced by war relied on firsthand perception since few reliable research and information sources existed in the 1940s. He did not depend on objective assessments or interviews but on “the reflections, speculations, and deductions, often erroneous, by which we reacted to the emotional and mental stimuli in events.” Personal negotiations had more significance than formal documentation.

Speeches and books of politicians and newspaper clippings give some idea of the conflicting forces trying to influence public opinion, but they only indirectly reflect public opinion. Fortunately, I had the foresight at certain particularly crucial moments in the near past to keep a conscientious diary of events observed from the point of view of this book⁶⁹.

Romanian-American identity and cultural debates persisted despite wartime circumstances. Regardless of the shift of conventional spaces for socialization, communication, and relaxation—whether stationary or mobile—into unfamiliar environments characterized by surveillance, threat, and danger due to censorship and propaganda, American correspondents’ portrayals of other places and cultures remained democratic, impartial, and tolerant. The Romanian-American identity, cultural and intellectual interactions flourished despite adverse circumstances.

⁶⁸ Taylor, *The Strategy of Terror*, 3-5.

⁶⁹ Ibid.

***Noblesse de Robe* by Marthe Bibesco. Colonization, Decolonization and Recolonization through Fashion¹**

Sonia D. Andraş

Introduction

The paper focuses on excerpts from Princess Martha Bibescu's notebook, gathered between 1928 and 1929. Housed at the Harry Ransom Center at the University of Texas at Austin, the notebook contains fifty-six clippings from global press related to the volume *Noblesse de Robe*, published by Grasset in 1928. The research categorizes the texts into Parisian, French, Romanian, and global press to understand the international impact of the book *Noblesse de Robe*. Despite comprising only about twenty percent of the over three hundred receptions in the international press, this notebook is a valuable starting point for fashion and literature research. The research is grounded in fashion studies but extends its scope to encompass cultural studies (gender and media), history (cultural, social, and art) and a semiotic analysis of visual and written texts with their associated notebook clippings. The materials and their implications epitomize a remarkable advancement in unweaving the rich tapestry of Romanian fashion cultures, highlighting little-explored research avenues in cultural and Romanian studies. They also present a new view of a lesser-known work by Martha Bibesco (1886-1973) and her ties to *Vogue* and Condé Nast by extension. The *Noblesse de Robe* project can be analyzed from three distinct angles: colonization, decolonization, and recolonization, through the lens of fashion. The perspective of colonialism is crucial as France's colonial history significant-

¹ This chapter was supported by the Executive Agency for Higher Education, Research, Development and Innovation Funding-UEFISCDI, the National Research Council - CNCS, the Ministry of Education (Romania), Project PN-III-P4-PCE-2021-0688, Contract 29 from 27 May 2022, title *The Ethos of Dialogue and Education: Romanian - American Cultural Negotiations (1920-1940)*.

ly impacted the late 1920s, the time of the book's publication. Bibesco's unique position as a Romanian princess who, despite not having French ancestry, wrote in French illustrates a process of decolonization. Her prominence as a distinguished French female writer underscores the process of decolonization. Bibesco's impact on fashion, as evidenced by her articles in French *Vogue*, demonstrates a form of recolonization that associates her with the rising colonial power, namely the United States of America. Following the experience with Condé Nast, Bernard Grasset played a significant role in promoting the global dissemination of the book *Noblesse de Robe* as a logical continuation of the monthly essay series.

Noblesse de Robe received less attention from the contemporary, primarily French-language press². She assiduously collected the articles, and her interest in the book's destiny contrasts with its rare mention in dedicated literary and biographical works. The discovery revealed underreported media coverage, revealing a tiny part of Marthe Bibesco's literary fame in the 1920s and 1930s. In addition, the research aligns with the recognition of 2023 as the Marthe Bibesco Year, commemorating her significant contributions to literature and culture. Because *Noblesse de Robe* was conspicuously absent, this paper highlights Marthe Bibesco's significance as a fashion theorist who anticipated the emergence of fashion studies decades later. It adds the *Noblesse de Robe* project to the discussion on colonialism and intercultural relations³, colonialism, imperialism and postcolonialism⁴, postcolonialism and modernity⁵ or gender and colonialism⁶. Through the ingenious title of the April 1927 essay published by the Princess in *Vogue Paris*

² For an analysis of the volume *Noblesse de Robe* starting from this essay and Martha Bibesco's literary and fashion connections, beyond her much-documented relationship with "Gabrielle" Coco Chanel, see Sonia D. Andraș, "Perfecțiune și bun gust: Redefinirea identității feminine din Bucureștiul interbelic prin modă și frumusețe, in *Între tradiție și modernitate: Elitele din România în "secolul cel scurt" (1918-1989)*, ed. Cornel Sigmirean (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2022), 351–365.

³ Glenn Adams, Sara Estrada-Villalta, Luis H. Gómez Ordóñez, "The Modernity/Coloniality of Being: Hegemonic Psychology as Intercultural Relations", *International Journal of Intercultural Relations* 62 (January 2018): 13–22, DOI 10.1016/j.ijintrel.2017.06.006.

⁴ Neil Larsen, "Imperialism, Colonialism, Postcolonialism", in *A Companion to Postcolonial Studies*, eds. Henry Schwartz, Sangeeta Ray (Malden, MA: Blackwell, 2005), 23–52.

⁵ Martin Porr, Jacqueline M. Matthews, "Post-Colonialism, Human Origins and the Paradox of Modernity", *Antiquity* 91, no. 358 (August 2017): 1058–68, DOI 10.15184/aqy.2017.82.

⁶ Miriam Silvenberg, "After the Grand Tour: The Modern Girl, the New Woman, and the Colonial Maiden", in *The Modern Girl Around the World: Consumption, Modernity, and Globalization*, eds. Alys Eve Weinbaum et al. (Durham: Duke University Press, 2008), 354–61.

and later the 1928 Grasset book using the ancient *noblesse de robe* expression and its implications, it also elaborates on the discussion on the idea of nobility as an integral component of royal history⁷, the relationship between postcolonialism and the so-called 'third world'⁸. It rethinks the French cultural myth by highlighting Marthe Bibesco's importance in French literature and its implications for decolonization. It also adds *Noblesse de Robe* to the emerging literature on fashion and decolonization⁹ and the connection between fashion as a transnational phenomenon and politics¹⁰. But before delving into the colonization, decolonization, and recolonization through fashion aspects of *Noblesse de Robe*, a brief contextualization of the project and its zeitgeist is needed.

Decolonizing Nobility

In September 1928, in an English-language *The New York Times* review of Marthe Bibesco's book *Noblesse de Robe*, published in 1928 by Bernard Grasset in Paris¹¹, literary critic and essayist Paul Souday equated the Parisian influence in the fashion world with Rome's role in the Catholic hierarchy¹². The book was an essay collection published in *Vogue Paris* throughout 1927, alongside some new "chapters". By October, in the daily newspaper suggestively titled daily *Dépêche Coloniale et Maritime*, the writing duo Marius-Ary Leblond¹³ He unequivocally stated, in a tone as colonialist as it was racist, that the fashion theme would not include "their" Levant, Africa, Asia and West Indies or Josephine Baker's American "*négreries*". Instead, it

⁷ Jo Coghlan, Lisa J Hackett, Huw Nolan, "Royalty and Its Representation in Popular Culture: From the House of Windsor to the House of Saud", *M/C Journal* 27, no. 1 (March 12, 2024), DOI 10.5204/mcj.3044.

⁸ Arif Dirlik, *The Postcolonial Aura: Third World Criticism In The Age Of Global Capitalism* (Boulder: Westview Press, 2010).

⁹ M. Angela Jansen, "Fashion and the Phantasmagoria of Modernity: An Introduction to Decolonial Fashion Discourse", *Fashion Theory* 24, no. 6 (7 August 2020): 815–36, DOI 10.1080/1362704X.2020.1802098.

¹⁰ Djurdja Bartlett, ed., *Fashion and Politics* (New Haven and London: Yale University Press, 2019).

¹¹ Marthe Bibesco, *Noblesse de Robe* (Paris: Bernard Grasset, 1928).

¹² Paul Souday, "Princess Bibesco on The Art of Dress", *The New York Times*, New York, 16 September 1928, 64.

¹³ Pseudonym of cousins George Athénas and Aimé Merlo, historians, art critics, writers and journalists.

touched upon “the beautiful France of honest, serious, educated, licensed and ignorant women [...] on the grace of the colonies”¹⁴. *Noblesse de Robe* became a conversation starter on exclusion and marginalization, unrelated to the author’s nobility title. Most reviews, especially those outside Romania, emphasized her social, national, and literary liminality and had an imperialist undertone. This vision is relevant to decolonizing culture and academia since modern mentalities perpetuate colonial violence¹⁵. *Noblesse de Robe* is a collection of essays focusing on Parisian fashion and promoting Paris as the epicenter of elegance and style by a respected author and genuine *Parisienne*. The book gained global popularity and, despite not being directly associated with colonial violence, has often been seen as an attempt to justify French dominance in the fashion and cultural spheres. Its release two years prior to the Great Depression implies a reverse colonization. Bibesco, a foreigner, integrated into Parisian culture through talent and adherence to norms. As Sophie Kurkdjian observed, Paris had become a platform for creative exchanges between artists and professionals in the early-twentieth-century textile industry and beyond¹⁶.

This research aims to explore fashion as an aesthetic, social, political, and cultural act that has the power to challenge and reverse imperial power dynamics through its themes and origins. This approach is supported by the press coverage of Marthe Bibesco’s *Noblesse de Robe*, as documented by reviews collected by Princess Bibesco herself in a notebook now held by the Harry Ransom Center at the University of Texas at Austin¹⁷. The notebook contains fifty-six clippings from periodicals, mainly in French. Most of these are reviews or descriptions of the text, along with four simple mentions and full reproductions of the essays. It does not include Grasset’s new publishing advertisements or announcements, even though the Princess must have seen them in the press since early summer 1928. Most texts were

¹⁴ Marius-Ary Leblond, “La mode et nos colonies”, *Dépêche Coloniale et Maritime*, Paris, 13 October 1928, 2.

¹⁵ Glenn Adams, Sara Estrada-Villalta, Luis H. Gómez Ordóñez, “The Modernity/Coloniality of Being: Hegemonic Psychology as Intercultural Relations”, *International Journal of Intercultural Relations* 62 (January 2018): (13–22) 14, DOI 10.1016/j.ijintrel.2017.06.006.

¹⁶ Sophie Kurkdjian, “Paris as the Capital of Fashion, 1858–1939: An Inquiry”, *Fashion Theory* 24, no. 3 (15 April 2020): (371–391) 379–380, DOI 10.1080/1362704X.2020.1732022.

¹⁷ Marthe Bibesco, “Lettres et coupures de presse. ‘Noblesse de Robe’”, Collection: *Clippings, including bound volume of articles relating to Noblesse de Robe*, Harry Ransom Center, University of Texas at Austin, USA, Boxes 348–349, <https://norman.hrc.utexas.edu/fasearch/findingAid.cfm?eadid=00372>, accessed 17 July 2024.

within a page long and primarily from newspapers and magazines. The highest number of clippings came from France, with thirty-eight, followed by four from the USA and two from Great Britain, Czechoslovakia, Romania, and Switzerland. There was one clipping each from Cuba, Monaco, the Netherlands, Belgium, and Luxembourg. As for the cities most represented, Paris led with twenty-eight clippings, followed by London, Poitiers, Prague, and Bucharest, each with two representations. Although the dominant language remained French, there were also six clippings in English, followed by one in Spanish, Czech, Romanian, Dutch, and Swedish. Initial research into reviews, reproductions, and translations related to *Noblesse de Robe* showed that notebook clippings accounted for around twenty percent of more than three hundred sources analyzed until June 2024.

This chapter is based on an interdisciplinary and comparative approach to the discourse in and about *Noblesse de Robe*. It belongs to a more extensive on fashion in interwar Bucharest within the European and transatlantic context, aiming to showcase Marthe Bibesco's presumed Parisian identity and her role as a fashion. *Noblesse de Robe* carries material and symbolic weight, reflecting the complex nature of fashion as a system, culture, and industry. Detailed analysis of Marthe Bibesco's *Noblesse de Robe* project from the end of the 1920s completes the state-of-the-art dedicated to Marthe Bibesco from a biographical¹⁸, diaristic and historical¹⁹ perspective, including her cultural and diplomatic exploits²⁰, with references to the biographical, literary, and cultural integration within the Romanian social, cultural, and literary elite contribution to Paris²¹. This chapter thus explores Marthe Bibesco's *Noblesse de Robe* project's press coverage, using article clippings from her notebook and providing new perspectives from three different angles. First, it examines the role and interwar press texts. Next, it analyses and utilizes materials compiled by Marthe Bibesco in her notebook. Lastly, it explores reviews, mentions, advertisements, and other texts, including publishing and verbatim reproductions of the original essays in

¹⁸ Christine Sutherland, *Enchantress: Marthe Bibesco and Her World* (London: John Murray, 1997).

¹⁹ Bibesco, *Marthe Bibesco și vocile Europei: corespondență și dosar CNSAS 1941-1945*, ed. Alina Pavelescu, trans. Alina Pavelescu, Corina Petrescu (Bucharest: Corint, 2017).

²⁰ Radu Albu-Comănescu, "Marthe Bibesco, diplomate culturel: une grande européenne", *Synergies Roumanie*, no. 10 (2015): 91-101.

²¹ Mihai Dimitrie Sturdza, *Aristocrați români în lumea lui Proust: Anton Bibesco, Marthe Bibesco, Anna de Noailles, Elena Bibesco* (Bucharest: Humanitas, 2016).

Vogue or from the book. The story of *Noblesse de Robe* begins with the notebook and extends into uncharted periodical territories. Before delving into the press coverage, a brief historical overview is essential.

A Universe in a Notebook

The *Noblesse de Robe* project originated with articles published in *Vogue*, managed by Condé Nast²², who retained control of the essays until Bernard Grasset published the book version with additional texts. The project only found its international audience after the Grasset move. The title is a clever play on words accessible to French speakers. In French, *robe* can be translated as “robe” and “dress”. The expression *noblesse de robe* refers to the judicial nobility, which, unlike *noblesse d’épée* or nobility of the sword, was hereditary²³. Beyond Princess Bibesco’s ingenious connection with fashion, the idea of ‘nobility’ can, in turn, acquire multiple valences, especially in a colonialist sense. It can depart from the designation of a higher privileged social or cultural position, claiming to be superior from specific points of view to the ordinary population, to the achievement of a high standard that implies an excellent reputation from an intellectual, cultural and, especially in this context, behavioral and aesthetic. The title was also a logical choice as an established expression in the French-speaking social-cultural space. The homonymous essay is among the most quoted by reviewers, likely due to its broad thematic scope, clever wordplay in the title and its exploration of fashion history and the already-famous couturière Mademoiselle Chanel herself at her renowned Parisian flagship at 18 Place Vendôme²⁴. Beyond these essays, reading the book becomes a genuine exploration. The possible paths would be identifying the characters behind

²² American company founded in 1909 by the publicist Condé Montrose Nast, after acquiring the original New York edition of *Vogue*. For an overview of the relationship between Romania and the *Vogue* publications family through the lens of women’s fashion see Andraș, “Interwar Romanian Fashion and Beauty in *American Vogue*”, in *Romanian-American Negotiations in Education, Science, Culture, and Arts*, eds. Cornel Sigmirean, Sonia D. Andraș, Roxana Mihaly (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2023), 127–62.

²³ Ulrich Lehmann, “Introduction to Excerpts from ‘Noblesse de Robe’”, *Art in Translation* 7, no. 2 (4 May 2015): (244–46, 253) 253, DOI 10.1080/17561310.2015.1038906.

²⁴ See *Ibid.*, 245.

the pseudonyms, which were not always based on nicknames as accessible as *Mademoiselle* or following the literary thread behind the subtle references coming primarily from the French cultural sphere.

Parisian fashion, embodied by the proverbial *Parisienne*, becomes a leitmotif of the series of articles in *Vogue* and the book, and the supremacy of Paris and implicitly of France in everything that involves the aesthetics, technique and culture of fashion and feminine beauty is focused on the cultural center of international fashion. Marthe Bibesco intuited the idea of fashion as a transnational²⁵ and rhizomatic phenomenon²⁶ at a global level, with the capital of France as its core. Fabienne's talent and imagination allowed her to craft a *Parisienne* from a "foreigner" (read as not French or not a resident of Paris). This concept of deliberate identity transformations prefigured what would become a central direction of fashion studies many decades later. Before becoming *Vogue France*, *Vogue Paris* was the only subsidiary designating a city rather than a country²⁷. Paris was approached as a symbolic landmark, going beyond the geographical and political boundaries of the material city. Women's fashion is enlivened by an *esprit parisien* (Parisian spirit), and its logical embodiment is *la Parisienne*. The *Parisienne* does not have to hold French nationality or be a resident of the Paris metropolitan area. When she exudes *esprit parisien* through style and attitude, any woman has the potential to be a *Parisienne*. French journalists did not exaggerate when they presented Marthe Bibesco as a Parisian or even a French personality²⁸.

The colonial process becomes a dialogue in which the stranger is identified as belonging to the dominant community, thus returning to the original model through recolonization. Marthe Bibesco's international recognition and high-quality work strengthened French patriotism. Despite this, French patriotism was reinforced by his international recognition, work

²⁵ Bartlett, "Can Fashion Be Defended?," in *Fashion and Politics*, (16–57) 32.

²⁶ See Gilles Deleuze, Félix Guattari, *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*, trans. Brian Massumi (London and New York: Continuum, 2007).

²⁷ Almost a century after the time of *Noblesse de Robe*, Condé Nast management decided to change *Vogue Paris* to *Vogue France*, citing the need for inclusion. See Tessa Swantek, "Vogue Paris Becomes Vogue France: How Fashion Print's Newest Change Reflects Industry Trends", *Fashion Reverie*, 16 November 2021, <https://fashionreverie.com/?p=33611>, Accessed 23 June 2024.

²⁸ Agnès Rocamora, "Paris, Capitale de La Mode: Representing the Fashion City in the Media", in *Fashion's World Cities*, eds. Christopher Breward, David Gilbert (Oxford and New York: Berg, 2006), (43–54) 48–50.

quality, and association with high society. Bibesco's topic choice, which the French people valued, remained resilient through revolutions, political and cultural changes, and even Parisian fashion dominance. This focus also explains the dominance of announcements and articles dedicated to his work in French-language publications between 1927 and 1929. This chapter categorizes periodical texts regarding *Noblesse de Robe* based on their clippings from Marthe Bibesco's notebook based on the publication's origin (Paris, the rest of the French-language press in and outside France, Romania, and the rest of the world) and their content nature (reviews, mentions, reproductions). For clarity, it will provide bibliographic information about the clippings, adding to the analysis by specifying their location in the notebook and essential details on arrangement or notation.

Les coupures parisiennes

Noblesse de Robe became a favorite of the Parisian press interested in fashion, culture, and society between 1928 and 1929. And this was not accidental. In the late 1920s, Marthe Bibesco was a well-known literary figure, particularly in French-speaking circles. Every new work she produced garnered attention even before it was published. *Noblesse de Robe* has been unfairly overlooked despite the author's recognition as an emerging important figure in French literature. Marthe Bibesco's notebook sheds light on the Princess's literary and emotional connection with the book. The attention it received upon its release is mainly linked to its second phase under Grasset's guidance. Reviews quickly spread, beginning in the summer of 1928, across the ideological spectrum of the press and were rapidly republished or translated. A pertinent example is *Odette*, who desired her friends' clothes. The essay was initially published in *Vogue Paris* and later appeared in the book. Before its publication by Grasset, the article was translated into English for the American edition's 1 February 1928 issue as *The Lure of the Other Woman's Gown*²⁹.

In August of the same year, before the political, literary, and artistic daily *La Renaissance* added it to its list of new books³⁰, the nationalist daily

²⁹ Bibesco, "The Lure of the Other Woman's Gown", *Vogue*, February 1928, 69.

³⁰ Interim., "Vient de Publier - Romans et Contes", *La Renaissance*, Paris, 4 August 1928, 12

L'Action Française had already seized the opportunity to present it³¹. An unidentified journalist claimed in the daily *L'Intransigeant* that Princess Bibesco once again demonstrated her worth in Paris with a delightful book on elegance³². The daily *Le Temps* also mentioned it on 17 August³³, located on the last used notebook page³⁴ and, again, a year later without naming it³⁵. Another anonymous reviewer wrote a review for the weekly *Minerva*³⁶ in the *Livres de femmes* section. The article praised *Noblesse de Robe* as a masterful work that expertly combined poetry and psychology to create unique characters, considering it the most generous and finest work on French elegance. The book was described as a celebration of a woman's freedom of choice and profound spirituality, embodying the timeless allure of femininity. The article ended by mentioning the publisher and price³⁷. Bibesco only intervened in the notebook with the portrait, adding a long neck to complete the erased part from the printed photograph attributed to the Manuel Frères studio, a printing error or artistic choice³⁸.

On a page with two other reviews, one from Nantes and the other from Monaco, the Princess included a review from the Republican evening daily *Bonsoir* signed L.D. from the *Livres et Revues* section. The review portrayed a hostile and condescending tone. L.D. pointed out the coincidence of two notable Romanian women writers, Marthe Bibesco and Anna de Noailles. The author preferred de Noailles due to her established reputation compared to Bibesco's "notoriety" but refrained from directly comparing their talents. L.D. found the character names to be an intriguing aspect of ethnography and culture. L.D. further implied that *Noblesse de Robe* may be a collection of previously published fashion magazine chronicles celebrating French fashion and its artisans. L.D. also mentioned the *French Dolls of Fashion* and proposed a renewed focus on national education in this area, but still had three questions for Bibesco. He first questioned whether ordinary seamstresses only left the workshop to attend special events and whether forcing them to leave would be akin to a *coup d'état*. He then

³¹ "Échos", *L'Action Française*, 2 August 1928, Paris, 1.

³² Le Wattman, *Noblesse de Robe*, *L'Intransigeant*, Paris, 4 August 1928, 4.

³³ P.S., *Noblesse de Robe*, *Le Temps*, Paris, 17 August 1928, 1.

³⁴ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 91.

³⁵ E.H., "La Parisienne", *Le Temps*, Paris, 19 August 1929, 1.

³⁶ *Noblesse de Robe*, *Minerva*, Paris, 26 August 1928, 10.

³⁷ 5,616.08 Francs in 1924, the equivalent of 8.56 Euros in 2024.

³⁸ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 33.

doubted whether sleeves creased when worn by customers. Finally, he wondered if a prominent fashion house staff could attend dress fittings in a hall while wearing her apron rather than just carrying her bag. Although he claimed he was not suggesting naive enthusiasm on the part of the author for thinking that being a seamstress might be more enjoyable than being a princess, he concluded by praising her writing style, intelligence, tact, and sensitivity and predicting she would have a prominent place in women's literature³⁹. The Princess removed the untitled article and its initial paragraph, referencing the synchronicity between her and Anne de Noailles. She did acknowledge the author's name on the newspaper fact sheet with a pen. The same excerpt had been published the day before in the daily *L'Œuvre*, attributed overtly to the writer André Billy without a pseudonym. It was included in an article about new works in women's literature, along with two other presented books, *La Parisienne* by Jeanne Ramel-Cals and *Ma route* by Marcelle Vioux⁴⁰. Bibesco pasted the last three articles and their publication dates on the same notebook page, delimitating them in blue pencil⁴¹.

At the end of the year, the same *L'Œuvre* published an article by film critic Lucien Wahl, mentioning the essay on fashion and film, comparing the evolving trends in fashion to the technological advancements in the world of film, including photography. Wahl suggested that through still and moving images, it would be possible to create a detailed record of how previous generations changed physically through their clothing and the then-controversial study of physiognomy. The Princess had also noted this mention in her notebook, alongside an article from the Czech-language cultural press and a brief mention from Paris⁴². On another page, Marthe Bibesco included a brief article dedicated to the character Cora, published in late September in *L'écho du neuvième arrondissement*, titled after a famous Parisian operetta song, *Que les hommes sont heureux*, along with two other clippings from the local press outside Paris⁴³.

A less favorable review appeared concomitantly in the civic and republican-focused weekly *La Lumière*. The author, M.M., likely Maurice Mar-

³⁹ L.D., "Livres et Revues", *Bonsoir*, 5 September 1928, Paris, 3.

⁴⁰ André Billy, "Livres de femmes", *L'Œuvre*, Paris 4 September 1928, Paris, 4.

⁴¹ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 39.

⁴² *Ibid.*, 81.

⁴³ "Que les hommes sont heureux", *Le Temps des Chansons*, <https://www.letempsdeschansons.fr/partition/que-les-hommes-sont-heureux/>, Accessed 1 February 2024.

tin, who had signed an equally scathing review of Jean Fayard's *Madeleine et Madeleine* above, claimed that *Noblesse de Robe*, a book on elegance and high fashion, fell into a category considered artificial and dull, with only a few worthwhile pages and reading Bibesco's previous works would be a better choice. The article included information on how readers could purchase the volume for twelve francs from the *La Lumière* bookstore⁴⁴. Two other articles that fit the generally positive tone towards *Noblesse de Robe* accompanied the clipping. Agronomist and writer Pierre de Trévières (Paul Auguste Diffloth) signed a one-page article with fashion illustrations entitled *In Praise of French Fashion Designers* for the monthly magazine *L'Art et la Mode*. After mentioning Bibesco's eloquently portrayed flattering portraits, he focused on the illustrious Tote. While describing the book as beautiful, he cited a misspelled *Noblesse de Robes*⁴⁵. Bibesco added a favorable review compared to M.M.'s, a clipping from the daily *La Presse* by writer François Montel on the same notebook page. In the review, Montel characterizes the book as a homage to the dynamic nature of fashion, albeit infused with nostalgia and highlighting the interplay between fashion and life's psychological and romantic dimensions, underscoring the progress and innovative ingenuity in the fashion trade⁴⁶.

By October, the sizeable monthly publication *La Revue Mondiale* included the book in an overview of the current literary life in a detailed article by Nicolas Ségur⁴⁷. *Noblesse de Robe* was the last work reviewed in an elitist philosophical and poetic company after *The Fight with the Demons*. Hölderlin by Stefan Zweig, *John Keats* by Albert Erlande and *Causalism* by André Metz. Ségur commended Marthe Bibesco's portrayal of the French fashion world in her book, highlighting the elevated status of seamstresses as a newly recognized aristocratic class. He praised the book's exploration of women's coquetry, vanity, and taste, emphasizing its genuine approach devoid of skepticism or excessive irony. Ségur lauded the work for its refined and graceful portrayal of human femininity and recommended the Princess's simultaneous release, *La Turquoise*, as announcing the pinnacle of her literary career⁴⁸. Even the socialists appreciated the *Noblesse de Robe*. In

⁴⁴ Martin Maurice, "Noblesse de robe. Par la princesse Bibesco", *La Lumière*, Paris, 22 September 1928, 15.

⁴⁵ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 49.

⁴⁶ Ibid, 47.

⁴⁷ The French pseudonym of the Greek journalist and writer Nikólaos Episkopópoulos.

⁴⁸ Nicolas Ségur, "La vie littéraire", *La Revue Mondiale* 9, no. 19, 1 October 1928, 288.

the “only socialist daily newspaper in Paris”, *Le Populaire*, a review signed J.-B. S., most likely the socialist politician Jean-Baptiste Séverac. It was flanked to the left by an article on Marcel Proust with notes dedicated primarily to the volume *In Search of Lost Time*, overtly signed by Séverac. On the right, a humorous text presented a series of collaborations between writers Curnonsky and J. Wladimir Bienstock, alongside a presentation of the book *Selbstdarstellung (Autobiography)*⁴⁹ by Sigmund Freud. J.-B.S. emphasized Paris as the heart of women’s fashion, regardless of the specific legal or political status implied by *noblesse*. J.-B.S. Only the title and an alleged photograph featured references to her rank⁵⁰.

The incorrect picture also caught Bibesco’s attention. She could not resist emphatically cutting out and marking the text in blue pencil in her notebook, adding the publication’s acknowledgment of its typographical error⁵¹ published two weeks later⁵². Concomitant with the first article in *Le Populaire*, journalist and activist Pierre Dominique expressed his support for the literate Parisians. He thought the title *Noblesse de Robe* was unparalleled. It demonstrated how fashion equaled Paris, making Marthe Bibesco a true Parisian, as only those in Paris can genuinely understand and appreciate it. Parisian elegance reigned supreme when it came to women’s attire. Dominique admired the book for its beautiful illustrations, concise biographies, and profound reflections on the satisfaction of arduous work and the resilience of working women. He believed only a woman could genuinely depict this predominantly female “empire”⁵³. The Princess clipped the full article with the author’s name, adding another clipping of the column’s title⁵⁴.

Interpretations with a political tinge abounded across the ideological spectrum and were not always enunciated subtly or poetically. The political daily *L’ami du peuple* included *Noblesse de Robe* in the list of literary nov-

⁴⁹ Referring to the French translation entitled *Ma vie et la psychanalyse (My Life and Psychoanalysis)*, by Marie Bonaparte in the same year and revised by Freud himself. For details on the volume and its electronic access at the Université du Québec à Chicoutimi, see Sigmund Freud, *Ma vie et la psychanalyse* (Chicoutimi: J.-M. Tremblay, 2002), DOI 10.1522/030150545.

⁵⁰ J.-B. S., “Princesse Bibesco. Noblesse de Robe”, *Le Populaire*, Paris, 10 October 1928, 4.

⁵¹ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 69.

⁵² Marthe Bibesco Photograph, *Le Populaire*, October 24, 1928, Paris, 4.

⁵³ Pierre Dominique, “Nouvelles des Lettres”, *Paris-Soir*, 10 October 1928, Paris, 5.

⁵⁴ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 75.

elties, signed by Gilbert Charles⁵⁵. The Princess cut out of this article only the fragments in which her volume was mentioned, without the title, the column or the author's name, as she had done with the article in *Paris-Soir* on the same page⁵⁶. In the spring of 1929, the anarchist Édouard Rothen mentioned a recent book by Princess Bibesco. He introduced it with a quote, suggesting that sewing might be more enjoyable than wearing the sewn item and that seamstresses do not realize their happiness when dreaming of becoming princesses. He also cited Paul Bourget as implying that they overlook the intensity of the rich's pain⁵⁷. Unlike Lucien Wahl's text on the same page, Marthe Bibesco only added the fragment strictly related to *Noblesse de Robe*, along with the mention of the publication, without including the title of the article or the name of the author, which appears in the original publication⁵⁸. Louis de Mondanon, a Jesuit translator, conducted a review for the Catholic magazine *Études*. He believed the fashion industry was dictated by a small group of exceptionally talented women with substantial authority. De Mondanon added that the Princess represented the profession well and that the book opened a forbidden area for moralists and feminine soul psychology analysts⁵⁹.

In his review for *Noblesse de Robe* published in *L'Europe Nouvelle*, writer and translator Francis de Miomandre noted that foreigners understand Paris better than locals, citing Bibesco's success with *Catherine-Paris*. Miomandre emphasized the opportunity to enter a previously inaccessible world while staying updated with fashion and science to achieve eternal youth. After Colette, Princess Bibesco was the first to write about these exceptional women with empathy and intellect. The sophisticated woman combatted time constraints to maintain her fashionability, a concept Miomandre deemed genuine heroism⁶⁰. Marthe Bibesco meticulously pasted the entire text dedicated to the volume on a single page⁶¹. The succinct review signed by Leblond in the *Dépêche Coloniale et Maritime* was published the same day

⁵⁵ Gilbert Charles, "Abondance de biens", *L'Ami du peuple*, 9 November 1928, Paris, 5.

⁵⁶ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 75.

⁵⁷ Édouard Rothen, "Échos des lettres et des arts", *L'École émancipée* 19, no. 24, 10 March 1929, 391.

⁵⁸ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 81.

⁵⁹ *Ibid.*, 83.

⁶⁰ Francis de Miomandre, "'Noblesse de Robe' par la princesse Bibesco", *L'Europe Nouvelle* 11, no. 557, 13 October 1928, 1376-7.

⁶¹ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 59.

as the article in *L'Europe Nouvelle* but was awarded one full page in the Princess' notebook⁶².

Back to the political-minded press, the left-wing evening daily *Le Soir* published a review signed by the anarchist, feminist and Dadaist poet, writer, and journalist Renée Dunan in her literary and ideas column. The author's left-leaning anarchist beliefs influenced her criticism of writers from aristocratic backgrounds and her disapproval of shallow topics in women's literature. Despite her strong convictions, Dunan's critical approach ridiculed non-French cultures affected by French cultural imperialism, reinforcing stereotypes of the East and comparing Marthe Bibesco's adoption of French culture with other princes from the Caucasus or Armenia, whom she dismissed as only benefiting from their family wealth. Dunan emphasized the Princess's literary talent, which could overcome the superficial fascination with foreign titles. She corrected Bibesco on the notion of noblesse de robe, which should only refer to the tailoring elite creating coats of arms for dresses and coats, stressing the need for precise terminology and disapproving of frivolous wordplay in serious literature. She also noted the possibility of Paul Souday ridiculing overly effusive reverence towards nobility in his obligatory praise of the book and, ironically, using the royal "We", she classified herself as a member of the inconsequential crowd, incapable of critiquing the book's content. The correct title would have been *Noblesse de Robes* for her since the singular robe represents the magistracy. Conversely, the title suggestion echoed Trévières' misspelling weeks before and was wrongly printed in gold on the notebook's leather cover. Dunan's review further implied that the Princess may not have been the sole author despite her obvious talent. She also hinted that the author might not have authored the book alone and suggested that Bibesco might have needed a "secretary". Dunan's condescending tone suggested that the Princess's writing style would have been effortless and focused on light subjects. She recommended *Noblesse de Robe* as a book she loved "infinitely" for its comfort and fragile memories⁶³. In other words, *Noblesse de Robe* was the perfect read for delicate, sensitive, and, perhaps, frivolous female readers.

The illustrated satirical bi-monthly *Fantasio* published a review by Le Hérisson (The Hedgehog) on the same day as Dunan's article. However,

⁶² Ibid, 61.

⁶³ Ibid., 67.

the review's tone was the opposite of Dunan's unfavorable and condescending approach. *Le Hérissou* praised *Noblesse de Robe* as courageous, lively, and impactful and its author, Princesse Bibesco, as a Romanian princess with a distinctly Parisian voice. The review also mentioned the anecdote of Parisian fashion dolls being transported across the English Channel to England during the war. Princesse Bibesco curated a gallery of portraits of dress and hat designers, where "characters" like Paule, Fabienne, Cora, Rose, and Gabrielle were astute psychologists and connoisseurs of fine art⁶⁴. Shortly afterward, the illustrated daily *La Rumeur* featured the book in the fashion column. The column editor, signing as Marianne, commended Bibesco's intentional choice of the title, noting that it accurately reflected her distinguished class as a unique aristocracy responsible for establishing and overseeing fashion trends⁶⁵. Bibesco added two clippings dated October 1928 on the same notebook page, next to a brief presentation signed D.P. in the section *Vient de paraître* of the daily *La Renaissance*. The book's release was expected, given the Princess's previous attachment to the fashion capital in Catherine-Paris. D.P. found the essays rich in psychological depth and literary elegance, eliciting thought-provoking and emotionally resonant passages. The reviewer regretfully noted that Princess Bibesco chose not to venture beyond the salons, where she held a valued client status with unrestricted access, exploring fashion and tailoring from the unique perspective of a client⁶⁶. The news of the publication of the volume extended beyond the worldly, cultural, or literary press sphere. In the edition of Sunday, November 4, 1928, the daily *L'Information financière, économique et politique* succinctly presented it in the section dedicated to films and books, alongside *Marion des Neiges* de Jean Martet, *Poèmes paysans* de Francis André, *La vie glorieuse de Victor Hugo* de Raymond Escholier și *Littérature américaine* de Régis Michaud. The concise review can be found in the notebook alongside an excerpt from Ségur's article, with the reviewer's handwritten initials⁶⁷. The reviewer signing as L.W. started by clarifying that the book was not investigative despite its focus on fashion. L.W. commended the Princess for her admiration of its "queens" and eloquent, poet-

⁶⁴ *Le Hérissou*, *Noblesse de Robe*, *Fantasio* 23, no. 521, 15 October 1928, 148.

⁶⁵ Marianne, *Noblesse de Robe*, *La Rumeur*, 17 October 1928, Paris, 2.

⁶⁶ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 63.

⁶⁷ *Ibid*, 55.

ic writing with observations combining reason with imagination⁶⁸. In his review for the cultural daily *Comœdia*, literary critic Gonzague Truc lauded *Noblesse de Robe* as a collection of profound chronicles encapsulating the philosophies of its era. He accentuated the author's exceptional qualities and delved into the implications of French fashion dominance and the lasting impact of Paris. Truc also highlighted the homonymous essay's fashion dolls-centric theme⁶⁹. The article had been cut out entirely in the notebook and arranged on a single page⁷⁰.

From the echoes of the following year, placed under the review of Louis de Mondanon, a clipping from *La revue franco-belge* (*The Franco-Belgian Review*) featured a brief review signed M.M. and dated March 1929. M.M. appreciated that Bibesco, the author of many beautiful books, did not shy away from her interest in Parisian fashion. In her portraits, she presented the fashion houses that carried the reputation of Parisian taste worldwide, placing her in the vital category of moralistic observers⁷¹. On 3 April, the weekly magazine *Vu* also published the essay *La mode à l'écran* in full in an illustrated presentation with flowers and fashion engravings⁷², followed by an advertisement for an exclusive offer to publish in a single deluxe edition another article in the same issue dedicated to Marshal Ferdinand Foch, an illustration of the wine culture of Burgundy by Colette⁷³. The Princess added the text and portrait on one page⁷⁴. Marthe Bibesco also included a clipping from the *Revue Française (politique et littéraire)*, part of a much larger illustrated article, *Conférence sur la Mode*, signed by the actress of the French Comedy Élisabeth Nizan, also an illustrious *Parisienne* of Romanian origin⁷⁵. In the selected passage, Nizan focused on the relationship between politics and fashion, highlighting its role within the monarchy. She cited the *Noblesse de Robe* as an example of fashion's substantial moral impact and provided a detailed account of the influential reception of the *French*

⁶⁸ "Noblesse de Robe par la princesse Bibesco", *L'Information financière, économique et politique*, 4 November 1928, Paris, 7.

⁶⁹ Gonzague Truc, "Characters and Ideas", *Comœdia*, 30 October 1928, Paris, 3

⁷⁰ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 73.

⁷¹ Ibid, 83.

⁷² Idem, "La mode à l'écran", *Vu* 2, no. 55, 3 April 1929, 254-5.

⁷³ Colette, "Œuvre de viticulteurs?.. No... Work of breeders", See note 72, (255-6) 256.

⁷⁴ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 85.

⁷⁵ Born Élisabeth Șăineanu, also known as Élisabeth Sainéan.

Dolls of Fashion exhibition in London⁷⁶. As Nizan concluded, fashion had the unparalleled power to gather around it the most different races, cultures, countries, and old and new enemies in conflict situations. Marthe Bibesco added only *Noblesse de Robe* reference clippings next to a much more unfriendly English-language review⁷⁷.

The notebook also included texts from the German-language Parisian press. A clipping from the Parisian biweekly *Neue Pariser Zeitung*, in the 23 September 1928 edition, signed Globetrotter, explained the ingenious reinterpretation of the idea of *Noblesse de Robe* in the context of women's fashion. For the anonymous reviewer, it also illustrated the connection between women's psychology and women's fashion. In addition to its literary and sociological valences, *Noblesse de Robe* will remain linked to psychology. It was explicitly cited in John Carl Flügel as essential reading in the elaboration of his 1930 study, *The Psychology of Clothes*⁷⁸, one of the classic works of fashion studies stressed by Michael Carter⁷⁹. Globetrotter praised Marthe Bibesco's deep insight into the Parisian spirit in *The Green Parrot* and *Catherine-Paris*, aligning with literary reviewers. The essays aimed to reveal the true identities behind the pseudonyms, focusing on Chanel as Mademoiselle, Tote and Madame Aline. Unlike Dante's *Inferno*, Globetrotter believed that access to the fashion world promised the fulfillment of hopes. The anonymous reviewer further expanded on the characters, including Fabienne, likely the "hat fairy" herself from the *House of Reboux*; Cora, who created the illusion that fashion did not bring severe complications; Claude, the self-fashioning expert; Odette, the eternally disgruntled and Rose, who understood "relativity" better than several German philosophers. The anonymous author contended that the fashion contrast between London and Paris resembled the distinction between *forte* and *pianissimo* in music. Attire deemed casual in England would be categorized as formal in Paris. Referencing mathematician and physicist Henri Poincaré, Globetrotter implied that Bibesco embraced a superior truth, underscoring her adept writ-

⁷⁶ Élisabeth Nizan, "Conférence sur la Mode", *Revue française politique et littéraire* 24, no. 35, 1 September 1929, 205.

⁷⁷ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 89.

⁷⁸ John Carl Flügel, *The Psychology of Clothes* (London: Hogarth Press, The Institute of Psycho-Analysis, 1930), 239.

⁷⁹ Michael Carter, *Fashion Classics from Carlyle to Barthes* (Oxford și New York: Berg, 2003), 97-119.

ing abilities and enjoyment in composing *Noblesse de Robe*⁸⁰. The informative newspaper article provides a detailed and humorous evaluation of critical historical figures depicted with thinly veiled anonymity. In the book's early historical context, Globetrotter connected Bibesco's "characters" with renowned fashion houses like Chanel, Worth, and Reboux. While recognizing the immense variety and quantity of Parisian perspectives, these were just a portion of the many viewpoints in the French-speaking world.

***Noblesse de Robe* in the Francophone World**

The local French press outside Paris published comments on *Noblesse de Robe* in tandem with echoes from the capital. Marthe Bibesco included a brief mention from *Le Populaire de Nantes*, marked in blue pencil in early September 1928. Unlike the other texts in the notebook, the Princess also made a notation with the pen, namely a single word, most likely "*jolie*"⁸¹. In a review by journalist and writer J. Tallendeau, the book received high praise for its remarkable insights into the haute couture industry. Tallendeau acknowledged the book's engaging and enlightening nature while praising its vivid portrayal of central personalities. The review highlighted Bibesco's skill in crafting a captivating cast of characters and presented the book as a literary work transcending the confines of an ordinary novel⁸². The same Tallendeau exemplified feminine elegance in a theatre chronicle a month later, citing Bibesco's reinterpretation of *noblesse de robe*⁸³. In Clermont-Ferrand, Maurice Vallet, the editor-in-chief of the daily *L'Avenir du Plateau Central*, tried his hand at reviewing *Noblesse de Robe*. Vallet admitted that he initially perceived the book as a lighthearted depiction of French fashion. However, he later recognized that a premium garment encapsulates intelligence, creativity, and refined artistry in production and utilization. Vallet referenced the homonymous essay, drawing a connection between fashion designers and aristocratic characteristics such as pride, poise, and military discipline. In doing so, he failed to thoroughly delve into the

⁸⁰ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 43.

⁸¹ *Ibid*, 39.

⁸² J. Tallendeau, "Chronique Littéraire", *Le Populaire de Nantes*, 2 September 1928, Nantes, 4.

⁸³ Idem, "La comédie à Graslin. Mademoiselle Spinney in "Souris d'hôtel"", *Le Populaire de Nantes*, 7 October 1928, Nantes, 3.

real-life personas of several “figures” and notably neglected to mention Mademoiselle, Coco Chanel’s well-known nickname. While Vallet touched upon the “other” Chaneles, Gabrielle and Tote, he admitted that the latter pseudonym was comparatively limited, even during the interwar era. Vallet stressed that the main focus was luxury and urged readers to explore different careers and assert themselves as stylish individuals. He claimed that women worldwide came to Paris to refresh their wardrobes before they went out of fashion⁸⁴. The Princess added the clipping next to Globe-trotter’s review, with the author’s name in pen and the typewritten publication details⁸⁵. An article from *Le Journal de l’Ouest et du Centre* discussed Bibesco’s reinvention of the term *noblesse de robe*, which used to refer only to the magistracy but now also includes fashion designers, highlighting their unique creative genius. The reviewer stated that Princess Bibesco praised fashion designers for their unparalleled creativity and their work’s profound psychological and philosophical underpinnings. Still, the journalist expressed concern about the broader public’s ability to fully understand and appreciate the artistic depth of fashion⁸⁶.

The next day, also in Poitiers, on the page dedicated to women, children and the home, the republican daily *L’Avenir de la Vienne et de l’Ouest* published an article entitled *Les Marchandes d’avenir* signed with the pseudonym Froufrou, with the self-ironic tinge of “frill”. Froufrou read *Noblesse de Robe* as a text delineating Parisian fashion designers as pivotal figures shaping the fashion industry’s future on a global scale. It draws a connection between French fashion and colonial themes and positions local designers as frontrunners with global impact. The essay probably delved into Tote’s portrayal of Coco Chanel, underscoring her unwavering influence in the fashion realm and her representation of the future of fashion on an international level⁸⁷. Bibesco cut out the entire article in two columns, just above the much less friendly article in *La Lumière*⁸⁸. The reviewer found Marthe Bibesco’s book about elegance and luxury tailoring (*grande couture*) to be “boring” and “false” and considered it to be inferior to her other

⁸⁴ Maurice Vallet, “Feuilleton Littéraire”, *L’Avenir du Plateau Central*, 13 September 1928, Clermont-Ferrand, 4.

⁸⁵ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 43.

⁸⁶ *Ibid*, 45.

⁸⁷ Froufrou, “Les Marchandes d’avenir”, *L’Avenir de la Vienne et de l’Ouest*, 17 September 1928, Poitiers, 4.

⁸⁸ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 47.

writings. Marthe Bibesco attached a mention from *La Dépêche de Toulouse*, next to the clipping from *Le Journal de l'Ouest*. The reviewer, Jean Blaize, praised the book for its spiritual nature and emphasis on the author's focus on presenting grace and beauty through women's clothing and expressed confidence that many readers would appreciate the charm of the "characters" and the text's originality and poetic style. Along with this review, the Princess included a small cutting entitled *Les Incomprises*, which likely refers to women being misunderstood. The article initially appeared in the daily *L'Éclaireur de Nice* and was identical to the one published in *L'écho du neuvième arrondissement*. Marthe Bibesco coincidentally or deliberately juxtaposed these two clippings⁸⁹. The essay *La mode à l'écran* was also reproduced in early October in the young nightlife daily *Bordeaux Nocturne*. In the notebook, it was pasted in its entirety, alone on the page⁹⁰.

The following Francophone review in the notebook was from *Moniteur du Calvados, de l'Orne et de la Manche*, in Caen. The reviewer believes it was a "delightful" book about Parisiennes but expressed regret that this book did not live up to the level of Bibesco's previous novels written with talent and sensitivity, such as *Catherine-Paris*. Indeed, the Princess' new book was a "moralizing" figure in contrast to her previous novels on Parisian fashion, and her portrayals were based on direct observation of real characters that evoked *La Bruyère*, the leitmotif that cut through language barriers in reviews of *Noblesse de Robe*. If fashion was to be understood as fluid, the Princess' book demonstrated exceptional taste that renders it immortal, especially when she evokes renowned artists of tailoring and Parisian fashion who propagate throughout the Universe this chic that belongs only to us. For the reviewer, *Noblesse de Robe* was a significant stop on Princess Bibesco's literary journey. The critic regretted dismissing a valid observation but believed she could fulfill her responsibility to her readers with a new novel⁹¹. On one notebook page, the Princess had pasted two short announcements of the book's publication dated December. The first text was longer, including a concise introduction, published in *L'ami du peuple* in Angers, which repeated the comparison with *La Bruyère*'s characters, taken in turn from *Le Hérissou*'s article in the 1928 article in *Moniteur du Calvados, de l'Orne et de la Manche* of 6 October. On another page of the notebook, the

⁸⁹ Ibid, 45.

⁹⁰ Ibid, 65.

⁹¹ Ibid, 57.

Princess included a clipping from the monthly magazine *L'Effort* (*The Effort*), also known as *Résister* (*Le Mas d'Azil*) of Châteauroux, affiliated with the central France Evangelical Reformed Churches. Possibly due to the publication's religious character, *Noblesse de Robe* was followed by a new edition of the New Testament, approved by the Reformed forums⁹². Just as Paul Souday compared Parisian fashion with Catholic influence in *The New York Times* of 16 September, *Noblesse de Robe* stood next to the *New Testament*, giving fashion a spiritual touch.

Outside the official borders of France, on the same day as the publication of the chronicle of *Minerva* already mentioned, another presentation of the volume appeared in the weekly *Gazette de Monaco et de Monte-Carlo* of 26 August, the clipping of which was pasted in the notebook above the chronicle of Nantes and next to that of L.D., described above⁹³. The anonymous reviewer began by mentioning Bibesco's previous success, *Catherine-Paris*, which touched the hearts of every Parisian of birth or adoption through her declarations of love for Paris as the only place in the world to find happiness. The Princess addressed her topic with exquisite pertinence, as only fashion could be considered a timeless subject. The reviewer informed readers that they would find the same fantastic imagination that showed the dynamic of ordinary life changed by intellect with concerns of moralization, direct observations, portraits, and, notably, of the "characters". The reviewer asserted *Noblesse de Robe* could facilitate access to the great fashion ministries with secret rules but global acceptance of the fluidity of fashion, taste, and revulsion, the opposing yet ultimate lords of the human heart and mind⁹⁴. But this was not the first time the audience in Monaco learned about the book. The same newspaper had published two weeks earlier, on the very front page, an excerpt from the volume *Noblesse de Robe*, namely the essay on the popular Tote⁹⁵.

Towards the end of August 1928, the Princess pasted an excerpt from a chronicle published in the Swiss daily *Journal de Genève*. Due to a cutout error or, perhaps, inadvertently, the name of the critic, who appeared in the original publication and was none other than the famous French essayist

⁹² Ibid, 79.

⁹³ Ibid, 39.

⁹⁴ "Noblesse de Robe. Princess Bibesco. (Grasset, editeur)", *Gazette de Monaco et de Monte-Carlo*, 26 August 1928, Monte Carlo, 4.

⁹⁵ Bibesco, *Noblesse de Robe*, "Tote, l'illustre couturière", *Gazette de Monaco et de Monte-Carlo*, 12 August 1928, Monte Carlo, 1.

and literary critic Albert Thibaudet, is not mentioned in the notebook. The only notation was an "X" at the base of the incompletely cut article, this time made with a red pencil⁹⁶. Thibaudet linked the individuals connected to fashion to the serpent of Biblical lore. He claimed philosophers believed the Catholic Church's contempt for women's primal emotions caused fashion. Before assessing her design choices, he praised Princess Bibesco's creativity, expressive language, and personality. While the clippings notebook fragment ends with a mention of Cerise, Thibaudet's review also addressed Marguerite, analyzing her strengths and professional challenges. As a likely Union member, Marguerite attended the labor exchange, while, due to her indecision, Fabienne's professional ethics developed gradually. Thibaudet reworded Marguerite's plight as a "Midinet" strike evoking Lucien Dubech⁹⁷. Around the same time, the writer and journalist Jacques-Napoléon Faure-Biguet signed an extensive article in a publication attributed by the Princess as *Pax*, likely *Pax International*, the International League of Women for Peace and Freedom bulletin. Faure-Biguet, like Globetrotter and Cezar Petrescu, quoted Nietzsche's alleged quote that he preferred women providing dreams instead of children. After referencing Aristotle and Socrates in connection to fashion and costume, Faure-Biguet intuited fashion's political, social, and psychological effects. Possibly echoing the review in *La Lumière*, Faure-Biguet stated that Bibesco's literary skills could overcome a generalized disinterest in fashion. He explained that the French Dolls of Fashion exhibit demonstrated that fashion is the primary determinant of women's confidence and comfort by incorporating local and global features. His characters were Cora, Mademoiselle, Tiburce, Rose, Madeleine, Antoinette, Paule, Gabrielle, Marguerite, and Nicole⁹⁸.

By November, the bilingual daily *Luxemburger Zeitung* or *Journal de Luxembourg* included a review by Ch. Becker, identified as a lyceum teacher in Echternach. Becker found *Noblesse de Robe* educational and entertaining for all genders. Men were curious, possibly because they paid tailors. Becker thinks Princess Bibesco used these remarks artistically and carefully. Her method was the poet's imagination, the scientist's analysis, and the artist's visual art. Becker thought the Princess's feminine clothing represented her choices, while men's garments were rarely honored. The young, beautiful,

⁹⁶ Idem, *Lettres et Coupures*, 37.

⁹⁷ Albert Thibaudet, "Noblesse de Robe", *Journal de Genève*, 29 August 1928, Geneva, 1-2.

⁹⁸ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 51.

and provocative Princess devised a fashion salon tour guide to educate and excite tourists about modern women's fashion. Gabrielle, the French fashion pioneer, may inspire Luxembourgers. He also offered a similar book encouraging readers to adorn themselves in Lucie Delarue-Mardrus' *Embellissez-vous*⁹⁹. In the 1928-1929 edition of *Rozprawy Aventina*, a Prague-based journal focusing on culture, art, criticism, and literature, Czech writer Eva Jurčinová included the book in a list of recently published French works, mistakenly crediting it as *La noblesse de robe*, alongside two other adopted-French female writers, Kiku Yamata and Armen Ohanian¹⁰⁰. The Princess included only the section related to *Noblesse de Robe*, much as she did with Édouard Rothen's essay, alongside two other clippings from the Parisian Press¹⁰¹. Echoes of this work can also be recorded in a more familiar space to Marthe Bibesco, Romania. The notebook contains only an example of a chronicle, which is quite noteworthy, and a reproduction of the essay with the same title, although *Noblesse de Robe* was also known and mentioned per se or in bibliographic lists of the Princess's works and the Romanian press.

A Romanian's Notebook with Only Two Romanian Echoes

Marthe Bibesco started her *Noblesse de Robe* clippings notebook with the sole Romanian text she collected. She likely appreciated Cezar Petrescu's August 1928 *Curentul* review delimited with blue pencil after mentioning that he found the book in Bucharest's French bookstore display window¹⁰² shortly after publication. Petrescu believed Bibesco's unique originality made her relevant to future generations, making *Noblesse de Robe* her career highlight. This area included writers who loved challenges and innovative ideas. Petrescu translated it as *Noblețea modei* (*The Nobility of Fashion*), emphasizing its refined elegance in an age of cacophonous advertisements. Petrescu stated that the impact of the *noblesse de robe* system on fashion demonstrated that fighting it, as attempted in America, was pointless. According to Petrescu,

⁹⁹ Ibid, 77.

¹⁰⁰ Eva Jurčinová, "French Contemporary Women Writers", *Debaty Aventina* 4, no. 31, 1928-1929, 309.

¹⁰¹ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 81.

¹⁰² The French Bookstore was located on the ground floor of the Splendid Hotel, on Calea Victoriei.

Marthe Bibesco recognized fashion's political significance while disregarding its intellectual origins for a more feminine perspective. He was nonetheless perplexed by the quote choice, given Nietzsche's reputation as a misogynist and propagator of damaging gender stereotypes.

Petrescu recognized the military-inspired design and focused on the exclusivity of the Parisian fashion house, acknowledging that readers could serve as profane observers in a realm inaccessible even to most members of the high society. He believed the eighteen chapters or divisions blended keen observations, intellect, elegance, and perceptiveness. He cited Émile Faguet's views on the French ethos, referencing Maria de Rabutin-Chantali, Marquise of Sévigné. Petrescu designated Anna de Noailles as "Countess Mathieu de Noailles" as another notable French-Romanian author. Petrescu undertook a thorough investigation of the history of pre-1900 fashion. The notebook's writing abruptly ended, with an author's name written horizontally and unrelated clippings. The chronicle includes two disparate excerpts from Marthe Bibesco's book on Romanian politics¹⁰³. This utterly positive review contrasted the satirical tone in his later novel *Miss Romania* contests, initially published in 1933, five years after this review¹⁰⁴.

The second Romanian clipping, this time in French, reproduced the essay *Noblesse de Robe*. Thus, on 9 September, the essay appeared in *L'Indépendance Roumaine*, where the article of the same name in *Excelsior* and Marthe Bibesco as the author¹⁰⁵ were cited as the exclusive source. However, the clippings selected by Marthe Bibesco were not only in French but also in Romanian.

Noblesse de Robe Across the Universe

French and Romanian publications offer various *Noblesse de Robe* perspectives. Reviews and references ranged from positive to negative, including Dunan's. Outside of this French-speaking area, sexist views and contempt for fashion tempered positive and negative responses. This Anglo-Saxon example refers to the book as a novelty in Paris. On 9 September

¹⁰³ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 31.

¹⁰⁴ Cezar Petrescu, "Miss Romania", in *La paradis general - Miss Romania* (Bucharest: Cartea Românească, 1970), 287-537.

¹⁰⁵ *Ibid*, 44.

1928, out of confusion or an unexplained national and ethnic designation of Princess Bibesco, the London Sunday newspaper *The Observer* added the book to its list of Berlin's latest releases and great recent literary successes¹⁰⁶. Also in English, but this time on the other side of the Atlantic, in the United States of America, Paul Souday reviewed *Noblesse de Robe* for *The New York Times*. His review praised French fashion. Despite being Romanian, Bibesco was a talented French writer and did not label Paris the center of feminine trends and chauvinism. Souday opposed the idea that women's apparel was frivolous with the virile tendency after the Great War, which "Mr. Kellogg" would prevent. Men no longer govern 1920s Parisian fashion, and feminism infuses every profession. Souday halted at Tote, whose charming and spicy portrait proved his worldwide authority as the head of the "Third International of Seamstresses", which the author openly preferred over Bolshevism, which was the contrary. By valuing their professional conscience, he believed the system was aristocratic but distinct from prior nobility. If clothes were moral, familiarity was a woman's biggest enemy, and losing a male companion or attention would have been upgrading the wardrobe, not age. Marthe Bibesco presented a model for every woman, offering intelligent insights and highlighting the significance of fashion. Souday concluded by expressing hope that the collection would captivate women and the men who adored them¹⁰⁷.

A promotional material written by Souday was added to a thinly veiled Grasset ad highlighting three recent successes, entitled *Trois succès chez Grasse*. Souday's text, in which he had presented Marthe Bibesco's volume the previous year, along with *Paul Morand's Black Magic* and *Jean Desbordes' J'adore*, in the "Parisian and literary" weekly *Candide*¹⁰⁸. The advertisement also mentioned that each volume cost twelve francs. In the notebook, there is only the article from *The New York Times*, which is most likely the source of the quote used in the advertisement. In September, the Prague French-language daily *L'Europe Centrale* published a review that specifically examined the "character" of Mademoiselle. In the refined city of Paris, the author enthusiastically embraces this story and establishes a connection between those who dress to please others and the characters depicted in La

¹⁰⁶ "From Paris", *The Observer*, 9 September 1928, London, 6.

¹⁰⁷ Souday, *Princess Bibesco on The Art of Dress*.

¹⁰⁸ Idem, *Noblesse de Robe*, *Candide*, 27 September 1928, Paris, "Trois succès chez Grasset" Advertisement, 3.

Bruyère's works. In addition, he admired the writer's finesse, expertise, demeanor, and aptitude. M.B. commended Marthe Bibesco and announced that the Princess's upcoming publication would be *Au bal avec Marcel Proust*¹⁰⁹.

A review published in *The Washington Times* on 1 October is an exception in the Princess's notebook¹¹⁰. Not only is the name of the American newspaper crossed out, but the bottom of the fragment is torn, unlike other articles identified by Marthe Bibesco. They were carefully cut out and delimited using a blue pencil. An example of the care with which Marthe Bibesco inserted the clippings in the notebook can be found on the same page, namely, Dunan's *Le Soir* review, arranged and contextualized meticulously. The article's poor research and writing may explain the discrepancy despite being written by the "International News Service" for *The Washington Times*. The review described *Noblesse de Robe* as a brief treatise on women's dress, stressed her French devotion and presented simple instructions. The English daughter of Margot Asquith married in Romania. The mistaken identity of Princess Bibesco as Elizabeth, the wife of famous novelist Antoine Bibesco, shows the shallowness of that evaluation. The cursory "review" arrogantly claimed that Parisian seamstresses were better decision-makers than government officials by comparing Bibesco to Emily Post, a renowned American socialite novelist known for her expertise in etiquette. The review claimed Bibesco advised wearing gloves, not mimicking others, and not wearing green on a Venice boat excursion, despite Princess Bibesco's wishes. Marthe Bibesco reportedly chastised American and English women for shopping at luxury stores and turning solemn occasions into parties¹¹¹. On the same page with the article and the correction from *Le Populaire*, another problematic clipping was identified only as "Journal, Syracuse NY", probably *The Syracuse Journal*, dated 15 October, a verbatim reproduction of *The Washington Times* article¹¹². In a much friendlier register, this time, in the Spanish-language press, the news about *Noblesse de Robe* reached Cuba through a detailed article signed only by P.R., published in the daily *Diario de la Marina* in Havana on 22 October¹¹³. Although the

¹⁰⁹ Ibid, 55.

¹¹⁰ Ibid, 67.

¹¹¹ International News Service, „Princess' Book Gives Talks on Styles", *The Washington Times*, 1 October 1928, Washington, D.C., 26.

¹¹² Bibesco, *Lettres et Coupures*, 69.

¹¹³ Ibid, 71.

text appeared original and was signed P.R., it was a Spanish translation of Paul Souday's chronicle in *The New York Times*¹¹⁴.

There were cases of American scholars concurring with the disparaging stance of the North American media towards the book. In 1929, Clark Gallaher published an article for *Books Abroad* in Norman, Oklahoma, stating that *Noblesse de Robe* would not appeal to romantic readers who judge novels according to their titles since it does not fit within the genre of "Things I Shouldn't Tell by 'X'". He envisioned the book as a concise, feminine collection of pieces discussing women's clothing acquisitions. This presentation employs sexist stereotypes and relies on only two article titles to convey volume. Gallaher admired the captivating attire of the novel's characters. Gallaher commended Princess Bibesco for writing two hundred pages on "practically nothing"¹¹⁵. The review is also cut out and underlined in blue pencil in the Princess's notebook, along with the excerpt from Élisabeth Nizan's article in *the Revue Française*¹¹⁶. Next to the clipping from *Moniteur du Calvados*, Marthe Bibesco had pasted an extensive review published in Dutch in *De Nieuwe Courant* in The Hague dated 6 October. The grandeur of dress was highlighted as the imperial power of Paris' ladies, fashion's kings. The anonymous reviewer asserted that the author's topics and characters might seem unimportant, but this charming small book by the author of *Catherine-Paris* granted these experiences more meaning¹¹⁷. The echo of *Noblesse de Robe* could also be perceived locally in the English-speaking space, even for French-speaking readers. Next to the review in *Etudes* and the one in the *Revue franco-belge*, Marthe Bibesco had pasted an article dedicated to the volume in the literary criticism section of the 20 March 1929 edition of the daily *La Gazette de Grande Bretagne* in London¹¹⁸. On a page with four articles and reviews from *L'Europe Centrale*, *La Revue Mondiale* and *L'Information*, the Princess pasted a fashionable news item, identified as "Eve. Record", without the city of the publication, dated 18 October, reporting that a Lady Johanna Caldwell presented a new book by "Princess Bibesco, a Romanian" presented to the local club¹¹⁹. One of the

¹¹⁴ P.R., "The Art of Good Dress. Carta de Paris", *Diario de la Marina*, 22 October 1928, Havana, 14.

¹¹⁵ Clark Gallaher, "Reviews", *Books Abroad* 3, no. 3, 1929, University of Oklahoma, 207.

¹¹⁶ Bibesco, *Lettres et Coupures*, 89.

¹¹⁷ Ibid, 57.

¹¹⁸ Ibid, 83.

¹¹⁹ Ibid, 55.

clippings from the weekly magazine *Bonniers veckotidning* in Stockholm would seem to be an exception, a text attributed to Bibesco's Swedish translator, Baroness Fulvia Stiernstedt, recounting World War One around 1917¹²⁰.

From 1930 onwards, there have been only rare references in texts of criticism and literary history or the biographies of Marthe Bibesco. In addition to the erroneous account of *Noblesse Oblige*, it was also mentioned in 1988 by Rose Fortassier in her study about French writers and fashion. According to Fortassier, the idea that fashion was a natural phenomenon, like the lock of a flower, expressed in *Noblesse de Robe*, would have been taken up and transposed into cinema by Jean Cocteau¹²¹. About the importance of the fashion house and its designers, for Fortassier, Marthe Bibesco takes up images created by Émile Zola, putting face to face important symbolic and physical aspects of the fashion house, with its religious equivalents: the fashion house as a church, the fashion parade as a liturgy, and the fitting room as a confessional¹²². The notebook does not extend beyond 1929 either, as most clippings were from the summer and fall of 1928.

Conclusion

The paper undertook a comprehensive analysis of Marthe Bibesco's *Noblesse de Robe* project, first released in *Vogue Paris* as a collection of monthly essays and subsequently developed into a book. While examining the press echoes collected by the Princess in her clippings notebook now housed at the Harry Ransom Center in Austin, Texas, this paper delved into the subjects of colonization, decolonization, and recolonization, examining them through the lens of fashion. It stressed the importance of the colonialist perspective, especially concerning France's dominant colonial power and mindset in the late 1920s. In addition, it critically examined the process of decolonization from the unique viewpoint of Marthe Bibesco, questioning the conventional understanding of French authorship and the relation-

¹²⁰ Ibid, 87.

¹²¹ Rose Fortassier, *Les écrivains français et la mode: de Balzac à nos jours*, (Paris: Presses Universitaires de France – PUF, 1988), 186.

¹²² Ibid, 211.

ship between belonging to French literature and genetic, ethnic, or national heritage. Finally, the discussion explored the idea of recolonization by showcasing Bibesco's impact on fashion through her works in *French Vogue*. This connection between Bibesco and the United States, an emerging colonial power, played a role in the worldwide recognition of *Noblesse de Robe*. The *Noblesse de Robe* phenomenon, understood through the notebook, ceased to exist in the 1920s. While this fact may apply to the broader fashion environment and inside the body of work of Marthe Bibesco, the story only begins there. This volume and all associated publications, including the reviews compiled in the notebook, constitute a rich and unexplored territory. Marthe Bibesco's dedication to this project is evident in her meticulous collection of all available reviews, demonstrating her recognition of its literary potential and significance as a fundamental text in the rapidly evolving field of fashion studies in the late twentieth century. The contemporary definition of fashion encompasses a blend of heritage and modernity, creativity and capitalism, art and technology, craftsmanship and innovation. As a system and industry, fashion is primarily driven by consumerism and the inherent human need to showcase individuality. The essays featured in Marthe Bibesco's collection depict paintings from an exclusive realm she could enter due to her privileged social and financial position and her reputation as a discerning connoisseur and influential fashion figure. Additionally, her associations with various individuals, including the renowned Chanel, further facilitated her access to this hidden but brilliant world.

Annexes

Table 1 Contents of *Noblesse de Robe* with reference to *Vogue* articles

<i>Noblesse de Robe</i> , Grasset, 1928	Corresponding <i>Vogue Paris</i> essay
<i>Noblesse de Robe</i>	<i>Noblesse de Robe</i> , April, page 29.
<i>Fabienne, ou la conscience professionnelle</i>	<i>Fabienne, ou la conscience professionnelle</i> , January, page 29.
<i>Cora ou la diversité</i>	<i>Cora ou la diversité</i> , February, page 27.
<i>Tiburce ou la passion du costume</i>	<i>Tiburce ou la passion du costume</i> , March, page 27.
<i>Claude qui se connaît</i>	<i>Claude qui se connaît</i> , May, page 27.
<i>Rose qui se devine</i>	<i>Rose qui se devine</i> , June, page 29.
<i>Laure et Lise, ou l'être et le paraître</i>	<i>Laure et Lise, ou l'être et le paraître</i> , July, page 29.
<i>La Mode pensée selon Antoinette</i>	<i>La Mode pensée: selon Sylvie</i> , August, page 33.
<i>La Mode combattue selon Paule</i>	<i>La Mode combattue selon Paule</i> , September, page 39.
<i>Odette ou la robe d'autrui ne désireras</i>	<i>Odette ou la robe d'autrui ne désireras</i> , October, page 33.
<i>Madame Aline, vendeuse, ou l'école des ambassadrices</i>	<i>Madame Aline, vendeuse, ou l'école des ambassadrices</i> , November, page 29
<i>Gabrielle ou le génie de l'accessoire</i>	<i>Gabrielle ou le génie de l'accessoire</i> , December, page 29.
<i>Une mode qui ne passera pas</i>	*
<i>Votre robe, Marguerite</i>	
<i>Cerise à la mode ou le serment de ne pas changer</i>	
<i>Mademoiselle Ida</i>	
<i>Tote, l'illustre couturière</i>	
<i>La mode à l'écran</i>	

Table 2. *Noblesse de Robe* notebook statistics by number of clippings (as of July 2024)

56	Total number of clippings
Type of text	
48	book reviews
4	mentions in articles, editorials, or other periodical texts
	full texts (essays) from <i>Noblesse de Robe</i>
Type of publication	
39	newspapers
15	magazines
2	academic journals
Countries	
38	France
4	USA
2	Romania, Switzerland, United Kingdom
1	Belgium, Cuba, Czechoslovakia, Luxembourg, Monaco, Netherlands, Undetermined

Cities	
28	Paris
2	Bucharest, Geneva, London, Poitiers, Prague
1	Angiers, Bordeaux, Caen, Châteauroux, Clermont-Ferrand, Havana, Luxembourg, Monte Carlo, Nantes, Nice, Norman OK, The Hague, Toulouse, Undetermined (USA), Washington D.C.
Languages	
44	French
6	English
1	Czech, Dutch, German, Romanian, Spanish, Swedish
Text Location in Archives	
27	only in the notebook (8% of press echoes total)
29	notebook and unique sources (9% of press echoes total)
56	<i>all notebook clippings (17% of press echoes total)</i>
267	<i>other unique sources not included in the notebook (83% of press echoes total)</i>
323	<i>total of Noblesse de Robe press echoes as of July 2024</i>
Publication location	
28	Parisian publication
12	Worldwide publications
10	French publications outside Paris
4	French-language publications outside France
2	Romanian publications
Year of publication	
46	clippings from 1928 (82% of total notebook clippings)
11	clippings from 1929 (18% of total notebook clippings)

Table 3. *Noblesse de Robe* Clippings Notebook Timeline**Total Duration:** 2 years, 4 months

12 August 1928	the oldest clipping
31 December 1929	the most recent clipping
22 September 1928	the most frequent date

Table 4. *Noblesse de Robe* Top 3 by Instances in Clippings

Authors	
16	Anonymous Author
4	Marthe Bibesco
2	Jean Tallendeau
	M.M.
Publications	
2	<i>Le Populaire de Nantes</i>
	<i>Le Populaire</i>
	<i>L'Effort</i>

Table 5. Notebook contents and corresponding published text.

P.	Identification by Marthe Bibesco	Extra references from the original sources (Name, 'Title', Publication, City, pages)
31	C. Petrescu, <i>Curentul</i> , Bucharest, 19 August 1928	*
33	<i>Minerva</i> , Paris, 26 August 1928, La Liseuse du Tarter	'Princesse Bibesco. Noblesse de Robe', 10.
35	<i>La Semaine à Paris</i> , Paris, 17-24 August 1928	C.S.C., 'Une manière de chef-d'oeuvre', 30.
37	<i>Journal de Geneve</i> , Geneva, 20 August 1928	*
39	<i>Gazette de Monte-Carlo</i> , Monte-Carlo, 26 August 1928	'Noblesse de Robe. Princesse Bibesco. (Grasset, éditeur)', 4.
	<i>Bonsoir</i> , Paris, 5 September 1928, L.D.	'Livres et Revues', 3.
	<i>Populaire de Nantes</i> , Nantes, 2 September 1928, Jolie	Jean Tallendeau, 'Chronique Littéraire', 4.
41	<i>L'Indépendance Roumaine</i> , 8 September 1928	Marthe Bibesco, 'Noblesse de Robe'.
43	<i>Avenir du Plateau Central</i> , Clermont- Ferrand, 13 September 1928, M. Vallet	Maurice Vallet, 'Feuilleton Littéraire', 4.
	<i>Neue Pariser Zeitung</i> , Paris, 15 September 1928	Globetrotter, 'Noblesse de Robe'.
45	<i>Le Journal de l'Ouest et du Centre</i> , Poitiers, 16 September 1928, Unintelligible	*
	<i>The Observer</i> , London, 9 September 1928	'From Paris', 6.
	<i>Dépêche de Toulouse</i> , Toulouse, 20 September 1928	Jean Blaize.
	<i>L'écho du IXe arrondissement</i> , Paris, 22-29 September 1928	*
	<i>Éclaireur de Nice</i> , Nice, 22 September 1928.	
47	<i>L'Avenir de la Vienne</i> , Poitiers, 17 September 1928	Froufrou, 'Les Marchandes d'avenir', 4
	<i>La Presse</i> , Paris, 23 September 1928	François Montel, 'Littérature de va- cances', <i>La Patrie</i> , 2
	<i>La Lumière</i> , Paris, 22 September 1928	M.M. (likely Maurice Martin) 'Noblesse de robe. Par la princesse Bibesco', 15
49	P. de Trévières, <i>L'Art et la Mode</i> , Paris, 22 September 1928	*
51	<i>Pax</i> , Geneva, 26 September 1928	J.-N. Faure-Biguët
53	<i>The New York Times</i> , New York, 16 September 1928	Paul Souday, 'Princess Bibesco on The Art of Dress', 64.

55	<i>L'Europe Centrale</i> , Prague, F.B., 29 September 1928	*
	<i>La Revue Mondiale</i> , Paris, 1 October 1928	Nicolas Ségur, N. 'La vie littéraire', 284-8
	<i>Eve. Record</i> , 18 October 1929	*
	<i>L'Information</i> , Paris, 4 November 1928, L.W.	'«Noblesse de robe» par la princesse Bibesco', <i>L'Information financière, économique et politique</i> , 7.
57	<i>Moniteur de Calvados</i> , Caen, 6 October 1928	*
	<i>De Nieuwe Courant</i> , Hague, 6 October 1928	
59	<i>L'Europe Nouvelle</i> , Paris, 13 October 1928	Francis de Miomandre, "«Noblesse de Robe» par la princesse Bibesco", 1376-7
61	<i>Dépêche Coloniale</i> , Paris, 13 October 1928	Marius-Ary Leblond, 'La mode et nos colonies', <i>Dépêche Coloniale et Maritime</i> , 2.
63	<i>Fantasio</i> , Paris, 15 October 1928	Le Hérissou, 'Noblesse de Robe', 148
	<i>La Rumeur</i> , Paris, 17 October 1928	Marianne, 'Noblesse de Robe', 2
	<i>Vient de Paraître</i> , Paris, October 1928	D.P.
65	<i>Bordeaux Nocturne</i> , 4 October 1928	Marthe Bibesco, 'La mode à l'écran', 6
67	<i>Le Soir</i> , Paris, 15 October 1928	Renée Dunan
	... <i>Times</i> , 1 October 1928	International News Service, 'Princess' Book Gives Talks on Styles', <i>The Washington Times</i> , 26
69	<i>Le Populaire</i> , Paris, 10 October 1928	J.-B.S. 'Princesse Bibesco. Noblesse de Robe', 4.
	<i>Le Populaire</i> , Paris, 24 October 1928	'Marthe Bibesco, Image Correction', 4.
	<i>Journal Syracuse</i> , NY, 15 October 1928	*
71	<i>Diario de la Marina</i> , Havana, 22 October 1928	P.R., 'El arte del buen vestir. Carta de Paris', 14
73	<i>Comœdia</i> , Paris, 30 October 1928	Gonzague Truc, G. 'Caractères et Idées', 3
75	<i>Paris-Soir</i> , Paris, 10 October 1928	Pierre Dominique, 'Nouvelles des Lettres', 5
	<i>L'Ami du Peuple</i> , Paris, 9 November 1928	Gilbert Charles, 'Abondance de biens', 5
77	<i>Journal de Luxembourg</i> , Luxembourg, 19 November 1928, Ch. Becker, high school teacher	bilingual newspaper (German, French)
79	<i>L'Ami du Peuple</i> , Angiers, 2 December 1928	*
	<i>Résister</i> , Châteauroux, December 1928	
81	<i>L'Œuvre</i> , Paris, 9 December 1928	Lucien Wahl, 'La vie et la survie par le cinéma muet et bavard', 1
	<i>Rozprawy Aventina</i> , Prague, 31/1929	Eva Jurčinová, 'Francouzské soudobé spisovatelky', 308-9
	<i>L'École Émancipée</i> , Paris, 15 March 1929	*

83	<i>Les Études</i> , Paris, 20 March 1929.	Louis de Mondanon
	<i>La Gazette de Grande Bretagne</i> , London, 20 March 1929	*
	<i>La revue Franco-Belge</i> , Paris, March 1929	M.M.
85	<i>Vu</i> , Paris, 3 April 1929	Marthe Bibesco, 'La mode à l'écran', 254-5
87	Marthe Bibesco, Stockholm	translator F. Stiernstedt
89	<i>Revue française</i> , Paris, 1 September 1929	Élisabeth Nizan, 'Conférence sur la Mode', <i>Revue française politique et littéraire</i> , 201-7
	<i>Books Abroad</i> , Oklahoma, July 1929	Clark Gallaher, 'Noblesse de Robe', 3(3), 207
91	<i>Le Temps</i> , Paris, 19 August 1929	E.H. 'La Parisienne', 1

Industria auto americană la începutul secolului XX: Istoric, branduri de referință și modul în care s-a reflectat în presa românească din perioada interbelică

Corneliu Cezar Sigmirean

Industria auto și crearea mitului american

În primele decenii ale secolului al XX-lea, Statele Unite ale Americii au cunoscut o dezvoltare economică rapidă, consolidându-și poziția de putere mondială emergentă¹. Această perioadă a fost caracterizată de o creștere industrială accelerată, determinată de expansiunea masivă a infrastructurii și de dezvoltarea de noi tehnologii. În special industria grea, cum a fost industria oțelului și a petrolului, au fost motorul principal al economiei americane. Creșterea producției industriale a fost însoțită de o extindere a rețelilor feroviare și de dezvoltarea orașelor industriale mari, cum ar fi Detroit și Pittsburgh, care au devenit simboluri ale succesului industrial american. Agricultură a jucat, de asemenea, un rol crucial în economie, beneficiind de mecanizare și de creșterea cererii globale de produse alimentare, determinând o creștere a exporturilor agricole. În paralel, inovarea tehnologică a permis o eficientizare a producției de masă, permițând industriei americane să producă bunuri la costuri mai scăzute decât oricând. Wall Street, centrul financiar al țării, a devenit un simbol al capitalismului global, atrăgând investiții atât din Statele Unite, cât și din străinătate. În ansamblu, economia americană s-a diversificat și a devenit din ce în ce mai integrată pe piețele globale, pregătind terenul pentru ascensiunea economică ce avea să urmeze după Primul Război Mondial. Această expansiune economică rapidă a fost un precursor al schimbărilor sociale și culturale majore care au definit anii 1920, cum ar fi emanciparea femeilor, urbanizarea masivă și

¹ Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri. Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000* (Iași: Polirom, 2011), 227–33

creșterea influenței culturii de masă. „Urechile și ochii restului lumii” erau ațintite spre America. Romancieri ca Sinclair Lewis și Theodore Dreiser, ale căror opere reflectau scena americană, erau traduși în multe limbi și erau foarte discutați².

În procesul de transformare a economiei americane de la începutul secolului al XX-lea un rol fundamental l-a avut industria auto. Și în acest sens trebuie să înțelegem rolul automobilului, la 1900 un produs semnificativ în societate, fiind perceput mai mult decât o simplă mașină, ci un element care îi conferea posesorului un statut social. Altfel, automobilul, datorită și prețurilor prohibite la achiziție, pe care le aplicau marii producători auto, a rămas și după război un produs destinat oamenilor bogați.

Odată cu Primul Război Mondial, SUA își conștientizează poziția de principală beneficiară post-război, prin prisma standardelor ridicate de viață și a disponibilității de a investi capital, pe fondul unei piețe capabile a absorbi bunurile care asigurau o productivitate ridicată. În acest context se remarcă figura unui vizionar, în persoana lui Henry Ford, o personalitate pe care o asociem și în prezent cu unul din cei mai mari producători auto, brandul Ford. Una din primele sale măsuri revoluționare are loc în 1908, atunci când ia decizia de a specializa munca angajaților săi, astfel încât fiecare dintre aceștia să îndeplinească o singură sarcină. O decizie care aduce o schimbare majoră în timpul alocat asamblării unui automobil Ford, de la 514 minute la 2,3 minute. Însă, cel mai adesea, Henry Ford este creditat cu revoluționarea producției industriale, prin introducerea liniei de asamblare³. În 1913, Ford a luat decizia introducerii liniei de asamblare, care făcea posibilă deplasarea mașinii, în timp ce muncitorul rămânea staționar. Inovația sa avea să reducă ciclul de producție pentru un muncitor de la 2,3 minute la 1,19 minute, și, totodată, îi permitea să dubleze salariile angajaților și să scadă în mod considerabil prețul mașinilor. O măsură eficientă care îi crea un avantaj considerabil față de concurenții săi din SUA. Producția modelul T al companiei Ford, devenit un simbol al mobilității moderne și al libertății individuale, urma să crească de la 950.000 de unități în 1919 la peste un milion (1.173.000) în 1922, iar în anul următor la 1.817.000 de unități⁴ (Fig. 1).

Între cele două războaie mondiale, Henry Ford, prin cartea lui Aldous Huxley *Minunata lume Nouă*, a devenit subiect de roman, „o figură mitică,

² Hendrik Willem van Loon, *Istoria omenirii* (București: Humanitas, 2017), 481.

³ James Bradford DeLong, *Drumul către utopie. O istorie economică a secolului extins* (București: Elite, 2024), 194.

⁴ Marius Florin Drașovean, „Industria auto interbelică. Istoria unei crize sau debutul unei modernizări,” *Sfera Politicii*, nr. 133 (2009): 61–73.

legendară, un nou Moise pentru lume” după cum remarca, J. Brandford DeLong⁵.

Succesul înregistrat de Ford avea să influențeze și ceilalți producători auto americani. În vara anului 1926, General Motors, cu o poziționare total diferită, aș numi-o „consumer oriented”, lansa o campanie de cercetare menită a contribui la reducerea diferenței față de Ford. Campania viza în special deja proprietarii de Ford, însă în rândul cărora se observa ca și comportament de consum tendința de a își schimba automobilul la fiecare doi ani și care, surprinzător, nu dezvoltaseră un atașament față de brand. Chiar dacă Ford era văzut ca un brand cu o contribuție vizibilă la economia Statelor Unite, General Motors miza pe o strategie care să cuantifice și transforme în avantajul brandului sensibilitatea redusă a Ford față de dorințele consumatorilor. Sloganul General Motors, „Un Ochi spre viitor, o Ureche spre pământ”, sublinia faptul că brandul era atent la așteptările clienților, considerând că solicitarea de feedback de la consumatori reprezenta o formă subtilă de flatare, contribuind la procesul de pre-vânzare⁶.

Avântul înregistrat de industria auto urma să fie asociat cu două orașe americane de-a dreptul înfloritoare, Detroit și Pittsburgh, care aveau să devină un sediu pentru marii producători de automobil. Detroit-ul, în special, a preluat în secolul XX denumirea de „Motor City” („Orașul Motor”). Un aspect care contribuia însă la transformarea orașului într-o localitate atractivă pentru resursa umană. Populația Detroit-ului era în creștere rapidă pe măsură ce imigrația din țările străine începea să atingă apogeul. Surprinzător, aproape jumătate dintre locuitorii din Detroit erau născuți în afara Statelor Unite, cu cel mai mare procentaj provenit din Germania, Irlanda, Polonia și Canada (Fig. 2). Noile industrii necesitau muncitori atât calificați, cât și ne-calificați. Mulți dintre imigranții născuți în străinătate asigurându-și traiul prin locuri de muncă pe care urmau să le ocupe în fabrici.

Cu cele trei industrii-cheie ale sale, sobe din fontă, vagoane de tren și construcția de motoare marine și nave, a oferit o infrastructură ideală, Detroitul fiind pregătit să se confrunte cu cea mai nouă inovație industrială a secolului al XX-lea, vehiculul fără cai. După 1909, majoritatea brandurilor de automobile de top aveau să fie produse de companii din zona Detroit, industria evoluând, încet, dar sigur, către un oligopol dominat de trei branduri celebre originare din Detroit: General Motors, Ford și Chrysler.

⁵ Bradford De Long, *Drumul către utopie*, 193.

⁶ Drașovean, *Industria auto interbelică*.

Deși industriile sunt, în general, aglomerate geografic, este rar ca acestea să fie atât de concentrate în jurul unei singure regiuni ca cele de automobile⁷ (Fig. 3).

Cu toate că întreg avântul luat de industria auto din America de la începutul secolului XX este asociat cu Detroit-ul și cei trei mari producători, Chrysler, Ford și General Motors, sute de alți producători de automobile se găseau în toată regiunea de nord-est, în orașe precum Cleveland, Toledo, Buffalo și Pittsburgh, care profitau de poziția lor de-a lungul liniilor de transport de pe râul Ohio sau, în cazul orașului Pittsburgh, și de o resursă considerabilă de producție, precum oțel, sticlă sau aluminiu, dublată și de o forță de muncă calificată. Încă din 1896, Empire Motor Company devenea unul dintre primii producători de automobile din Pittsburgh, specializându-se în motoare cu 2 cilindri. În anul următor, Pittsburgh Motor Vehicle Company (ulterior redenumită Autocar) producea diverse vehicule cu trei și patru roți. Nu doar inovatorii noi și-au încercat norocul în industria auto, ci și producători de biciclete și trăsură au intrat în joc. Deși trăsurile ar fi împărțit drumurile cu mașinile până în anii 1920, industria trăsurilor a știut de timpuriu că zilele îi erau numărate. Furnizorii de piese pentru trăsuri – constructori de caroserii, rotari, vopsitori și făclieri – au fost capabili să își transfere abilitățile în industria auto emergentă. L. Glesenkamp & Sons, un important constructor de trăsuri din Pittsburgh, a adaptat atelierul pentru a crea caroserii auto și a oferit servicii de vopsitorie și lăcuire, producând primul lor vehicul motorizat în 1909.

Producătorii de automobile se găseau în tot orașul, dar mulți și-au deschis ateliere în East End. Baum Boulevard, ulterior supranumită Automobile Row, oferea stații de service, dealeri, furnizori de piese și Motor Garden, care găzduia anual târguri auto cu cele mai noi modele (Fig. 4). Penn Motor Car Company și-a stabilit producția pe Thomas Boulevard în 1910 și a făcut reclamă mașinii Penn Model 30, de 30 de cai putere, drept "cea mai bună la orice preț," care în acest caz era puțin peste 1.000 de dolari.

În 1913, Standard Steel Car Company din Pittsburgh, un constructor bine stabilit de vagoane de cale ferată, construia o fabrică de 2 milioane de dolari la nord de Pittsburgh, în Butler, Pennsylvania, pentru a începe fabricarea de automobile. Modelul Standard a fost construit în Butler din 1914

⁷ Ellison, Glenn și Edward L. Glaeser. "Geographic Concentration in U.S. Manufacturing Industries: A Dartboard Approach", *Journal of Political Economy* 105, nr. 5 (1997): 889-927, DOI 10.1086/262098.

până în 1923, cu cea mai mare producție, aproximativ 2.500 de vehicule, în 1917. În 1930, la șapte ani după ce Standard a încetat producția, fabrica a fost reprofilată pentru producția de mini-mașini American Austin și American Bantam. Fondată în 1929, American Austin Coupe a fost dezvoltată în încercarea de a combate efectele Marii Depresiuni asupra vânzărilor de automobile. Compania și-a schimbat numele la sfârșitul anilor '30 în American Bantam Company și a continuat să producă mini-mașini ușoare, inclusiv prototipul pentru Jeep-ul folosit de armata SUA în cel de-al Doilea Război Mondial, înainte de a înceta producția la începutul anilor '40⁸.

Dezvoltarea industriei automobilului a redefinit întreaga economie americană. Creșterea industriei auto a avut efecte colaterale majore, stimulând dezvoltarea infrastructurii rutiere, impulsivând industria oțelului și cauciucului, și generând o mai mare cerere pentru produse petroliere, dând un impuls semnificativ industriei petrolului. În plus, mobilitatea crescută a avut un impact direct asupra urbanizării și asupra modului de viață al americanilor, determinând o expansiune suburbană fără precedent. Industria auto nu a fost doar un pilon economic, ci și un simbol al modernității americane, reflectând spiritul inovator și capacitatea de adaptare a economiei SUA la nevoile unei societăți în schimbare rapidă. Dar succesul înregistrat de industria auto și creșterea producției de mașini îndemna America să se orienteze spre noi piețe de desfacere.

Industria americană pe piețele lumii

Politica externă a Statelor Unite la începutul secolului al XX-lea era modelată de două doctrine principale: „Diplomația dolarului”, promovată de președintele William Taft, și „Diplomația Big Stick”, impusă de președintele Theodore Roosevelt. Diplomația Dolarului era parte a unei strategii prin care Statele Unite încercau să își extindă influența globală prin intermediul investițiilor economice și al stabilității financiare. Taft a promovat ideea că interesele economice ale SUA trebuie protejate și extinse prin mijloace financiare, nu militare. Aceasta a condus la o creștere a investițiilor americane în America Latină, Asia și alte regiuni, oferind suport financiar

⁸ Carly McCoy, „Pittsburgh and the Automobile Industry in the Early 20th Century”, *Rivers of Steel*, 30 iunie 2020, <https://riversofsteel.com/pittsburgh-and-the-early-automobile-industry/>, accesat 3 septembrie 2024.

țărilor în schimbul unor avantaje economice sau politice. De exemplu, în America Latină, SUA au oferit împrumuturi în schimbul controlului asupra veniturilor vamale sau altor resurse economice cheie, garantând astfel o influență stabilă și durabilă în regiune. Pe de altă parte, Diplomația Big Stick a reflectat o abordare mai agresivă și militarizată a politicii externe. Roosevelt a fost de părere că SUA trebuie să își protejeze interesele economice și strategice oriunde în lume, chiar și prin utilizarea forței dacă este necesar. Acest principiu a fost ilustrat de intervențiile americane în Caraibe și America Centrală, unde SUA au desfășurat forțe militare pentru a proteja sau impune regimuri prietenoase⁹. În schimb, în ceea ce privește politica Americii, în raport cu Europa, relațiile au evoluat într-un context geopolitic stabil, marcat de consecințele Primului Război Mondial.

După război, Statele Unite au adoptat o politică de izolaționism, evitând implicarea directă în afacerile europene și refuzând să adere la Liga Națiunilor. Totuși, această politică de neintervenție nu a exclus o prezență economică activă în Europa. Statele Unite au devenit un creditor major pentru multe țări europene, contribuind la reconstrucția economică postbelică prin planul Dawes și ulterior prin planul Young, care aveau scopul de a stabiliza economia germană și, implicit, întreaga economie europeană.

Industria americană pe piața românească

În ceea ce privește relațiile Statelor Unite cu România, acestea aveau să fie influențate, în principal, de interesele economice, în special de industria petrolului. România, cu rezervele sale semnificative de petrol, atrăgea atenția companiilor americane, care începuseră să investească în extracția și procesarea petrolului românesc. Astfel, companii precum Standard Oil deveneau un actor important în dezvoltarea industriei petroliere din România, prin contribuția adusă la modernizarea tehnologică a acestui sector. Însă România, în perioada interbelică (1918 și 1939) traversa o epocă definită de schimbări profunde și contraste sociale. După Marea Unire din 1918, România se confrunta cu noi provocări în eforturile de integrare a provin-

⁹ Florida State College at Jacksonville și Cynthia Gardner Council, "Roosevelt's 'Big Stick' Foreign Policy and Taft's 'Dollar Diplomacy'", *U.S. History II: 1877 to Present*, 2024, <https://fscj.pressbooks.pub/modernushistory/chapter/roosevelts-big-stick-foreign-policy-and-tafts-dollar-diplomacy/>, accesat 4 septembrie 2024.

ciilor istorice și de construcție a unei societăți moderne. Discrepanțele dintre mediul urban și cel rural erau pregnante, continuând să influențeze structura socială a țării. În mediul rural, majoritatea populației depindea de agricultură și se lupta cu condiții economice precare. Nivelul ridicat al mortalității infantile era un indicator al dificultăților, cauzat de lipsa accesului la servicii medicale adecvate și de condițiile sanitare deficitare¹⁰. Educația era, de asemenea, o problemă majoră, mulți dintre locuitorii satelor fiind analfabeți din cauza accesului limitat la școli și resurse educaționale. 40% dintre români erau oficial analfabeți în 1930, probabil mult mai mulți dintre aceștia analfabeți funcțional, mai ales că marea majoritate a populației din mediul rural făcea maxim două sau patru clase.

Sărăcia era răspândită și influența negativă a metodelor agricole tradiționale menținea o economie slab dezvoltată în zonele rurale¹¹. În contrast, mediul urban din România interbelică beneficia de o dezvoltare mai dinamică. Orașele se modernizau rapid, cu o infrastructură în creștere și un sistem educațional mult mai dezvoltat. Acestea ofereau oportunități economice diverse și facilitau emergența unei clase de mijloc educate, deschise la influențele culturale europene. Industrializarea și accesul la mai multe resurse culturale și sociale contribuiau la un standard de viață mai ridicat în orașe, comparativ cu localitățile din mediul rural, izolate de lumea civilizată¹². Diferențele dintre aceste două lumi paralele sunt surprinse în mod evocator în literatura vremii, cum este cazul *Trilogiei Balcanice* de Olivia Manning. Scriitoarea britanică avea să petreacă un an în România, urmându-și soțul proaspăt angajat la British Council, chiar înainte ca țara să intre în război, oferind o perspectivă obiectivă asupra unui peisaj social divers. Autoarea surprinde străzile neasfaltate din zonele adiacente Căii Victoriei, comparând râul Dâmbovița, prin prisma aspectului său sălbatic, cu o junglă naturală în inima Bucureștiului, dar și un segment considerabil de cerșetori, o mare parte din aceștia provenind din mediul rural, țăranii săraciți. În contrast, Manning este intrigată de conversațiile pe care le are cu reprezentanții clasei superioare, educați în Occident și conectați cultural la acesta, și de-a dreptul impresionată de opulența elitei și de extravaganta vieții pe care o trăiește aceasta, în care

¹⁰ Dennis Deletant, *România 1916-1941. O istorie politică* (București: Humanitas, 2024), 82.

¹¹ Radu Umbreș, "Cum trăiau românii în Interbelic, perioada săracă și coruptă după care suntem nostalgici", *Vice Romania*, 11 decembrie 2018, <https://www.vice.com/ro/article/cum-traiau-romanii-in-interbelic/>, accesat 12 septembrie 2024.

¹² Ioan Scurtu, *Istoria civilizației românești. Perioada interbelică (1918-1940)* (București: Univers Enciclopedic, 2012).

regăsim mese pantagruelice, cu icre negre și șampanie, servite în restaurantele elegante din capitală¹³. Tocmai pentru această elită, descrisă cu atâta acuratețe de Manning, automobilul capătă o altă semnificație în perioada interbelică. Treptat, începe să fie privit ca un produs extrem de semnificativ în societate, încetând să mai fie perceput doar ca o simplă mașină, ci mai degrabă un element de distincție, ce conferă un status ridicat și o acceptabilitate socială vizibilă posesorului. Deși contextul nu era unul tocmai favorabil. Pe fondul unei democrații ușor mimate, în care partidul care organiza alegerile le și câștiga, dominată de numeroase scandaluri de corupție la vârful statului, ce genera un dispreț al oamenilor față de clasa politică, așa-zisa salvare a cetățenilor era văzută într-o mișcare populară, mai exact Mișcarea Legionară. Din păcate, în spatele misiunii mișcării de a lupta împotriva corupției și destrămării statului, și poziționându-se drept o inițiativă de regenerare socială și națională, Mișcarea Legionară era definită printr-un discurs anti-european, anti-modernitate, anti-diversitate¹⁴.

Ceea ce contrabalansa cu un mediu aparent ostil, am putea spune, față de intrarea pe piață a unor branduri non-românești consta în istoricul pe care îl avea deja România în industria auto. România a fost una dintre primele zece țări din lume care a integrat automobilele în circulație, încă de la începuturile lor. În 1895, în București, erau introduse în circulație două automobile cu aburi, fabricate de compania franceză Gardner Serpollet. În Cartea de Aur, creată de Automobil Clubul Român (ACR), care include toate vehiculele remarcabile, pe primul loc se află o trăsură-automobil de la Peugeot, echipată cu un motor de 4 CP. Această mașină a fost adusă în 1889 de către Barbu Bellu din București și a fost vândută după șapte ani de utilizare. La aceeași sursă se menționează că, în 1895, trei cetățeni din Craiova au importat în țară trei trăsuri-automobile tip Benz, cu motoare de 12 CP. Un an mai târziu, alte trei trăsuri-automobile aveau să își facă apariția, de această dată nu doar în București cât și în alte orașe ale țării: un Peugeot în București, un Rochet-Schneider în Tecuci și un triciclu Bollee în Fălticeni¹⁵.

¹³ Olivia Manning, *Marea șansă. Trilogia Balcanică*, vol. 1 (București: Nemira, 2016), 32.

¹⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută și adăugită (București: Univers Enciclopedic Gold, 2010), 333-5; Una din cele mai complexe reconstituiri a istoriei Gărzii de Fier este cartea lui Oliver Jean Schmitt, *Corneliu Zelea Codreanu: ascensiunea și căderea „Căpitanului”* (București: Humanitas, 2017).

¹⁵ Manager.ro, “Istoria industriei auto din Romania,” *Manager.ro*, 1 decembrie 2011, <https://www.manager.ro/articole/analize-92/istoria-industriei-auto-din-romania-14383.html>, accesat 3 septembrie 2024.

Anul 1898 consemnează apariția primelor automobile americane în București, printre care se numără un Oldsmobile, un automobil care utiliza o manetă în loc de volan, construit de E. R. Olds, care începea să producă mașini de doar un an. Tot în același an, ziarele din acea perioadă raportau că doctorul Tomescu și-a achiziționat o elegantă trăsură cu motor, de stil Victoria, având un motor de 3,5 CP amplasat în spate. Este important de menționat că numărul trăsurilor-automobile din întreaga lume nu depășea 100 de exemplare! În plus, primul automobil electric, un *coupe* cu patru locuri pentru pasageri și două locuri în față pentru șofer și asistent, a fost adus de Leon Leonida de la Paris și a circulat pe străzile capitalei încă din 1906¹⁶. În contextul viitoarei uniri de la 1918, la Arad, în anul 1909, pe vremea în care Transilvania era încă un teritoriu al Imperiului Austro-Ungar, se puneau bazele prime fabrici de automobile - MARTA (Magyar Automobil Részvény Társaság, Arad), unde, în primă fază, producția presupunea utilaje feroviare, autobuze sau camioane, iar începând cu anul 1910 și autoturisme. Intrată în faliment ulterior, în anul 1912, fabrica este preluată de brandul Daimler, iar până în anul 1914 aici se fabrică 650 de autoturisme și autobuze¹⁷.

Însă pentru a observa evoluția fenomenului auto în România, putem urmări, cronologic, absorbția de automobile pe piața românească, care, în anul 1906 numără 150 de automobile, în 1907 ajungea la 233, în 1909 la 446 de automobile, pentru ca în anul 1912 să ajungă la 850. Astfel, se ajunge ca la începutul Primului Război Mondial parcul de autoturisme din România să depășească cifra de 1.000 de exemplare. După încheierea păcii, parcul auto păstra un trend ascendent, cu precădere datorită prezenței în România a unor reprezentanți ai mărilor constructori de automobile, printre care se numărau cei de origine americană: Ford, Chevrolet sau General Motors. Odată cu anul 1922, pentru o perioadă de cinci ani, numărul de autoturisme importate manifesta una din cele mai spectaculoase creșteri, cu o medie anuală de peste 2000 de automobile, pentru ca anul 1926 să consemneze un total de 11 300 de autoturisme în România¹⁸ (Fig. 5).

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Alexandru Turcu, „Începuturile industriei auto românești. Cât de puternică era fabrica Ford din Bucureștiul interbelic”, *Infofinanciar*, 13 august 2022, <https://www.infofinanciar.ro/inceputurile-industriei-auto-romanesti-cat-de-puternica-era-fabrica-ford-din-bucurestiul-interbelic.html>, accesat 4 septembrie 2024.

¹⁸ Manager.ro, „Istoria industriei auto din România”.

Dintre companiile auto americane deja amintite, avea să se remarce, deloc surprinzător, brandul Ford. Iar marele merit care îi este atribuit constă nu doar în inovațiile de management inițiate de brand, și care au revoluționat întreagă industrie auto, ci în promovarea unui comportament de tip consumerist. Automobilele Ford au fost printre primele produse emblematică ale capitalismului american care au pătruns pe piața românească înainte de Primul Război Mondial, fiind comercializate în 1911 de către compania Royal Garage. În perioada interbelică, influența „fordismului” și a mașinilor produse de Ford a fost atât de puternică în România, încât inginerii și specialiștii organizau conferințe dedicate acestui subiect în universitățile din țară, analizând succesul industriașului american. Deși au existat mai multe tentative de a introduce compania Ford pe piața locală, unele inițiative au întâmpinat opoziția unor politicieni care nu susțineau ideea unei fabrici auto străine în România. Cu toate acestea, în 1927, William Collins a reușit să negocieze deschiderea unei fabrici de asamblare la Constanța, proiect care ulterior s-a concretizat prin înființarea unei subsidiare la București. Fabrica a fost construită pe Calea Floreasca, ocupând o suprafață de 7.500 de metri pătrați, pentru care compania a plătit 2,3 milioane de lei. Ford a angajat aproximativ 250 de muncitori, iar capacitatea anuală de asamblare a fabricii era de 2.500 de vehicule¹⁹.

Însă ambițiile companiei Ford pe piața din România și alimentarea comportamentului consumerist, în rândul publicului autohton, erau susținute de un vector de brand important, constând în comunicarea și promovarea celor mai reprezentative produse ale brandului, având ca principal canal de comunicare, în perioada interbelică, presa scrisă. Observăm, în acest sens, de exemplu, pe parcurs anului 1922, o serie de reclame în paginile ziarului *Universul*, dedicate noilor modele Ford. *Universul* era unul din cele mai populare ziare din România interbelică, cu o orientare doctrinară și politică ce urmărea o linie conservatoare, promovând valori tradiționale, naționaliste și de dreapta. Strategiile de marketing aveau ca inspirație companiile din SUA, concentrându-se pe concepte-cheie precum progresul tehnologic, confortul mașinii, viteza, modernitatea, dar și familia (Fig. 6).

Politica brandului Ford consta într-o comunicare omnichannel, noile modele ale producătorului american regăsindu-le și în paginile cotidianului *Dimineața*. În contrast puternic cu „*Universul*”, ziarul *Dimineața*, fondat în 1904, era un cotidian cu o orientare doctrinară de stânga. Ziarul era cunos-

¹⁹ Turcu, „Începuturile industriei auto românești”.

cut pentru pozițiile sale liberale și socialiste, promovând idei progresiste, reforme sociale și democratizarea vieții politice.

Și nu întâmplător am ales ca reper anul 1922. Un an care consemna debutul perioadei dezvoltării relative în România, asociat cu intervalul anilor 1922-1928. O perioadă în care economia României dădea semne de redresare, producția industrială și agricolă era în creștere, iar sistemul bancar se stabilizase. Din punct de vedere politic, guvernul condus de I. C. Brătianu era adeptul unor politici de modernizare și centralizare a statului, cu investiții în infrastructură și educație. Tot acest context îi asigura României o creștere economică moderată, însă constantă, dar și statutul de unul dintre cei mai mari exportatori de produse agricole din Europa. Din punct de vedere al *buyer personas*-ului, ilustrând un cuplu care aparține unei clase sociale prospere, mașina era totuși un simbol al statutului social în epocă, prețul unui automobil fiind destul de costisitor, și oarecum prohibit, pentru majoritatea românilor²⁰. Acest fapt se datora valorii ridicate a combustibilului și a componentele mașinilor, dar și a întreținerii automobilelor, fiind necesar ca reviziile să fie realizate direct la fabrica Ford, și nu în cadrul atelierelor locale (Fig. 7).

„Fenomenul Ford” și contribuția celorlalte branduri conaționale asigura, în anul 1925, un climat în care 33% din mașinile din România, adică aproape 4000 din 11 700 erau de proveniență americană. Procentul a urmat un curs ascendent, ajungând la 50% în 1926, 58% în 1927, 62% în 1928, iar în ultimul an de dinaintea crizei economice (1929-1933), în anul 1929, la peste 70%. În 1930, anul în care în România interbelică existau cele mai mult mașini, dintr-un total de 38 800, 27 300 erau automobile americane²¹.

Impactul industriei americane în România reflectă forța de penetrare a economiei SUA în Europa, inclusiv în Europa de Est, cum a fost cazul României, dar și fascinația pe care modelul american îl exercita în societatea românească. Sub puterea modelului, societatea românească din mediul urban s-a aliniat tot mai mult la standardele occidentale, publicitatea din presa interbelică fiind deosebit de elocventă în acest sens. Paginile publicitare au descris românilor un nou orizont de așteptare, au modelat gustul pentru confort și bunăstare, pentru o nouă calitate a vieții, pentru călătorie, afaceri, profit și îmbogățire rapide, pentru un al model cultural, pentru filme, pentru o altă vestimentație, o altă alimentație sau pentru autoturisme.

²⁰ *Universul*, 14 iunie 1922.

²¹ Turcu, „Începuturile industriei auto românești”.

Anexe

Fig. 1. Ford, Modelul T (Colecția Hulton-Deutsch/Corbis via Getty Images)²².

Fig. 2. Zona industrială a orașului Detroit²³.

²² Editorii History.com, “Model T - Ford, Car & Invented”, *History.com*, 13 martie 2024, <https://www.history.com/topics/inventions/model-t>, accesat 8 august 2024.

²³ Thompson, “The Rise and Fall of Detroit”.

Fig. 3. Uzina Ford Motor Company, River Rouge, la vest de Detroit, Michigan, aprox. anii 1930. Construită între 1917 și 1925, a devenit un model pentru producția pe linie de asamblare.²⁴

Fig. 4. Bulevardul Baum la intersecția cu strada South Beatty, cu o priveliște către Motor Square Garden, Pittsburgh Auto Club și turnul bisericii prezbiteriene East Liberty.

²⁴ Editorii Enciclopediei Britannica, „Detroit”. *Encyclopedia Britannica*, 11 octombrie 2024. <https://www.britannica.com/place/Detroit>, accesat 30 august 2024 .

Fig. 5. Reprezentanță Ford în România, datând din perioada interbelică²⁵.

²⁵ <https://interbelica.ro/fabrica-ford-bucuresti-un-proiect-ambitos-oprit-de-razboi/>

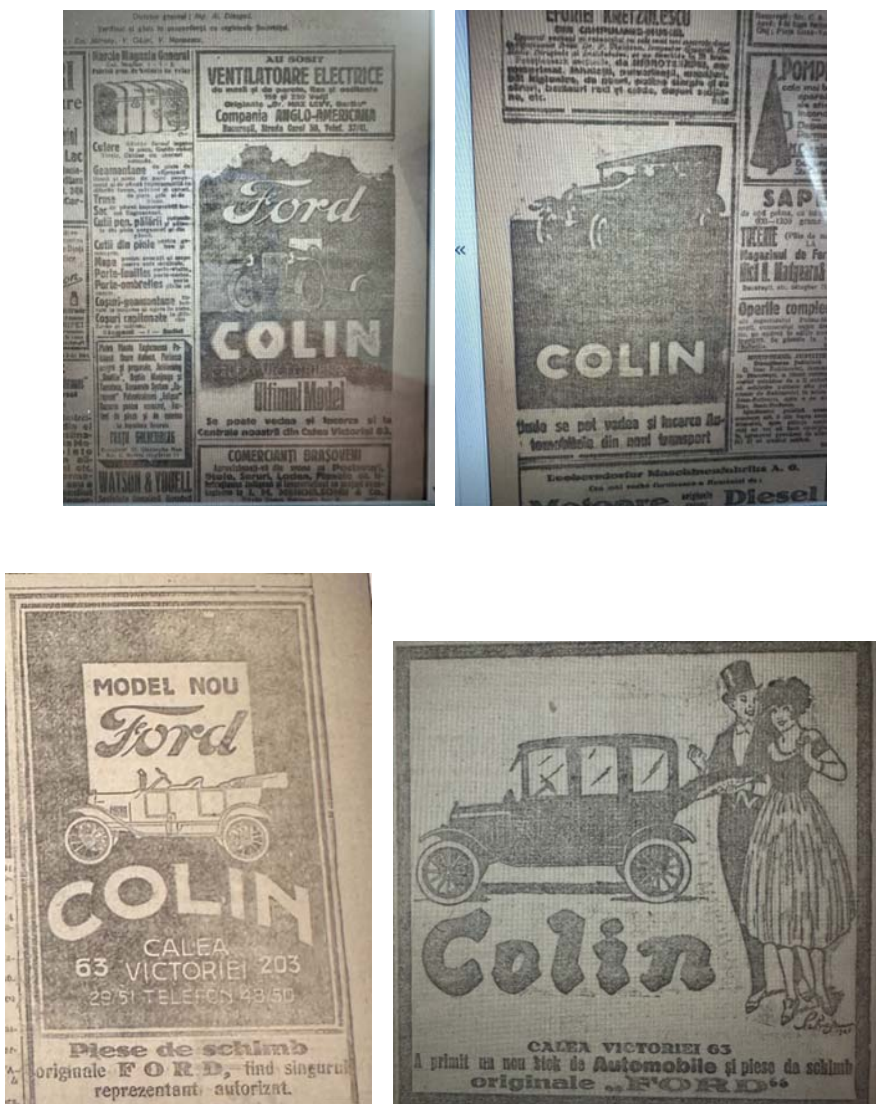

Fig. 6. Diferite reclame în presa românească I.

COLIN

PIESE DE SCHIMB
original Ford și Fordson
cu prețurile oficiale fixate de uzină
Stock complet la
AUTOGARAJUL COLIN
— Calea Victoriei 63 —

„FORD”
AUTOMOBILE | **TURISM**
SEDAN
CUPEU
CAMIONETE de 1 TONA
TRACTOARE
FORDSON
in depozit permanent
la
NOËL
Calea Victoriei 105 (fost 117)
„ Griviței 187-191

COLIN
REPRESENTANT AUTORIZAT
AL CELOR
MAI MARI UZINE DIN LUME
Ford
Fordson
Automobile BERLIET și FORD
Ultimile modele care sunt expuse actualmente la SALONUL de
AUTOMOBILE din PARIS, se pot vedea la Expoziția Autogara-
jului COLIN Calea Victoriei 63.

Expoziție de automobile
6 cilindri și 4 cilindri
Turism-Sport
— Conducere Interioară —
Solide - elegante - eficiente
la „NOËL”
Cal. Victoriei 105, Cal. Griviței 187-191
Telefon 1435 1436.

Fig. 7. Diferite reclame în presa românească II.

Despre o tabără de tineret YMCA la Timișu de Sus în 1940: O micro-istorie a relațiilor dintre YMCA/ACT și Statul Național Legionar¹

Ionuț Biliuță

Relațiile dintre Mișcarea Legionară și alte grupuri religioase sau organizații studențești în perioada interbelică au stat sub semnul conflictului, subordonării sau dispariției. Ca orice mișcare de factură fascistă, Legiunea a încercat prin toate mijloacele aflate la dispoziția ei să își subordoneze toate aspectele sociale și politice ale României, mai ales în scurta perioadă în care s-a găsit la guvernare, alături de Generalul Ion Antonescu². Prezentul text discută la nivel micro-istoric relația dintre legionari și membrii organizației creștine YMCA/Asociația Creștină a Tinerilor (de aici înainte, ACT) în timpul guvernării național-legionare (6 septembrie 1940 - 21/23 ianuarie 1941) prin prisma unui singur eveniment³.

¹ Acest capitol a fost finanțat de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării - UEFISCDI, Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Ministerul Educației Naționale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*.

² Roland Clark, *Holy Legionary Youth: Fascist Activism in Interwar Romania* (Ithaca: Cornell University Press, 2015).

³ Pentru prezența YMCA în România, a se vedea Ionuț Butoi, *Mircea Vulcănescu: O microistorie a interbelicului românesc* (București: Eikon, 2015); Carmen Ciornea, *Sandu Tudor și asociațiile studențești creștine din România interbelică* (București: Eikon, 2017); Doina Anca Crețu, „For the ‘Youth of a Great Nation’: The American YMCA and National Building in Greater Romania in the Interwar Period”, în, *Spreading Protestant Modernity: Global Perspectives on the Social Work of the YMCA and Ywca, 1889-1970*, ed. Harald Fischer-Tiné, Stefan Huebner, Ian Tyrrell (Honolulu: University of Hawai‘i Press, 2020), 169-93. Pentru perspectiva micro-istorică, a se vedea Carlo Ginzburg, *Il formaggio e i vermi: Il cosmo di un mugnaio del ‘500* (Torino: Einaudi, 1978); Carlo Ginzburg, „Mikro-Historie: Zwei oder drei Dinge die ich von dir weiß”, *Historische Anthropologie* 1, nr. 2 (1993): 169-92; Giovanni Levi, „On micro-history”, în *New Perspectives on Historical Writing*, ed. Peter Burke (Cambridge: Polity,

Din perspectiva unui incident violent petrecut în tabăra ACT de la Predeal, atunci când tinerii legionari afiliați organizației legionare de tineret, Frățiile de Cruce, au ocupat samavolnic respectiva locație, prezentul text va discuta modalitățile în care autoritățile americane s-au implicat direct în eliberarea respectivei tabere pentru tineret, demersurile instituționale întreprinse de către diplomații americani și oficialii YMCA în România pe lângă autoritățile române, dar și felul în care Legiunea prin intermediul propriilor lideri a înțeles să răspundă presiunii diplomatice și a autorităților militare din jurul Generalului Antonescu pentru soluționarea pozitivă a respectivei situații. De asemenea, textul va reliefa prin grila sa interpretativă faptul că, deși deseori negată, influența americană la nivel diplomatic s-a constituit atât într-un factor de presiune într-o țară deja afiliată militar Axei, dar și că respectivele relații de negociere au fost posibile mai ales la nivel religios și universitar. Mai mult, pe baza documentelor din arhivele americane, prezentul text încearcă să demonstreze faptul că YMCA-ul românesc nu a fost niciodată o organizație „inocentă” din punct de vedere politic, ea folosindu-se de pârgurile diplomatice americane, dar și de relațiile cultivate în cadrul protipendadei românești pentru a putea să-și urmărească scopurile cu impunitate.

Un alt aspect pe care respectivul caz îl semnalează ține de o imagine complexă a relațiilor diplomatice româno-americane în anul premergător declanșării celei de-a doua conflagrații mondiale. Prin intermediul protejării intereselor economice americane în regiune și, particular, în industria extractivă și prelucrătoare de petrol din România, dar și a conservării pe cât posibil a imperativelor politicii wilsoniene în regiune de îngrădire a expansiunii extremismelor de orice fel, diplomații americani au colaborat strâns cu instituțiile statului român formal și cu vârfurile academice, politice și financiare din societatea românească pentru a descuraja fascizarea sau bolșevizarea acesteia⁴. Alături de interesele americane la nivel economic și politic, diplomații legației Statelor Unite la București, dar și din alte state, pro-

1991), 106–7; Francesca Trivellato, „Microstoria/Microhistoire/ Microhistory”, *French Politics, Culture & Society* 33, nr. 1 (primăvara 2015): 125, 127; Jill Lepore, „Historians who Love too Much: Reflections on Microhistory and Biography”, *Journal of American History* 88, nr. 1 (iunie 2001): 133.

⁴ Pentru diplomația wilsoniană în regiune, vezi Susan Pederson, *The Guardians: The League of Nations and the Crisis of Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2015); Larry Wolf, *Woodrow Wilson and the Reimagining of Eastern Europe* (Palo Alto: Stanford University Press, 2019). A se vedea W. Culbertson, A. M. Oswley, *Pagini de jurnal: doi diplomați americani în Bucureștiul interbelic* (București: Vremea, 2021).

tejau și interesele academice și religioase ale cetățenilor americani aflați pe teritoriul României, organizații studențești și misionare ca YMCA fiind printre principalii beneficiari ai vigilenței oficialilor americani⁵.

Textul va fi împărțit în două secțiuni. Prima va descrie interacțiunile YMCA-ului american cu instituțiile statului român, printre care și cu Biserica Ortodoxă Română. De asemenea, vor fi reliefate raporturile dintre statul român și respectiva organizație cu filiala în România, raporturi rămase mereu sub semnul inconstanței și de o parte și de cealaltă a baricade. Aproximărilor inițiale le va lua locul o formă de ostilitate tăcută din partea autorităților statului și a celor bisericești, mai ales datorită problemelor de percepție asupra ceea ce Asociația Creștină a Tinerilor aducea în spațiul public românesc. Mesajul pacifist și pro-evanghelic diseminat de către organizația misionară americană în mediul studențesc, mai ales, a stârnit suspiciunea autorităților, dar a și atras numeroase adeziuni de marcă. De asemenea, relația cu Mișcarea Legionară și cu cercurile studențești afiliate acestuia și tinerii din cadrul organizației ACT poate fi interpretată la nivelul tensiunii dintre “comunități/structuri de simțire” diferite, ambele cu pretenții de totalitate și exclusivitate⁶.

Cea de-a doua secțiune descrie prin intermediul incidentului de la tabăra YMCA/ACT de la Predeal în toamna anului 1940, în timpul Statului Național Legionar. Dincolo de o simplă narațiune și enumerare a datelor legate de acest eveniment, secțiunea va reconstitui pe baza documentelor de arhivă americane mecanismele de negociere implementate de YMCA-ul autohton, de birocraților americani ai organizației, de diplomații Legației americane, de liderii legionari și de autoritățile statului român din jurul Generalului Antonescu.

⁵ Bogdan Barbu, *Vin Americanii! Prezența simbolică a Statelor Unite în România Războiului rece* (București: Humanitas, 2006), 17.

⁶ Mabel Berezin, *Making the Fascist Self: The Political Culture of Interwar Italy* (Ithaca: Cornell University Press, 1997), 7; Simonetta Falasca-Zamponi, *Fascism, the War, and Structures of Feeling in Italy, 1943-1945: Tales in Chiaroscuro* (Oxford: Oxford University Press, 2023), 4–6.

YMCA-ul american și societatea românească: Dileme, contradicții și intersecții identitare

La originile sale, asociația americană în context american a dorit să capteze adeziuni din partea tuturor claselor sociale și, prin intermediul agendei sociale a teologiei protestante de la finalul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea de integrare și pacificare socială, dar și formarea unui nou tip de masculinitate din perspectivă creștină⁷. Această expansiune misionară americană în zone ca Estul Europei sau India sau Asia de răsărit trebuie receptată ca o formă de *soft-power* diplomatic american în toate aceste regiuni și o continuare prin intermediul asociațiilor protestante de tineret a politicilor wilsoniene de promovare a modernizării sociale și statale ale noilor entități naționale⁸. Pornită la finalul secolului al XIX-lea de către autoritățile americane și de către YMCA ca parte a „cruciadei negre” protestante de expansiune misionară și de cunoaștere a unor teritorii în cheie colonială de interes pentru industria americană ca potențiale piețe de desfacere și de achiziționare de resurse naturale strategice, proiectul YMCA s-a constituit într-o alternativă diplomatică și religioasă la obiectivele principale ale diplomației americane⁹.

În cazul românesc, asociația înființată în 1919 ca Asociația Creștină a Tinerilor (de aici, ACT), filiala locală a YMCA-ului american a avut drept ținte predilecte protipendada socială și politică și tinerii din mediul universitar¹⁰. Deși s-a dorit să fie o alternativă la propaganda în creștere în cercurile proletare a agitatorilor bolșevici veniți din Rusia Sovietică, care, prin intermediul studenților proveniți din spațiul Basarabiei foste țariste populau universitățile românești, liderii inițiali ai organizației românești s-au

⁷ Thomas Winter, *Making Men, Making Class: The YMCA and Workingmen, 1877-1920* (Chicago: University of Chicago Press, 2002), 115–23; Paula Lupkin, *Manhood Factories: YMCA Architecture and the Making of Modern Urban Culture* (Minneapolis: Minnesota University Press, 2009), 33–35.

⁸ Jon Thares Davidann, *A World of Crisis and Progress: The American YMCA in Japan, 1890-1930* (Bethlehem: Lehigh University Press, 1998); Nina Mjagkij, *Light in the Darkness: African Americans and the YMCA, 1852-1946* (Lexington: University Press of Kentucky, 1994); Harald Fischer-Tiné, *The YMCA in Late Colonial India: Modernization, Philanthropy and American Soft Power in South Asia* (Londra: Bloomsbury, 2022), 1–15.

⁹ Matthew Lee Miller, *The American YMCA and Russian Culture: The Preservation and Expansion of Orthodox Christianity, 1900-1940* (Lanham: Lexington Books, 2013).

¹⁰ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 013532, vol. 3, 2–3.

concentrat asupra combaterii ideologiilor extremiste, respectiv a comunismului și fascismului¹¹. În acest scop, președintele de onoare a al acestei organizații a fost mereu un reprezentant de marcă al Casei Regale, în primul caz fiind Regina Maria și un board din care au făcut parte de-a lungul timpului profesorii Nicolae Iorga sau Dimitrie Gusti¹². De-a lungul anilor 1920, fundamentarea unei doctrine pentru organizație, dar mai ales pentru ghidarea cercurilor studențești în jurul unei agende creștine, neutră din punct de vedere ideologic, a reprezentat principala preocupare a cadrelor din interiorul organizației.

Înalta protecție primită din partea Casei Regale sau a unor intelectuali de marcă precum cei menționați nu a reușit să țină la distanță suspiciunile Siguranței asupra naturii organizației creștine americane din România. Datorită eforturilor susținute ale intelectualilor și mediile studențești afiliate ACT accentul s-a pus pe egalitatea dintre sexe, confesiuni religioase și condiție socială a membrilor și construirea unor identități creștine a tineretului pe baze intelectuale, morale, sportive și naționale¹³. Faptul că egalitatea dintre membri și dreptul la opinie erau consfințite în cadrul organizației, mai ales la nivelul mediului studențesc, dar și programul de ajutorare studențească întreprins de organizația YMCA-ACT în rândurile tinerilor cu posibilități materiale reduse din mediul universitar pentru a-i feri de pericolul pretențiilor bolșevice sau în ghearele asociațiilor studențești legionare și cuziste, mai ales în anii '30 va atrage acuzația de comunism atribuită membrilor organizației și misionarilor acesteia¹⁴.

Controversele ideologice legate de scopurile sociale și creștine ale organizației vor descrie cel mai bine istoria mișcării tineretului creștin din România, ambiguitățile ideologice și de orientare politică a membrilor, dar și o ușoară tentă naționalistă cultivată de către liderii organizației, din dorința de a dezamorsa evidentele tendințe naționaliste ale tineretului universitar din Transilvania, dar și ale universităților din București și Iași¹⁵. Sub acest aspect, la nivel universitar organizația studențească a ACT-ului a încercat să rămână neutră marilor dezbateri din societatea românească referi-

¹¹ Constantin Tomescu, *Amintiri din viața mea* (Chișinău: Cartdidact, 2018).

¹² A.C.T. *Asociația Creștină a Tinerilor*. Y.M.C.A. (București: Institutul de Arte Grafice „Sportul”, 1924), 1.

¹³ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 013532, vol. 3, 17.

¹⁴ Ștefan N. Georgescu, „Opera de ajutorare studențească,” *BASCR* 1, nr. 2 (iunie 1923), 8–9.

¹⁵ A se vedea Ciornea, *Sandru Tudor și asociațiile studențești creștine*, 110–117; Ștefan Radu, *Dicțiuni și închinisori* (Cluj-Napoca: editura autorului, 1999), 58–59.

toare la negocierile culturale pentru construcția unui specific național și a unor fundamente pentru o cultură națională românească autentică¹⁶.

Ca parte a „marii dezbaterei” care a descris cultura română în anii interbelicului românesc și est-european, influența religioasă a YMCA s-a dorit a fi o alternativă creștină neutră din punct de vedere politic, care se dorea a oferi echilibru celei mai dinamice categorii sociale și politice a interbelicului și anume a tineretului dezorientat de criza economică de la finalul anilor '20 și cele politice din anii '30¹⁷. În calitate de „categorie politică” activă, tineretul liceal și universitar va constitui câmpul de confruntare dintre diferite grupuri religioase și politice, dintre YMCA, cultele evanghelic protestante și bisericile tradiționale, dintre regele Carol al II-lea și Mișcarea Legionară a lui Corneliu Zelea Codreanu, dintre tânăra generație a intelectualilor aflați în siajul fascist al lui Nae Ionescu (1890-1940) și multiplele grupuri intelectuale cu simpatii de stânga¹⁸.

O altă dimensiune a discursului YMCA la București și în celelalte centre universitare a fost acela de a oferi tineretului român aflat între tendințe politice centrifuge, pe de-o parte seducția bolșevică anti-creștină și cea de tip fascist/nazist care oferea o formă de experiență religioasă de tip *Ersatz*, o tribună de dezbatere pentru tinerețea studențească, o scenă de afirmare pentru generația tânără, dar și o platformă de dialog între cultele creștine¹⁹. Mai ales în anii '20, viitoarea „generație” intelectuală a perioadei interbelice reprezentată de Mircea Vulcănescu (1904-1952), de exemplu, s-a regăsit în discursul creștin de unitate propagat de ACT și organizația studențească afiliată ei, dar și ca mediu propice dezvoltării propriei identități culturale și dialogice²⁰. Spiritul adus de ACT în organizațiile studențești va fi transmis de către acești reprezentanți de generație și altor organizații culturale, cum

¹⁶ Keith Hitchins, *Rumania* (Oxford: Clarendon Press, 1994), 320–32; Irina Livezeanu, *Cultural Politics in Greater Romania. Regionalism, Nation Building, & Ethnic Struggle, 1918–1930* (Ithaca: Cornell University Press, 1995), 29–48.

¹⁷ Andreas Guidi, *Generations of Empire: Youth from Ottoman to Italian Rule in the Mediterranean* (Toronto: University of Toronto Press, 2022), 32–37.

¹⁸ Florin Țurcanu, *Mircea Eliade: Le prisonnier de l'histoire* (Paris: Editions de la Decouverte, 2003); Dora Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia*, vol. 2, ediția a 2-a (București: Editura Muzeului Literaturii Române, 2015), 428–52.

¹⁹ Philip Vanhaelemeersch, *A Generation "Without Beliefs" and the Idea of Experience in Romania (1927-1934)* (Boulder: Eastern European Monographs, 2007); Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, ediția a 4-a, (Iași: Polirom, 2015), 75–95.

²⁰ Mircea Vulcănescu, *„Tânăra generație”: Crize vechi în haine noi. Cine sunt și ce vor tinerii români* (București: Compania, 2004).

ar fi *Criterion* sau diversele asociații confesionale ale tinerilor, care s-au dorit a fi o alternativă mai aservită intereselor bisericești²¹.

Un alt aspect foarte important referitor la activitatea YMCA/ACT în România este legată de reacția Bisericii Ortodoxe Române și ambiguitatea acesteia față de inițiativele din spațiul universitar și cel inter-religios ale misionarilor și universitarilor americani. Dacă la începutul relației dintre cele două organizații Patriarhul Miron Cristea va avea o părere extrem de binevoitoare față de activitățile pro-creștine și anti-extremiste din sistemul universitar și din rândurile tineretului în genere, odată cu „marea dezbatere” de la începutul anilor 1930 legat de relația ontologică dintre cetățenie/naționalitate și denominațiune inaugurate de cercul de gânditori și tineri intelectuali din jurul profesorului de filozofie Nae Ionescu (1890-1940) sceptici asupra prezenței la cârma guvernării a greco-catolicilor transilvăni conduși de Iuliu Maniu (1873-1953), poziția Patriarhiei se va schimba²². Datorită aparentei manifestări non-denominaționale a misionarilor americani dar și implicării diplomaților americani în problema „sectelor”, a propagandei grupurilor evanghelic protestante religioase în cadrul societății românești, Patriarhia a început să îi privească cu suspiciune membrii organizației de tineret și ca o potențială competiție neloială pe piața religioasă interbelică²³. Tendințele guvernamentale de centralizare religioasă al căror produs a fost chiar crearea Patriarhiei Române și pe care aceasta le-a îmbrățișat ca strategie de funcționare la nivel central și local au influențat modalitatea de a gândi a birocraților instituției patriarhale și, implicit, de a influența politicile religioase într-o cheie centralizatoare și de omogenizare religioasă în jurul Bisericii Ortodoxe²⁴. În aceste condiții, orice efort extern și

²¹ Mircea Vulcănescu, „Confesionalism și interconfesionalism în viața Federației Asociațiilor Creștine Studentești din România”, *Buletinul Asociației Creștine Studentești din București* 4, nr. 2-4 (februarie-aprilie 1927), 24-32. Pentru relația cu *Criterion*, a se vedea Ornea, *Anii treizeci*, 124-9; Cristina Bejan, *Intellectuals and Fascism in Interwar Romania: The Criterion Association* (Basingstoke: Palgrave, 2019).

²² Chris Davies, *Hungarian Religion, Romanian Blood: A Minority's Struggle for National Belonging, 1920-1944* (Wisconsin: Wisconsin University Press, 2019), 36-65; Ioan Moga, *Orthodoxe Selbst- und Fremdbilder: Identitätskurse der rumänischen orthodoxen Theologie des 20. Jh. im Verhältnis zur Römisch-Katholischen Kirche* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht / V & R unipress, 2020), 117-24.

²³ Ciornea, *Sandu Tudor și asociațiile studentești creștine din România interbelică*, 69.

²⁴ Butoi, *Mircea Vulcănescu*, 46.

exterior Bisericii Ortodoxe va fi privit cu suspiciune, inclusiv cele provenite din sfera asociației YMCA/ACT²⁵.

În perioada anilor '30, activitatea YMCA la nivel religios și social va păli în comparație cu afirmarea agresivă a curentelor de extremă dreaptă, care vor capta atenția unei mari părți a tineretului universitar²⁶. Activiștii americani și români se vor concentra pe fundamentarea unei perspective politice și religioase moderate, departe de excesele ideologice de dreapta sau de stânga, în care accentul pus pe Evanghelie, educația tineretului prin valori universale (toleranță religioasă și etnică, libertatea religioasă, fraternitatea dintre toți creștinii, pacifismul și non-violența) și relații trans-naționale cu alte organisme de tineret și studențești din aceeași organizație în contrapondere cu valorile de dreapta propagate insistent de majoritatea spectrului politic interbelic au dorit să ghideze tineretul departe de vocile de sirenă provenite din Uniunea Sovietică și Europa lui Hitler și Mussolini²⁷.

Tensiunea dintre național versus trans-național, competiția dusă de diferite partide, mișcări politice, biserici și organizații de tineret pe monopolul asupra tineretului, mai ales asupra celui universitar, tendințele pro-fasciste ale tineretului legionar și cuzist de la mijlocul anilor '30, au condus la dependența YMCA-ului/ACT-ului de instituțiile de putere din România, în special de Casa Regală și Regele Carol al II-lea, relație ce va continua și după instaurarea dictaturii regale, constituind unul din principalele motive pentru care organizația americană misionară va fi interzisă odată cu venirea comunismului la putere la mijlocul anilor '40²⁸. Tensiunile dintre legionari și Uniunea Națională a Studenților Creștini din România, aservită treptat intereselor legionare și reprezentanții organizației Asociației Creștine Studențești din România, afiliată YMCA, vor marca perioada interbelică cu

²⁵ Preot Grigore Cristescu, „Oști, frății și alte noutăți misionare”, *Predania* 1, nr. 4 (1 Aprilie 1937), 6–7.

²⁶ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 010768, 37.

²⁷ Miller, *The American YMCA and Russian Culture*, 59–87; Sebastian Rimestad, *Orthodox Christian Identity in Western Europe: Contesting Religious Authority* (Londra: Routledge, 2020), 169–70.

²⁸ Record Group 59 Entry A1 205-H, General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1945–1949, Box 7091, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD). A se vedea Maria Bucur, „Carol II of Romania”, în *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South-Eastern Europe*, ed. Bernd J. Fischer (Londra: Hurst, 2007), 87–118; Doru Lixandru, *Carol al II-lea, carlismul și carliștii în anii 1930* (București: Corint, 2023), 228–39; Florin Grecu, *Arhitectura politică a primului partid unic din istoria României: Frontul Renașterii Naționale* (București: Eikon, 2023).

tensiuni, violențe și acuzații reciproce de ambele părți. Acestea pot fi interpretate ca exemplificare a aceeași tensiuni latente dintre național și trans-național, dintre creștinismul aservit politic și cel de factură ecumenică, dar și ca manifestare a direcțiilor centrifugale din sânul societății românești la mijlocul anilor '30²⁹.

Incidentul de la Timișul de Sus: YMCA/ACT, diplomația americană și statul național legionar

Preluarea puterii de la Regele Carol al II-lea la 6 septembrie 1940 printr-o lovitură de stat sprijinită de ambasada Reich-ului nazist de către Generalul Ion Antonescu (1882-1946) alături de Mișcarea Legionară condusă de Horia Sima (1906-1993) a presupus inserția Legiunii renăscute din propria cenușă în toate departamentele statului și în toate aspectele statului român³⁰. Influența fascistă de factură legionară s-a dorit a fi o formă de constituire a unui stat totalitar de factură nazist-fascistă, după modelul celor mai puternice state din Axa Berlin-Roma³¹. Alături de guvernarea României ca parte a blocului militar nazist și rezolvarea problemei numărului impresionant de refugiați proveniți din teritoriile atribuite Rusiei Sovietice, Ungariei și Bulgariei ca urmare a pactului Ribbentrop-Molotov, respectiv Dictatului de la Viena, unul dintre principalele direcții de interes ale Mișcării Legionare a fost completa aservire și îndoctrinare a tineretului școlar și universitar prin integrarea acestuia în organizațiile legionare de tineret (Frățiile de Cruce) și centrele studențești universitare, dar și descurajarea adeziunilor tineretului pentru alte organizații politice sau religioase³².

²⁹ Roland Clark, *Sectarianism and Renewal in 1920s Romania: The Limits of Orthodoxy and Nation-Building* (Londra: Bloomsbury, 2021), 45–46.

³⁰ Dennis Deletant, *Hitler's Forgotten Ally: Ioan Antonescu and His Regime, Romania, 1940-1944* (Basingstoke: Palgrave, 2006), 52; Constantin Iordachi, „A Continuum of Dictatorships: Hybrid Totalitarian Experiments in Romania, 1937-1944”, în *Rethinking Fascism and Dictatorship in Europe*, ed. António Costa Pinto, Aristotle Kallis (Houndmills: Palgrave, 2014), 246–53; Ilarion Țiu, *Mișcarea legionară după Corneliu Codreanu: Dictatura regală (februarie 1938-septembrie 1940): Mecanismul schimbului de generații* (București: Vremea, 2007), 38–64.

³¹ Horia Cosmovici, *România legionară și Axa* (București: ?, 1940), 9.

³² Doru Belemace, *Revoluția fascistă*, ediția a 2-a (București: Bucovina I. E. Torouțiu, 1940), 87–93; Horia Sima, „Jertfa lui Moța din Spania”, *Frăția de Cruce* 2, nr. 1 (Ianuarie 1941), 1.

Singurele organizații care au reușit să își desfășoare activitatea nestin-gherite au fost organizațiile tineretului nazist în Transilvania datorită înre-gimentării și protecției acordate tineretului german în calitate de *Volksdeut-sche* și cele ale tineretului catolic și greco-catolic, datorită implicării directe a Vaticanului și a Nunziaturii Apostolice în persoana Nunziului Andrea Cas-sulo (1869-1952) și relațiilor de prietenie cu Generalul Ion Antonescu și, ul-terior, cu Mihai Antonescu³³. Relațiile diplomatice ale Statului Național Le-gionar cu puterile fasciste și cu colaboratorii lor de pe continent în pregăti-rea invaziei germane a Uniunii Sovietice nu a însemnat ruperea legăturilor cu Statele Unite ale Americii sau cu rezolvarea situației refugiaților polo-nezi aflați în interiorul României, după invadarea Poloniei de naziști în 1939³⁴.

YMCA-ul/ACT-ul și-au restrâns activitatea în timpul dictaturii regale și a preluării puterii de către Mișcarea Legionară în 1940 din motive care ținneau atât de incompatibilitatea ideologică dintre cele două organisme, dar și tensiunea evidentă dintre perspectiva gregar naționalistă a Legiu-nii/Mișcării Legionare și spiritul transnațional al YMCA-ului³⁵. Inclusiv în rapoartele primite la Washington din partea Legației Statelor Unite la Bu-

³³ Pentru organizațiile catolice, a se vedea Archivio Apostolico Vaticano, Nunziatura Apos-tolica Romania, busta 69, fascicula 366, 27. Pentru organizațiile naziste din Transilvania, a se vedea Doris Bergen, „The Nazi Concept of ‘Volksdeutsche’ and the Exacerbation of Anti-Semitism in Eastern Europe, 1939-1945”, *Journal of Contemporary History* 29, nr. 4 (Oc-tombrie 1994): 569-582; Ottmar Trașcă, „Constituirea Grupului Etnic German din România și relațiile cu Biserica Evanghelică din Transilvania în primii ani ai erei Andreas Schmidt,” *Anuarul Institutului de Istorie ‘A. D. Xenopol’*, nr. 48 (2011): 315-27; Dirk Schuster, „Die Evangelische Landeskirche A. B. in Rumänien als nationalkirchlicher Missionsträger in den besetzten Ostgebieten zwischen 1941 und 1944”, *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* 36, nr. 1 (2013): 167-78; Tudor Georgescu, *The Eugenic Fortress: The Transylva-nian Saxon Experiment in Interwar Romania* (Budapesta: CEU Press, 2016), 241-55; John C. Swanson, *Tangible Belonging: Negotiating Germanness in Twentieth-Century Hungary* (Pitts-burgh: University of Pittsburgh Press, 2017), 185-228; Elizabeth Harvey, „Emissaries of Nazism: German Student Travellers in Romania in the 1930’s”, *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* 22, nr. 1 (2002): 135-60; Doris Bergen, „The Volksdeutsche of Eastern Europe and the Collapse of the Nazi Empire, 1944-1945”, în *The Impact of Nazism: New Perspective on the Third Reich and Its Legacy*, ed. Alan E. Steinweis, Daniel E. Rogers (Lincoln: University of Nebraska Press, 2003), 111.

³⁴ Anca Filipovici, „De la drama refugiaților polonezi în cel de-al Doilea Război Mondial la provocările regimului politic postbelic (1939-1952)”, în *Polonezii din România: Repere identi-tare*, ed. Anca Filipovici (Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2020), 181-2.

³⁵ Tara Zahra, *Against the World: Anti-Globalism and Mass Politics Between the World Wars* (New York: Norton, 2023), xi-xxx.

curești se poate simți îngrijorarea față de ascensiunea Gărzii de Fier la putere în toamna lui 1940³⁶.

Circumstanțele istorice nefavorabile nu au împiedicat organizația română a YMCA-ului american să participe la ajutorarea refugiaților polonezi prin alcătuirea unei rețele umanitare care aducea împreună mai multe organizații umanitare din Statele Unite care, prin capilarele ACT-ului au distribuit ajutoare umanitare refugiaților polonezi aflați pe teritoriul României din 1939 până în primul an de război pe Frontul de Răsărit³⁷. Rămâne neclar cum au privit autoritățile române și organismele legionare asistența umanitară oferită de YMCA-ul american prin intermediul ACT-ului românesc refugiaților polonezi, mai ales în condițiile în care trupele germane care constituiau Misiunea Militară Germană pe teritoriul României și organele Gestapo-ului se aflau din toamna lui 1940 pe teritoriu României. Cu toate acestea, o telegramă cifrată, nedestinată publicului larg, a Legației americane de la București trimisă la 11 octombrie 1940 Secretarului de Stat, Cordell Hull (1871-1955) semnala înăsprirea progresivă a percepției străinilor aflați în România, cu o atenție deosebită acordată evreilor, maghiarilor și britanicilor, dar și instituirea unor comisari, inspectori speciali și comisari de românizare aleși din rândurile legionarilor cu puteri de control depline conferite de către stat asupra intereselor străine în domenii strategice petrolifer, minier, al telecomunicațiilor, metalurgic și chimic, puteri materializate în excluderea evreilor și a personalului străin din aceste domenii³⁸.

În acest context al implicării YMCA-ului de partea adversarilor Axei, dar și a animozităților anterioare dintre legionari și tineretul ACT au continuat să se acutizeze în perioada statului național legionar. Un asemenea caz îl reprezintă ocuparea în seara zilei 12 octombrie 1940 a taberei YMCA de la Timișul de Sus de către 22 de membri ai Frățiilor de Cruce din Brașov înarmați cu revolvare, confiscarea bunurilor donate de Crucea Roșie Americană și Comitetul Polonez de Ajutorare din Statele Unite pentru sprijinul

³⁶ „Telegramă de la Berlin către Departamentul de Stat, 06.09.1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

³⁷ Filipovici, „De la drama refugiaților polonezi”, 188.

³⁸ „Telegramă secretă a Legației de la București către Secretarul de Stat, 11.10.1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

refugiaților polonezi, acestea fiind apoi împreună cu documente și obiecte de uz casnic transportate la sediul legionar de la Brașov și terorizarea celor 52 de tineri refugiați polonezi aflați în tabără, dar și a directorului român al taberei, Victor Hanuseac, care a trebuit să le încredințeze gestiunea taberei constând în actele oficiale ale taberei și suma de 120 000 de lei³⁹. Ulterior, bunurile respective au fost distribuite de către legionari nevoiașilor din Brașov, ca donație din partea Legiunii, dar și propriilor familii ale legionarilor aflați în tabără⁴⁰.

În ciuda protestelor lui James W. Brown (șef al YMCA-ului american în România între 1920-1943), liderul YMCA în România de aproape 20 de ani, către comandantul militar Brașovului, Colonelul Comarnescu, au rămas fără rezultat. Forțat de împrejurări, James W. Brown însoțit de Franklin Mott Gunther, șeful Legației Statelor Unite la București, a obținut din partea Ministerului de Interne o scrisoare oficială prin care se cerea legionarilor părăsirea imediată a taberei și returnarea tuturor bunurilor sustrase și îl instruia pe prefectul de Brașov să le comunice legionarilor conținutul respectivei scrisori⁴¹. Deși i-a convocat pe șeful legionar al taberei și pe director și i-a somat pe legionari să îl elibereze pe director și să înapoieze bunurile YMCA-ului, apelurile acestuia de a părăsi tabăra și de a restitui bunurile furate au fost ignorate de către legionari⁴². Abia în 21 Noiembrie, la mai

³⁹ „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD). Același comportament violent, cu luări de ostatic și refuzul acceptării oricărui compromis cu autoritățile militare va fi manifestat de tinerii legionari și în timpul Rebeliunii legionare (21-23 Ianuarie 1941) asupra guvernului condus de Generalul Ion Antonescu. A se vedea ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 0040663, vol. 1, 7-14.

⁴⁰ „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

⁴¹ „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 2 Noiembrie 1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

⁴² „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

bine de o lună de la ocuparea taberei, Brown a făcut o vizită prefectului legionar al Brașovului, avocatul Traian Trifan (1899-1990), care le-a prezentat ordinele primite din partea Ministerului de Interne și a fost de acord să îi însoțească pe Brown, directorul taberei Hanuseac și maiorul Dumitrescu până în tabără pentru a vedea stricăciunile și a analiza situația la fața locului, dar și pentru a constata la depozitul legionar din Brașov ceea ce mai rămăsese din ceea ce au confiscat din tabără⁴³. Cu excepția hainelor donate cu care erau îmbrăcați refugiații polonezi, nu au fost găsite decât o mică parte a bunurilor donate pentru cauza poloneză. Cu toate că prefectul Trifan și cei 14 legionari găsiți în tabără au aprobat faptul că fapta lor a fost una condamnabilă și au afirmat că nu au știut că bunurile găsite făceau subiectul unei donații pentru refugiații polonezi din partea unor organisme americane, tabăra nu a fost eliberată și predată YMCA-ului.

Intervențiile diplomatice făcute pe lângă generalul Antonescu și subsecretarul de stat de la Ministerul de Interne, Colonelul Alexandru Rioșanu (1892-1941) de către șeful Legației americane la București nu au reușit decât să îi determine pe legionari să permită accesul oficialilor americani ai YMCA în interiorul taberei pentru a vedea starea la fața locului, fără a se obține părăsirea locației de către legionari⁴⁴. În aceeași notă adresată secretarului de stat, se menționa faptul că, în întrevederea dintre Generalul Antonescu, șeful legației americane la București și oficialii americani ai YMCA, șeful statului român a invocat drept scuză pentru ocuparea taberei de către legionari o presupusă scrisoare a fostului Ministru al Finanțelor Ion Bujoiu (1894-1956) și șeful român al ACT "autorizând Mișcarea Legionară să ia în posesie proviziile aflate în tabără"⁴⁵. Respectiva scrisoare fusese pusă la dispoziția Generalului Antonescu de către Horia Sima, la acea

⁴³ „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 29 Noiembrie 1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD). Pentru Traian Trifan, a se vedea ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 160164, vol. 1, 7.

⁴⁴ „James W. Brown către Franklin Mott Gunther, 23 Octombrie 1940”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

⁴⁵ „Ion Bujoiu, „Declarație”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

dată Vice-Premier și lider necontestat al Mișcării Legionare, deși acesta fusese informat în detaliu asupra situației de către James W. Brown, într-o scrisoare oficială care fusese adusă la cunoștința autorităților americane la București⁴⁶. Confuzia survenită în scrisoare lega existența YMCA-ului românesc de cea a Străzii Țării înființată de regele Carol al II-lea ca instituție de înregimentare a tineretului în spirit carlist și de sustragere a acestuia de sub influența mișcărilor de extremă dreaptă aflate în ascensiune în rândurile tineretului de liceu, considerată mai ales de legionari ca fiind pepiniera de viitoare cadre și membri a mișcării⁴⁷. Datorită bunelor raporturi și colaborării dintre cele două instituții, mai ales după 1938, legionarii vor percepe YMCA-ul și ACT-ul ca parteneri loiali ai acesteia și, odată cu venirea lor la putere în septembrie 1940, odată cu desființarea Străzii și însușirea gestiunii materiale ale organizației carliste de către legionari ca aceștia să se considere îndreptățiți să procedeze la fel și în cazul altor organizații de tineret care au colaborat cu Strejăria, ca de exemplu YMCA/ACT.

Nu este clară situația taberei sau când aceasta a fost eliberată de legionari. Nu este de asemenea foarte sigur momentul în care legionarii au decis să abandoneze tabăra și dacă acest eveniment a avut loc datorită Rebeliunii legionare din Ianuarie 1941 sau în prealabil. Ceea ce este clar ține de faptul că la 19 martie 1941, în corespondența dintre YMCA-ul american și Departamentul de Stat problema taberei de la Timișul de Sus era considerată închisă, probabil situația fiind remediată la insistențele lui James W. Brown⁴⁸.

De ce este relevant acest caz pentru relația complicată dintre YMCA/ACT, instituțiile statului român și Mișcarea Legionară aflată la guvernare? Pentru ca prin intermediul arhivelor americane și al documentelor aflate în custodia acestora la nivel micro-istoric pot fi interpretate tiparele

⁴⁶ „Președintele YMCA către Horia Sima, nedată”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

⁴⁷ Record Group 59, Entry A1 205-H, General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1945-1949, Box 7091, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD). A se vedea Dragoș Zdrobiș, *Limitele meritocrației într-o societate agrară: Șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică* (Iași: Polirom, 2015), 200-201, 234; Lixandru, *Carol al II-lea, carlismul și carliștii în anii 1930*, 386-91.

⁴⁸ „Frank V. Slack către George L. Brandt, 19 martie 1941”, Record Group 59 Entry A1 205-E General Records of the Department of State. Central Decimal Files, 1940-1944, Archives Microfilm Publication M1198, Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Romania, 1910-1944, Roll 36, Arhivele Naționale ale Statelor Unite (College Park, MD).

formale și informale, canalele diplomatice oficiale și neoficiale, politicile diplomatice și maniera în care autoritățile americane s-au implicat direct în politicile statului român, chiar și în momentul în care România era unul dintre cei mai fideli aliați ai Germaniei naziste. De asemenea, toate aceste interferențe și negocieri dintre reprezentanții YMCA-ului și ACT-ului susținuți de diplomații americani și autoritățile statului național legionar la nivel local și central reflectă dualitatea evidentă a instituțiilor statului român, divizate între loialitatea față de cabinetul militar al Generalului Antonescu și Mișcarea Legionară condusă de Horia Sima, dualitate și eventuală opoziție de care oficialii americani se vor folosi la nivel formal și informal pentru a-și putea atinge scopurile proprii.

Modul în care oficialii americani ai YMCA au încercat să rezolve problema ocupării taberei de la Timișul de Sus și echilibristica diplomatică între diferitele instituții și poli de putere a statului român demonstrează abilitatea de negociere a misionarilor americani, dar și faptul că diplomații americani de cel mai înalt rang cum ar fi șeful Legației Statelor Unite la București în 1940 s-au implicat direct în afacerile interne ale YMCA/ACT, dar și în relațiile acesteia cu statul român. Așa cum o arată documentele din arhivele americane, James W. Brown a încercat să rezolve problema ocupării taberei prin intermediul manevrelor diplomatice, mai întâi la nivelul autorităților locale și anume la prefectul legionar al județului Brașov și comandantului militar al orașului Brașov. În condițiile în care răspunsurile primite nu au fost cele favorabile, Brown a apelat direct la Legația americană la București și la următoarea treaptă ierarhică instituțională și anume la Ministerul de Interne și palierele superioare ale Mișcării Legionare pentru a reuși să obțină rezultatul scontat. Atunci când această inițiativă de convingere a legionarilor aflați în tabăra de la Timișul de Sus prin intermediul autorităților au eșuat, Brown a făcut demersuri pe lângă Generalul Antonescu și liderul mișcării, Horia Sima. De data aceasta, atât Departamentul de Stat, cât și șeful Legației Statelor Unite la București vor fi implicați direct, alături de autoritatea trans-națională a organizației de tineret care era mereu autoritatea statului american.

În ceea ce privește colaborarea dintre autoritățile americane și YMCA-ul local, faptul că Franklin Mott Gunther (1885-1941), diplomat de carieră și împluternicitul cu afaceri externe al Legației Statelor Unite la București, s-a implicat direct în relația cu autoritățile române și negocierea dintre YMCA și Generalul Antonescu demonstrează atât că reprezentanța diplomatică la

București a fost informată de YMCA asupra conflictului legionari-misionari americani în calitatea acestora de cetățeni americani, dar și datorită protecției agendei organizației YMCA. Așa cum reiese din documentele arhivelor americane, atât Legația SUA la București, cât și Departamentul de Stat au fost interesate de evoluția situației politice din România, dar și de situația YMCA-ului, protejând probabil interesele acesteia și opera umanitară desfășurată în rândurile refugiaților polonezi și români, dar și a studenților români. Implicarea diplomatului american Franklin Mott Gunther în calitatea oficială de ambasador al Statelor Unite și nu ca persoană privată în sprijinul YMCA, dar și interferențele acestuia de-a lungul misiunii sale la București în activitatea YMCA/ACT trebuie citită în cheia unei intervenții oficiale a Statelor Unite în sprijinul acesteia, pentru salvagardarea intereselor americane la nivel pedagogic și religios. Gunther se va implica activ cu puțin înainte de a muri la București la 21 Decembrie 1941 și în oprirea persecuției populației evreiești de către statul național legionar odată cu înăsprirea politicilor statului față de aceștia în decembrie 1940⁴⁹. De asemenea, această prezență constantă a oficialilor americani, fie din partea YMCA-ului american, fie din partea organelor diplomatice americane în România, a continuat și după război, implicarea americană, inclusiv materială prin furnizarea de mijloace de transport americane provenite din arsenalul armatei americane sau a autorităților americane locale⁵⁰.

O altă dimensiune interesantă a respectivului caz ține de ceea ce au știut autoritățile americane din Washington și cât de interesate erau acestea de realitățile din România. Dosarul care conține memoriile adresate de către James W. Brown și Franklin Mott Gunther a fost primit la Departamentul de Stat din Washington la 19 martie 1941, când situația taberei YMCA de la Timișul de Sus fusese închisă probabil datorită rebeliunii legionare din ianuarie 1941. Cu toată această aparentă lipsă de preocupare sau sincopele din comunicare datorate rațiunilor geografice și războiului, interesele diplomatice americane au urmărit o formă de *soft-power* diplomatic în regiune, chiar în condițiile în care Răsăritul Europei încă nu erau neapărat pe

⁴⁹ „Situația evreilor în România”, National Archives and Records Administration II, Records of the U. S. Department of State relating to internal affairs of Romania 1910-1944, Wilmington, Del. 1981 (Microfilm-Edition): Doc. 871.4016/254, 2f., 5 *apud* <https://diplomatic-reports.ehri-project.eu/document/EHRI-DR-19401204-US#document-text>, accesat 08 august 2024.

⁵⁰ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 013532, vol. 3, 17.

agenda urgentă a Casei Albe sau Departamentului de Stat⁵¹. În aceste condiții, ambasadorii americani aveau libertatea de a acționa și de a lua măsuri în țările unde fuseseră numiți ca reprezentanți diplomatici ai Statelor Unite în directă relație cu guvernele și celelalte autorități din țările respective pentru a influența situația generală, dar și pentru a supraveghea și a ține la curent Washingtonul asupra posibilelor evoluții ale situației politice și economice în respectivele țări⁵². Intervenția împuternicitului de afaceri de la acea dată la București demonstrează implicarea directă a diplomației americane la nivel local pentru protejarea unei organizații religioase de tineret și a filialei acesteia din România.

Concluzii

Incidentul de la Timișul de Sus reflectă atât un exemplu edificator al violenței discreționare a Mișcării Legionare în timpul coabitării cu Generalul Antonescu asupra alterității etnice și religioase, dar și mecanismele de negociere ale YMCA-ului și Legației americane la București, chiar în contextul alinierii tot mai pronunțate a României la cauza nazistă. Mișcarea fascistă română a fost consecventă politicilor sale interbelice, dar și comportamentului ei față de organizația de tineret americană și filiala ei din România, care presupuneau violențe asupra tinerilor ce erau membri ai acestor organizații. Tinerii legionari, membri ai Frăților de Cruce, în spiritul radicalizării fasciste survenite după preluarea puterii în septembrie 1940, s-au comportat față de tabăra YMCA din Timișul de Sus ca o feudă cucerită, violentând refugiații polonezi din interior și conducerea taberei. Se pare că doar revolta legionară pentru preluarea completă a puterii la finalul lui ianuarie 1941, soldată cu reprimarea legionarilor de către armată cu sprijinul Misiunii Militare Germane în România, a dus la eliberarea locației și reintrarea acesteia în gestiunea YMCA/ACT.

Organizația de tineret americană și filiala ei au cultivat nenumărate relații în rândurile protipendadei culturale și economice românești, dar și cu principalele partide politice prin intermediul reprezentanților aceștia. Im-

⁵¹ Anette Baker Fox, *The Power of Small States: Diplomacy in World War II: Diplomacy in World War II* (Chicago: University of Chicago Press, 2023), 11–12.

⁵² David Mayers, *FDR's Ambassadors and the Diplomacy of Crisis: From the Rise of Hitler to the End of World War II* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 208–20.

plicit, prin intermediul acestor contacte, oficialii americani ai YMCA au intrat în relații strânse cu instituțiile statului român din dorința de a facilita activitățile organizației, dar și pentru a sluji interesele diplomatice americane în România. Cu cât societatea românească s-a radicalizat spre extrema dreaptă, iar antisemitismul a devenit politică de stat, misionarii americani și omologii lor români au încercat să păstreze echilibrul în interiorul organizației și în rândurilor tinerilor afiliați organizației pentru a se ține departe de influențele nefaste ale dreptei românești. Incidentul de la Timișul de Sus funcționează ca o hârtie de turnesol asupra interferențelor româno-americane la nivel diplomatic și politic în context totalitar și reprezintă o evidențiere a modului în care autoritățile americane au înțeles să sprijine în mod direct interesele organizațiilor misionare americane în regiune.

Jean Ulysses Korée – Identități multiple

Mona Momescu

Imediat după Marea Unire, diplomația românească din spațiul american a convocat nume pe care istoria le-a uitat, dar care, la vremea lor, au fost personalități și, uneori, personaje ale unei lumi regale, elegante, flamboiante. Amintim două dintre aceste cazuri: puțin se mai știe azi, de pildă, despre faptul că arhitectul Alexandru Seceni, stabilit ulterior în SUA și cunoscut apoi ca pictor bisericesc și gravor în lemn, a fost diplomat la Washington, începând cu 1924, după cum se află consemnat pe documentul de intrare în portul New York¹. La fel de puțin se mai știe despre Jean Negulescu, nu în calitatea de cineast de reputație internațională, ci în aceea de pictor portretist trimis de Regina Maria la New York, după epocala vizită a suveranei în SUA, să picteze portrete de copii din diverse grupuri etnice. Necunoscător de engleză și ajuns în Lower East Side, cartierul cel mai eterogen etnic al New York-ului, la sfârșitul anilor '20 ai secolului trecut, Jean Negulescu este deferit poliției ca potențial violator, căci se străduise, uzând un amestec de franceză și română, să invite niște fete din cartier pentru schițe de portret care ar fi satisfăcut dorința etnografică a suveranei române. Istorii din acestea, exotic-spectaculoase, sau picante sunt consemnate, cu entuziasm pentru efectul de senzațional, care implica o țară al cărei nume va fi variind, pentru presă și documentele oficiale americane, între „Rumania/Roumania”, în flamboianții ani '20 -'30, cât timp lumea „veche și bună” se insinua, delicat, dar ferm, în volutele sale de „art déco”, printre stridențele și libertățile trăite cu spaimă ale nebunilor ani de atunci.

Probabil a căzut în uitare totală o figură aparte precum aceea a lui Jean Ulysses Korée (Jean Ulyxes Korée), personalitate controversată la maturita-

¹ https://www.ancestry.com/imageviewer/collections/7488/images/NYT715_3580-0287?treeid=&personid=&hintid=&queryId=85d126dcdbc0ff302bc95dbc2d5e4cb3&usePUB=true&_phsrc=yFm327&_phstart=successSource&usePUBJs=true&pId=4030021324

te, în spațiul american. Documentele de imigrație americane îl înregistrează născut la București pe 12 martie 1894, dintr-o familie aristocrată cu rădăcini germano-balcanice, fiu al unui arhitect de extracție germană; cercetările mele ulterioare, la Arhivele Naționale ale României, nu înregistrează nașterea, în documentele de stare civilă, de unde putem deduce că, probabil, va fi fost născut în Germania, sau în altă țară, dar pentru a fi confirmat ca diplomat român avea nevoie de acest detaliu semnificativ de stare civilă. Tatăl său se numea Wilhelm Korée, numele de familie fiind probabil francizat, căci semnătura greu descifrabilă pe planul unui hotel arată ceva între „Koreestoff/Korustoff (?)” și se afla în 1926 la New York, căci planurile unui hotel de 300 de camere „cu tot confortul”, numit „Slănic Palast” sunt datate „Brooklyn, New York, februarie 1926” (Fig. 1, 2).

Arhitectul Korée se va stinge în 1927, în Brooklyn, înainte de a-și vedea pus în practică planul, probabil. Locuia, menționează documentul de deces², din 1915 în SUA, pesemne pe considerente profesionale. Se poate ca prestigiul arhitectului, originea sa, precum și relațiile sale într-un mediu aristocratic să fi contribuit la considerarea tânărului Jean U. Korée pentru demnitatea diplomatică. Confirmarea sau infirmarea acestor supoziții nu am putut-o primi de la nepoata diplomatului, pictorița Maria Poggi Cavalletti³, care, contactată de mine, mi-a pus la dispoziție cu generozitate fotografii ale unor documente și obiecte importante din colecția familiei, esențiale pentru această reconstituire. Până la noi cercetări în arhivele americane, precum și în arhivele MAE, mă voi rezuma la interpretările pe care le confirmă documentele.

Jean U. Korée este desemnat, așadar, prin decret regal, vice-consul al României la New York în anul 1919 (Fig. 3).

² https://www.ancestry.com/search/?name=wilhelm_koree&event=_brooklyn-new+york+city-new+york-usa_10855

³ În 2017, încercând să refac o istorie mai largă a diplomației culturale române la New York, preocupată fiind de istoria Catedrei „N. Iorga” și a programului de limba română la aceeași universitate, ca lector al Institutului Limbii Române, am încercat să explorez istoria unui moment auroral al istoriei românești în SUA/New York, ulterior vizitei Reginei Maria. Colaborând cu Dr. Eduard Andrei, la vremea aceea referent la ICR New York, el însuși interesat de vizita pictorului Costin Petrescu la New York, și de istoria diplomației culturale române la New York, am găsit numele lui Jean U. Korée în documentul de înființare al *Society of Friends of Roumania*, 1920, unde era menționat ca vice-consul al României la New York. Am intrat, după cercetări genealogice, în corespondență cu nepoata sa, pictorița și restauratoarea Maria Poggi Cavalletti (1959-2019), care a avut generozitatea de a-mi împărtăși amintiri și documente de familie.

La intrarea în SUA, cu viză diplomatică, declară drept contact direct pe prințul Jean de Paléologue⁴, artistul ilustrator, pe care îl declară ca unchi („Prințul Paleologue, unchi”). În orice caz, Jean Paléologue va fi mai târziu nașul de botez al fiicei lui Jean U. Korée. Ceea ce este interesant de menționat este că Jean de Paléologue va apărea drept persoană de contact și pe documentele de imigrație/intrare în țară ale arhitectului Alexandru Seceni, și acesta din urmă intrând în SUA cu viză diplomatică și stabilindu-se ulterior acolo. Cât despre Jean de Paléologue, el nu a omis vreodată să își invoce descendența directă din ultimul Paleolog bizantin, Constantin, cel care și-a dat viața în asediul din 1453. După relatările sale, a părăsit România nemulțumit de constrângerile carierei militare la care îl obligase familia; educat în Anglia, a pendulat o vreme între România și Anglia, s-a stabilit apoi la Paris, urmând să plece în SUA în anturajul actriței Sarah Bernhardt, în 1900, cum declara. Acolo și-a împlinit vocația de litograf, ilustrator, pictor portretist. Am inclus aceste informații pentru a putea înțelege de ce Jean Paleologu era persoana „de legătură” a diplomaților nou sosiți, dincolo de legăturile de familie. În constructul identitar simbolic, se poate ca el să fi fost veriga relației cu prestigiul unui Bizanț pe care, măcar prin alegerile vestimentare și fastul evenimentelor, Regina Maria îl va fi reînviat ca „miez tare” al noii României care se revendica de la exemplaritatea bizantină.

Revenind la J.U. Korée, acesta a funcționat ca diplomat al României în intervalul 1919-1923, în 1920 fiind avansat la gradul diplomatic de consul. Articolele din presa americană a vremii oscilează între „consul la New York” și „consul la Washington”, probabil și din cunoașterea limitată a misiunilor diplomatice românești în țara-gazdă. Biografia americană îl înregistrează, în 1921, drept „înalt trimis al României la New York” (Fig. 4).

Nu se cunosc prea multe, din presa americană a vremii, despre activitatea sa de diplomat imediat după numirea în acest post: îl aflăm, în 1920, menționat ca fondator al *Society of Friends of Roumania* și membru al Comitetului Executiv al acestei organizații înființate la idea și sub patronajul

⁴ Jean (de) Paléologue (1855, București – 1942, Miami, Florida, SUA) - pictor, conte, descendent, cum se declara din stirpea Paleologilor bizantini, educat și consacrat inițial în Franța, emigrat în SUA la 1900, în anturajul actriței Sarah Bernhardt, după cum consemnează presa epocii, autor de afișe pentru spectacole, radio, cinema, semnate PAL, sau Pal, cotate foarte bine și astăzi pe piața de artă. A lucrat, la începutul carierei (1893-1900), în Franța și în Anglia sub numele Julius Price. Un alt pasager al navei cu care ajunge la New York Jean U. Korée, inginerul Alfred Weintraub, cu cetățenie română, declară drept cea mai apropiată persoană tot pe prințul Jean (de) Paléologue.

principelui Carol al României, cu scopul de a continua activitățile de strângere de fonduri pentru ajutorarea celor afectați de Primul Război Mondial în România. O singură altă intervenție diplomatică, publicată de *New York Times*, în articolul „Propaganda maghiară”, în 1921 îl arată drept un susținător ferm al politicii guvernamentale în ce privea Biserica Ortodoxă în Transilvania și drepturile românilor, poziție firească în calitate pe care o avea⁵.

Jean U. Korée a fost cunoscut, în intervalul 1926-1960 în SUA, ca inventator. Cu siguranță avea pregătire de inginer chimist, declarând la un moment dat studii particulare la Berlin și în Franța. În 1922 se căsătorise cu Helen Moycah Brandow, descendentă a unei familii germane vechi, familie emigrată tot din România, dar rezidentă în SUA. Moycah Brandow făcea parte din elita aristocrată a orașului Boston. O cercetare sumară a genealogiei familiei Brandow, cu ramuri în toată lumea, descrie blazonul acesteia⁶. În arhiva personală a Mariei Poggi Cavalletti se afla însă și blazonul familiei Korée (Fig. 5), așa cum a menționat descendentă diplomatului. Căsătoria în înalta societate americană cu o descendentă a unei familii germane vechi nu se putea realiza decât dacă Jean U. Korée ar fi probat un statut social egal, dincolo de investitura diplomatică, fapt care i-a deschis, fără îndoială, accesul în înalta societate americană, așa cum se va vedea pe parcursul următoarelor decenii, în care, menținând, atât cât a fost posibil, relația cu România, își construiește o carieră solidă, deși uneori controversată, precum și o prezență respectabilă în cadrul unor asociații de elită.

În 1923 i se naște unicul copil, fiica sa Moycah Alexandra Korée. Artist plastic, cu prezență înregistrată în arhivele prestigiosului Modern Museum of Art (MoMA) din New York⁷, se va căsători cu un diplomat italian, Antonio Poggi Cavalletti descendent al vechii aristocrații italiene și europene, avocat al NATO în anii '60, continuând destinul familiei, între lumea diplomatică și cea a consacrării individuale.

Odată cu expirarea mandatului diplomatic, Jean U. Korée devine tot mai implicat în activitatea de inventică, cercetare inginerască și în viața noii țări de adopție. Va menționa însă, cu onoare, de-a lungul existenței,

⁵ Eugene S. Bagger „Magyar Propaganda; Agents Busy Trying to Win Sympathy for Hungarian Schemers”, *The New York Times*, New York, 1 mai 1921, secțiunea D, 87. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html>

⁶ Vezi descrierea blazonului familiei Brandow <https://crestsandarms.com/pages/brandow-family-crest-coat-of-arms>.

⁷ https://www.moma.org/research/archives/finding-aids/P_S_ArtistsRecordsf.

calitatea de „fost consul al României”. Astfel, pe 10 august 1926 primește brevet de invenție pentru un prototip special de lamă de ras, fondând și o companie producătoare, implicată în diverse confruntări pe piața concurenței economice, după cum relatează presa vremii. În același timp, continuă mandatul ca „trimis economic” al României, explorând potențiale afaceri cu SUA: în 1929 face două călătorii la Dayton, Ohio, pentru a cerceta posibilitatea de cooperare română-americană în domeniul aviației:

Korée afirmă că țara sa a negociat un împrumut de 101.000 dolari cu SUA și că acesta va fi folosit pentru repararea și construirea de drumuri și pentru dezvoltarea transportului aerian. România, declară el, are linie aeriană de pasageri, dar nu pentru marfă/postă.(...) El a fost deja abordat de un grup industrial american care dorește introducea motoarelor și avioanelor americane în România. Jean U. Korée a declarat că au avut loc discuții referitoare la un posibil parteneriat, dar nu poate dezvălui detaliile. El se va întoarce în țara sa în curând, pentru a prezenta rezultatele acestor negocieri și discuții⁸.

Stabilit, așadar, în SUA, va continua, o vreme să susțină interesele României, având, evident, mandat oficial. În același timp, își urmărește propriile interese ca inginer și, probabil, își continuă studiile în domeniu, deoarece articolele din deceniile următoare, ca și ferparul, îl vor înregistra drept „Dr. Jean U. Korée”. Va obține numeroase brevete de invenție în domeniul ingineriei chimice, mai cu seamă, dar și al ingineriei mecanice cu aplicație în industria aeronautică.

În 1933, cetățean român fiind încă, se află în grupul membrilor fondatori ai *City Museum of New York* (Muzeul orașului New York), donând un set de lucrări de artă semnate Frederick K. Detwiller, artist de origine elvețiană⁹.

Obține cetățenia americană în 1943 și se dedică activității profesionale, precum și prezenței active în cele mai înalte cercuri sociale new-yorkeze. Avem motive să credem că tulburările din anii 1940-1941 din România, care au reverberat în zona diplomației române în SUA și au determinat închiderea temporară a misiunii diplomatice a României în SUA, îl fac pe Jean Korée să slăbească relațiile cu țara de origine și să se dedice afirmării profesionale.

⁸ „Former Consul from Roumania Visiting Dayton”, *The Dayton Herald*, Dayton, 11 mai 1929, 3 www.newspapers.com

⁹ Vezi „City Museum Gets Early Portraits”, *New York Times*, New York, 1 februarie 1933, 15. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html>

onale și personale în mediul american, deși nu va nega, sau abandona definitiv legătura, măcar prin origine, cu România.

În 1951 înregistrează, pe piața americană (brevet nr.2.576.021), o invenție care a făcut vâlvă la vremea respectivă și a atras, în anii imediat următori, nemulțumirea companiilor producătoare de tutun din SUA: *tutunul fără tutun*. Implicat puternic în exploatarea, prelucrarea trestiei de zahăr și chimia carbohidraților, va inventa, din reziduurile păioase de trestie de zahăr, un produs pe care îl recomandă drept înlocuitor de tutun¹⁰.

În iunie 1952 este ales vicepreședintele Camerei de Comerț Cubaneze din SUA, aceasta demonstrând rolul important pe care l-a avut în afaceri și inovare în acest domeniu, dar și preocuparea constantă pentru colaborarea internațională, precum și evidenta dorință de a se afla, așa cum a făcut-o constant, în „miezul” unor evenimente și asociații de multe ori, controversate¹¹. Una dintre cele mai stranii și, oarecum amuzante, informații efemere prezente în mediul virtual se referă la J.U. Korée ca membru al celebrei Societăți „Skull and Bones” (a studenților și absolvenților Universității Yale), deși niciun document nu atestă că ar fi absolvit vreo formă de educație, după stabilirea în SUA, la Yale; „misterul” și interpretarea Societății „Skull and Bones” ca asociație a viitorilor plutocrați care conduc destinele SUA. Se poate ca asocierea cu personalități politice și economice, în proiecte ce priveau România, în anii '30, ca și apartenența la diverse societăți nobiliare și masone (mai curând, prin relațiile dobândite în urma căsătoriei) să fi inspirat această asociere a numelui său, imposibil de probat la acest moment.

Deceniile următoare înregistrează nenumărate brevete de invenție cu aplicație în domeniul medical: seringi cu ac hipodermic, de unică folosință, diverse dispozitive de administrare eficientă a perfuziilor, precum și cercetări în domeniul producerii și aplicațiilor glicerinei, evident, ca rezultat al implicării sale în industria zahărului. Devine președintele *Glycerine Corporation of America* (Glicerina Corp., America) ce are sediul la adresa 36W 44th Street în Manhattan, la aceeași adresă cu *Society of Friends of Roumania*, așa cum apare pe *Buletinul* dedicat Reginei Maria în 1926. Apare, ca simplu

¹⁰ Vezi „New Product Looks, Tastes like Tobacco”, *Spokane Chronicle*, Spokane, 9 mai 1952, 6 www.newspapers.com

¹¹ Cercetarea diverselor documente publice, accesibile numai din spațiul SUA, ne relevă, la sfârșitul anilor '50 și în decursul deceniului următor, diverse „confruntări” legale pe care le-a avut J.U. Korée, având ca obiect continuarea colaborării cu Republica Cuba, după răcierea, respectiv încetarea relațiilor americano-cubaneze, ori „restanțele” datorate IRS („Fiscul” SUA) în 1961.

membru, dar mai ales cu funcții, în comitete de administrare a spitalelor (contribuție activă la strângerea de fonduri pentru reabilitarea și extinderea spitalelor de stat din zona Clifton, New Jersey), în societăți de cercetare-președinte, între 1945-1959 al *Jacques Loewe Research Foundation*; membru al *New York Academy of Science*, al *Pan-American Society of the United States*, membru al *Metropolitan Club* din New York, considerat „clubul milionarilor”.

A fost, de asemenea, membru al *Societății Pelerinilor din SUA*, societate rezervată descendenților familiilor nobiliare recunoscute în Marea Britanie și Europa și înaltelor personalități politice. Arhiva de familie deține, de altfel, un document care atestă apartenența lui Jean U. Korée la „familii cu sânge regal”, deși nu am identificat, precis, familia de origine.

Membru al ordinelor masone creștine *Ordinul Cavalerilor Sfântului Mormânt* (grad de Mare Comandor), ordin aflat sub protecția Vaticanului, calitate pe care cu siguranță a moștenit-o pe linie paternă, din familie; membru, al *Ordinului Crucii Roșii a lui Constantin* (ordin mason și militar), cu gradul de Cavaler, ceea ce însemna rolul important pe care îl avea în organizație, conform ierarhiei acesteia. O fotografie din 1956 îl arată, de altfel, primind binecuvântarea de la Athenagoras, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, fost Arhiepiscop al Arhidiecezei Ortodoxe Grecești de America (Fig. 6). Membru al *Ordinului La Fayette*, calitate destinată celor din familii nobile, de origine franceză, care au luptat în Primul Război Mondial, ei înșiși sau membrii lor de familie.

Cavaler al Coroanei României, Cavaler al Ordinului Marii Cruci a lui Carol cel Mare (Fig. 7), membru al atâtor ordine creștin-masone, Jean U. Korée a fost, până la sfârșitul vieții, o minte strălucită în domeniul ingineriei chimice și mecanice. Descendența directă a acestei familii cu rădăcini probabil, Habsburgice și grecești care s-a oprit, din păcate, odată cu decesul pictoriței Maria Poggi Cavalletti, în ianuarie 2019, oscilează, ca ocupație, între diplomatie și artă. „Dr. Jean U. Korée”, așa cum semna în perioada de maturitate s-a stins la 85 de ani, pe 26 iunie 1979, la New York și a fost unul dintre puținii diplomați-ingineri într-o vreme în care mai curând arta și discursul sculptor de salon aristocrat se asociau diplomatiei.

A declarat, până la sfârșitul vieții, că este „român și american”, etnia notând-o, pe toate documentele oficiale, drept română. Nu a omis nicicând să menționeze că „a fost consul al României”, indiferent de momentul istoric la care informația aceasta era consemnată în presă.

În colecția lui personală de fotografii și documente de familie se aflau, păstrate cu drag, fotografiile Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, oferite cu dedicație autografă familiei Korée, precum și o fotografie a Arhiducelui Carl Ludwig al Austriei, atent identificată pe spate. Se poate ca o îndepărtată legătură de rudenie să fi adus familia Korée în preajma familiei regale a României și să fi oferit tânărului (pe atunci) Jean Ulysses șansa de a se face cunoscut în lume. De asemenea, se poate ca, în efervescenta identitară și, mai ales, diplomatică, a primilor ani de după Marea Unire, cel care s-a declarat de etnie română până la sfârșitul vieții să își fi asumat, pe lângă identitatea românească dificil de probat, de care era mereu mândru și apartenența la vechile familii europene, fapt care i-a determinat traiectul inițial oficial în SUA, dar și pe acela personal și profesional ulterior.

Personalitatea lui Jean Ulysses Korée apare, așadar, reprezentativă pentru complexitatea reprezentanților României în spațiul SUA, precum și pentru nevoia de a recupera, prin cercetare, aceste zone puțin cunoscute ale istoriei și culturii române, care pot completa, schimba sau modela înțelegerea identității românești în spații și momente diferite, precum și pentru înțelegerea mecanismelor subtile a ceea ce înseamnă identități sociale/ profesionale multiple.

Ilustrații

Fig. 1. Planul hotelului Slănic Palast. Vedere principală „întocmit și desenat de Arhitect Wilhelm Koreestoff/Korustoff (??), colț dreapta. În colțul din stânga se poate citi mențiunea „Brooklyn, N.Y., Februarie 1926”.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

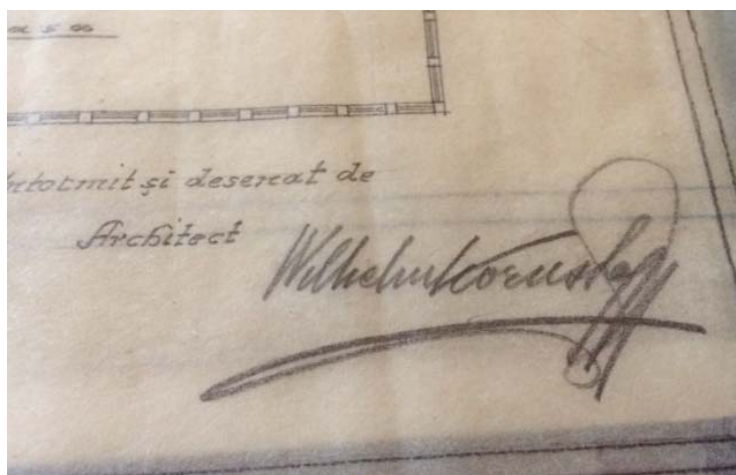

Fig. 2. Semnătura arhitectului Wilhelm Korée (??), tatăl diplomatului Jean U. Korée.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

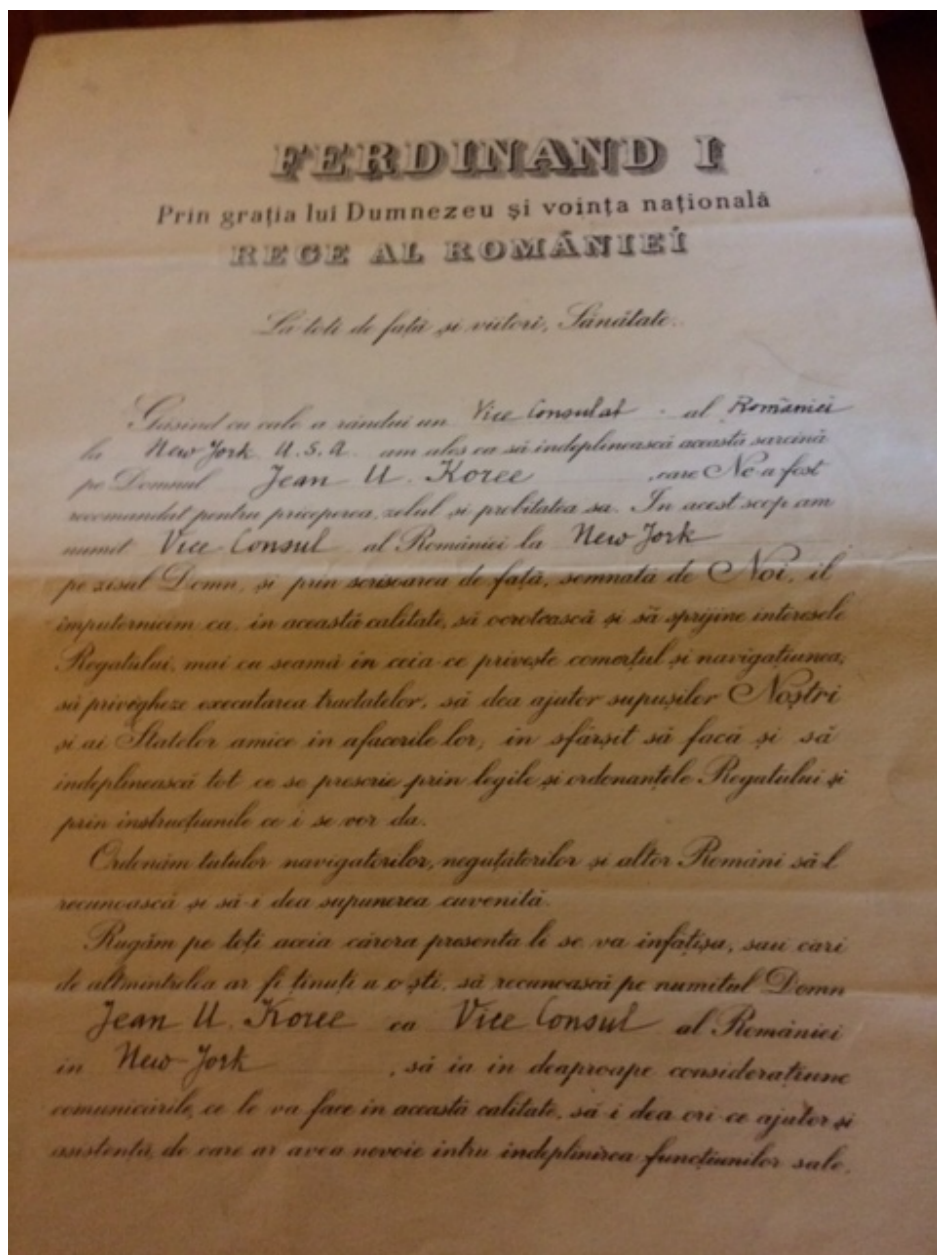

Fig. 3. Decret regal de numire a lui Jean U Korée
în calitate de Vice-Consul al României la New York.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

Fig. 4. Permis (1922) de intrare în vama portuară New York, în care Jean U. Korée apare „consul”, nu „vice-consul”, așa cum confirmă și alte documente.

Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

Fig. 5. Blazonul familiei Korée.

Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

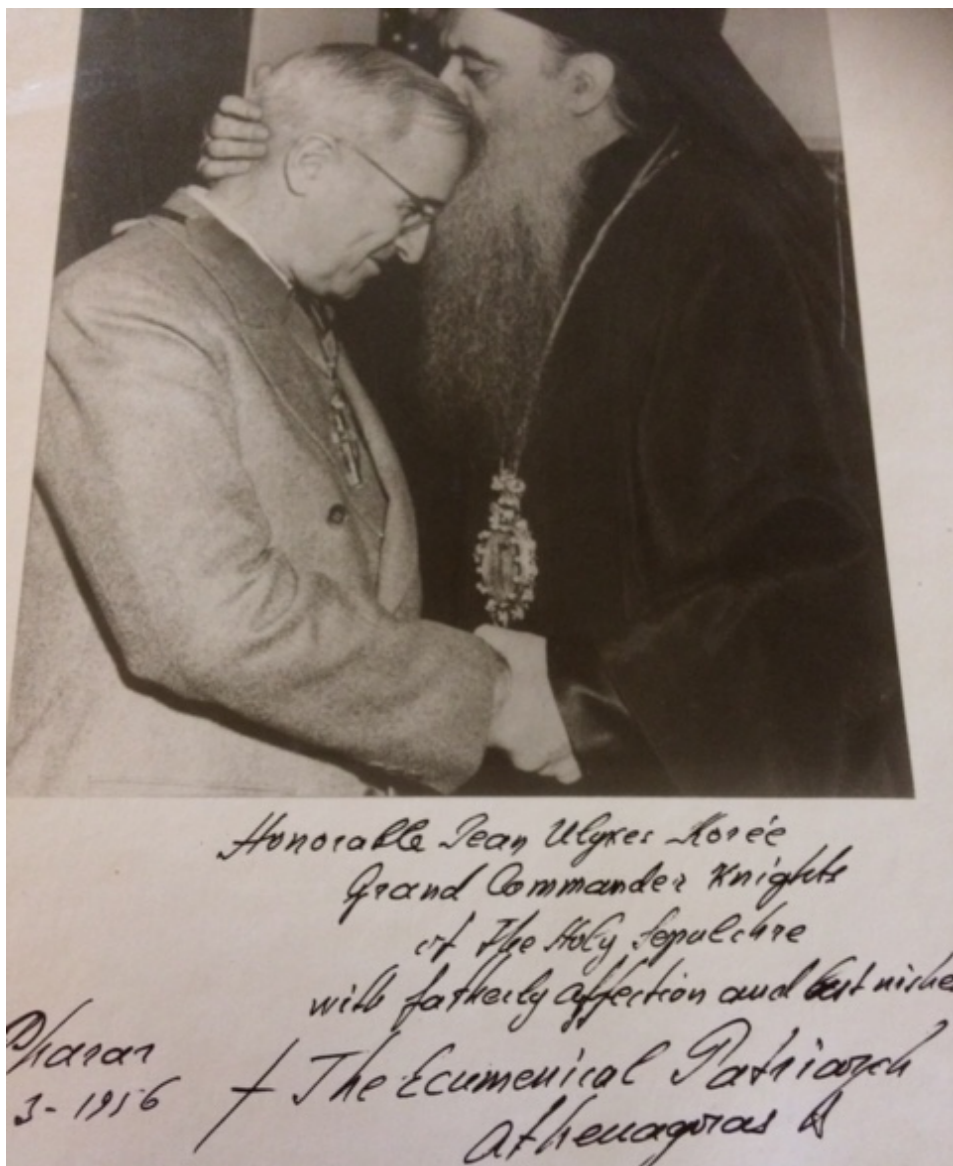

Fig. 6. Jean U. Korée, fotografie cu Patriarhul Ecumenic Athenagoras, 1956. În dedicație se menționează calitatea de Mare Comandor al Cavalerilor Sfântului Mormânt.

Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

Fig. 7. Document ce atestă apartenența la Ordinul Marii Cruci a lui Carol cel Mare.
Sursa: arhiva personală Maria Poggi Cavalletti.

Prezența sculptorului Constantin Brâncuși în arhiva și muzeele din New York¹

Roxana Mihaly

Considerat de numeroși specialiști mai mult decât un simplu sculptor, Constantin Brâncuși a fost un vizionar al secolului al XX-lea, un arhitect al sufletului uman, care a transformat spațiul și forma într-un limbaj universal al spiritului. În opera sa, Brâncuși nu a sculptat doar piatra și lemnul, după cum afirma chiar el, ci a modelat esențele invizibile ale existenței, depășind limitele materiale pentru a revela profunzimile tainice ale universului². Fiecare creație a sa poate fi privită ca o meditație asupra naturii și o căutare a purității absolute, în care formele se reduc la esențial. De cele mai multe ori operele lui Brâncuși au reușit să îmbine măiestria tehnică cu o viziune spirituală profundă, creând opere care par să plutească între real și ideal, între material și imaterial. Sculpturile lui Brâncuși, după cum relatează și criticul de artă Petru Comarnescu în volumul dedicat artistului³, nu sunt simple reprezentări, ci manifestări ale unei alte realități, una în care forma devine un vehicul al transcendenței, iar spațiul din jurul sculpturii se încarcă de o prezență metafizică. În mâinile lui Brâncuși, materia își pierde greutatea, devenind lumină solidificată, un simbol al aspirației umane către absolut. A reușit astfel să schimbe nu doar arta sculpturii, ci însăși percepția noastră asupra artei, obligându-ne să ne reconsiderăm relația cu forma,

¹ Acest capitol a fost finanțat de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării – UEFISCDI, Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Ministerul Educației Naționale, proiect PN-III-P4-PCE-2021-0688, contract nr. 29 / 27 mai 2022, cu titlul *Etosul educației și dialogului: Negocieri culturale româno-americane (1920-1940)*.

² Sidney Geist, *Brâncuși: A Study of the Sculpture* (New York: Grossman Publishers, 1968), 24–27.

³ Petru Comarnescu, *Brâncuși: mit și metamorfoză în sculptura contemporană* (București, Meridiane, 1972), 189–97.

cu spațiul, cu ideea de frumos. Fiecare operă a sa este o invitație la introspecție și la contemplarea infinitului, o dovadă a faptului că arta, în mâinile unui maestru, poate deveni un portal către misterele existenței. Moștenirea lui Constantin Brâncuși rămâne una dintre cele mai prețioase și durabile contribuții la patrimoniul cultural al umanității, un testament al capacității umane de a transforma materia brută în expresie divină.

Constantin Brâncuși a lăsat o amprentă profundă asupra sferei artistice globale, având o influență remarcabilă în cele mai importante centre artistice ale lumii, din Franța și chiar până în Statele Unite ale Americii.

La începutul secolului XX, Statele Unite ale Americii, cu precădere New York-ul a început să privească spre Europa transformându-se astfel rapid într-un nucleu global al artei moderne, un oraș aflat într-o continuă căutare și redefinire a inovației și avangardei artistice în frunte cu reprezentanții de seamă Marcel Duchamp și Francis Picabia⁴. În acest context, creațiile lui Brâncuși au fost nu doar apreciate de colecționarii americani, ci și integrate într-un cadru mai larg de analiză și explorare estetică, influențând astfel perspectivele contemporane asupra formei și esenței sculpturii⁵.

Constantin Brâncuși a avut în timpul vieții o prezență importantă în Statele Unite ale Americii, lăsând o amprentă puternică în formarea sau chiar definirea artei moderne pe continentul american. Incidentul de la vama din New York din octombrie 1926, când a fost invitat la inițiativa lui Marcel Duchamp să își expună lucrările la *Brummer Gallery* în cadrul unei expoziții personale⁶, a fost un prim pas spre ce a urmat mai apoi. La vamă, opera „Pasărea în spațiu” avea să nu fie recunoscută ca o lucrare de artă, iar la vremea respectivă potrivit tarifului vamal din 1922 paragraful 1704 nu existau taxe pentru operele de artă, astfel lucrarea a fost socotită „simplul obiect de metal cu utilitate practică⁷” și taxată conform paragrafului 399 cu 40% *ad valorem* specific bunurilor de uz comercial⁸. Tot acest scandal și faptul că instituții artistice precum *The National Academy* și *The National Sculpture Society* au negat valoarea artistică a lucrării, Brâncuși a contestat aceas-

⁴ Mario De Micheli, *Avangarda artistică a secolului XX* (București: Meridiane, 1968), 148.

⁵ Karl Ruhrberg, Manfred Schneckenburger, Christiane Fricke, Klaus Honnef, Ingo F. Walther, *Art of the 20th Century* (Köln: Taschen, 2012), 269–70.

⁶ Eric Shanes, *Brancusi* (New York: Abbeville Press, 1989), 68–69; Catalog, *Brancusi exhibition* 17 noiembrie – 15 decembrie 1926. The Brummer Gallery, New York. Din catalogul expoziției rezultă că au fost expuse 44 de opere ale lui Brâncuși printre care Măiastra, Sărutul, Mlle Pogany, Golden bird, Bird in Space.

⁷ George Uscătescu, *Brâncuși și Arta Secolului* (București: Meridiane, 1985), 21–22.

⁸ Comarnescu, *Brâncuși împotriva Statelor Unite* (Cluj-Napoca: Dacia, 1971), 14.

tă clasificare, declanșând un proces cunoscut sub numele de „Brâncuși vs. Statele Unite”⁹. După lungi audieri „Pasărea în spațiu” a pus în discuție nu doar statutul operei lui Brâncuși, ci și criteriile prin care societatea definea și accepta noile forme de artă. În fața instanței, un număr important de artiști și critici prestigioși precum Edward Steichen, au pledat în favoarea recunoașterii lucrării ca o operă de artă autentică și revoluționară:

Am asistat eu însumi, la Paris la desăvârșirea operei și la polisajul ei, executate de Brâncuși personal. Când a sosit de la turnătorie, obiectul era o piesă de metal încă brută. Nimeni nu l-a ajutat pe Brâncuși în muncă. Este unicul obiect de acest fel pe care sculptorul l-a făcut, unicul în bronz. Recunosc piesa ca fiind aceea la care l-am văzut atunci pe Brâncuși lucrând¹⁰.

În cele din urmă, judecătorul Waite a decis în favoarea lui Brâncuși, recunoscând „Pasărea în spațiu” ca o operă de artă și stabilind astfel un precedent juridic important care a contribuit la legitimarea artei moderne și abstracte în Statele Unite¹¹.

După acest episod marcant și o serie de expoziții de succes la New York, prezența sculptorului Constantin Brâncuși a devenit profund înrădăcinată în peisajul cultural american. Astfel, opera sa a fost integrată în cele mai prestigioase instituții, de la arhive și muzee, până la biblioteci și centre de studii de artă. În mod simbolic, Brâncuși nu doar că și-a consolidat poziția de pionier al artei moderne, dar a reușit să inspire și să influențeze în mod direct cercetările și discursurile critice asupra evoluției sculpturii contemporane. Brâncuși nu este doar un sculptor de renume, ci un pionier care a redefinit limitele și formele artei moderne. Lucrările sale, caracterizate prin simplitatea formei și explorarea esenței obiectelor, au influențat profund evoluția sculpturii și au deschis noi direcții în arta secolului XX. Prin reducerea formelor la esența lor, Brâncuși a creat opere care sunt la fel de relevante și inspiratoare astăzi ca și în timpul vieții sale, când au fost contestate și controversate¹².

Mediul artistic efervescent al Parisului, împreună cu influența pasionaților de artă americani, au contribuit fără îndoială la modelarea și ascensi-

⁹ Idem, *Arta care învinge legea: Procesul Brâncuși în SUA*, ediția a 2-a revăzută (Cluj-Napoca: Dacia, 2001), 124-40.

¹⁰ Carola Giedion-Welcker, *Constantin Brâncuși* (București: Meridiane, 1981), 120.

¹¹ Comarnescu, *Arta care învinge legea*, 124-40.

¹² José María Faerna, ed., *Brancusi* (New York: Cameo/Abrams, 1997), 8.

nea artistică a sculptorului. Brâncuși este astăzi prezent și în cele mai importante muzee din New York precum Museum of Modern Art (MoMA), The Solomon R. Guggenheim Museum sau Metropolitan Museum of Art (Met). De asemenea pe lângă muzee, o mare parte din operele importante ale lui Brâncuși se regăsesc în colecțiile private ale celor mai importanți colecționari de artă americani precum Joseph Pulitzer jr. sau J.D. Rockefeller¹³.

În arhiva muzeului Solomon R. Guggenheim din New York regăsim o serie de documente referitoare la prima expoziție retrospectivă de pe continentul american vernisată pe 25 octombrie 1955 la prestigioasa galerie din New York. În cadrul expoziției au fost prezentate atât sculpturile artistului cât și schițe, fiind expuse 59 de sculpturi și 10 desene și guașe, majoritatea fiind studii pentru lucrările sale tridimensionale. În comunicatul trimis presei este specificat faptul că 21 dintre lucrările ce au fost expuse atunci au venit din străinătate iar 48 din diferite colecții aflate pe teritoriul american, iar 7 piese au venit din atelierul lui Brâncuși de la Paris, specificându-se faptul că acestea nu au mai fost prezentate în Statele Unite ale Americii. În prezentarea lui Brâncuși din comunicatul de presă emis de muzeu se subliniază de asemenea faptul 90% din lucrările vândute de Brâncuși și-au găsit drumul în colecțiile americane. Printre colecționari s-au numărat figuri notabile precum Katherine Dreier, John Quinn și soții Louise și Walter Arensberg, care au fost printre primii ce i-au apreciat creațiile¹⁴. În același timp, Muzeul Guggenheim a pregătit o monografie despre Brâncuși, scrisă de James Johnson Sweeney, care a fost prima publicație în limba engleză dedicată în întregime sculptorului, completată cu 55 de ilustrații și o bibliografie detaliată¹⁵.

După închiderea expoziției de la Galeriile Muzeului Solomon R. Guggenheim pe 8 ianuarie 1956, lucrările lui Constantin Brâncuși au fost transferate și expuse la Muzeul de Artă din Philadelphia, începând cu 27 ianua-

¹³ Emanoil Popescu, *Brâncuși în lume. Tabloul sinoptic al operelor; harta lumii cu localitățile în care se găsesc operele lui Brâncuși* (Craiova: I.P. Oltenia, 1982), 15. În catalog este indicat faptul că în posesia D.na I. D. Rockefeller se află opera *Sărutul în ghips*, iar o *Pasărea în văzduh* în marmură albă aflându-se în colecția col. Nelson A Rockefeller. De asemenea în posesia lui Joseph Pulitzer Jr. regăsindu-se *Muza adormită* în bronz polisat și *Mademoiselle Pogany III* în bronz polisat.

¹⁴ Solomon R. Guggenheim Museum Library and Archives, Colecția A0035, Cutia 528.

¹⁵ James Johnson Sweeney, "The Brancusi Touch", *Art News* (New York) 54, nr. 7 (noiembrie 1955), 24.

rie și până pe 26 februarie 1957. Acest eveniment a marcat o continuitate importantă în promovarea operei lui Brâncuși în Statele Unite¹⁶.

În tot acest context, Constantin Brâncuși a avut un moment de reflecție asupra parcursului său artistic în presa vremii, recunoscând influența decisivă pe care publicul și colecționarii americani au avut-o asupra carierei sale. Într-un interviu acordat ziarului *New York Times* în octombrie 1955, el a declarat: „Fără americani, nu aș fi putut produce toate acestea sau chiar să exist”¹⁷. Această mărturisire nu doar subliniază impactul crucial pe care sprijinul din partea colecționarilor americani l-a avut asupra creației sale, ci reflectă și recunoștința artistului față de acea cultură care a îmbrățișat și susținut inovațiile sale într-un moment în care Europa era poate mai reticentă la noile paradigme ale artei moderne.

Solomon R. Guggenheim Museum a început să colecționeze în număr mai mare lucrările lui Constantin Brâncuși la mijlocul anilor 1950, sub conducerea vizionară a celui de-al doilea director, James Johnson Sweeney. Inițial, colecția muzeului era centrată pe pictura „non-obiectivă”, însă Sweeney a diversificat semnificativ politica de achiziții, extinzând aria de interes a muzeului pentru a include sculptura și alte tehnici artistice¹⁸.

Astăzi în colecția muzeului Solomon R. Guggenheim de la New York se regăsesc 11 opere ale sculptorului Constantin Brâncuși cumpărate de la diferiți colecționari americani, acestea fiind expuse ocazional¹⁹:

Titlu (engleză)	Titlu (franceză)	Anul	Material
The Sorceress	La sorcière	1916-1924	lemn
Oak base	N/A	1920	lemn
Little French Girl (The First Step [III])	La jeune fille française	1914-1953	lemn
Watchdog	Chien de garde	1924	lemn
Muse	La muse	1912	marmură
Portrait of George	Le Portrait de George	1911	marmură

¹⁶ Solomon R. Guggenheim Museum Library and Archives, Collection A0035, Box 528.

¹⁷ “About Art and Artists; Show of Brancusi Sculpture Will Open at the Guggenheim Museum Today”, *New York Times*, 26 octombrie 1955, 24.

¹⁸ Solomon R. Guggenheim Museum, Vivian Endicott Barnett, și Thomas M. Messer, ed., *Handbook, the Guggenheim Museum Collection, 1900-1980* (New York: The Museum, 1980), 202-3.

¹⁹ Solomon R. Guggenheim Museum, Constantin Brâncuși, Guggenheim Museum, <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/constantin-brancusi>, accesat la 5 august 2024. În colecția muzeului Guggenheim de la Veneția se regăsesc în expoziția permanentă și lucrările *Bird in Space (L'Oiseau dans l'espace)*, (1932-1940) și *Maiistra* (1912).

Titlu (engleză)	Titlu (franceză)	Anul	Material
Flying Turtle	Tortue volante	1940–1945	marmură cu nervuri
King of Kings	Le roi des rois	1938	lemn
The Miracle (Seal [I])	Le miracle	1930–1932	marmură
Adam and Eve	Adam et Eve	1916.	lemn

Totodată în arhiva muzeului Guggenheim de la New York se regăsesc documentele de arhivă și înregistrări audio pentru diferite posturi de radio americane privind expozițiile dedicate marelui artist de-a lungul timpului.

Fondat în 1929 *Muzeul de Artă Modernă (MoMA)* din New York deține astăzi cele mai multe și importante lucrări ale artistului de pe continentul american. Încă de la începuturile fondării muzeului curatorii și-au arătat interesul pentru operele lui Brâncuși urmând ca la sărbătorirea unui deceniu, în 1939 când în New York la Flushing Meadows – Corona Park se desfășura expoziția Universală, cu tema *The World of Tomorrow* (1939 și 1940), Brâncuși se regăsea printre artiștii de seamă invitați să-și expună lucrările în cadrul expoziției intitulată *Art in Our Time: 10th Anniversary Exhibition*.²⁰ Din păcate același lucru nu s-a întâmplat și în cazul Expoziției Universale din 1939, când în pavilionul României aflat sub îngrijirea lui Dimitrie Gusti, nu s-a regăsit nici o operă de Brâncuși²¹.

Astăzi în colecția muzeului se regăsește cea mai extinsă colecție de opere brâncușiene de pe continentul american, 36 de lucrări, schițe și fotografii ale artistului, iar aproximativ 10 lucrări se află în expoziția permanentă a muzeului, fiind expuse într-un spațiu special amenajat dedicat artistului²². Printre operele expuse se numără și sculpturile sale iconice precum *Păsărea în văzduh* sau *Muza adormită*, acestea fiind lucrările esențiale pentru înțelegerea evoluției sculpturii moderne și evidențiază inovațiile lui Brâncuși în utilizarea formei și a spațiului. De menționat faptul că multe dintre aceste lucrări au făcut parte din colecția familiei Rockefeller, aceștia fiind în

²⁰ *Museum of Modern Art* (New York, N.Y.), *Art in Our Time* (New York: Museum of Modern Art, 1939), 315–16. În cadrul expoziției sunt expuse 2 dintre lucrările sale importante, *Bird in Space* în bronz (1919), lucrarea fiind deținută de MoMA și *The Miracle* în marmură (1938), lucrarea fiind atunci împrumutată de artist de la Galeria Brummer.

²¹ Andrew F. Wood, *New York's 1939–1940 World's Fair* (Charleston, SC: Arcadia Publishing, 2004), 8.

²² *Museum of Modern Art*, "Constantin Brâncuși", MoMA, <https://www.moma.org/artists/738>, accesat 5 august 2024.

fapt și co-fondatorii MoMA. Abby Aldrich Rockefeller, împreună cu Lillie P. Bliss și Mary Quinn Sullivan, a fost una dintre cele trei figuri centrale care, în anii 1920, au avut viziunea de a crea o instituție dedicată exclusiv artei moderne. Cu sprijinul altor membri fondatori, cele trei doamne au reușit să contureze conceptul MoMA, care astăzi este recunoscută ca una dintre cele mai influente instituții de artă modernă din lume²³.

În arhiva muzeului regăsim un fond consistent dedicat marelui artist, printre acestea numărându-se documente, fotografii, articole de ziar și corespondențe. În fondul *Sidney Grist*²⁴ *Collection* structurat în 3 dosare se regăsesc aproximativ 600 de articole de ziar atât din România cât și din Franța sau Statele Unite²⁵. În arhiva muzeului se regăsesc de asemenea două volume cu peste 200 de documente ce conțin corespondența purtată de criticul de artă Sidney Geist referitoare la Brâncuși sau care făceau referire la operele artistului de pe continentul american în diferite contexte²⁶.

Sculpturile lui Brâncuși își găsesc un loc de onoare și în renumita colecție permanentă a *The Metropolitan Museum of Art* (The Met). În colecția muzeului, se numără aproximativ șase lucrări, incluzând sculpturile iconice *Bird in Space* și *Sleeping Muse*, alături de fotografii ale artistului, toate evidențiind rafinamentul și impactul profund al creației sale asupra evoluției sculpturii moderne.

Bird in Space este una dintre cele mai emblematice sculpturi ale lui Constantin Brâncuși, capturând esența pură a zborului și a mișcării ascendente. Creată în 1923, această lucrare reflectă preocuparea sculptorului pentru tema păsării în zbor, pe care a explorat-o intens între anii 1920 și 1940. În această serie de lucrări, Brâncuși nu se concentrează pe detaliile anatomice ale păsării, ci pe dinamismul și grația mișcării²⁷. Varianta în marmură, aflată în colecția permanentă a *Metropolitan Museum of Art* este expusă în Galeria 901 alături de operele unor artiști de renume mondial precum Pablo Picasso și Joan Miró, *Bird in Space* ocupă un loc central în cadrul acestei

²³ Mary Anne Staniszewski, *The Power of Display: A History of Exhibition Installations at the Museum of Modern Art* (Cambridge: MIT Press, 1998), 23.

²⁴ Geist, *Brâncuși*, 5–8. Sidney Geist a fost un sculptor și critic de artă american, cunoscut pentru lucrările sale inovatoare în sculptură iar publicului din România pentru scrierile sale seminale despre Constantin Brâncuși. Arta sa, influențată de o gamă largă de surse, a acoperit peste șase decenii, iar el a fost apreciat atât pentru contribuțiile sale la sculptura modernistă, cât și pentru criticile sale de artă.

²⁵ The Museum of Modern Art Archives, New York, Colecția, *Brancusi*, Seriile I, II, III.

²⁶ Ibid, Seriile IV, V.

²⁷ Geist, *Brâncuși*, 45.

expoziții, consolidând poziția lui Brâncuși în panteonul marilor maeștri moderni. Această lucrare face parte dintr-o serie extinsă, care include șapte sculpturi din marmură și nouă turnări în bronz, toate explorând esențializarea formei și a mișcării²⁸. Prezența lui Constantin Brâncuși în arhivele și muzeele din New York nu doar celebrează moștenirea sa artistică, ci asigură și păstrarea și aprecierea contribuțiilor sale revoluționare în sculptură. Devotamentul orașului New York pentru arta modernă a fost esențial în promovarea și susținerea artiștilor, consolidând astfel reputația orașului ca un centru global de inovație și apreciere artistică.

În tot acest context în arhiva *New York Public Library (NYPL) – Manuscripts and Archives Division* se regăsesc pe o rola de film peste 150 de documente referitoare la corespondența dintre Brâncuși și unul dintre primii colecționari americani ai săi John Quinn, documentele fiind mai puțin cunoscute publicului larg. De asemenea în fondul *Foster – Murphy Collection* se regăsesc o serie importantă de documente, scrisori și fotografii ale lui Brâncuși către artistul Walter Pach, John Quinn sau scriitoarea Jeanne Robert Foster²⁹.

Moștenirea lui Constantin Brâncuși la New York nu poate fi redusă doar la prezența fizică a operelor sale în colecții muzeale, ci trebuie privită ca o influență de durată asupra modului în care sculptura și arta modernă au fost percepute și interpretate. Prin operele sale, precum *Păsărea în văzduh* sau *Muza adormită*, Brâncuși reușește să redefinească esențialitatea formei și să transforme sculptura într-un limbaj universal al spiritului, captând atenția celor mai influenți colecționari americani, printre care John Quinn, familia Rockefeller sau Joseph Pulitzer Jr. Fiecare dintre sculpturile sale, de la *Păsărea în văzduh* la *Muza adormită*, nu sunt doar obiecte de artă, ci repere simbolice care au transformat percepția asupra formelor și spațiului. Ele au contribuit la discuțiile filosofice și estetice despre esențialitate și abstractizare, fiind integrate în discursurile despre avangardă și modernism. Prezența sa în colecțiile și arhivele unor muzee prestigioase precum MoMA și *Guggenheim Museum* sau The MET subliniază nu doar recunoașterea valorii sale artistice, ci și un angajament continuu față de cercetarea și expunerea operei sale într-un context global. Impactul lui Brâncuși nu se limitează doar la recunoașterea estetică; el a influențat semnificativ și poziționarea

²⁸ Guggenheim Museum, Barnett, și Messer, *Handbook*, 112.

²⁹ The New York Public Library – Manuscripts and Archives Division, Foster – Murphy colecția MssCol 1051.

artei moderne în cadrul pieței de artă și în percepția publicului larg. Datorită colecționarilor americani, lucrările sale au fost doar achiziționate, ci și integrate în patrimoniul cultural al Americii. Astfel, Brâncuși a devenit un simbol al legăturii profunde dintre Europa și Statele Unite în contextul modernismului artistic. Influența lui Constantin Brâncuși asupra artei moderne continuă să fie una esențială, fiind chiar un punct de referință în definirea sculpturii moderne de la începutul secolului XX. Expus și studiat în marile muzee ale lumii, el rămâne un pionier care a transformat modul în care percepem sculptura și arta în general. Prezența sa în New York, atât prin lucrările sale expuse, volumele ce îi sunt dedicate din biblioteci, cât și prin arhivele care îi documentează activitatea sa pe teritoriul american, asigură faptul că moștenirea sa va continua să inspire și să provoace generații de artiști și critici de artă din întreaga lume.

Cu siguranță, Brâncuși va rămâne o figură definitorie în sculptura modernă, influențând nu doar artiștii contemporani, ci și generațiile viitoare prin viziunea sa inovatoare asupra formei și spațiului, redefinind granițele dintre material și imaterial, dintre abstract și concret. Moștenirea sa artistică, apreciată și expusă în cele mai importante instituții culturale din lume, va continua să inspire discuții, cercetări și reinterpretări ale artei moderne, consolidându-i statutul de unul dintre cei mai mari pionieri ai avangardei secolului XX.

Imaginea Fundației Rockefeller în presa românească interbelică

Ferencz-Iozsef Truța

Într-o epoca dominată de gustul banului, așa cum plastic se exprima un ziarist ce se semna Petronius (inspirat probabil în alegerea pseudonimului de personajul romanului „Quo vadis?”, de Henryk Sienkiewicz)¹, cititorii începeau să fie interesați de viața oamenilor prosperi precum Rockefeller, a Rotschild-ilor, a lui Alfred Nobel, John Pierpont Morgan, Friedrich Krupp, Thomas Edison, Henry Ford, Lordul Leverhulme, Aristide Boucicaut, Andrew Carnegie etc., de viața celor care nu mai țineau cont de admirabila fabulă a lui La Fontaine: „Le savetier et le financier”.

Preferința cititorilor pentru o astfel de lectură a fost remarcată de ziarele românești interbelice, care nu au ezitat să publice diverse articole despre miliardarii lumii.

Gusturile cititorilor se schimbă de la o epoca la alta, dar identificarea afectivă cu personajele și alegerea lecturilor în funcție de sensibilitățile societății rămân constante². În acest sens, odată cu apariția volumului, *À la conquête de la richesse* de Richard Lewinsohn, același Petronius preciza:

¹ C. Petronius, cunoscut și sub numele de „*elegantiae arbiter*” („arbitru al eleganței”), a fost un personaj istoric real. El a trăit în perioada anilor 27-66 și a fost guvernator al provinciei Bitinia. Petronius a fost unul dintre curtenii favoriți ai împăratului Nero. Este cunoscut pentru opera sa „*Satyricon*”, o satiră care reflectă epoca Imperiului Roman. Deși oficial avea o atitudine laudativă față de împărat, el a condamnat incendierea Romei de către Nero. Din acest motiv, Petronius a fost nevoit să se sinucidă pentru a scăpa de represaliile cezarului. În roman, sunt descrise demersurile sale pentru a-l ajuta pe Vinicius să câștige inima Ligiei, o tânără creștină. Cu toate acestea, planurile sale viclene au fost dejucate de prietenii creștini ai tinerei.

² Lectura nu este un act pasiv, ea poate oferi noi perspective asupra realității și diferite variante de acțiune, conectând cititorul (în același timp) la un ansamblu de experiențe. Și cine nu dorea să se imagineze un mic Rockefeller sau să trăiască cu gândul că imposibilul poate fi împărțit oricând în posibilități?

E o lectură modernă care poate ține locul Iliadei lui Homer. Fiecare epocă cu oamenii ei. A noastră este a marilor cuceritori de aur, a meșterilor vânători de noroc, a acestor energii cari zi cu zi, moment cu moment, s'au consumat pentru a creia averile față de cari a lui Cresus, este o sărăcie curată³.

Dintre miliardarii menționați mai sus, John D. Rockefeller fascina, fiind descris de către presa românească ca „un fenomen ca personalitate, ca diversitate în manifestări, ca energie și posibilități de creație”⁴. Acest „reprezentant al unei epoci”⁵, pentru masele populare, conform ziarului *Adevărul*, trecea drept un personaj legendar. În anumite cărți de școală sau în cărți care se adresau celor săraci pentru a le da iluzia posibilității de îmbogățire chiar dacă începeai cu nimic, Rockefeller era dat ca exemplu. Se relatează întotdeauna în aceste cărți cum a ajuns acest om genial din simplu vânzător fără capital, omul cel mai bogat din lume. Bineînțeles, această imagine a unui Rockefeller îmbogățit prin muncă și economie era acceptabilă ca stimulent pentru oamenii fără posibilități. Și este iarăși adevărat că, într-adevăr, trecerea aceasta de la sărăcia totală la bogăția maximă, este opera înfăptuită de-a lungul câtorva decenii de către un om⁶. Spre finalul vieții, pentru *Ilustrațiunea Română*, Rockefeller era un monument istoric mult mai important decât Statuia Libertății. Se recomanda chiar ca un turist să viziteze mai degrabă „monumentul viu”, având mai multe de învățat „de la acest om prodigios, adevărată curiozitate națională care poate cheltui nu știu câte milioane de dolari pe minut și care mai joacă și golf la 96 de ani”⁷. În mod ironic, s-a scris mult despre cel care a citit în viața lui o singură carte: Biblia, pe care o avea legată în piele de vacă⁸.

Cu toate acestea, regele petrolului nu a fost iubit de către contemporani, bogăția și succesul extraordinar l-au transformat într-o țintă pentru

³ Petronius, „Miliardarii”, *Viitorul*, 15 octombrie 1930, 1.

⁴ „Miraculoasa viață a miliardarului Rockefeller. De la mic salariat, la rege al petrolului. „Standard Oil” și „Royal Dutch”. – Fundațiile Rockefeller”, *Adevărul*, 26 mai 1937, 3.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ Cesarina, „Un monument istoric. John D. Rockefeller”, *Ilustrațiunea Română*, 18 aprilie 1934, 6.

⁸ „Apartamentul lui din conacul fermei are două săli mari de bibliotecă, în care sunt adunate operele cele mai însemnate ale culturii universale. Doi bibliotecari speciali, tocmiți cu anul, alimentează cu ultimele noutăți apărute faimoasa bibliotecă. Rockefeller nu intră niciodată în odăile acestea inutile”. Vezi: Ibid.

jurnaliști și politicieni reformatori⁹, care l-au considerat personificarea lăcomiei corporatiste fiind caracterizat adesea ca „omul cel mai urât din lume”¹⁰, pirat, uliu¹¹ etc.

Așadar, „regele petrolului”¹², John D. Rockefeller, a intrat, inițial, în atenția presei românești la sfârșitul secolului al XIX-lea, datorită averii sale colosale, avere ce îi conferea titlul de cel mai bogat om din lume¹³. Și, ulterior, a fost celebru și datorită activităților sale filantropice ce s-au extins, treptat, din Statele Unite ale Americii pe tot mapamondul¹⁴.

John D. Rockefeller, „omul de aur”¹⁵, „singurul monument autentic al Statelor-Unite, cu mult mai însemnat decât statuia Libertății”¹⁶, reprezenta pentru presa românească un model înscris în tiparul visului american¹⁷. Provenit dintr-o familie cu resurse modeste, acesta a reușit să își depășească condiția și a impresionat nu doar prin averea sa imensă, ci și prin stilul

⁹ Theodor Roosevelt, președintele republican, promitea în campania sa electorală desființarea trusturilor (a caracatiței) controlate de Rockefeller. Miliardarului i s-au imputat 4222 de acuzații de concurență ilegală și a fost condamnat în 1462 dintre acestea, aplicându-se pentru fiecare caz o amendă de 20.000 de dolari, amenda totală însumând 29.240.000 dolari. Sentința i s-a comunicat miliardarului în timp ce se afla pe terenul de golf, unde juca partida sa zilnic. Inițial surprins de verdict, el ar fi declarat foarte calm ziaristilor: artiștilor: „Executarea acestei sentințe va dura foarte mult”. O veșnicie am spune, deoarece Rockefeller nu a plătit niciodată această sumă către stat. Vezi: Ibid.

¹⁰ „Rockefeller a fost un om pe care nici o piedică nu l-a descurajat. A violat legea transporturilor; a violat legea concurenței; a violat legea trusturilor. Nu s-a sinchisit de nimeni. Nu l-a emoționat nici agitația Senatului american, nici clamurile avocaților, nici urmărirea poliștilor. Când îl convoacă judecătorul de instrucție, Rockefeller nu vine. Găsește mii de pretexte. Doi sau trei ani reușește astfel să se sustragă urmăririi. Și când, în cele din urmă, se prezintă în fața judecătorului, este de un calm înfricoșător. Două, trei și patru ore stă liniștit pe scaun fără a declara nimic. Nu se poate obține nimic de la dânsul. La 50 de ani--- --scrie cineva de spre dânsul — Rockefeller este omul cel mai urât din lume”. Vezi: Ibid.

¹¹ Petru Comarnescu, „Rockefeller. Omul care a întrupat grandoearea și declinul capitalismului”, *Vremea*, anul X, nr. 489, 30 mai 1937, 8.

¹² „Felurimi. Cei mai bogați oameni din lume”, *Tribuna Poporului*, 25 octombrie- 7 noiembrie 1903, 7.

¹³ Ibid.

¹⁴ Numărul articolelor interbelice ce evidențiază actele de caritate ale lui John D. Rockefeller este impresionant. Publicul era informat, în cadrul articolelor, despre donațiile generoase ale magnatului american pentru sănătate, pace, cultură, învățământ etc. Vezi: „Donațiile Rockefeller în Franța”, *Rampa*, anul VII, nr. 2033, 7 august 1924, 3; „Donația lui Rockefeller”, *Opinia*, anul XXIII, nr. 6093, 14 septembrie 1927, 3; C. N. Iliescu, „Tuberculoza și ereditatea”, *Gazeta Transilvaniei*, anul XCI, nr. 110, 21 octombrie 1928, 3; Prof. Dr. Gr. T. Popa, „Fundatia Rockefeller în slujba omenirii”, *Universul Literar*, anul LIV, nr. 9, 18 martie 1945, 6.

¹⁵ Cesarina, „Un monument istoric”.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Vezi: James Truslow Adam, *The Epic of America* (Boston: Little, Brown, and Company, 1932).

lui de viață¹⁸. Se spunea că nu a avut o viață extraordinară, „regele petrolului”

... n-a băut, n-a fumat și n-a iubit mai mult decât îi îngăduia Biblia [...]. La început [...] a muncit ca să trăiască. Apoi ca să-și poată îmbrăca nevasta. După aceea a muncit, ca să aibă mai multe întreprinderi și când averea i-a devenit colosală, a muncit, ca averea lui să devină cea mai mare din lume¹⁹.

Coincidență sau nu, odată cu apariția articolelor de acest fel, a început și fenomenul emigrării românilor spre „Țara făgăduinței”. Țăranii români ardeleni au fost primii care s-au încumetat să ia drumul pribegiei spre pământul american, care era deja idealizat, la început de secol XX, în mentalul colectiv al întregii populații rurale din Transilvania, Banat și Bucovina²⁰.

Din presa interbelică aflăm că, retras din activitate în anul 1895, John Davison Rockefeller (născut în 1839 în districtul Tioga, New-York) și-a dedicat viața pentru diverse acte de caritate. Doar până în 1924 a dăruit peste 500 de milioane de dolari prin intermediul celor patru mari fundații Rockefeller Foundation (Fundația Rockefeller), General Education Board (Consiliul General al Învățământului), Laura Spelman Rockefeller Memorial (Fundația Laura Spelman Rockefeller – numele este al soției sale) și Rockefeller Institute for Medical Research (Institutul Rockefeller pentru cercetări medicale) și al unor donații directe pentru diverse scopuri²¹.

În inițiativele de înființare a fundațiilor și în toate activitățile sale filantropice, Rockefeller „a fost animat de gândul de a stimula și pe alții a face astfel de donații și de a da și o întrebuintare socială averii sale”²².

Fundația Rockefeller, o fundație de origine americană, dar cu un câmp de acțiune internațional, după cum afirma Aureliu Ion Popescu, și-a extins, în perioada interbelică activitatea și în România, împreună cu o altă fundație recunoscută și anume: Fundația Carnegie pentru Pace Internațională

¹⁸ Vezi: Dr. Ștefan Cioroianu, „Cele zece degete”, *Foaia Diecezană. Organul oficial al eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului* LV, nr. 20, (19 mai 1940): 1-2; Mercator, „Din viața lui Rockefeller”, *Revista Economică*, anul XLVI, nr. 22-23, (10 iunie 1944): 149-50;

¹⁹ Cesarina, „Un monument istoric”.

²⁰ Vezi: Bianca Karda, „Emigrarea unor țărani români din județul Sibiu în S.U.A., reflectată în presa transilvăneană din 1900-1914”, *Studii și Comunicări Etnologice* XXIV, (2010): 111-25.

²¹ Vezi: Aureliu Ion Popescu, „Fundațiile Rockefeller și Carnegie din Statele Unite ale Americii”, *Arhiva pentru știință și reformă socială. Organul Institutului Social Român* VI, nr. 3-4 (1927): 347-375.

²² *Ibid*, 349.

(Carnegie Foundation for International Peace)²³. În tânăra Românie, Fundația Rockefeller a fost întâmpinată „de mulți cu foarte multă sollicitudine, iar de alții cu oarecare scepticism”²⁴.

Fondată în 1913, „până în 1925 aceasta primise din partea lui Rockefeller suma de 183 de milioane de dolari investiți în bonuri cu venit fix de 4%”²⁵. La început această fundație a avut un program de activitate mai variat, dar, treptat, în perioada interbelică, și-a redus câmpul de activitate doar la promovarea învățământului medical și a sănătății publice²⁶. Din punct de vedere al organizării, Fundația Rockefeller, a avut patru secții importante și anume: Consiliul Sanitar Internațional (International Health Board), Consiliul Medical Chinez (China Medical Board), Secția Învățământului Medical și Secția Studiilor²⁷.

Relațiile dintre statul român și Fundația Rockefeller au început să se concretizeze în urma unei scrisori din partea Dr.-ului Gheorghe Marinescu către profesorul Samuel James Meltzer de la Rockefeller Institute. Un raport consular ce aparține diplomatului Vasile Stoica (cunoscut și sub numele de Basil Stoica), din data de 20 februarie 1921, descrie acest demers în felul următor:

Încă din August 1920, Profesorul S.I. Meltzer de la Rockefeller Institute primind o scrisoare de la d-l Dr. Marinescu în care i se zugrăvise situația tristă a spitalelor noastre și lipsa lor de material, mă rugă să-i dau lămuriri asupra ajutorului ce ar fi mai necesar. Eu îi dădui toate deslușirile ce eram în stare a-i da și în aceeaș vreme cablai în țară pentru amănunte. D-rul Meltzer începu formarea unui comitet de medici pentru a ajuta țara noastră. În aceeaș vreme însă discutai cu dânsul posibilitatea ridicării la noi a unui institut într-un fel de centru al cercetării medicale pentru Europa Răsăriteană, o idee de care dânsul fu foarte încântat și pentru care începu îndată o acțiune scriind d-lui Marinescu și cerându-i lămuriri pe cari să-și poată baza acțiunea. Din nenorocire d-rul Meltzer muri la 7 Noemvrie. Eu fiind chemat în țară nu mai avui putința de a mă ocupa cu această chestiune importantă. Am însă convingerea că direcția Fundației Rockefeller, care în trecut a dăruit pentru un institut medical în Londra o sumă de peste un mi-

²³ Ibid, 347.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid, 350.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

lion și un sfert de lire sterline, poate fi câștigată ideii înființării unui institut similar la noi²⁸.

Doctorul Gheorghe Marinescu era dezamăgit de evoluția politicilor în materie de sănătate publică, de faptul că țăranul român se hrănea detestabil, locuia în mizerie, fără cultură și fără igienă, cu mortalitate infantilă deosebit de ridicată, mortalitate prin care națiunea pierdea o bogăție imensă; de lipsa asistenței medicale; de frecvența ridicată a sifilisul și a tuberculozei etc²⁹. Astfel, a încercat toate metodele posibile pentru ameliorarea problemelor sanitare. Câțiva ani mai târziu, cuprins de frustrare, mărturisea, în cadrul unei conferințe de la Chișinău, că

[...] în țară la noi s-au făcut greșeli mari, despre care mie nu-mi este îngăduit să vorbesc [...] Noi românii nu prețuim viața, ne omorâm cu pasiunea, cu luptele politice ce deslănțuiesc pasiunea cu înverșunare. Să punem frâu pasiunii. Eu propag bunul avânt al „eugeniei”, pregătirea unei mentalități eugenice... Propun de multă vreme un congres de eugenie, crearea unui curent sănătos pentru fericirea neamului. Mi s-a tot promis de guvernanți, de prieteni că-l voi obține. La noi însă, minciuna este un cult... Nu știu cui să mă adresez, ca să scoatem țăranul din întunecime³⁰.

Gheorghe Marinescu i s-a adresat profesorului Samuel James Meltzer deoarece o fundație nu putea oferi colaborări către un guvern sau către particulari. Fundațiile așteptau să primească solicitări strict confidentiale³¹.

Din păcate, solicitarea medicului român a suferit întârzieri datorită morții profesorului Samuel James Meltzer și a chemării în țară a diplomatului Vasile Stoica. La această conjunctură putem adăuga și concluziile lui Aureliu Ion Popescu în ceea ce privește atitudinea românilor față de străini și a relațiilor româno-americane în general. În anul 1927, în cadrul unei lucrări de popularizare dedicate celor două mari fundații americane Rockefeller și Carnegie, acesta scria:

Ca o concluzie relativ la activitatea acestor instituții în țara noastră putem spune că e foarte restrânsă comparativ cu cea desfășurată în

²⁸ Ibid.

²⁹ „Eugenia și viitorul românismului. Conferința d-lui prof. dr. Marinescu”, *Universul*, 1935, 11.

³⁰ Ibid.

³¹ Popescu, „Fundațiile Rockefeller și Carnegie”, 375.

țările din Apus sau din Europa Centrală. Așa de exemplu în Cehoslovacia și Iugoslavia ambele Fundații au lucrat intensiv după cum se poate vede din rapoarte. Aceasta este și rezultatul politicii noastre din trecut de a evita orice ajutor economic din afară, atitudine care a avut repercusiuni psihologice asupra tuturor domeniilor făcându-se analogii poate nu întotdeauna juste. Dar mai este datorat și lipselor noastre de legături cu intelectuali anglo-saxoni, le suntem comparativ mai puțin cunoscuți decât în Franța sau Germania, unde intelectualii noștri au un număr oarecare de legături, deși poate nu atâtea câte am putea avea³².

Trei ani mai târziu, în vara anului 1923, D. Eversole, unul dintre directorii secțiunii continentale a Fundației Rockefeller, vizita universitățile de medicină din Iași, Cluj și București. Și le oferă câte 10 milioane de lei pentru aparatură medicală. Pe lângă dotarea universităților cu aparatură medicală, reprezentantul Fundației Rockefeller, promitea acordarea unor burse menite să înlăture grijile existenței zilnice ale studenților dedicați științei și să „contribuie la desăvârșirea științei în sine”³³.

Prima vizită a fost la Universitatea din Iași, unde, Rudolf Șuțu, directorul cotidianului ieșean *Evenimentul*, consemna vizita după cum urmează:

La noi la Iași, trimisul „fondației Rockefeller” a vizitat Universitatea, clinicile, laboratoarele, în special facultatea de medicină, interesându-se de toate nevoile, ceia ce dovedește îndeajuns bunele intențiuni ... Trimisul fondației, care va vizita Iașii pentru a doua oară în Octombrie ce vin, va discuta dimpreună cu membrii Senatului universitar restul donațiunei, excluzând de la început orice scopuri politice. De la toamnă, clinicile și laboratoarele din Iași vor putea face comanda aparatelor ce le lipsesc, toate socotelile urmând să fie plătite de Rockefeller, [...] se vor înființa și fundațiuni pentru asistenți, pentru ca, scutiți de grijile vieții materiale, să-și poată vedea fiecare în tihna, de cercetările științifice³⁴.

După cum se poate observa din articolul lui Rudolf Șuțu, se insista pe bunele intenții ale Fundației Rockefeller și pe neimplicarea politică a acesteia. Societatea românească manifesta o reticență pronunțată în privința sco-

³² Ibid, 375.

³³ Rudolf Șuțu, „În ajutorul facultății de medicină din Iași”, *Evenimentul*, 18 iulie 1923, 1.

³⁴ Ibid.

purilor Fundației Rockefeller. Această reticență poate fi atribuită atât temerii românilor față de străini, cât și antisemitismului care era în creștere în mediul universitar³⁵. O mărturie în acest sens este articolul intitulat „Fundația Rockefeller în slujba omenirii” ce aparține medicului Grigore T. Popa. Articolul descrie sensibilitățile existente și atmosfera epocii după cum urmează:

[...] prin anii 1922-1923 au apărut în România niște voiajori curioși; erau oameni simpatici modest îmbrăcați (dar corect) care vorbeau o franțuzească stricată. Unul din ei se chema Eversole și era american; celălalt nu mai știu cum îi zicea. S-au informat asupra universităților, pe care le-au vizitat și spuneau că vor să trimeată tineri români în străinătate la studii. Veniseră în țară chemați de profesorul Cantacuzino și spuneau că reprezintă o fundație numită Rockefeller. Un timp lumea noastră delă 1922 nu s-a dumirit bine despre ce era vorba. Gândiți-vă numai că ei căzuseră într’o vreme a mult trâmbițatei „renașteri” a tineretului, în fierberea faimoasei generații delă 22, pentru care nu conta decât violența, iar învățătura trecuse pe planul al doilea. Cine să se mai gândească la studii în străinătate și încă la studii plătite de alții și, mai ales, acei alții fiind americani. Pe vremea aceea începuse a se identifica americanii cu evreii și toată chestia asta cu bursele pentru studii părea suspectă. Unii chiar, crezând că de acum înainte România Mare avea să fie unul din pivoții universului, au intrat la bănuială și susțineau în taină că momeala cu bursele este un plan ascuns: că americanii vor să pue mâna pe petrolul nostru, iar mister Rockefeller, fiindcă avea și numele de „David”, trebuie să fi fost evreu”.

Subt aceste auspicii fundația Rockefeller a descins și în România, cum descinsese mai înainte în alte peste douăzeci de țări. Unii dintre noi am avut norocul să fim recomandați (și apoi admiși) să fim trimiși de această fundație la studii: unii în America; alții în Anglia sau în Franța, Elveția și alte țări europene. Când am văzut apoi modul de

³⁵ În anul 1922, a început să se răspândească antisemitismul în mediul universitar. La data de 22 mai 1922, s-a înființat „Asociația Studenților Creștini”. În același an, Corneliu Zelea Codreanu a devenit președintele acestei asociații, iar A.C. Cuza, cunoscut ca ideolog și „părinte” al antisemitismului românesc, împreună cu colegul său N.C. Paulescu, au înființat Uniunea Național-Creștină. Scopul principal al acestei organizații era să rezolve problema evreiască prin eliminarea evreilor din societatea românească. Cu toate acestea, unii au realizat că un bursier Rockefeller era deja o personalitate a viitorului. Vezi: Lucian Năstasă (ed), *Antisemitismul universitar în România (1919-1939). Mărturii Documentare* (Cluj: Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, 2011), 9.

lucru al acestei Fundații, scopul ei și rezultatele, ideia cu petrolul românesc mi-a părui nu numai stupidă dar și grotescă³⁶.

Bursele Fundației Rockefeller au fost apreciate de beneficiari, dar nu au lipsit scandalurile cu iz balcanic, suspiciunile de corupție și acuzațiile de nepotism. Un astfel de scandal i-a avut în centru pe liberali, mai exact pe Gheorghe(George) Cipăianu, care era acuzat că a acordat burse în valoare de 24.000 lei către apropriați ai săi. Ziarul *Patria*, organul Partidului Național Român, condus de către Ion Agârbiceanu, a preluat un articol din ziarul *Răspunderea*, nesemnat, în care se adresau următoarele întrebări secretarului de stat și ministrului agriculturii Al. Constantinescu:

Întrebăm pe dl subsecretar de Stat George Cipăianu, este adevărat că trimite în străinătate pe fiul soției sale dl R. Munteanu actual profesor la Cluj! dându-i o bursă de 24.000 (douăzeci și patru mii) pe lună, din cele 4 burse date de Rockefeller ministerului de Agricultură, dându-i în plus și leafa de profesor?

„Că de asemenea trimete în străinătate, tot cu astfel de bursă pe dl Marin Chirițescu profesor la Cluj”?

„Știe dsa că și unul și altul sunt suficient de bogați, dispunând de mijloace ca să facă studii de perfecționare pe cont propriu, și că sunt mulți băeți săraci, dacă nu mai capabili decât aceștia dar cel puțin tot atât de capabili și cu dor de muncă, dar în imposibilitate să învețe mai departe”?

„De ce dsa nu scoate la concurs aceste burse”?

„Dl ministru al Agriculturii, Al. Constantinescu, nu are nimic de zis asupra felului cum știe să împartă dreptatea subalternul dumisale”?

„Oricum este turcul și pistolul?” ³⁷

Un răspuns oficial din partea celor implicați nu s-a dat niciodată, în schimb, 4 zile mai târziu, un profesor pe nume M. Șerban, coleg cu cei im-

³⁶ Popa, „Fundația Rockefeller în slujba omenirii”, 6.

³⁷ „Liberali acuzați de dizidenții lor”, *Patria. Organ Al Partidului Național Român*, 1 martie 1925, 2.

plicați în scandal la Academia Agricolă din Cluj, i s-a adresat lui Ion Agârbiceanu, precizând că unul dintre colegii săi este întâmplător rudă cu George Cipăianu, iar în privința bogăției, evocate în cadrul articolului acuzator, se preciza că în cazul lui M. Chirțescu doar soția sa este deținătoarea unor titluri de moșie, Chirțescu nu posedă nicio avere. În ceea ce îl privea pe R. Munteanu se preciza că a moștenit ceva de la părintele său. Interesant este că în articol se sugera că cei doi au fost „aleși”³⁸ la fel ca și colegii lor din București și că reprezentau „două din cele mai promițătoare achizițiuni ale învățământului [...] agricol superior, și deci ca „aleșii” nici nu puteau să fie alții”³⁹. La finalul articolului profesorul M. Șerban îl întreba pe Ion Agârbiceanu, la vremea respectivă senator, dacă

se poate, în genere, cere unui dascăl plătit cu leafă de mizerie a bugetului de astăzi — leafă, ce o merită prin concursul câștigat și prin activitatea sa zilnică — să mai investească sute de mii de lei pentru ca să poată aduce noi servicii, de cari țara are nevoie⁴⁰?

Ion Agârbiceanu nu a răspuns la această întrebare, bursele au fost acordate celor „aleșii”⁴¹, scandalul s-a stins, Gheorghe (George) Cipăianu și-a continuat cariera politică și a ajuns ministru al Agriculturii în Guvernul Gheorghe Tătărescu.

Au existat și cazuri în care bursieri Rockefeller erau puși pe pedestal. Astfel de exemple erau, din perspectiva lui Petre Pandrea, Petru Comarnescu (pseudonim Anton Coman) și Paul Sterian, spre deosebire de unii care au avut burse particulare, cum a fost cazul lui Mihail Sebastian pe care îl critica în stilul academic românesc pentru lucrarea sa „mediocră „De două mii de ani...(prefațată de d. Nae Ionescu)”, în care remarca 53 de greșeli gramaticale și îl acuza pe autor de „lenevie mintală și lipsa osârdiei profesionale”⁴². Răspunsul lui Mihail Sebastian a fost unul pe cât de cinic pe atât de epic: „aș fi izbutit să remarc nu 53 ci 5533 de erori”, dar „nu puteam adăuga o erată de câteva pagini”, iar „restul erorilor de tipar și – dacă vreți – de gramatică, le-am lăsat în plata d-lui Pandrea”⁴³.

³⁸ Profesor M. Șerban, „O lămurire”, Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Petre Pandrea, „Cronica literară. Mihail Sebastian între umilință și impertinență”, *Adevărul Literar și Artistic*, 9 septembrie 1934, 9.

⁴³ Ibid.

Având în vedere disputele dintre intelectuali, mai mult sau mai puțin academice, corupția din țară, disputele politice, lipsa unor criterii fixe de acordare a burselor, ne este greu să filtrăm câte burse s-au acordat pe merit în perioada supusă cercetării. Cert este că Fundația Rockefeller a oferit între 1923 și 1940, 113 burse⁴⁴. Modul în care erau acordate aceste burse a fost cel mai bine descris de către Sabin Manuilă, unul dintre bursierii străluciți ai Fundației Rockefeller. În cadrul unui articol dedicat suportului pe care fundația l-a oferit statului român, Manuilă preciza:

Se găsesc numeroși amatori, cari solicită mereu burse de la fundațiune. Însă totdeauna cu tact, dar cu fermitate, aceste cereri sunt refuzate. Fundațiunea Rockefeller nu satisface cereri individuale de burse. Ea lasă deplina libertate fiecărei țări să-și desemneze candidații pentru burse, și nu cere decât garanția că, aceste elemente odată specializate, vor rămâne în serviciul statului și ca statul le va asigura teren de muncă. Acești bursieri ai statului, trimiși pe cheltuiala fundațiunii Rockefeller, sunt urmăriți în cursul studiilor lor, iar după reîntoarcerea în țară, sunt urmăriți și în activitatea lor publică. Nici un stat serios nu-și permite gestul de a recomanda, la aceste burse, elemente fără prezent și, mai ales, fără viitor. Conducătorii fundației nu ar putea fi înșelați, decât odată⁴⁵.

Fundația Rockefeller, pe lângă sumele importante investite în pregătirea unor tineri studenți români, a investit și într-o multitudine de alte proiecte. Cu toate că unele voci încriminau fundația pentru o formă sau alta de filantropie cointereseată ce putea duce la câștig financiar sau chiar politic. Unele știri, precum cea din periodicul *Dimineața* ce avea titlul „O donație a lui Rockefeller pentru societățile filantropice evreiești”, este posibil să fi alimentat suspiciunile în ceea ce priveau intențiile filantropului american⁴⁶, într-o Românie în care xenofobia și antisemitismul erau în ascensiune. Se cuvine să menționăm aici că într-un context politic și social extrem de agi-

⁴⁴ Violeta Emilia Plosceanu, *The Rockefeller Foundation in Romania: For A Crossed History of Social Reform and Science*, <https://rockarch.issueab.org/resources/28009/28009.pdf>, accesat 06 iunie 2024.

⁴⁵ Dr. Sabin Manuilă, „Statistica populației”, *Adevărul*, 5 februarie 1932, 1.

⁴⁶ „O donație a lui Rockefeller pentru societățile filantropice evreiești”, *Dimineața*, 25 noiembrie 1926, 7.

tat, în foarte multe cazuri, străinii au fost percepuți ca inamici ai statului și ai națiunii⁴⁷.

Cu toate acestea, urmând ordinea cronologică a evenimentelor, în 1926 Fundația Rockefeller își oferea suportul pentru o nouă organizare a sistemului sanitar românesc. Referitor la acest aspect, Dr. Ygrec consemna următoarele:

[...] în ajutorul realizării acesteie concepții ne vine societatea „Rockefeller” din America. De câțiva ani. În mod dezinteresat, pleacă din România, pe comptul generosului miliardar american grupuri de tineri medici români, care studiază în școlile și societatea americană, organizația medico-socială de acolo. După ce un număr suficient de medici români — foști bursieri ai lui Rockefeller — vor fi învățat mecanismul și se vor fi convins de eficacitatea întregului raaj administrativ și de procedeele științifice din Statele Unite, societatea Rockefeller își va începe organizarea la noi, luând drept câmp de administrație câteva județe. Totul se va face pe comptul lui Rockefeller. După câțiva ani de funcționare care trebuie să dovedească aceleași frumoase rezultate că în America și Anglia, sistemul se va generaliza⁴⁸.

După cum se poate deduce și din expunerea Dr.-ului Ygrec, statul român a primit inițial doar promisiunea unei susțineri financiare, dar începând cu anul 1927, Adunarea Deputaților, analiza deja un proiect de lege ce viza reorganizarea sistemului sanitar pe banii fundației, pe principiul dacă alte țări au primit o să primească și România⁴⁹.

Ceea ce este notabil referitor la această reorganizare a sistemului sanitar, pe lângă suportul tehnic și financiar dat de către Fundația Rockefeller, amintit chiar de către Ioan Lupaș ministrul Sănătății Publice, a fost gruparea bugetară a problemelor sănătății publice ale statului român, la un loc cu

⁴⁷ Umberto Eco era de părere că: „A avea un dușman e important nu numai pentru a ne defini identitatea, ci și pentru a ne procura un obstacol în raport cu care să ne evaluăm sistemul de valori și să ne arătăm, înfruntându-l, propria valoare. De aceea, atunci când dușmanul nu există, el trebuie construit”. Vezi: Umberto Eco, *Cum ne construim dușmanul*, (Iași: Polirom, 2013), 10; În perioada interbelică, într-un stat tânăr, dușmanul era străinul (alogenul). Cum s-a ajuns la această sinonimie (dușman=străin) este explicată de Ion Mota, într-un discurs ce datează din 10 decembrie 1934. Vezi: Ion Mota, *Cuvântul Studentesc. Organ oficial al Uniunii Naționale a Studenților Crestini Români*, anul IX, nr. 2, 10 decembrie 1934 <https://www.miscarea.net/cuvantul-studentesc-sensul-nationalismului-nostru.html>, accesat 14 iulie 2023.

⁴⁸ Dr. Ygrec, „Spre o nouă organizare sanitară a țării”, *Dimineața* 27 noiembrie 1928, 1.

⁴⁹ Monitorul Oficial. Dezbaterele Adunării Deputaților, (27 februarie 1927): 1131.

problemele privitoare la învățământ și culte⁵⁰. Interesant este, de asemenea, că până în 1930 nu s-a reușit implementarea unei noi legi sanitare. Astfel, ajutorul venit din partea Fundației Rockefeller a întârziat de asemenea, cu toate că demersurile pentru organizarea unei Plase Sanitare Model au început încă din anul 1928, când au avut loc primele discuții cu reprezentanții Fundației Rockefeller⁵¹.

În data de 1 ianuarie 1931 se inaugura, în cele din urmă, Plasa Sanitară Model Gilău în care Fundația Rockefeller a investit între 1931 și 1934 suma de 2.294.254 lei.

În paralel cu înființarea unei Plase Sanitare Model, Fundația Rockefeller a contribuit și la crearea Institutului de Higienă Publică și sănătate din București, la construirea unui dispensar de medicină preventivă⁵², la organizarea de școli pentru surorile de ocrotire⁵³, la dezvoltarea unui serviciu demografic modern⁵⁴ și chiar la ceea ce putem defini ca monografia gustiană a națiunii⁵⁵.

Înainte de materializarea acestor proiecte, ziarul *Dreptatea*, oficiosul Partidului Țărănesc, publica un elogiu dedicat Fundației Rockefeller pe care o descria ca „cea mai importantă instituție științifică și de asistență socială din lume”⁵⁶, ce a manifestat o prietenie adevărată față de statul român. Referitor la „opera sa de asistență medicală, de profilaxie și de cultură”, ziarul era de părere că

a cucerit de mult dreptul la recunoștința noastră. Fundația „Rockefeller” ne onorează cu o prietenie, dintre acele puține prietenii din străinătate care nu se manifestează prin discursuri, ci printr-o reală activitate închinată binelui obștesc⁵⁷.

⁵⁰ „România după unirea tuturor provinciilor. Importantul discurs a dlui Ioan Lupaș, ministrul sănătății publice, rostit în ședința dela 3 Decembrie a Camerei”, *Cuvântul Poporului. Organ al Partidului Național Român din Transilvania*, 11 decembrie 1926, 1.

⁵¹ Dr. Mihai Zolog, Dr. Ioan Cosma, Dr. Ioan Prodan, „Activitatea Plasei Sanitare Model Gilău pe anii 1931-1933”, *Buletin Eugenice și Biopolitic* V, nr. 1-6 (ianuarie-iunie 1934):7.

⁵² „Construirea unui dispensar de medicină preventivă”, *Dreptatea*, anul VII, nr. 1778, (26 august 1933): 3.

⁵³ „Informații, *Argus. Organ zilnic al comerțului*”, anul XXVII, nr. 7306, (20 august 1937): 3

⁵⁴ „Organizarea statisticii populației în România. Fondatiunea Rockefeller colaborează cu importante subvenții la realizarea acestei organizații”, *Cuvântul*, anul VII, nr. 1994, 8 noiembrie 1930, 3.

⁵⁵ Monitorul Oficial nr. 49, Senatul: Ședința dela 12 aprilie 1933, 2400.

⁵⁶ „Un gest american”, *Dreptatea*, anul IV, nr. 930, 10 noiembrie 1930, 1.

⁵⁷ Ibid.

În aceeași ordine de idei, în timpul derulării proiectelor mai sus amintite, Dr. Sabin Manuilă preciza că

[...] istoria omenirii nu cunoaște nici o activitate a unei societăți sau asociațiuni de orice fel, care, organizată prin voința unei singure persoane și prin mijloacele materiale puse la dispoziție din avutul personal, să fi influențat — prin acțiunea ei — evoluțiune a omenirii, într'o măsură comparabilă cu cea pe care a obținut-o Fondațiunea Rockefeller. Această fondațiune merită recunoștința și admirația lumii întregi, nu pentru faptul că este cea mai mare fondațiune existentă astăzi în omenire, ci mai ales pentru scopul pe care-l urmărește și pentru metoda prin care întemeietorul ei a înțeles să realizeze idealul propus⁵⁸.

Aceste cuvinte laudative la adresa Fundației Rockefeller poate sunt prea puține și prea rar întâlnite în presa românească dacă ne raportăm la faptul că între 1923 și 1940, fundația a investit în România 455.131,21 de dolari⁵⁹. Cu toate acestea, numărul articolelor dedicate donațiilor făcute de către fundație, statului român, abia trece de 20, într-un interval de aproape două decenii.

Nu lipsesc, în schimb, articolele care pun pe seama lui Rockefeller criza economica declanșată în 1929 și implicit sărăcia și mizeria provocată de aceasta⁶⁰, dezvoltarea unei caracatițe economice ce monopoliza piețele⁶¹, vampirism economic, exploatarea semenilor, etc. Petru Comarnescu ne oferă o imagine de ansamblu asupra modului în care era percepută fundația de către contemporani:

Omul care a nimicit și nenorocit mii de suflete, este acum un filantrop. Fundează universități, ajută expediții medicale, subvenționează spitale și clinici, ba voește să convertească omenirea la baptismul său. Misionari bapțiști sunt trimiși în toate colțurile lumii, ca și la noi, unde credința ortodoxă nu a trecut niciodată prin crizele protestantismului pentru a avea nevoie de întărirea acelei secte inferioare și

⁵⁸ Manuilă, „Fondațiunea Rockefeller”, *Adevărul*, 24 ianuarie 1932, 1.

⁵⁹ Plosceanu, *The Rockefeller Foundation in Romania*.

⁶⁰ I., „Dolarul în primejdie. Planul d-lui Hoover”, *Adevărul*, 24 octombrie 1931, 4.

⁶¹ „Un cunoscut financiar din New-York a spus odată despre Rockefeller : — „Nu poți face un pas, fără a plăti tribut lui Rockefeller. Se uzează pingecele sau asfaltul ? Rockefeller își are câștigul. Comanzi într'un restaurant, una din multele mâncări de ouă, notate pe listă . Rockefeller are și de aci câștigul, pentru că el a monopolizat comerțul de ouă din Statele Unite”. Vezi: „Unde trăiesc cei mai mari bogătași din lume?”, *Realitatea Ilustrată*, 16 martie 1929, 6.

naive, care este baptismul”⁶². Spre a schimba această percepție a românilor, Comarnescu preciza că „cu banii ... cumperi foarte multe lucruri, până și simpatia publicului. Morala a fost în cele din urmă cumpărată prin banii agonisiți atât de imoral. [...] Dar realizarea binelui adeseori, dacă nu întotdeauna, implică și răul. Binele adus omenirii prin întreprinderile lui Rockefeller a fost adeseori îmbibat de fapte neumane, urâte, josnice. Scopul egoist și rapace a derivat într-un scop nobil. Mijloacele desgustătoare au asigurat cu timpul realizarea unor scopuri utile omenirii. Cauzalitatea binelui și a răului este tot atât de încurcată ca și viața însăși. Condamnabil din punct de vedere etic, Rockefeller nu poate fi pe de-a-ntregul condamnat din punct de vedere economic. Iată un nou paradox, reliefat în proporții monumentale de existența acestui capitalist energic: De asemenea, dacă a nenorocit pe mulți oameni, altora le-a dat puțința de a trăi prin munca lor, desvoltând în proporții uriașe activitatea omenirii. Dacă ar fi lucrat mai în mic și cu mijloace mai decente, desigur că ar fi făcut mult mai puțin rău, dar și mai puțin bine. [...] Vanderbilzii, Astorii, Goulzii, și-au cheltuit imensele averi în petreceri și stupidități. Pe când Carnegie și Rockefeller și-au răscumpărat în parte greșelile, făcând danii pe cât de uriașe, pe atât de utile. Morganii merg pe urmele lor, dar mult mai timid. Nu mai vorbim de stupidele concepții ale domnului Henry Ford⁶³!

În ziarele românești, Ford era perceput ca și cel mai josnic dintre miliardari, Ford era opusul lui Rockefeller, el se mândrea că nu a făcut nici o fundație și nu a pozat niciodată în Mecena, și că nu a oferit nici-o sumă importantă pentru scopuri sociale și de binefacere. Pentru astfel de lucruri, Ford susținea că „nu are timp”⁶⁴.

Sub forma unor concluzii, putem afirma că Fundația Rockefeller a fost apreciată pentru actele de binefacere, dar în același timp a fost suspectată de filantropicapitalism, criticată pentru modul în care părintele ei a obținut fondurile folosite în scopuri filantropice. Marea majoritate a ziarelor românești preferau subiecte precum averea sau viața lui Rockefeller în detrimentul celor ce vorbeau despre filantropia acestuia. Majoritatea articolelor dedicate fundației sunt semnate de către foști bursieri Rockefeller care aveau obligația sau se simțeau datori să facă *lobby* pentru fundație. Ca o ultimă

⁶² Comarnescu, „Rockefeller. Omul care a întrupat grandoarea și declinul capitalismului”, 8.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ „Unde trăiesc cei mai mari bogătași din lume?”.

remarcă, nu se precizează nimic despre ajutorul oferit de către Fundația Rockefeller în ceea ce prive cercetările eugenice⁶⁵

⁶⁵ După Edwin Black, Fundația Rockefeller a susținut în mod direct cercetările eugenice din Germania. Singura mențiune, lacunară a presei românești, se referă la subsidiile numeroase acordate Reichului de către fundație. Vezi: „Din străinătate”, *Universul*, 2 iunie 1938, 13; Edwin Black, *IBM and the Holocaust: The Strategic Alliance Between Nazi Germany and America's Most Powerful Corporation* (New York: Crown Publishers, 2001); *War Against the Weak: Eugenics and America's Campaign to Create a Master Race*, expanded edn, (Washington, DC: Dialog Press, 2012).

Negocieri transatlantice. Cooperarea româno – americană în educație, cultură și arte investighează fluxul dinamic de idei și schimburile culturale complexe care au dat naștere unei mari diversități de reprezentări reciproce, descriind deopotrivă implicațiile politice și de identitate ale relațiilor româno-americane.

Transatlantic Negotiations. Romanian - American Cooperation in Education, Culture, and Arts studies the dynamic flow of ideas and the intricate cultural exchanges that have given rise to various mutual representations. It describes the political and identity implications of Romanian-American relations.

ISBN 978-606-37-2356-8